

ปัจจัยทางชีวิตสังคมที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ

สิงหาคม 2558

ปัจจัยทางชีวิตสังคมที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ

สิงหาคม 2558

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ปัจจัยทางชีวิตสังคมที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา

ตามหลักสูตรปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ

สิงหาคม 2558

ธิดารัตน์ แย้มนิ่ม. (2558). ปัจจัยทางชีวจิตสังคมที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย และวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น. ปรินญาณิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. อาจารย์ที่ปรึกษาปรินญาณิพนธ์: อาจารย์ ดร. สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล, อาจารย์ ดร. ปรินญาพันธ์ เพี้ยซ้าย.

การวิจัยครั้งนี้ศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี อายุ 18-21 ปี จำนวน 350 คน และพนักงานบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ในเขตกรุงเทพมหานคร 3 แห่ง อายุ 22-25 ปี จำนวน 306 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยคือ แบบสอบถามจำนวน 5 ด้าน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล คือ การทดสอบค่าที (t -test) สัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน (Pearson's Product moment correlation coefficient) และการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณเทคนิค Enter (Multiple Regression Analysis Enter-method) ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ตัวแปรต้นทั้ง 4 ตัว ได้แก่ การทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อนและลักษณะมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามเอกลักษณ์แห่งตนของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและกลุ่มวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .537-.713 ในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์อยู่ระหว่าง .513-.630 ในกลุ่มวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น

2. เพศชายและเพศหญิงทั้งกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นมีเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกันในทางสถิติ โดยกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายมีค่า t -test เท่ากับ -.778 และมีค่า p เท่ากับ .121 กลุ่มวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นค่า t -test เท่ากับ .0645 และมีค่า p เท่ากับ .898

3. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคต มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น โดยกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .283, .384 และ .225 ตามลำดับ กลุ่มวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน เท่ากับ .318, .354 และ .232 ตามลำดับ ทั้งนี้ ตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ โดยโมเดลการวิเคราะห์เอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นมีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R^2) เท่ากับ .627 และ .588 ตามลำดับ นั่นคือ ตัวแปรต้นทั้ง 4 ตัว มีความแม่นยำในการทำนายตัวแปรตามเอกลักษณ์แห่งตนคิดเป็นร้อยละ 62.7 และ 58.8 ตามลำดับ

4. ผลการเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น ด้วยการทดสอบค่า z -test พบว่าไม่แตกต่างกันระหว่างกลุ่ม

BIOPSYCHOSOCIAL FACTORS RELATED TO EGO IDENTITY
OF LATE ADOLESCENCE AND EARLY ADULthood

AN ABSTRACT
BY
THIDARAT YAMNIM

Presented in Partial Fulfillment of the Requirement for the
Master of Educational degree in Developmental Psychology
at Srinakharinwirot University

August 2015

Thidarat Yamnim. (2015). *Biopsychosocial factors related to ego identity of late Adolescence and early adulthood*. Master thesis, M.Ed. (Developmental Psychology). Bangkok: Graduate School, Srinakharinwirot University. Advisor Committee: Dr. Sittipong Wattananonsakul, Dr. Pinyapan Piasai .

The purpose of this study was to investigate factors related to ego identity of late adolescence and early adulthood. The participants were divided two groups ,first group were 350 undergraduate students defined as late adolescence group, while enrolled in a four year of college. The age of undergraduate students were 18-21 year old and second group were 306 corporate employees who work in the large companies in Bangkok area. The age of corporate employees were 22-25 year old defined as early adulthood group, samples were selected through a two-stage random sampling technique. The instruments used for the research including questionnaires concerning ego identity scale, relationship with friends scale , self-esteem scale, family functioning scale and future orientation scale. The data was analyzed by comparing mean score of gender with t-test statistic, Pearson's Product moment correlation coefficient and Multiple Regression Analysis with Enter method. The main findings of the research were as follows:

1. The simple correlation coefficient between independent variable were family functioning, self-esteem, relationship with friends and future orientation with ego identity of late adolescence and early adulthood. Late adolescence were relationship between .537 - .713 and early adulthood were relationship between .513-.630 which were statistically significant at .01 level.

2. The ego identity score was not significantly different between the gender group both late adolescence group and early adulthood group. late adolescence t -test is $-.778$ and p is $.121$ early adulthood t -test is $.0645$ and p is $.898$.

3. Regression analysis technique indicated that self-esteem, relationship with friends and future orientation had direct effect on ego identity of late adolescence and early adulthood. The standardized regression coefficient of the independent variable are .283, .384 and .225 respectively of late adolescence. The standardized regression coefficient of the independent variable are .318, .354 and .232 respectively of early adulthood. However,

the predicted power of family functioning on ego identity is not significant. All independent variables in the model accounted for 62.70% and 58.80% of the total variance of identity of late adolescence and early adulthood respectively.

4. The comparing of regression coefficients in late adolescence group and early adulthood group with z-test are not statistically significant. This results also showed the invariance across age group.

ปริญญาานิพนธ์

เรื่อง

ปัจจัยทางชีวิตสังคมที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น

ของ

ธิดารัตน์ แยมินิม

ได้รับอนุมัติจากบัณฑิตวิทยาลัยให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ

ของมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

..... คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

(รองศาสตราจารย์ ดร.สมชาย สันติวัฒนกุล)

วันที่ เดือน พ.ศ. 2558

อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญาานิพนธ์

คณะกรรมการสอบปากเปล่า

..... ที่ปรึกษาหลัก

..... ประธาน

(อาจารย์ ดร. สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล)

(รองศาสตราจารย์ ดร.อุสา สุทธิสาคร)

..... ที่ปรึกษาร่วม

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ภาณุพันธ์ เพ็ญชัย)

(อาจารย์ ดร. สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ภาณุพันธ์ เพ็ญชัย)

..... กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิชญญา วัฒนโณ)

..... กรรมการ

(อาจารย์ ดร. ชัญญา ลีศักดิ์รุฬฟาย)

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย
จาก
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ประกาศคุณูปการ

ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้เนื่องด้วยความกรุณาอย่างยิ่งจากอาจารย์ ดร. สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล อาจารย์ที่ปรึกษาปริญญานิพนธ์ และอาจารย์ ดร. ภิญญาพันธ์ เพี้ยซ้าย อาจารย์ที่ปรึกษาร่วมปริญญานิพนธ์ที่กรุณาให้ความรู้ คำปรึกษา ชี้แนะแนวทางในการทำวิจัย ตลอดจนแนวทางแก้ไขและปรับปรุงข้อบกพร่องต่าง ๆ ด้วยความเอาใจใส่มาโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อุสา สุทธิสาคร ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วิธัญญา วัฒนโธและอาจารย์ ดร. ชัญญา ลีศักดิ์พ่ายที่ได้กรุณาเป็นกรรมการสอบปริญญานิพนธ์ และได้ให้คำแนะนำที่ทำให้ปริญญานิพนธ์ฉบับนี้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น และผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณครูอาจารย์ สาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการทุกท่านที่ได้อบรมสั่งสอนให้วิชาความรู้ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อการทำปริญญานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วง

ขอกราบขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.อุสา สุทธิสาคร อาจารย์ ดร.ชัญญา ลีศักดิ์พ่าย และผู้ช่วยศาสตราจารย์ วีระชน พลโยธา ที่ให้ความอนุเคราะห์ในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือวิจัย ตลอดจนให้ข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงและพัฒนาเครื่องมือให้มีคุณภาพในการวิจัยยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณ บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ที่กรุณามอบทุนสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบพระคุณ ผู้บริหารสถานศึกษา คณาจารย์ และนักศึกษาทุกสถาบัน รวมทั้งผู้บริหารบริษัทและพนักงานบริษัทเอกชนทุกแห่งที่เป็นกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีสำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้ ขอขอบคุณเพื่อน ๆ ในสาขาวิชาจิตวิทยาพัฒนาการ เพื่อนร่วมงานที่โรงพยาบาลรามาริบัติและผู้เกี่ยวข้องทุกท่านที่ให้คำแนะนำและความช่วยเหลือ รวมทั้งเป็นกำลังใจให้ตลอดมา ส่วนหนึ่งของงานวิจัยนี้ได้นำเสนอในงานประชุมวิชาการ มศว ปี 2557

คุณประโยชน์ของปริญญานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบแด่ครอบครัวแยมมิมและครอบครัวรักการที่เป็นกำลังใจและให้ความช่วยเหลือด้านต่าง ๆ จนทำให้การวิจัยครั้งนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

ธิดารัตน์ แยมมิม

สารบัญ

บทที่	หน้า
1 บทนำ.....	1
ความสำคัญของปัญหา.....	1
จุดมุ่งหมายของการวิจัย.....	6
ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย.....	6
ขอบเขตของการวิจัย.....	7
ประชากรในการวิจัย.....	7
กลุ่มตัวอย่างในงานวิจัย.....	7
ตัวแปรที่ศึกษา.....	7
สมมติฐานของการวิจัย.....	8
นิยามปฏิบัติการ.....	8
2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตน.....	12
ความหมายของเอกลักษณ์แห่งตน.....	14
ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตน.....	16
องค์ประกอบของเอกลักษณ์แห่งตน.....	27
การสร้างเอกลักษณ์แห่งตน.....	28
การวัดเอกลักษณ์แห่งตน.....	30
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยรุ่น.....	32
ความหมายของวัยรุ่น.....	32
พัฒนาการด้านร่างกาย.....	34
พัฒนาการด้านปัญญา.....	35
พัฒนาการด้านอารมณ์.....	35
พัฒนาการด้านสังคม.....	36
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยผู้ใหญ่ตอนต้น.....	37
ความหมายของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น.....	38
พัฒนาการด้านร่างกาย.....	39

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
พัฒนาการด้านปัญญา.....	39
พัฒนาการด้านอารมณ์.....	39
พัฒนาการด้านสังคม.....	40
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุ่งอนาคต.....	41
ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคต.....	41
ความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต.....	43
พัฒนาการของลักษณะมุ่งอนาคต.....	44
การวัดลักษณะมุ่งอนาคต.....	46
งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาลักษณะมุ่งอนาคตกับเอกลักษณ์แห่งตน.....	47
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง.....	47
ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง.....	48
ความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเอง.....	50
แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง.....	51
การวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง.....	54
งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาการเห็นคุณค่าในตนเองกับเอกลักษณ์แห่งตน.....	56
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อน.....	57
ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อน.....	57
ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของฮัลลิแวน.....	58
ความสำคัญของการเข้ากลุ่มเพื่อนของวัยรุ่น.....	61
การวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน.....	63
งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาสัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตน.....	64
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของครอบครัว.....	65
ความหมายของครอบครัว.....	65
โครงสร้างและประเภทของครอบครัว.....	66
องค์ประกอบโครงสร้างของครอบครัว.....	67

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
2 (ต่อ)	
การทำหน้าที่ของครอบครัว.....	68
การประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัว.....	70
การวัดการทำหน้าที่ของครอบครัว.....	76
งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาการทำหน้าที่ของครอบครัวกับเอกลักษณ์..... แห่งตน.....	78
เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเพศและเอกลักษณ์แห่งตน.....	80
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	82
3 วิธีดำเนินงานวิจัย.....	84
การกำหนดประชากรและคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง.....	84
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	88
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	99
วิธีวิเคราะห์ข้อมูล.....	99
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	100
การนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	100
สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	100
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	101
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	111
สรุปผลการวิจัย.....	112
การอภิปรายผล.....	113
ข้อเสนอแนะ.....	124
บรรณานุกรม.....	126

สารบัญ (ต่อ)

บทที่	หน้า
ภาคผนวก.....	142
ภาคผนวก ก.....	143
ภาคผนวก ข.....	145
ภาคผนวก ค.....	147
ประวัติย่อผู้วิจัย.....	153

บัญชีตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างแยกตามเพศและช่วงวัย.....	101
2 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนตัวแปรต้นและตัวแปรตาม.....	102
3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับตัวแปร จำแนกตามกลุ่มอายุ.....	103
4 เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเอกลักษณะหนึ่งตน การทำหน้าที่ของครอบครัว..... การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคต..... ของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลาย.....	104
5 เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเอกลักษณะหนึ่งตน การทำหน้าที่ของครอบครัว..... การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคต..... ของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนต้น.....	105
6 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเอกลักษณะหนึ่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย.....	105
7 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเอกลักษณะหนึ่งตนของวัยรุ่นตอนต้น.....	106
8 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการทำนาย..... เอกลักษณะหนึ่งตนโดยมีตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัว..... การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคต..... เป็นตัวแปรทำนายของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลาย.....	107
9 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการทำนาย..... เอกลักษณะหนึ่งตนโดยมีตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัว..... การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคต..... เป็นตัวแปรทำนายของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนต้น.....	108
10 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่างตัวแปรอิสระ..... และตัวแปรตามระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นตอนต้น..... ด้วยการทดสอบค่า z-test.....	110
11 ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบสอบถามที่ใช้วัดในการวิจัย.....	146

บัญชีภาพประกอบ

ภาพประกอบ	หน้า
1 ปรับจากโมเดลเชิงสาเหตุของเอกลักษณ์แห่งตนของเบนสันและเอลเดอร์.....	5
2 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	83
3 ขนาดกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลาย.....	87
4 ขนาดกลุ่มตัวอย่างวัยผู้ใหญ่ตอนต้น.....	88
5 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย.....	98
6 แสดงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย.....	107
7 แสดงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น.....	109

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันสังคมไทยมีความจำเป็นต้องส่งเสริมคนไทยให้เป็นผู้ที่มีคุณภาพในด้านที่สำคัญ คือ ทางด้านจริยธรรม ประชาธิปไตยและความเป็นพลเมืองที่ดี นอกจากนี้สังคมไทยยังต้องส่งเสริมป้องกันและแก้ไขปัญหาสังคม เนื่องจากสภาพสังคมไทยมีความเสี่ยงจากภัยรอบด้าน เช่น ปัญหายาเสพติด เล่นการพนัน ปัญหาการทำผิดกฎหมายและกฎจราจร ปัญหาความไม่ร่วมมือของประชาชน และเอกชนในการส่งเสริมการพัฒนาประเทศ และการอนุรักษ์ทรัพยากรของประเทศ ตลอดจนปัญหาการขาดความตั้งใจ ความขยันหมั่นเพียรและความซื่อสัตย์ในการทำงานของบุคคล ปัญหาเหล่านี้ส่วนหนึ่งเกิดจากความไม่สามารถปรับตัวในขณะเจริญเติบโตและในการดำเนินชีวิตตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยผู้ใหญ่ เมื่อเติบโตเป็นวัยรุ่นและผู้ใหญ่ จึงเกิดการแตกแยกจากสังคมและวัฒนธรรม เป็นผลให้บุคคลไม่ยอมรับบทบาท การรับผิดชอบต่อสังคมของตนอย่างเต็มที่(ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และ ดุจดเดือน พันธุมนาวิน. 2541: 76)

การผันแปรของสังคมยุคปัจจุบันเป็นไปอย่างรวดเร็ว ไม่ว่าจะเป็นด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคมและเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ทำให้การก้าวสู่วัยผู้ใหญ่จะยืดเวลาวายออกไป เพราะวัยรุ่นตอนปลาย และวัยผู้ใหญ่ตอนต้นได้รับการสนับสนุนทางสังคม (social support) และการสนับสนุนทางจิตวิทยา ด้านจิตสังคม (psychological support) ที่ไม่เพียงพอ งานวิจัยในปัจจุบันจึงได้มีประเด็นศึกษาเรื่องการเชื่อมต่อระหว่างวัยรุ่นและผู้ใหญ่สูงขึ้น โดยประเด็นที่มุ่งเน้นที่สำคัญอย่างหนึ่งคือ พัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตน มีการสร้างความเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) และความเป็นตัวตน (sense of self) การเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่เกิดขึ้นทำให้วัยรุ่นไม่สามารถแสดงความเป็นผู้ใหญ่ได้อย่างเต็มตัว โดยการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ใหญ่จะยืดเวลาออกไปถึงช่วงอายุ 30-39 ปี (Benson; & Elder. 2011) ซึ่งเกิดจากการที่วัยรุ่นต้องมีการปรับตัว จัดการกับปัญหาความขัดแย้ง ความคับข้องใจ มีการปรับเปลี่ยนบทบาทตามหน้าที่ทางสังคม เช่น การแต่งงาน การเป็นพ่อแม่ รวมทั้งการทำงาน ประกอบอาชีพ (Shanahan. 2000; Furstenberg; et al. 2004) เพื่อให้สามารถเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์สามารถพัฒนาสังคมและประเทศได้

ในช่วงอายุ 18-25 ปี เป็นช่วงวัยที่สำคัญซึ่งบุคคลมักประสบปัญหาด้านการปรับตัวทางสังคมรวมถึงหน้าที่การงานที่ต้องรับผิดชอบ ซึ่งปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้วัยรุ่นก้าวผ่านเข้าสู่วัยผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์แบบคือ การได้พัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน (identity) ให้ลุล่วงในช่วงวัยรุ่นนั่นเอง โดยการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนมีความมั่นคงมากขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนกลางและตอนปลาย ช่วงวัยรุ่นตอน

ปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น บุคคลควรต้องมีเอกลักษณ์แห่งตนอย่างชัดเจน อย่างไรก็ตาม แรงกดดันจากภายในตนและภายนอก บังคับให้วัยรุ่นต้องปรับตัวเปลี่ยนแปลงบทบาทในสังคม ซึ่งอีริคสันเชื่อว่า ไม่ใช่วัยรุ่นทุกคนที่ประสบความสำเร็จในการแสวงหาเอกลักษณ์ในช่วงระยะวัยรุ่น หรือกล่าวได้ว่าวัยรุ่นส่วนใหญ่จะประสบกับปัญหาการแสวงหาเอกลักษณ์แห่งตนโดยมีระดับปัญหาจะแตกต่างกันไม่มากนักน้อยนั่นเอง (Erikson. 1968)

อีริคสัน (Erikson. 1968: 128-135) กล่าวถึง ลักษณะเด่นของช่วงวัยรุ่นว่า เป็นช่วงวัยที่ก้าวจากความเป็นเด็กสู่ความเป็นผู้ใหญ่ เป็นวัยที่อยู่ในระหว่างการค้นหาความหมายและความเป็นตัวของตัวเองเป็นลักษณะพัฒนาการที่สำคัญของวัยนี้ เพื่อเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ที่มีเอกลักษณ์แห่งตนที่สมบูรณ์ วัยรุ่นจะประเมินตนเอง ไม่ว่าจะเป็นด้านความต้องการ ศักยภาพที่มีในตนเองรวมถึงทิศทางในการดำเนินชีวิตของตน โดยพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตน มีความโดดเด่นมากในช่วงวัยรุ่นต่อเนื่องไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นซึ่งเป็นช่วงเวลาสำคัญที่มีการเปลี่ยนแปลงรวมทั้งได้เห็นความชัดเจนในชีวิตของบุคคล โดยช่วงนี้เป็นช่วงกลางของกระบวนการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างใหม่ของสัมพันธภาพทางสังคม และการตัดสินใจครั้งสำคัญของชีวิตที่เกี่ยวข้องกับอนาคต (Adams; Berzonsky; & Keating. 2006; Galaway; & Hudson. 1996)

เอกลักษณ์แห่งตน (Identity) เป็นความสามารถของบุคคลในการประสานระหว่างคุณลักษณะภายในซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคล กับคุณลักษณะภายนอกนั้นคือประสบการณ์จากสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงวัยรุ่น โดยบุคคลสามารถประเมินหรือตัดสินใจเกี่ยวกับตนเอง ความสามารถของตน ความเชื่อ ตลอดจนแนวทางในการดำเนินชีวิตของตนต่อไปได้ (Erikson. 1968: 157) วัยรุ่นจำเป็นต้องมีการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง เรียนรู้ในบทบาทของตนเอง เพื่อพัฒนาความเป็นตนเอง แสดงพฤติกรรมอย่างเหมาะสม การที่วัยรุ่นรู้จักตนเองอย่างถ่องแท้ ทำให้วัยรุ่นเป็นผู้ที่มีเป้าหมายในชีวิต วางอนาคตตนเองได้ตามสภาพความเป็นจริง มีการเรียนรู้บทบาทของผู้ใหญ่ และมีโอกาสประสบความสำเร็จในชีวิต ในขณะที่วัยรุ่นที่เกิดความสับสนในเอกลักษณ์ ขาดความเข้าใจตนเอง ส่งผลให้วัยรุ่นเกิดความไม่มั่นคงในตนเอง ขาดความมั่นใจ เป้าหมายในชีวิตไม่ชัดเจน ไม่สามารถวางอนาคตตนเองได้ กระทบต่อหน้าที่การงาน โอกาสเกิดความล้มเหลวในระยะต่อมาของชีวิตมีมากขึ้น (สาวตรี เต็งถนุญศิริ. 2547) อีกทั้งวัยรุ่นที่สับสนในเอกลักษณ์ขั้นรุนแรง นั่นคือเกิดความ รู้สึกสับสนเกี่ยวกับตนเอง เต็มไปด้วยความไม่แน่ใจในตนเอง อาจแสดงออกในลักษณะของกลุ่มพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อสังคม เช่น ปัญหาเรื่องการติดยาเสพติด ปัญหาเรื่องเพศสัมพันธ์ ปัญหาด้านครอบครัว รวมถึงการใช้ความรุนแรงทั้งภายในครอบครัวและต่อสังคม เป็นต้น ปัญหาเหล่านี้อาจทวีความรุนแรงเป็นปัญหาอาชญากรรมทางสังคมต่อไป (ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2540: 325) ดังที่อีริคสัน (Erikson. 1968) ได้ให้ความสำคัญกับพัฒนาการเอกลักษณ์แห่งตน และให้นิยามว่าเป็นเรื่องของ

ความเป็นตนเอง (sense of self) ที่สมบูรณ์และชีวิตความเป็นอยู่ที่ดี (well-being) อีริคสันเสนอว่าบุคคลที่มีโครงสร้างเอกลักษณ์แห่งตนดีจะตระหนักรู้ถึงข้อดีตลอดจนข้อบกพร่องของตนเอง การตระหนักรู้นี้ส่งผลให้บุคคลนั้นประสบความสำเร็จในชีวิต ส่วนบุคคลที่มีโครงสร้างเอกลักษณ์แห่งตนที่ไม่ดีคือ มีความสับสนในตัวเองและมีความกังวล ส่งผลให้เกิดปัญหาในชีวิต

งานวิจัยที่ได้ศึกษาวิจัยความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์แห่งตนกับตัวแปรต่างๆ คือ พฤติกรรมเสี่ยงต่าง ๆ (risk taking behavior) ในกลุ่มวัยรุ่น โจนส์และฮาร์ทแมนน์ (Jones; & Hartmann. 1988) ศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนในกลุ่มตัวอย่างที่เป็นวัยรุ่น พบว่าวัยรุ่นที่มีเอกลักษณ์แห่งตนในระดับต่ำมีแนวโน้มที่จะข้องเกี่ยวกับพฤติกรรมการใช้สารเสพติดมากกว่าวัยรุ่นที่มีเอกลักษณ์แห่งตนในระดับตนสูง ส่วนปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นนั้นจากการศึกษาวิจัยที่ผ่านมา พบว่า เพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างกันในด้านจิตใจและสังคม จากวัยรุ่นไปสู่ผู้ใหญ่ โดยทั่วไปเพศหญิงมีเอกลักษณ์ตามวัยที่เร็วกว่าเพศชาย (Johnson; et al. 2007) จากแนวคิดทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม (Psychosocial Developmental Theory) ของอีริคสัน เสนอว่า ปฏิสัมพันธ์ของบุคคลกับสิ่งแวดล้อมทางสังคมทำให้บุคคลค้นพบเอกลักษณ์แห่งตน (ดวงเดือน ศาสตร์ภัก. 2535: 251) สิ่งแวดล้อมที่สำคัญที่มีผลต่อการค้นพบเอกลักษณ์แห่งตนคือ อิทธิพลของครอบครัว อีริคสันให้ความสำคัญกับครอบครัวมาก พ่อแม่ที่ให้ความใกล้ชิดกับวัยรุ่น ให้ความรักและการสนับสนุนในการต่อสู้กับการเปลี่ยนแปลงทั้งร่างกายและสังคมของวัยรุ่น เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะแสวงหาประสบการณ์ต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้ประกอบการตัดสินใจ เลือกทางเดินชีวิตด้านต่าง ๆ ที่เหมาะสมกับตนเอง (ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และดุจเดือน พันธุมนาวิน. 2538: 78) จากการศึกษาพบว่า วัยรุ่นที่มีพัฒนาการเกี่ยวกับเอกลักษณ์ที่สมบูรณ์แบบ ส่วนใหญ่มีคุณลักษณะความสัมพันธ์ภายในครอบครัวแบบอบอุ่นและพ่อแม่ ผู้ปกครองไม่บีบบังคับวัยรุ่นมากเกินไป (Grotevant; & Cooper. 1986) วัยรุ่นเหล่านี้ได้รับการกระตุ้นให้มีความเชื่อมั่นในตนเอง นอกจากนี้การขาดความอบอุ่นจากพ่อหรือแม่ ทำให้มีปัญหาในการสร้างข้อผูกมัด และในที่สุดทำให้เกิดความสับสนเกี่ยวกับเอกลักษณ์ (Campbell; Adams; & Dobson. 1984) รวมทั้งการทำหน้าที่ภายในครอบครัวของวัยรุ่นมีส่วนสำคัญในการเปลี่ยนแปลงความสับสนในบทบาท (identity confusion) ให้เกิดความชัดเจนในบทบาทสอดคล้องกับงานวิจัยของเชนและดอร์นบัสช์ (Chen; & Dornbusch. 1998) ที่พบว่า ระดับความอบอุ่นและความขัดแย้งทางความคิดระหว่างพ่อแม่และวัยรุ่น มีความสำคัญต่อความผูกพันที่วัยรุ่นมีต่อพ่อแม่ ความขัดแย้งทางความคิดระหว่างพ่อแม่กับวัยรุ่น ทำให้วัยรุ่นแยกตัวออกจากพ่อแม่ เป็นการนำไปสู่การพึ่งตนเอง (self-reliance) หรืออาจทำให้เกิดการแสดงพฤติกรรมทางลบออกมาได้ด้วยเช่นกัน คือ เกิดความสับสนในบทบาทมีการกระทำและพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสม นอกจากนี้ด้านระดับการเจริญเติบโตของอารมณ์และกระบวนการคิดของวัยรุ่น ไม่พัฒนาเหมือนกับ

การเปลี่ยนแปลงของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น หากวัยรุ่นโดนผลักดันให้มีบทบาทเหมือนผู้ใหญ่ โดยปราศจากความสามารถในการจัดการกับอารมณ์และความต้องการด้านร่างกายในบทบาทใหม่ ผลที่เกิดขึ้นคือวัยรุ่นจะมีพฤติกรรมที่เปี่ยงเบน กระทำผิดกฎหมายและมีปัญหาด้านการปรับตัว (Galambos; et al. 2003; Moffit. 1993)

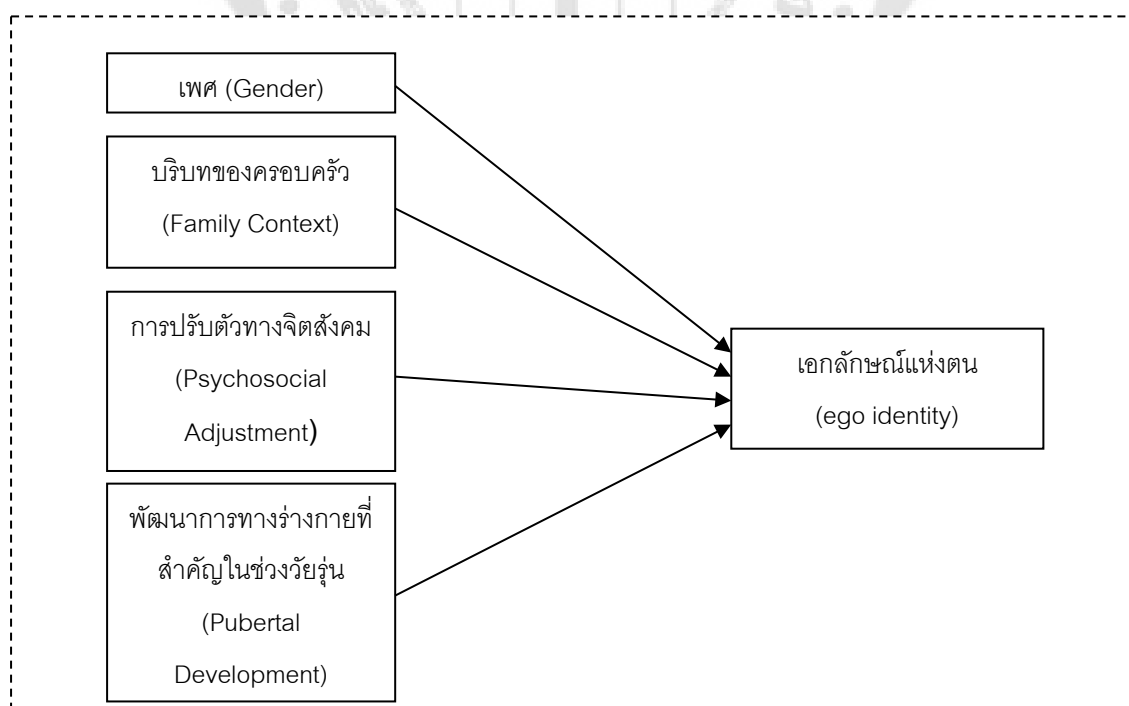
นอกจากครอบครัวที่มีผลต่อการค้นพบเอกลักษณ์แห่งตน สัมพันธภาพกับเพื่อนของวัยรุ่นมีส่วนส่งเสริมให้วัยรุ่นได้พัฒนาการรู้จักและการเข้าใจตนเองมากขึ้น วัยรุ่นจะพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนขึ้นจากการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น บุคคลอื่นจะมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้แต่ละบุคคลเข้าใจในเอกลักษณ์ของตนเองได้ชัดเจนขึ้น ความรักและการยอมรับจากบุคคลอื่น มีส่วนเกี่ยวข้องโดยตรงกับการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น (Glasser. 1965: 56) สอดคล้องกับงานวิจัยของ จริยกุล ศรีสุวรรณ (2542) พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย

วัยรุ่นเป็นช่วงเวลาที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย สังคมและความคิดซึ่งทั้งหมดนี้เหมือนกับช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลงการเห็นคุณค่าในตนเองด้วย การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นตัวทำนายหลักของผลที่จะเกิดขึ้นระหว่างช่วงวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ วัยรุ่นที่ได้รับการสนับสนุนและการยอมรับจากพ่อแม่ อาจารย์ และเพื่อนทำให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem) และส่งผลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น (สายฝน ธรรมดุง. 2537: 60; อ้างอิงจาก Brown: & Lohor. 1987; จิตตินันท์ เดชะคุปต์. 2543: 41) ระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ด้านบวก เช่น การประสบความสำเร็จด้านอาชีพ สัมพันธภาพในสังคม การมีชีวิตเป็นอยู่ที่ดี สัมพันธภาพทางบวกกับเพื่อน การสำเร็จการศึกษา และมีทักษะในการแก้ปัญหาที่ดี งานวิจัยก่อนหน้านี้มักพบว่าระดับการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำสัมพันธ์กับพฤติกรรมในทางลบ เช่น ภาวะซึมเศร้า การใช้สารเสพติด และพฤติกรรมที่ต่อต้านสังคม (Biro; et al. 2006: 501)

นอกจากนี้ นักวิจัยหลายท่านที่ทำการศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนพบว่ามีความสัมพันธ์กับลักษณะมุ่งอนาคต (future orientation) เพราะลักษณะมุ่งอนาคตมีความสำคัญต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนคือ บุคคลมีเอกลักษณ์แห่งตนที่สมบูรณ์ สามารถตั้งเป้าหมายได้ชัดเจนและสอดคล้องกับทางเลือกที่ดีของชีวิต ในทางตรงกันข้ามหากการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนไม่สมบูรณ์ อาจส่งผลต่อกระบวนการตัดสินใจและทำให้เกิดปัจจัยเสี่ยงต่างๆ เช่น การใช้สารเสพติด การกระทำผิดกฎหมาย การไม่มีจุดหมายและผลลัพธ์อื่น ๆ ในด้านลบ (cf. Jones; Hartmann; Grochowski; & Glider. 1989; White. 2000) ทั้งนี้บุคคลจะค่อย ๆ พัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง แสวงหาตนตามอุดมคติและค้นหาเอกลักษณ์ของตนเองเพื่อบทบาทใหม่ในสังคม ซึ่งหากบุคคลได้รับอิสระและการสนับสนุนในการกระทำต่าง ๆ ด้วยตนเอง รวมทั้งการยอมรับจากผู้ใหญ่ โดยผู้ใหญ่ควบคุมดูแลห่าง ๆ

จะเป็นการฝึกการควบคุมตนเองซึ่งเป็นลักษณะหนึ่งของการลักษณะมุ่งอนาคตและเป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาการกำหนดเป้าหมายในอนาคตได้ (สวิตรี เติงณฤทธิศิริ. 2547: 10)

จากปัญหาที่กล่าวมาข้างต้น สาเหตุสำคัญที่ทำให้เกิดพฤติกรรมไม่เหมาะสมในวัยรุ่นมาจากตัวแปรสำคัญคือ เอกลักษณ์แห่งตน งานวิจัยต่างประเทศมุ่งความสนใจประเด็นเรื่องพัฒนาการเอกลักษณ์แห่งตน (identity development) มากขึ้นในช่วงวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Arnett. 2000; Settersten; Furstenberg; & Rumbaut. 2005) สาเหตุสำคัญของการศึกษา คือต้องการศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน รวมทั้งศึกษาพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนของช่วงวัยที่เปลี่ยนผ่านด้วย ดังที่เบนสันและเอลเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น โดยใช้แบบแผนการวิจัยระยะยาว (longitudinal study) โดยส่งผลผ่านตัวแปรสำคัญได้แก่ บริบทของครอบครัว (family context) การปรับตัวทางจิตวิทยาและสังคมของวัยรุ่น (psychosocial adjustment) รวมทั้งพัฒนาการทางร่างกายที่สำคัญในช่วงวัยรุ่น (pubertal development) ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของประชากรที่อยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นคือ เศรษฐฐานะของครอบครัว เชื้อชาติและเพศ บริบทของครอบครัว การปรับตัวเชิงจิตวิทยาและการเห็นคุณค่าในตนเองมีผลต่อพัฒนาการด้านเอกลักษณ์แห่งตนของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น งานวิจัยของเบนสันและเอลเดอร์ได้นำทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคมและโมเดลของกรีนเบอร์เกอร์ใช้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพประกอบ 1 ปรับจากโมเดลเชิงสาเหตุของเอกลักษณ์แห่งตนของเบนสันและเอลเดอร์

จากงานวิจัยข้างต้น แสดงให้เห็นว่าเอกลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นสำคัญกับพัฒนาการของบุคคลและมีความจำเป็นต่อบุคคลที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นเป็นอย่างมาก จึงเป็นที่มาของความสนใจในการศึกษาวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อเอกลักษณ์แห่งตนวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น ซึ่งเป็นการศึกษาเพื่อทราบถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น ดังนั้นการวิจัยในครั้งนี้ จึงทำการวิเคราะห์แยกกลุ่มประชากร คือกลุ่มประชากรวัยรุ่นตอนปลายและกลุ่มประชากรวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นเพื่อตรวจสอบว่าโมเดลทั้ง 2 กลุ่มประชากรมีความสอดคล้องกัน แต่จะมีความแตกต่างกันในเรื่องของค่าพารามิเตอร์ ตามการศึกษาโมเดลเอกลักษณ์แห่งตนของเบนสันและเอลเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) และยังสะท้อนถึงพัฒนาการด้านเอกลักษณ์แห่งตนของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและกลุ่มวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นในบริบทของสังคมไทย รวมทั้งคัดเลือกตัวแปรต้นที่มีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนตามงานวิจัยที่ศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ เพศ ช่วงวัย ลักษณะมุ่งอนาคต การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อนและการทำหน้าที่ของครอบครัว ผลจากการศึกษาจะก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งในแง่วิชาการในสาขาวิชาจิตวิทยา พัฒนาการและเป็นแนวทางในการศึกษา ส่งเสริมและพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นให้เป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพส่งผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมต่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติต่อไป

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น
2. เพื่อศึกษาน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย
3. เพื่อศึกษาน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น

ประโยชน์ที่รับจากการวิจัย

งานวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบถึงระดับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นและระดับน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนกล่าวคือปัจจัยที่มีอิทธิพลมากที่สุดต่อเอกลักษณ์แห่งตนควรเร่งพัฒนาให้เกิดภายในตัวบุคคลในลำดับแรก เมื่อมีการพัฒนาปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนได้ตรงจุดส่งผลให้บุคคลมีศักยภาพในการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนได้สมบูรณ์และตรงตามช่วงวัย ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปเป็นแนวทางส่งเสริมและสร้างความ

เข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นให้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น นอกจากนี้ยังสามารถนำข้อค้นพบจากการวิจัยไปพิจารณาประยุกต์ใช้ในการวิจัยที่เกี่ยวข้องต่อไป

ขอบเขตของการวิจัย

ประชากรในการวิจัย

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. วัยรุ่นตอนปลาย อายุระหว่าง 18 ปี ถึง 21 ปี เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2555 มหาวิทยาลัยปิดของสถาบันการศึกษาของรัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 9 มหาวิทยาลัย จำนวนทั้งสิ้น 146,663 คน
2. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 22 ปี ถึง 25 ปี เป็นพนักงานบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ที่มีคนทำงานมากกว่า 200 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีจำนวน 507 แห่ง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. วัยรุ่นตอนปลาย อายุระหว่าง 18 ปี ถึง 21 ปี กำลังศึกษาอยู่ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังศึกษาอยู่ในระดับชั้นปีที่ 1 ถึง 4 ปี การศึกษา 2555 จำนวน 350 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (two-stage random sampling) แบ่งเป็นนักศึกษาเพศชาย 175 คนและนักศึกษาเพศหญิง 175 คน
2. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 22 ปี ถึง 25 ปี เป็นพนักงานบริษัท 3 แห่ง จำนวน 306 คน ได้มาจากการสุ่มแบบสองขั้นตอน (two-stage random sampling) แบ่งเป็นพนักงานเพศชาย 126 คนและพนักงานเพศหญิง 180 คน

ตัวแปรที่ศึกษา

1. ตัวแปรตาม (Dependent Variable) ได้แก่ เอกลักษณ์แห่งตน (ego identity)
2. ตัวแปรอิสระ (Independent Variable) ได้แก่
 - 2.1 เพศ ได้แก่ เพศชายและเพศหญิง
 - 2.2 ลักษณะมุ่งอนาคต (future orientation)
 - 2.3 การเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem)
 - 2.4 สัมพันธภาพกับเพื่อน (relationship with friends)
 - 2.5 การทำหน้าที่ของครอบครัว (family functioning)

สมมติฐานในการวิจัย

1. เพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าเพศชาย
2. ลักษณะมุ่งอนาคต การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และการทำหน้าที่ของครอบครัวมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย
3. ลักษณะมุ่งอนาคต การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และการทำหน้าที่ของครอบครัวมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. วัยรุ่นตอนปลาย หมายถึง บุคคลที่มีอายุระหว่าง 18-21 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิงที่เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2555 ในมหาวิทยาลัยปิดของสถาบันการศึกษาของรัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร
2. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น หมายถึง บุคคลที่มีอายุระหว่าง 22-25 ปี ทั้งเพศชายและเพศหญิงที่พนักงานบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ เขตกรุงเทพมหานคร

นิยามปฏิบัติการ

1. **เอกลักษณ์แห่งตน (ego identity)** หมายถึง ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่มีการตระหนักรู้ในบทบาทของตนเอง รู้จักและเข้าใจตนเองว่าเป็นอย่างไร ยอมรับความแตกต่างของตนเองและผู้อื่น มีความเชื่อ ค่านิยมและจุดมุ่งหมายที่เป็นของตนเอง มีการแสดงบทบาทอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสังคมวัฒนธรรม สามารถปรับตัวได้เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง

เอกลักษณ์แห่งตนประกอบไปด้วย 7 ด้านคือ การรับรู้อายุตนเอง วุฒิภาวะทางสังคม ความรับผิดชอบในวัยผู้ใหญ่ ความเป็นผู้ใหญ่ ความเป็นตัวของตัวเอง ความมั่นใจในตนเองและการคิดพิจารณา แต่ละด้านมีรายละเอียด ดังนี้

1) การรับรู้อายุตนเอง (perceives age) หมายถึง การที่วัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นมีความเข้าใจว่าตนเองมีอายุอยู่ในระดับใด เมื่อเปรียบเทียบกับคนรุ่นเดียวกัน โดยไม่ได้เปรียบเทียบตามอายุจริง แต่เป็นการเปรียบเทียบตามระดับความสามารถ ความรู้สึกเมื่อเทียบกับคนรุ่นเดียวกัน

2) วุฒิภาวะทางสังคม (social maturity) หมายถึง ความสามารถในการอยู่ในสังคมของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นในการสร้างสัมพันธภาพ รู้จักปฏิบัติต่อผู้อื่น ได้รับการยอมรับจากสมาชิกในสังคมและสร้างประโยชน์ให้แก่สังคม

3) ความรับผิดชอบในวัยผู้ใหญ่ (adult responsibilities) หมายถึง การที่วัยรุ่นตอนปลาย และวัยผู้ใหญ่ตอนต้นสามารถประพฤติและปฏิบัติหน้าที่ต่อตนเอง ในเรื่องการเงิน การงาน การเรียน ต่อสังคม ช่วยเหลืองานของครอบครัว งานของส่วนรวมด้วยความเต็มใจ มีความพยายามในการปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ดีที่สุดด้วยความสามารถที่มีอยู่อย่างเต็มที่

4) ความเป็นผู้ใหญ่ (adult status) หมายถึง ความสามารถของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่รับผิดชอบตัวเองได้ มีความเข้าใจและตัดสินใจสิ่งต่างๆ ด้วยความคิดที่เป็นเหตุเป็นผล แสวงหาข้อเท็จจริง แยกแยะปัญหาได้ถูกต้อง มีการยอมรับความแตกต่างและความเหมือนของบุคคล ในการแสดงออกในเรื่องต่างๆ

5) ความเป็นตัวของตัวเอง (independence) หมายถึง ความสามารถของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นในการพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง การแสดงออกถึงความรู้สึกว่าเชื่อมั่นในตนเอง รับผิดชอบในการกระทำของตน กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง คิดและกระทำการต่างๆ ด้วยตนเองโดยไม่ต้องพึ่งพาผู้อื่น การมีความคิดเห็นเป็นของตนเองอย่างสมเหตุสมผล

6) ความมั่นใจในตนเอง (confidence) หมายถึง การแสดงความถึงความมั่นใจของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ในการกระทำการต่างๆ กล้าคิดและทำสิ่งต่างๆตามที่ตั้งใจด้วยตัวเอง โดยไม่กลัวความผิดพลาดและกล้าเผชิญกับความผิดพลาดและควบคุมพฤติกรรมและการแสดงออกของตนเองได้ สามารถใช้สิทธิของตนเองอย่างถูกต้อง

7) การคิดพิจารณา (considerateness) หมายถึง กระบวนการคิดของวัยรุ่นตอนปลาย และวัยผู้ใหญ่ตอนต้นที่มีการทบทวน ไตร่ตรองและทำความเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูล สถานการณ์ต่างๆ โดยใช้ความรู้ ความคิด ประสพการณ์นำมาพิจารณาอย่างรอบคอบเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปและการตัดสินใจที่สมเหตุสมผล

สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสร้างแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตนตามที่ได้การศึกษาวิจัยของเบนสันและเอลเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) เป็นแบบวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับคือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อยและตรงน้อยที่สุด การแปลความหมายของคะแนนคือ ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดน้อยกว่า

2. ลักษณะมุ่งอนาคต (future orientation) หมายถึง ลักษณะการมองอนาคตของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น สามารถที่จะตั้งเป้าหมายได้ชัดเจนและสอดคล้องกับทางเลือกที่ดีให้กับชีวิต มีความเพียรพยายามที่จะทำให้ความคาดหวังของตนเป็นไปได้ สามารถคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของผลดี ผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สามารถควบคุมตนเองในการกระทำหรือละเว้นการกระทำบางอย่างให้ปฏิบัติเป็นขั้นตอนตามแผนที่วางไว้ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการในอนาคต โดยในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยสร้างแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตตามแนวคิดของเนอร์มี (Nurmi. 1991) เพื่อให้

เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง โดยสร้างข้อวัดจากองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบคือ การตั้งเป้าหมาย การวางแผนและการดูความเป็นไปได้ โดยเป็นมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 5 ระดับ คือ ตรงน้อยที่สุด ตรงมาก ปานกลาง ตรงน้อย และตรงน้อยที่สุด การแปลความหมายของคะแนนคือ ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดน้อยกว่า

3. การเห็นคุณค่าในตนเอง (self-esteem) หมายถึง ลักษณะของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น ที่สามารถประเมินคุณค่าตนเองตามความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ถึงความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความสำคัญและความสามารถ การเห็นว่าตนเองได้รับการยอมรับจากผู้อื่นและสังคม โดยงานวิจัยนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของสุนิดา ปรีชาวงษ์ (2550) ซึ่งเป็นแบบวัด Self-esteem scale ของโรเซนเบิร์ก Rosenberg (1965) มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง การยอมรับตนเองและความเห็นชอบในสิ่งตัวเองเป็น มีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ที่มี 4 ระดับ คือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อยและตรงน้อยที่สุด การแปลความหมายของคะแนนคือ ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดน้อยกว่า

4. สัมพันธภาพกับเพื่อน (relationship with friends) หมายถึง ลักษณะการแสดงออกของพฤติกรรมระหว่างวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นที่แสดงออกกับเพื่อน มีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน โดย แบ่งเป็น 6 ด้าน คือ 1) การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนเมื่อเพื่อนต้องการความช่วยเหลือ 2) การรู้จักการให้และการรับ 3) การรู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น 4) การสนใจในความรู้สึกของเพื่อน 5) การยอมรับความแตกต่างระหว่างเพื่อน 6) การรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน สำหรับการวิจัยนี้ ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนของจริยกุล ตรีสุวรรณ (2542) เป็นแบบวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับคือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อยและตรงน้อยที่สุด การแปลความหมายของคะแนนคือ ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีสัมพันธภาพกับเพื่อนดีกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดน้อยกว่า

5. การทำหน้าที่ของครอบครัว (family functioning) หมายถึง การรับรู้ของบุคคลต่อการทำหน้าที่ของครอบครัว 6 ด้านตามแนวคิดของเอปสทิน บิชอปและเลวิน (Epstein; Bishop; & Levin. 1978) ได้แก่ การแก้ไขปัญหา การสื่อสาร บทบาท การตอบสนองทางอารมณ์ ความผูกพันทางอารมณ์ และการควบคุมพฤติกรรม สำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวของสิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล (2552) ซึ่งพัฒนามาจากแบบวัดประเมินครอบครัว (Family Assessment Device : FAD) ตามแนวคิดของมหาวิทยาลัย McMaster model of family functioning พัฒนาโดยเอปสทิน บิชอปและเลวิน (Epstein; Bishop; & Levin. 1978) และเอปสทิน บาลด์วินและบิชอป (Epstien; Baldwin; & Bishop. 1983) เป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) ที่มี

4 ระดับ คือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อยและตรงน้อยที่สุด การแปลความหมายของคะแนนคือ ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีการทำหน้าที่ของครอบครัวดีกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดน้อยกว่า

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) มุ่งศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น สำหรับเนื้อหาในบทนี้ ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดตามลำดับคือ ส่วนแรกเป็นการทบทวนเอกสาร งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับตัวแปรตามเอกลักษณ์แห่งตน แนวคิดและทฤษฎีสำคัญต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้สร้างและพัฒนารอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นนำเสนอสาระของพัฒนาการของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น เพื่อให้ทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านต่าง ๆ ของแต่ละช่วงวัยเชื่อมโยงกับเอกลักษณ์แห่งตนและนำไปสู่ปัจจัยต่าง ๆ ที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตน ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องนำเสนอตามหัวข้อต่อไปนี้

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตน
 - 1.1 ความหมายของเอกลักษณ์แห่งตน
 - 1.2 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตน
 - 1.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของ Erikson
 - 1.2.2 ทฤษฎีนิเวศของพัฒนาการมนุษย์ของ Bronfenbrenner
 - 1.2.3 รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model)
 - 1.2.4 ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม (A theory of social comparison)
 - 1.2.5 โมเดลของกรีนเบอร์เกอร์ (Greenberger's model)
 - 1.3 องค์ประกอบของเอกลักษณ์แห่งตน
 - 1.4 การสร้างเอกลักษณ์แห่งตน
 - 1.5 การวัดเอกลักษณ์แห่งตน
2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยรุ่น
 - 2.1 ความหมายของวัยรุ่น
 - 2.2 พัฒนาการด้านร่างกาย
 - 2.3 พัฒนาการด้านปัญญา
 - 2.4 พัฒนาการด้านอารมณ์
 - 2.5 พัฒนาการด้านสังคม
3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น

- 3.1 ความหมายของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น
- 3.2 พัฒนาการด้านร่างกาย
- 3.3 พัฒนาการด้านปัญญา
- 3.4 พัฒนาการด้านอารมณ์
- 3.5 พัฒนาการด้านสังคม
4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุงอนาคต
 - 4.1 ความหมายของลักษณะมุงอนาคต
 - 4.2 ความสำคัญของลักษณะมุงอนาคต
 - 4.3 พัฒนาการของลักษณะมุงอนาคต
 - 4.4 การวัดลักษณะมุงอนาคต
 - 4.5 งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาลักษณะมุงอนาคตกับเอกลักษณ์แห่งตน
5. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง
 - 5.1 ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง
 - 5.2 ความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเอง
 - 5.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง
 - 5.4 การวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง
 - 5.5 งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาการเห็นคุณค่าในตนเองกับเอกลักษณ์แห่งตน
6. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อน
 - 6.1 ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อน
 - 6.2 ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของชัลลิแวน
 - 6.3 ความสำคัญของการเข้ากลุ่มเพื่อนของวัยรุ่น
 - 6.4 การวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน
 - 6.5 งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาสัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตน
7. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของครอบครัว
 - 7.1 แนวคิดเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของครอบครัว
 - 7.2 การประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัว
 - 7.3 การวัดการทำหน้าที่ในครอบครัว
 - 7.4 งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาการทำหน้าที่ของครอบครัวกับเอกลักษณ์แห่งตน
8. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเพศกับเอกลักษณ์แห่งตน
9. กรอบแนวคิดในการวิจัย

1. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตน

ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตนซึ่งเป็นตัวแปรตามและอธิบายถึงทฤษฎีต่างๆ ที่สำคัญที่นำมาใช้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัย จากนั้นกล่าวถึงองค์ประกอบของเอกลักษณ์แห่งตน การสร้างเอกลักษณ์แห่งตนและการวัดเอกลักษณ์แห่งตน ดังนี้

จากการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องมีผู้ใช้คำแตกต่างกัน ดังนี้ ดวงเดือน ศาสตราภรณ์ (2535) และงามตา วรินทร์านนท์ และดุษฎี โยเหลา (2547) ใช้คำว่า เอกลักษณ์แห่งตน (ego identity) ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2541) ใช้คำว่า เอกลักษณ์แห่งอีโก้ (ego identity) พรรณี ชูทัย เจนจิต (2538) และนพมาศ อึ้งพระ(ธีรเวคิน) (2546) และ ใช้คำว่า เอกลักษณ์ (identity) ศรีเรือน แก้วกังวาล (2540) และระพีพันธ์ ฉายวิมล (2545) ใช้คำว่า อัตลักษณ์แห่งตน (identity) ประสาท อิศรปริดา (2547) ใช้คำว่า เอกลักษณ์แห่งตน (identity) จรรยา สุวรรณทัต (2545) ใช้คำว่า เอกลักษณ์เฉพาะตัว (self identity) และปรีชา ธรรมมา (2548) ใช้คำว่า เอกลักษณ์แห่งตน (self identity) ราชบัณฑิตยสถาน (2550) ใช้คำว่า อัตลักษณ์ (identity) ละมัย ทุมพัตน์ (2550) ใช้คำว่า อัตลักษณ์แห่งตน (self identity)

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า เอกลักษณ์แห่งตน (ego identity) เนื่องจากผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่าเป็นคำที่ชัดเจนและเหมาะสมกับสภาพสังคมปัจจุบันที่บุคคลจำเป็นต้องปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา

การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตน โดยเริ่มจากความหมายและอธิบายถึงทฤษฎีต่าง ๆ ที่สำคัญเพื่อนำมาใช้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยดังรายละเอียดต่อไปนี้

1.1 ความหมายของเอกลักษณ์แห่งตน (Ego identity)

การศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตนเป็นแนวคิดที่มีพื้นฐานจากทฤษฎีพัฒนาการของบุคลิกภาพด้านสังคมและอารมณ์ของมนุษย์ มีผู้ให้ความหมายของเอกลักษณ์แห่งตนไว้ดังนี้

อีริคสัน (Erikson, 1968: 157) เสนอว่า เอกลักษณ์แห่งตน หมายถึง การที่บุคคลมีความสามารถในการประสานลักษณะภายในตน ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะตัวของแต่ละบุคคลกับลักษณะภายนอกคือประสบการณ์จากสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงวัยรุ่น บุคคลสามารถประเมินหรือตัดสินใจได้ด้วยตนเองได้ว่าตนเองนั้นคือใคร มีความสามารถอะไร ควรจะมีความเชื่อ และมีแนวทางดำเนินชีวิตไปในทางใด ความสามารถนี้มีลักษณะที่เฉพาะตัวผสมกับลักษณะที่เหมือนคนอื่นรวมอยู่ในตัวบุคคลหนึ่งด้วย

มาร์เซีย (เสาวภา เบญจพันธุ์ทวี. 2540: 9; อ้างอิงจาก Marcia. 1975) กล่าวถึงเอกลักษณ์แห่งตนในลักษณะโครงสร้างแห่งตนว่าเป็นสิ่งที่เกิดภายในตัวบุคคลซึ่งมีการเปลี่ยนแปลงเป็นไปตามแรงขับ ความสามารถ ความเชื่อ และการปรับตัวของแต่ละบุคคล ถ้าบุคคลมีโครงสร้างของ

พัฒนาการที่ดี จะทำให้เกิดความเป็นตัวของตัวเอง เข้าใจถึงความเหมือนและความแตกต่างของตน และผู้อื่น รู้ถึงจุดเด่นและจุดด้อยของตน ทำให้เกิดการกำหนดแนวทางของตนเอง ถ้าบุคคลมีโครงสร้างของพัฒนาการที่ไม่ดีทำให้เกิดความสับสนในตนเอง ส่วนความหมายของเอกลักษณ์แห่งตนด้านเนื้อหานั้น ประกอบด้วยจุดมุ่งหมาย ค่านิยม และความเชื่อที่บุคคลได้ตกลงใจ ซึ่งการตกลงใจนี้ต้องมีพัฒนาการที่ต่อเนื่องเป็นเวลานานแล้ว จึงเลือกจุดมุ่งหมายและความเชื่อนั้นอย่างเหมาะสมกับแนวทางวัตถุประสงค์และวิถีชีวิตของตน

ไรซ์ (Rice. 1996: 36) เสนอว่า เอกลักษณ์แห่งตนเป็นผลรวมของการรับรู้ว่าตนเองเป็นอย่างไร มีบทบาททางสังคมอย่างไร ผู้ที่มีการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนที่สมบูรณ์ จะมีการยอมรับตัวเองสูงและเอกลักษณ์แห่งตนเกิดจากการพัฒนาทางด้านร่างกาย เพศ สังคม อาชีพ จริยธรรม อุดมคติ และบุคลิกภาพ

เบนสันและเอลเดอร์ (Bensen; & Elder. 2011) กล่าวถึงเอกลักษณ์แห่งตนว่าเป็นการรับรู้เกี่ยวกับตนเองตามช่วงอายุและการมีวุฒิภาวะทางสังคม บุคคลสามารถประเมินได้ว่าตนเองมีความเข้าใจว่าตนเองเป็นใคร โดยการรับรู้เกี่ยวกับตนเองเมื่อเปรียบเทียบกับคนรุ่นเดียวกันว่าเป็นอย่างไร เอกลักษณ์แห่งตนประกอบไปด้วย 7 ด้าน คือ มีการรับรู้อายุตนเอง วุฒิภาวะทางสังคม ความรับผิดชอบในวัยผู้ใหญ่ ความเป็นผู้ใหญ่ ความเป็นตัวของตัวเอง ความมั่นใจในตนเองและการคิดพิจารณา

อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 16) สรุปไว้ว่าเอกลักษณ์แห่งตนหมายถึง ความเข้าใจในตนเองว่า ตนเองเป็นใคร มีความคิดในเรื่องการแสดงของตนเอง เพื่อการดำเนินชีวิตในแนวทางใดแนวทางหนึ่ง ยอมรับในความแตกต่างและความเหมือนกันของบุคคลในเรื่องต่างๆ เอกลักษณ์แห่งตนพิจารณาจากความหมายแบ่งเป็น 2 ด้าน คือ ด้านโครงสร้างแห่งตนที่พัฒนาได้ดี ทำให้บุคคลปรับตัวได้และบรรลุเอกลักษณ์ ส่วนโครงสร้างแห่งตนที่พัฒนาไม่ดี ทำให้บุคคลปรับตัวไม่ได้ก็จะเกิดการสับสนด้านเอกลักษณ์ ด้านที่ 2 คือ ด้านเนื้อหาที่บุคคลได้รับประสบการณ์ในช่วงที่ผ่านมา ทำให้บุคคลแสดงออกอย่างเหมาะสมตามช่วงชีวิต แล้วบุคคลก็จะบรรลุเอกลักษณ์ จะเห็นว่า เอกลักษณ์แห่งตนมีความหมายต่างกันทั้งด้านเนื้อหาและด้านโครงสร้างแห่งตน ดังนั้นวิธีการวัดเอกลักษณ์แห่งตนจึงต้องต่างกันไปด้วย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2541: 14) กล่าวว่า เอกลักษณ์แห่งตนหมายถึง โครงสร้างของบุคลิกภาพของบุคคลที่เกิดจากการรู้จักตน และการยอมรับตนว่ามีลักษณะที่คงที่และต่อเนื่องมาตั้งแต่เด็กจนถึงผู้ใหญ่ ในเวลาเดียวกันบุคคลก็เข้าใจในบทบาทหน้าที่ของตนตามที่สังคมและวัฒนธรรมของตนกำหนดไว้ สามารถเข้าใจและเห็นว่าลักษณะความรู้ ความสามารถ และความต้องการของตนนั้นสอดคล้องกับความต้องการของสังคมและบุคคลรอบข้าง ทำให้เกิดความมั่นใจในตนเองว่าตนเองจะ

สามารถทำทุกอย่างได้ดี ตามมาตรฐานของตนเองและของสังคมไปพร้อมกันโครงสร้างของเอกลักษณ์แห่งตนมีองค์ประกอบหลายด้าน ด้านที่สำคัญคือ ด้านอาชีพการงาน ด้านศาสนา ด้านการเมือง ด้านบทบาททางเพศและทางด้านค่านิยมอื่น ๆ

ระพีพันธุ์ ฉายวิมล (2545: 58) กล่าวถึง เอกลักษณ์แห่งตนว่าเป็นความสามารถในการจัดระบบของความต้องการ ความสามารถ ความเชื่อของแต่ละบุคคล เพื่อแสดงถึงภาพพจน์ของตนเอง เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการเลือกและการตัดสินใจเกี่ยวกับความสนใจในอาชีพ บทบาททางเพศ และปรัชญาในการดำเนินชีวิต

เมื่อพิจารณาเอกลักษณ์แห่งตนตามความหมายข้างต้น อาจแบ่งได้เป็น 2 ส่วน คือ ส่วนภายในที่ทราบว่าเป็นใคร มีลักษณะอย่างไร เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องตั้งแต่วัยทารกจนเข้าสู่วัยรุ่น และส่วนภายนอกที่บุคคลอื่นมองว่าตนเป็นอย่างไร มีการยอมรับลักษณะของตนเองในแง่สามัญที่ได้รับจากลักษณะของตนเองตามสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งได้แก่ การอบรมเลี้ยงดู การศึกษา การประกอบอาชีพและศาสนา เป็นต้น ทำให้บุคคลมีคุณลักษณะสำคัญ ๆ ร่วมกับผู้อื่น ผู้มีเอกลักษณ์แห่งตนสมบูรณ์ คือ ผู้ที่สามารถรับการคาดหวังจากบุคคลภายนอกมาเป็นลักษณะจริงของตนทั้งสองส่วนอย่างกลมกลืนและเป็นอันหนึ่งอัน สรุปลงได้ว่า เอกลักษณ์แห่งตน หมายถึง ลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคลที่มีการตระหนักรู้ในบทบาทของตนเอง รู้จักและเข้าใจตนเองว่าเป็นอย่างไร ยอมรับความแตกต่างของตนและผู้อื่น มีความเชื่อ ค่านิยมและจุดมุ่งหมายที่เป็นของตนเอง มีการแสดงบทบาทอย่างเหมาะสม สอดคล้องกับความต้องการของสังคมวัฒนธรรม สามารถปรับตัวได้เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยในงานวิจัยนี้ถึงความหมายเอกลักษณ์แห่งตนตามเบนสันและเอลเดอร์ (Bensen; & Elder. 2011) โดยนิยามองค์ประกอบของเอกลักษณ์แห่งตนเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้อายุตนเอง 2) วุฒิภาวะทางสังคม 3) ความรับผิดชอบในวัยผู้ใหญ่ 4) ความเป็นผู้ใหญ่ 5) ความเป็นตัวของตัวเอง 6) ความมั่นใจในตนเอง 7) การคิดพิจารณา แต่ละคนพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนขึ้นจากการมีสัมพันธภาพกับผู้อื่น ซึ่งมีบทบาทสำคัญในการช่วยให้แต่ละบุคคลเข้าใจเอกลักษณ์แห่งตนชัดเจนขึ้น

1.2 ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตน

ตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคม การที่บุคคลมีเอกลักษณ์แห่งตนขึ้นอยู่กับการเปลี่ยนแปลงทางสรีระ ในขณะที่เดียวกันบุคคลรอบข้างและสังคมมีอิทธิพลส่งผลให้บุคคลต้องปฏิบัติตามต้องรับผิดชอบในเรื่องต่าง ๆ การมีเอกลักษณ์แห่งตนที่ดีแสดงให้เห็นว่า บุคคลสามารถปรับตัวได้ดีต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยคัดเลือกตัวแปรส่วนหนึ่งจากการศึกษางานวิจัยของเบนสันและเอลเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) และจากทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตนมีรายละเอียดดังนี้

1.2.1 ทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน

อีริกสัน (Erikson) ได้เสนอขั้นต่าง ๆ ของการพัฒนาการทางจิตสังคมไว้เป็นขั้นตอนตลอดชีวิต ในแต่ละขั้นมีภาวะวิกฤต ซึ่งเป็นสิ่งที่ต้องผ่านขั้นตอนความขัดแย้งและการแก้ไข ความสำเร็จจากการแก้ไขข้อขัดแย้งในแต่ละขั้นพัฒนาการ เป็นสิ่งเร้าให้เกิดวุฒิภาวะได้เป็นอย่างดี (สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล. 2557) โดย 5 ขั้นแรกอยู่ในช่วงวัยเด็กและวัยรุ่น ที่เหลืออีก 3 ขั้นอยู่ในวัยผู้ใหญ่ ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นพัฒนาความรู้สึกไว้วางใจ – ไม่ไว้วางใจผู้อื่น (Trust vs Mistrust)

เป็นการพัฒนาในช่วงทารก ตั้งแต่อายุแรกเกิด ถึง 1 ปี เป็นวัยเริ่มแรกของชีวิตที่ยังต้องการทางกายการดูแลจากผู้อื่น ความสุขของเด็กวัยนี้อยู่ที่ปากและกิจกรรมหลักคือ การให้อาหาร และพัฒนาการที่ดีของเด็กขึ้นอยู่กับคุณภาพของการดูแล คือต้องได้รับการตอบสนองทางด้านจิตใจคือการได้รับความรัก ความอบอุ่นทางร่างกาย ความรู้สึกมั่นคงที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น ถ้าเขาได้รับการตอบสนองในสิ่งต่าง ๆ ที่เขาต้องการอย่างเพียงพอก็จะเป็นผลให้พัฒนาความรู้สึกไว้วางใจในประสบการณ์ใหม่ที่เขาได้รับความรู้สึกไว้วางใจที่เกิดขึ้นในระยนี้จะเป็นพื้นฐานของการสร้างความรู้สึกไว้วางใจต่อบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมรอบตัวในระยะต่อมา (สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล. 2557)

ขั้นที่ 2 ขั้นพัฒนาความรู้สึกเป็นอิสระ – ความละอาย ความไม่แน่ใจ (Autonomy vs Shame and doubt)

เป็นการพัฒนาในช่วงวัยเด็กตอนต้น อายุ 2 - 3 ปี ในช่วงนี้กล้ามเนื้อของเด็กเริ่มมีวุฒิภาวะทำให้เด็กเริ่มรู้จักการควบคุมกล้ามเนื้อ เริ่มเรียนรู้กฎ คำสั่งโดยเฉพาะการฝึกการขับถ่าย เด็กจึงค้นพบว่าสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองถือว่าเป็นการค้นพบความรู้สึกเป็นตัวของตัวเอง ในขณะที่วัยนี้ยังรู้สึกมีความลังเล ไม่แน่ใจในความสามารถและอิสระของตน ความไม่แน่ใจนี้จะมีผลต่อการเป็นตัวของตัวเอง (นวลละออง สุภาพล. 2527: 81) จะทำให้เด็กเกิดความรู้สึกละอาย ไม่กล้าและเต็มไปด้วยความสงสัยและขาดความเชื่อมั่นในตนเอง (ประณต เค้าฉิม. 2549: 53)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาในขั้นนี้คือ ความมุ่งมั่น (will) เป็นการให้ความเหมาะสมในการควบคุมตนเอง ทำให้เด็กมีประสบการณ์เรียนรู้ความละอายและการไม่ละอาย การพัฒนาความมุ่งมั่นนี้ทำให้เด็กกลายเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถควบคุมแรงขับ แรงกระตุ้น และรู้จักกฎ ระเบียบ และหน้าที่ (นพมาศ อึ้งพระ(จิรวะดิน). 2546: 137-138) หากการพัฒนาในช่วงนี้เป็นไปในทางไม่ดี หรือทางลบจะเกิดการพัฒนาความละอายนำไปสู่ความไม่แน่ใจในตนเอง เกิดความสงสัยในความสามารถที่จะทำอะไรด้วยตนเอง อีริกสันเชื่อว่าถ้าเด็กได้รับประสบการณ์ที่ก่อให้เกิดความรู้สึกละอาย หรือเคลือบแคลงสงสัยมาก ๆ จะขาดความมั่นใจในการทำสิ่งต่าง ๆ ตลอดไป (ประสาธ อิศรปริดา. 2547: 82)

ขั้นที่ 3 ขั้นพัฒนาความคิดริเริ่ม – ความรู้สึกผิด (Initiative vs Guilt) เป็น

การพัฒนาในช่วงวัยเด็กตอนกลาง อายุ 4 - 6 ปี ช่วงนี้ถือว่าเป็นช่วงเด็กจะมีความสามารถในการเคลื่อนไหวค่อนข้างสมบูรณ์ สามารถช่วยเหลือตัวเองได้มากกว่าเดิม สามารถใช้ภาษาในการติดต่อสื่อสารและอธิบายความต้องการของตนเองได้ เริ่มมีการพัฒนาทักษะ การรับรู้ ความคิด สติปัญญา เด็กจะอยากรู้อยากเห็นมากขึ้น ช่างซักถาม มีจินตนาการและมีความคิดทำสิ่งใหม่ ๆ ด้วยตนเอง มีการเรียนรู้บทบาทต่าง ๆ จากปิตามารดาเพื่อนฝูงและบุคคลที่แวดล้อม นอกจากนี้ยังมีการเล่นโดยใช้บทบาทสมมติ ทำให้ได้ซักถามบทบาททางสังคม (นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน). 2546: 138)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาในขั้นนี้ คือ ความมุ่งหมาย (purpose) ซึ่งเป็นความกล้าหาญในการที่จะบรรลุจุดมุ่งหมาย โดยไม่ถูกยับยั้งจากความฝันหรือความกลัว การพัฒนาความคาดหวังนี้มีพื้นฐานมาจากการเล่น เพราะการเล่นทำให้ได้คิด ได้วางแผน ได้เรียนรู้สังคม การพัฒนาในวัยนี้จะเป็นช่วงของการพัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (initiative) ทำให้เป็นคนที่มีจุดมุ่งหมายไม่ทอดถอนใจเมื่อรู้สึกผิด มีจินตนาการกว้างไกลในทางที่ดี ดังที่ประสาธ อิศรปรีดา (2547: 82) เสนอว่า เด็กในช่วงนี้เริ่มแสดงความรับผิดชอบพร้อมกับความต้องการความมั่นใจจากผู้ใหญ่ ว่าความคิดของเขาเป็นสิ่งที่ดี เป็นที่ยอมรับ ฉะนั้นผู้ปกครองจึงควรยอมรับให้เขาทำสิ่งแปลกใหม่ เพราะถ้าความต้องการที่จะแสดงออกหรือทำในสิ่งที่แปลกใหม่ไม่ได้รับการยอมรับหรือทำแล้วถูกตำหนิหรือถูกลงโทษ เด็กจะเกิดความรู้สึกผิด (guilt) ซึ่งหากการพัฒนาในช่วงนี้เป็นไปในทางไม่ดีหรือทางลบจะเกิดการพัฒนาความรู้สึกผิดโดยปราศจากเหตุผล

ขั้นที่ 4 ขั้นพัฒนาความขยันหมั่นเพียร – ความรู้สึกเป็นปมด้อย (Industry vs Inferior) เป็นการพัฒนาในช่วงวัยเด็กตอนปลาย อายุ 7 - 12 ปี ซึ่งเป็นช่วงวัยเด็กตอนปลายเริ่มเข้าโรงเรียน โรงเรียนจึงกลายเป็นสนามชีวิตอีกแห่งหนึ่ง เป็นช่วงของการเรียนรู้ทักษะใหม่ ๆ และประดิษฐ์ของต่าง ๆ เด็กเกิดความขยันขันแข็ง เด็กจะพยายามเรียนรู้วิธีการทำงานให้สำเร็จ (นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน). 2546: 139-140) เด็กวัยนี้ทำสิ่งต่าง ๆ ร่วมกับเพื่อนมากขึ้น ต้องการความสำเร็จในการทำกิจกรรม ต้องการได้รับการยอมรับ ความชื่นชมของบุคคลอื่น จึงเป็นเด็กที่มีความกระตือรือร้น มีความขยันหมั่นเพียร หากได้รับการสนับสนุนจะมีความภาคภูมิใจในตนเอง (ปรีชา ธรรมมา. 2546: 30)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาในขั้นนี้ คือ การฝึกหัดจนชำนาญ (competence) ซึ่งเป็นประสบการณ์ในการเรียนรู้การทำงาน การพัฒนาทักษะพื้นฐานของมนุษย์ การฝึกหัดจนชำนาญนี้เด็กจะสร้างได้จากการเรียนรู้ การถูกคาดหวังจากสังคม การเรียนรู้สิ่งที่ตนเองชอบและควรมีการปฏิบัติอย่างไรเพื่อให้ได้รับผลสำเร็จ การพัฒนาในวัยนี้จะเป็นช่วงของการพัฒนาความสามารถในการทำงาน ความพากเพียรและความตั้งใจในการทำงาน จากงานวิจัยของจอร์จและคาโรไลน์ (ประสาธ อิศรปรีดา. 2547: 84) ซึ่งศึกษากับเด็กเพศชายจำนวน 450 คน เป็นเวลาถึง 35 ปี โดยเริ่มตั้งแต่สมัยที่เด็กอยู่ในโรงเรียนประถมศึกษาจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ พบว่าเด็กที่มีความวิริยะอุตสาหะ และทุ่มเททงกายใจใน

การทำงานในวัยเด็ก จะสามารถปรับตัว มีแรงจูงใจใน การทำงาน และมีรายได้ดีเมื่อโตเป็นผู้ใหญ่ และพบว่าความมานะพยายามในการทำงานในวัยเด็กเป็นตัวพยากรณ์ (predictor) ความสำเร็จในอาชีพ ได้ดีกว่าความสามารถทางเชาวน์ปัญญา และพื้นฐานทางครอบครัวอีกด้วย ซึ่งหากการพัฒนาในช่วงนี้ เป็นไปในทางไม่ดี หรือทางลบจากการขาดประสบการณ์ในการเรียนรู้หรือการถูกจำกัดการกระทำทั้ง การเป็นผู้นำและผู้ช่วย การถูกบังคับให้ทำงานมากเกินไป การถูกคาดหวังมากเกินไปจะทำให้เด็ก พัฒนาความรู้สึกมีปมด้อย และไม่เต็มใจทำงานให้สำเร็จ

ขั้นที่ 5 ความมีเอกลักษณ์แห่งตนและสับสนในตนเอง (Identity vs Identity diffusion)

จะเกิดในช่วงอายุ 13 – 19 ปี วัยนี้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เกิดความไม่แน่ใจกับตัวเอง วัยรุ่นเริ่มต้องการความเป็นอิสระ ต้องการพึ่งพาตนเอง อย่างเป็นเด็กเพื่อเข้าถึงภาพตัวเองอย่างเป็นผู้ใหญ่ ต้องการหลุดพ้นจากการควบคุมของผู้ใหญ่เพื่อ ค้นหาเอกลักษณ์แห่งตน ค้นหาบทบาทของตนเองเพื่อรู้จักตนเองในแง่มุมต่าง ๆ เช่น ความชอบ ความสนใจ ความปรารถนาในชีวิต ปรัชญาในชีวิต อาชีพที่ตนเองประสงค์ เพื่อนต่างเพศที่ตนเองปรารถนา การเลือกคู่ครอง ความถนัดเฉพาะตน ในขณะเดียวกัน วัยรุ่นจะผสมผสานลักษณะเฉพาะตนในแง่มุมต่าง ๆ ให้เข้ากันกับความเป็นจริงของครอบครัว วัฒนธรรม ค่านิยมของสังคมของกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน (ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2540: 39) โดยวัยรุ่นมีการรวบรวมประสบการณ์ในอดีตจาก 4 ขั้นที่ผ่านมา เพื่อให้สามารถพัฒนาทักษะด้านต่าง ๆ ที่เป็นงานที่ยากขึ้นตามลำดับ มีความเป็นตัวของตัวเองเพื่อพัฒนาเป็นเอกลักษณ์แห่งตน (เนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ. 2541: 26) รวมทั้งการมีความรู้สึก มีคุณค่า สามารถพึ่งพาตนเองได้ ชีวิตเป็นอิสระและสามารถให้และรับความรักจากผู้อื่นได้ทั้งความรักแบบเพื่อนสนิทเพศเดียวกันหรือเพื่อนต่างเพศ (เนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ. 2541: 26; อ้างอิงจาก Balk. 1995: 131)

ในช่วงวัยรุ่นจะพัฒนาความซื่อสัตย์ (fidelity) ได้มาจากการยืนยันในอุดมการณ์และความจริงที่ได้รับจากการรับรองของเพื่อนพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนขึ้นอยู่กับการต้องการของมนุษย์ที่จะเป็นส่วนหนึ่งของคนพิเศษ เช่น การรวมตัวเพื่อปรับปรุงสังคมที่มีปัญหา ทำให้วัยรุ่นรู้สึกว่าตนเองมีเป้าหมาย มีความหมายต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม (นพมาศ ธีรเวคิน. 2543: 67) ผู้ที่มีเอกลักษณ์แห่งตนจะมีความผสมผสานกลมกลืนระหว่างความรู้สึก ความต้องการ ความสามารถ และการแสดงออก รู้ว่าตนเองเหมาะสมกับอะไรในแต่ละสภาวะ กระบวนการค้นหาตัวเองของวัยรุ่นจะคาบเกี่ยวระหว่างความเป็นวัยรุ่นกับผู้ใหญ่ (รัชนี ลาชาโรจน์. 2545: 264) การพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนที่สมบูรณ์ คือ การเห็นโครงร่างหรือตัวตนของตัวเองตามความเป็นจริง เช่น เข้าใจจุดดี จุดด้อยของตนเอง มีปรัชญาในชีวิต เข้าใจในความต้องการของตัวเอง ยอมรับสิ่งที่ตนเองเป็นตามความเป็นจริง (ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2540: 40)

บุคคลไม่สามารถที่จะสร้างเอกลักษณ์แห่งตนได้ทั้งหมดภายในช่วงวัยรุ่น รวมทั้งยังมีวิกฤตการณ์ในขั้นนี้ (identity crisis) เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นตามปกติ หากไม่สามารถผ่านวิกฤตการณ์นี้ไปได้ จะเกิด “identity diffusion” หรือ “role confusion” คือไม่มีความแน่ใจในตนเองในฐานะบุคคลหนึ่งในสังคม (sense of self) อาจแสดงออกโดยพฤติกรรมที่มีปัญหาต่าง ๆ เช่น การลักขโมย อาชญากรรม ปัญหาทางเพศ หรือเป็นโรคจิตได้ (ศรีกุล อิศวานรักษ์. 2540) หากวัยรุ่นสามารถผ่านช่วงวิกฤตโดยการแก้ปัญหาเฉพาะ ก็จะมีเอกลักษณ์แห่งตนใหม่เกิดขึ้นเมื่อก้าวสู่วัยผู้ใหญ่

ขั้นที่ 6 ความใกล้ชิดสนิทสนมและการแยกตัว (Intimacy vs Isolation) เกิดในช่วงอายุประมาณ 20 – 24 ปี หลังจากขั้นที่ 5 แล้ววัยรุ่นสามารถหาเอกลักษณ์ของตนเองได้ รู้ว่าตนคือใคร มีความเชื่ออย่างไร ต้องการอะไรในชีวิต มีความกระตือรือร้นที่จะเสริมเอกลักษณ์แห่งตนให้แข็งแกร่ง บุคคลแสวงหามิตรภาพอันสนิทสนม เลือกว่าคู่ครอง มีความพร้อมที่จะร่วมชีวิตในไม่ตรีจิตอันสนิทสนม มีการแบ่งปันความรู้สึกที่ดีต่อกันและกัน มีความเชื่อถือไว้วางใจกัน (ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2540: 40) พัฒนาการนี้จะสำเร็จได้ด้วยการประสบความสำเร็จในขั้นต้น ๆ ที่ผ่านมา จะทำให้สนิทและจริงจังกับผู้อื่นได้ แต่ถ้าพัฒนาการขั้นต้นไม่ประสบความสำเร็จจะไม่ไว้วางใจผู้อื่น ไม่พอใจในตนเองปรับตัวเข้ากับผู้อื่นไม่ได้ ทำให้รู้สึกอ้างว้าง

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาการขั้นนี้คือ การสร้างไมตรีและความรัก (love) กับผู้อื่นได้ เป็นความรัก ความอาทรต่อกันเป็นความรักแบบผู้ใหญ่ที่ต่างฝ่ายต่างอุทิศตนเพื่อกันและกัน (นพมาศ ธีรเวคิน. 2543: 68) ถ้าประสบความสำเร็จในขั้นนี้ จะทำให้สนิทและจริงจังกับผู้อื่นได้ มีความสามารถที่จะมีความสัมพันธ์ใกล้ชิด แต่ถ้าล้มเหลวในพัฒนาการขั้นต้น หรือไม่สามารถที่จะมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดและไม่มีความคิดริเริ่มในการทำงาน เกิดการแยกตัว (isolation) ทำให้รู้สึกอ้างว้าง ความสัมพันธ์จะมีลักษณะฉาบฉวย จะไม่ไว้วางใจผู้อื่น เกิดความไม่พอใจในตนเอง ไม่สามารถปรับตัวเข้ากับผู้อื่นได้

ขั้นที่ 7 ขั้นพัฒนาการสนใจบำรุงผู้อื่น – การใส่ใจหมกมุ่นแต่เรื่องของตนเอง (Generativity vs Stagnation) เป็นการพัฒนาในช่วงวัยผู้ใหญ่ - วัยกลางคน อายุ 25 - 64 ปี ผู้ใหญ่ที่มีเอกลักษณ์แห่งตนที่เข้มแข็งจะได้พัฒนาอาชีพพร้อมกับมีความสัมพันธ์ที่ใกล้ชิดกับผู้อื่นความรับผิดชอบหลักของคนรุ่นนี้คือ การสร้างคนรุ่นใหม่และสั่งสอนแนะแนวพวกเขาให้ดี และไม่เพียงแต่การให้กำเนิดบุตรและการเลี้ยงบุตรเท่านั้น แต่เป็นการสร้างผลผลิต ความคิด ศิลปะ ฯลฯ ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้อื่น (นพมาศ อึ้งพระ(ธีรเวคิน). 2546: 143)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนในช่วงนี้ คือ ความเอาใจใส่ (care) การใส่ใจแสดงออกโดยการเป็นห่วงผู้อื่นและโดยการดูแลผู้ที่ต้องการการดูแล นอกจากนี้ก็ถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์ให้สิ่งเหล่านี้ทำได้โดยการเลี้ยงดูเพราะการสอน การสาธิต มนุษย์นั้นมีความสุขในการสอนตั้งแต่เด็ก

จนถึงเป็นผู้ใหญ่ การสอนลูกสอนหลานทำให้ได้ถ่ายทอดข้อเท็จจริงและเหตุผลจากชนรุ่นหนึ่งไปยังอีก
 รุ่นหนึ่ง การเอาใจใส่และการสอนนั้นมีส่วนรับผิดชอบต่อการอยู่รอดของวัฒนธรรมโดยการรักษา
 ประเพณี พิธีและตำนานต่าง ๆ ความก้าวหน้าของวัฒนธรรมขึ้นอยู่กับคนที่เอาใจใส่จนถึงกับใช้ชีวิตใน
 การสอน การสอนยังทำให้รู้ว่าตัวเองมีคนต้องการและตนมีความสำคัญ หากคนวัยนี้ขาดการเผื่อแผ่
 แนะนำผู้อื่นจะเป็นคนที่มีบุคลิกภาพอ่อนแอและมีความสับสน (นพมาศ ธีรเวคิน. 2534: 68)
 คนวัยกลางคนที่หมกมุ่นแต่เรื่องของตนเองจะเป็นผู้ที่เห็นแก่ตัว เป็นบุคคลที่แสวงหาแต่อำนาจไม่
 หยุดยั้ง อาจเป็นตำแหน่งหน้าที่การงาน หรืออำนาจทางทรัพย์สินเงินทองก็ได้ อีริกสันกล่าวว่าบุคคลจะ
 มีอารมณ์และบุคลิกภาพที่ไม่มั่นคง มีความไม่อำนาจอย่างใดอย่างหนึ่งหรือแบบใดแบบหนึ่ง ผู้ที่มี
 ความสมดุลระหว่างการบำรุงส่งเสริมผู้อื่นและการใส่ใจหมกมุ่นแต่เรื่องของตนเอง ทำให้เกิดผลงาน
 สร้างสรรค์ เป็นมนุษย์ที่มีค่า มีความสามารถในการช่วยเหลือผู้อื่น เป็นคนวัยกลางคนที่มีความสุข
 (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 41)

ขั้นที่ 8 ขั้นพัฒนาความมั่นคง สมบูรณ์ – ความสิ้นหวังท้อแท้ (Integrity vs
 Despair) เป็นการพัฒนาการของวัยสูงอายุ มีอายุ 65 ปีขึ้นไป เมื่อถึงขั้นนี้แล้วบุคคลจะต้องพัฒนา
 ความรู้สึกว่าได้ทำสิ่งต่าง ๆ ที่ควรกระทำเสร็จสิ้นตามหน้าที่ของตนแล้ว เช่น ได้ให้การอบรมเลี้ยงดู
 บุตรหลาน ได้แบ่งปันความรู้ความคิดแก่ผู้ควรได้รับ ได้พบและยอมรับทั้งความสำเร็จและความ
 ล้มเหลวของชีวิตของตนเอง เขามองย้อนหลังไปดูชีวิตด้วยความไม่ยึดมั่นถือมั่น ทั้งความสมหวังและ
 ผิดชอบ สามารถทำใจยอมรับชีวิตของตนเองและผู้อื่นอย่างที่เป็น และมีความพอใจในชีวิตของตน
 (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 41) ผู้ที่มีความมั่นคงสมบูรณ์ของชีวิตจะพยายามแปลความหมายของ
 ชีวิตที่ผ่านมาและปรับตัวให้ยอมรับความตายที่กำลังจะมาถึง สามารถยอมรับความตายซึ่งหลีกเลี่ยง
 ไม่ได้และไม่รู้สึกกลัวตาย (นพมาศ อึ้งพระ(ธีรเวคิน). 2546: 143)

ปัจจัยสำคัญในการพัฒนาตนในช่วงนี้ คือ ความฉลาดแบบสุขุม (wisdom) เป็น
 ความห่วงใยต่าง ๆ ต่อชีวิตในขณะที่เผชิญความตาย โดยเกิดจากการมีประสบการณ์จากความซื่อสัตย์
 และความสิ้นหวัง ในขั้นนี้คนจะปรับตัวไม่ดีเวลาเผชิญกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลง พวกที่อยู่ในขั้น
 สุขุมจะเป็นผู้ให้แนวทางการดำเนินชีวิตแก่เด็กได้ และให้รับรู้ว่าคนเราสามารถมีชีวิตที่สร้างสรรค์
 เพราะเขาเป็นตัวอยางของบุคคลที่เป็นไม่ใกล้ฝั่ง แต่ได้ใช้ชีวิตในฐานะปัจเจกบุคคลมาด้วยความ
 สมบูรณ์ (นพมาศ ธีรเวคิน. 2534: 69; นพมาศ อึ้งพระ(ธีรเวคิน). 2546: 143) บุคคลที่ไม่สามารถ
 ยอมรับความล้มเหลวซึ่งหลีกเลี่ยงไม่ได้ จะเป็นคนเห็นแก่ตัว ไม่สนใจคนอื่น รู้สึกว่าชีวิตนั้นสั้น เวลาไม่
 เพียงพอที่จะทำอะไรใหม่ ๆ หรือแก้ไขความผิดพลาดในอดีต ทำให้เกิดอาการสิ้นหวังและหลีกเลี่ยงชีวิต
 อาจถึงคิดฆ่าตัวตาย (ศรีเรือน แก้วกังวาล. 2540: 41)

พัฒนาการทางจิตสังคมทั้ง 8 ขั้นของอีริกสันนั้น เชื่อมโยงกับการปรับตัวของบุคคลที่มีการเปลี่ยนแปลงได้ทุก ๆ ช่วงชีวิต เพราะสังคมสิ่งแวดล้อมรอบตัวมีบทบาทสำคัญต่อพัฒนาการทางบุคลิกภาพ แต่ละขั้นของพัฒนาการมีความสัมพันธ์กันและเป็นแบบแผนที่ชัดเจนตลอดชีวิต โดยอีริกสันให้ความสำคัญกับพัฒนาการในขั้นที่ 5 เป็นอย่างมากเพราะเป็นช่วงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้านและเป็นวัยแห่งการค้นหาคำหมายและความเป็นตัวของตัวเอง มุ่งเน้นการค้นหาและเข้าใจตนเอง เพื่อนำมาซึ่งความมั่นคงของชีวิตและจิตใจเพื่อให้วัยรุ่นมีพร้อมที่ก้าวไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ที่มีเอกลักษณ์แห่งตนที่สมบูรณ์

1.2.2 ทฤษฎีนิเวศของพัฒนาการมนุษย์ (Theories of Ecology of Human Development) ของ Bronfenbrenner

ทฤษฎีนิเวศของพัฒนาการมนุษย์ (theories of ecology of human development) มีลักษณะที่สำคัญคือ การสร้างจิตวิทยาเชิงนิเวศที่เที่ยงตรงในการอธิบายพัฒนาการของบุคคล วิเคราะห์ชั้นหรือบริบทต่างๆของสภาพแวดล้อม ที่มีอิทธิพลต่อการเกิดรูปแบบและลักษณะพัฒนาการต่างๆในตัวมนุษย์ ซึ่งพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนเกิดขึ้นตลอดทุกช่วงชีวิตของมนุษย์และเกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น ตามทฤษฎีจะประกอบไปด้วย ระบบสำคัญ 5 ระบบเริ่มตั้งแต่ปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับบุคคล (social agent) ในระบบเดียวกันไปจนถึงการปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่ไกลตัวออกไป (Bronfenbrenner; & Morris 1998; อ้างอิงจาก สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล. 2552: 28) ดังนี้

1. ระบบจุลภาค (microsystem) เป็นระบบสิ่งแวดล้อมใกล้ตัววัยรุ่นมากที่สุด ได้แก่ ครอบครัว เพื่อน โรงเรียน กลุ่มเพื่อน เพื่อนบ้าน เป็นต้น ในระบบจุลภาควัยรุ่นจะมีปฏิสัมพันธ์โดยตรงกับบุคคลที่อยู่ในระบบนี้วัยรุ่นจะได้รับการมองว่าไม่ได้เป็นผู้ถูกกระทำ แต่ได้รับการมองว่าเป็นบุคคลต่างๆในระบบนี้เป็นผู้ประคับประคองให้บรรลุขั้นพัฒนาต่างๆ ธรรมชาติของระบบจุลภาคจึงเปลี่ยนแปลงข้ามพัฒนาการ ความสัมพันธ์ในระดับนี้จะมีผลกระทบ 2 ทาง คือ ทั้งจากตัววัยรุ่นและที่เข้าสู่ตัววัยรุ่น ขณะที่ครอบครัวหรือสภาพแวดล้อมในบ้านมีความสำคัญที่สุดในวัยทารก ต่อมาโรงเรียนและกลุ่มเพื่อนร่วมวัยก็เป็นจุดเน้นความสำคัญในวัยเด็กตอนกลางและวัยรุ่น

2. ระบบกลาง (mesosystem) เป็นความสัมพันธ์ของบุคคลจุลภาค 2 ระบบขึ้นไป เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับโรงเรียน ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับวัด ความสัมพันธ์ระหว่างครอบครัวกับเพื่อน หากเด็กหรือวัยรุ่นที่มีปัญหาที่บ้านจะไปสร้างปัญหาที่โรงเรียน เด็กจากครอบครัวอบอุ่น มักจะเป็นเด็กเรียบร้อยที่โรงเรียน เป็นต้น

3. ระบบภายนอก (exosystem) เป็นระบบของความสัมพันธ์ที่ประกอบด้วยสถาบันต่างๆ ที่อยู่ใกล้ตัวและมีส่วนเกี่ยวข้องกับวัยรุ่นทั้งอย่างตั้งใจและไม่ตั้งใจ ซึ่งวัยรุ่นไม่ได้เป็นผู้กระทำโดยตรง

โครงสร้างชั้นนี้ส่งผลต่อพัฒนาการของเด็ก โดยมีการปฏิสัมพันธ์กับโครงสร้างบางประการในระดับชั้นไมโคร เป็นสภาพแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อประสบการณ์ของวัยรุ่น เช่น ผู้หญิงที่มีประสบการณ์ทำงานส่งผลต่อความสัมพันธ์กับสามีและลูกที่เป็นวัยรุ่น ซึ่งเป็นสถานการณ์นอกครอบครัวที่มีอิทธิพลต่อพัฒนาการเด็ก แต่เป็นสถานการณ์ที่เด็กไม่ได้มีส่วนร่วมโดยตรง เช่น กรณีที่ที่ทำงานของพ่อแม่อยู่ไกลหรือมีการเปลี่ยนแปลงงานกะทันหัน ธรรมชาติชีวิตครอบครัวของเด็กก็อาจเปลี่ยนแปลงด้วยหรือ หากมีการตัดทางด่วนผ่านสนามเด็กเล่น ชีวิตนันทนาการของเด็กอาจได้รับความกระทบกระเทือนอย่างมาก

4. ระบบมหภาค (macrosystem) ระบบใหญ่ที่สุดของสังคมซึ่งเป็นที่รวมทุกระบบที่กล่าวมาให้เกี่ยวเนื่องกันเป็นวัฒนธรรมใหญ่และวัฒนธรรมย่อยของสังคม วัฒนธรรมเป็นการปฏิบัติและแนวดำเนินชีวิตซึ่งยอมรับกันในสังคมและสืบทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปยังอีกรุ่นหนึ่งได้แก่ ทศนะเกี่ยวกับธรรมชาติของมนุษย์ในแต่ละวัยว่าควรสอนอะไรให้เด็กเพื่อทำหน้าที่ในสังคมเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ควรมีความรับผิดชอบอย่างไรบ้าง แต่วัฒนธรรมก็มีการพัฒนาไปตามกาลเวลา มีเหตุการณ์สำคัญในประวัติศาสตร์ของสังคม เช่น ภาวะสงคราม สภาพเศรษฐกิจ ภัยพิบัติ จากธรรมชาติ การเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยีเราไม่สามารถสรุปได้ว่าคนในสังคมเดียวกันจะมีพฤติกรรมเหมือนกันหมดเพราะคนที่เกิดและผ่านประสบการณ์ต่างยุคสมัยกันจะได้รับอิทธิพลจากสิ่งแวดล้อมระดับมหภาคที่แตกต่างกัน

5. ระบบเวลา (chronosystem) เป็นระบบที่เกี่ยวข้องกับรูปแบบของเหตุการณ์แวดล้อมและการเปลี่ยนผ่านในช่วงชีวิตของบุคคล รวมถึงเหตุการณ์ ประวัติศาสตร์ของบุคคลนั้น เช่น การศึกษาผลกระทบจากการหย่าร้างที่มีต่อเด็ก นักวิจัยพบว่า อิทธิพลทางลบที่รุนแรงต่อเด็กจะอยู่ในระยะ 1 ปีแรกภายหลังการหย่าร้าง และจากการศึกษาพบว่า ผลทางลบในเด็กชายจะมากกว่าเด็กหญิง (Hetherington. 1993; อ้างจาก Santrock.. 2008)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าความสำคัญของกรอบแนวคิดซึ่งบรอนเฟนเบรนเนอร์ได้เน้นอย่างมากคือความสำคัญของการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลกับระบบต่างๆ ของสภาพแวดล้อม บรอนเฟนเบรนเนอร์เสนอว่า แต่ละระบบมีส่วนสร้างพฤติกรรมของบุคคลและอาจถูกเปลี่ยนแปลงได้จากคนในระบบนั้นๆ ด้วย มนุษย์ที่พัฒนาหรือเติบโตมาจากสิ่งแวดล้อมที่แตกต่างกันย่อมมีพฤติกรรมและลักษณะนิสัยที่แตกต่างกันไปด้วย

1.2.3 รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model)

การศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนในงานวิจัยของเบนสันและเอลเดอร์ นำด้านสังคมวิทยาและจิตวิทยามาสัมพันธ์กับการรับรู้เกี่ยวกับตนเองตามช่วงอายุและพัฒนาการด้านจิตสังคม เอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นนั้น มีพัฒนาการผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับตนเองและ

ผู้อื่นในช่วงวัยนี้ (Stryker; & Serpe. 1994) รูปแบบกระบวนการเป็นการประเมินที่สม่ำเสมอและต่อเนื่องระหว่างบทบาทที่แสดงและความเชื่อในบทบาทที่ปรากฏ (Burke.1991) โดยงานวิจัยของเบนสันและเอลเดอร์ ได้มีการนำทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) ใช้สร้างกรอบแนวคิดในการวิจัยเอกลักษณ์แห่งตน กล่าวคือ มีการบูรณาการองค์ความรู้ด้านสาเหตุทางจิตใจและสถานการณ์รอบตัวบุคคลผสมผสานกัน ตลอดจนเกิดจากอิทธิพลร่วมกันระหว่างจิตใจของบุคคลกับสถานการณ์แวดล้อมที่บุคคลเผชิญในปัจจุบัน ทำให้เกิดความเข้าใจในสาเหตุของพฤติกรรมของบุคคลได้มากยิ่งขึ้น การบูรณาการกันเช่นนี้กระทำมากกว่า 30 ปีแล้ว ในปัจจุบันเป็นที่ยอมรับอย่างกว้างขวางในสากลที่เรียกว่า รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) เป็นประเภทหนึ่งของทฤษฎีที่สามารถใช้เป็นกรอบความคิดพื้นฐานในการวิจัย เนื่องจากรูปแบบทฤษฎีนี้ช่วยทำให้นักวิจัยมีมุมมองเกี่ยวกับการศึกษาสาเหตุของพฤติกรรมบุคคลในหลายด้าน ทั้งสาเหตุทางด้านจิตใจของบุคคล สาเหตุทางด้านสถานการณ์ และสาเหตุที่เป็นอิทธิพลร่วมหรือปฏิสัมพันธ์ระหว่างลักษณะของจิตใจและสถานการณ์ของผู้กระทำ รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยมจึงเป็นกรอบความคิดทฤษฎีที่เปิดกว้างให้นักวิชาการสาขาอื่นๆ ได้เข้ามาร่วมกันศึกษาพฤติกรรมของบุคคลให้ละเอียดลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น (ดุจเดือน พันธุมนาวิน. 2550) กรอบแนวคิดของทฤษฎีนี้คือบุคคลจะมีกลไกการปรับตัวกับสิ่งแวดล้อมและมีการพัฒนาตั้งแต่เกิดจนตาย โดยได้รับอิทธิพลจากการมีปฏิสัมพันธ์ของระบบภายในตัวของบุคคลคือ การรับรู้ (perceptual) ความคิด (cognitive) อารมณ์ (emotional) กายภาพ (physiological) โครงสร้างของสัณฐานและพืช (morphological) ระบบประสาท (neurobiological) โดยบุคคลมีการรับรู้เกี่ยวกับสิ่งที่อยู่รอบตัว ตีความและแสดงพฤติกรรมเพื่อปฏิสัมพันธ์กับสิ่งที่อยู่รอบตัวนั้น นอกจากนี้ กล่าวถึงภายในระบบบุคคลกับสิ่งแวดล้อมรอบตัว คือบุคคลทำหน้าที่และพัฒนาด้านชีวภาพ กายภาพ พฤติกรรม จากกลไกหลายอย่างและกระบวนการปรับตัว แต่ละกระบวนการก่อให้เกิดผลต่อบุคคลคือ การรับรู้(perceptions) การวางแผน(plans) ค่านิยม (values) เป้าหมาย (goals) แรงจูงใจ (motives) อย่างเช่น พัฒนาการของวัยรุ่นหนุ่มสาวไม่ได้ความหมายทางด้านร่างกายเพียงอย่างเดียว แต่หมายรวมถึงคุณลักษณะทางจิตวิทยา ประสบการณ์และเพื่อน ส่งผลต่อบทบาทในสังคมและความรับผิดชอบในสังคมและวัฒนธรรม (Magnusson. 1999) ซึ่งในงานวิจัยของเบนสันและเอลเดอร์ศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น ได้มีการบูรณาการพัฒนาการด้านสังคมวิทยาและจิตวิทยาเข้าด้วยกัน กล่าวถึงความสัมพันธ์ของเอกลักษณ์ตามวัยกับระดับวุฒิภาวะทางจิตสังคม (psychosocial maturation) คุณลักษณะทางจิตสังคม สามารถทำให้เกิดการปรับตัวต่อบทบาทของผู้ใหญ่ หน้าที่ความรับผิดชอบ และการสร้างตัวตนในวัยรุ่นผู้ใหญ่ประสบความสำเร็จได้ (Arnett. 2000; Schwartz; et al. 2005)

1.2.4 ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคม (A Theory of Social Comparison)

การเปรียบเทียบทางสังคม คือการที่บุคคลมองหาบุคคลอื่นเพราะว่าต้องการข้อมูลเกี่ยวกับตนเองและสภาพแวดล้อม บุคคลเชื่อว่าการเปรียบเทียบทางสังคมเป็นแนวทางที่ใช้เพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอยู่เสมอ (Festinger. 1954) สำหรับเหตุผลอื่น ๆ ในการเปรียบเทียบทางสังคมของบุคคลคือเพื่อประเมินคุณภาพ ประเมินประสิทธิภาพของตนเอง การตั้งเป้าหมายในส่วนบุคคล การช่วยเหลือบุคคลอื่นเพื่อให้ตนเองนั้นพบว่าตนเองนั้นเหนือกว่าบุคคลอื่นรอบ ๆ ตัว ทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคมนั้นเป็นการศึกษาเปรียบเทียบทัศนคติและความสามารถของบุคคลเกี่ยวกับเกณฑ์มาตรฐานของสังคม แนวคิดทฤษฎี คือ พฤติกรรมของบุคคลเกิดจากความต้องการที่จะเปรียบเทียบทัศนคติและความสามารถของตนเองว่าเหมาะสมหรือถูกต้องหรือไม่ ผลของการเปรียบเทียบทัศนคติและความสามารถของบุคคลอื่น จะทำให้บุคคลเปลี่ยนพฤติกรรมให้ใกล้เคียงกับบุคคลอื่น ๆ ในกลุ่มที่ใกล้ชิดกัน มีข้อแตกต่างคือ เมื่อมีการเปรียบเทียบทัศนคติของตนเองกับบุคคลอื่นแล้ว ผลของการเปรียบเทียบจะทำให้บุคคลนั้นมีทัศนคติเปลี่ยนแปลงไปได้ทั้งในทางบวกและลบ ส่วนการเปรียบเทียบความสามารถตนเองกับบุคคลอื่นในสังคม ผลของการเปรียบเทียบจะทำให้บุคคลนั้นปรับตัวให้มีความสามารถเพิ่มขึ้น เพราะว่าถ้ามีความสามารถสูงมากเพียงใด ก็จะได้รับการประเมินว่ามีความเหมาะสมมากเท่านั้น การเลือกบุคคลที่จะเปรียบเทียบกับตัวเอง บุคคลมักจะเลือกเปรียบเทียบกับบุคคลใกล้ชิด โดยเฉพาะคนที่มีความสามารถที่ใกล้เคียงกัน บุคคลจะไม่ชอบสถานการณ์ที่บุคคลอื่น ๆ มีทัศนคติและความสามารถแตกต่างจากตน บุคคลได้รับการดึงดูดไปยังกลุ่มหรือบุคคลที่มีทัศนคติเหมือนกับตนและมีแนวโน้มที่จะหลบออกจากกลุ่มที่มีทัศนคติและความสามารถแตกต่างกัน สมาชิกในกลุ่มจะไม่ต้องการที่จะเปรียบเทียบกับทัศนคติและความสามารถของตนกับบุคคลในกลุ่มและจะแยกตัวออกจากกลุ่ม

งานวิจัยของเบนสันและเอลเดอร์นำทฤษฎีการเปรียบเทียบทางสังคมอธิบายส่วนที่ว่าแต่ละบุคคลรับรู้อายุของตนเองอย่างไรเมื่อเปรียบเทียบกับคนรุ่นเดียวกัน ยกตัวอย่างเช่น บุคคลรับรู้ว่าตนเองมีอายุน้อยหรือแก่กว่าคนรุ่นเดียวกัน รวมทั้งศึกษาเอกลักษณ์แห่งตน การรับรู้เกี่ยวกับตนเองเชื่อมโยงกับสถานภาพทางสังคมและบทบาทที่เปลี่ยนไปอีกทั้งวุฒิภาวะทางสังคมซึ่งเป็นกระบวนการเปรียบเทียบทางสังคม (social comparison process) คือ ระหว่างช่วงอายุกับบรรทัดฐานและความคาดหวังของสังคม (George; Mutran; & Pennypacker. 1980; Settersten. 1999) โดยบรรทัดฐานเกี่ยวกับอายุ (age norms) บ่งบอกว่าบุคคลได้รับการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น สถาบันและองค์กรต่าง ๆ ในสังคม ดังนั้นเอกลักษณ์ตามวัยไม่ได้ถูกกำหนดโดยอายุตามปฏิทิน (chronological age) แต่ในทางตรงกันข้ามถูกกำหนดโดยบรรทัดฐานเกี่ยวกับอายุ (age norms) และนาฬิกาสังคม (social clock) ซึ่งเป็นส่วนของสังคมและวัฒนธรรมที่แต่ละบุคคลได้ถูกปลูกฝัง (Kaufman; & Elder. 2003)

1.2.5 โมเดลของกรีนเบอร์เกอร์ (Greenberger's model)

กรีนเบอร์เกอร์ (Greenberger. 1984) ได้เสนอโมเดลพัฒนาการด้านจิตสังคม โดยมีพื้นฐานมาจากการมีวุฒิภาวะด้านจิตสังคม (Psychosocial maturity) ว่าการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามารถของบุคคล ที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนด้วยการแยกตัวหรือด้วยความเป็นอิสระนั้น เป็นหัวใจสำคัญของทฤษฎีพัฒนาการทางจิตวิทยา โมเดลดังกล่าวพยายามที่จะผสมผสานเป้าหมายของการขัดเกลาทางสังคมเข้ากับเป้าหมายการพัฒนาการส่วนบุคคล โมเดลพัฒนาการด้านจิตสังคมตั้งข้อสันนิษฐานว่า วุฒิภาวะด้านจิตสังคมสะท้อนให้เห็นถึงมุมมอง 2 ด้าน คือ ความรับผิดชอบต่อสังคม (social responsibility) ซึ่งเป็นความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามารถในฐานะที่เป็นสมาชิกในสังคม และความเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) คือ ความสามารถในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามารถในฐานะที่เป็นปัจเจกบุคคล โดยกรีนเบอร์เกอร์ชี้ให้เห็นว่า การบรรลุความสำเร็จด้านพัฒนาการเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมการปฏิบัติหน้าที่ได้อย่างอิสระ ที่ประกอบด้วยลักษณะขั้นพื้นฐาน 3 ประการ คือ

- 1) การพึ่งพาตนเอง (Self-reliance) หมายถึง การไม่ยอมพึ่งพาบุคคลอื่นมากเกินไป ซึ่งเป็นความหมายเชิงอัตนัยในการควบคุมชีวิตของตนเอง และสามารถริเริ่มประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่จำเป็นได้ด้วยตนเอง
- 2) การมุ่งเน้นการปฏิบัติหน้าที่ด้านบวก (Positive work orientation) หมายถึง การสร้างทักษะที่จำเป็นเพื่อการปฏิบัติงานโดยทั่วไป การปฏิบัติหน้าที่ด้วยความสามารถที่มีมาตรฐานเป็นของตนเอง และความสามารถสร้างความสุขในการปฏิบัติหน้าที่
- 3) เอกลักษณ์แห่งตน (Identity) หมายถึง สิ่งที่บุคคลมีมุมมองที่ชัดเจนว่าตนเองคือใคร เป้าหมายของตนเองคืออะไร อะไรคือค่านิยมที่ตนเองยึดถือ ซึ่งเป็นบุคคลที่นับถือตนเองในระดับสูง และสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ดีด้วยความสามารถของตนเอง

โมเดลของกรีนเบอร์เกอร์ (Greenberger. 1984) กล่าวถึง วุฒิภาวะทางจิตสังคมของวัยรุ่นมีพัฒนาการด้านการเป็นตัวของตัวเองและการมีความรับผิดชอบต่อสังคม ถึงแม้ว่าโมเดลนี้จะเน้นที่ช่วงวัยรุ่นแต่แสดงให้เห็นว่า สิ่งดังกล่าวมีความสำคัญต่อพัฒนาการวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าในบริบทของสถาบันและการสนับสนุนทางสังคมไม่ดี สอดคล้องกับสวอร์ตซ โคต และอาเนตต์ (Schwartz; Cote; & Arnett. 2005) กล่าวว่าเอกลักษณ์ของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นเป็นระดับวุฒิภาวะทางจิตสังคมโดยเน้นเรื่องการสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจ และการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนผ่านความสามารถในการปรับตัวต่อความต้องการการเปลี่ยนแปลง ซึ่งในงานวิจัยของเบนสันและเอลเดอร์ได้นำโมเดลของกรีนเบอร์เกอร์ใช้เป็นตัวบ่งชี้ในการวัดระดับเอกลักษณ์แห่งตนด้วย

1.3 องค์ประกอบของเอกลักษณ์แห่งตน

ซิคเคอริงและเรียร์ (Chickering; & Reisser. 1993: 49) กล่าวว่า การพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนประกอบด้วยสิ่งต่อไปนี้

1. ด้านร่างกายและลักษณะท่าทาง
2. บทบาทและการแสดงออกทางด้านพฤติกรรมทางเพศ
3. ความรู้สึกของตนเองที่มีต่อสังคม ประเพณี และวัฒนธรรม
4. การแสดงแนวความคิด บทบาท และรูปแบบการดำเนินชีวิต
5. ความรู้สึกในการตอบสนองของมีคุณค่าของตนเองจากบุคคลอื่น
6. การยอมรับนับถือในตนเอง
7. มีความมั่นคง และรู้วิชาการบูรณาการสิ่งต่าง ๆ ที่ได้เรียนรู้ รวมทั้งประสบการณ์นำมา

พัฒนาเป็นเอกลักษณ์แห่งตน

ตามแนวคิดของอีริคสัน (ปรีชา ธรรมา. 2548: 51; สุรพงษ์ ชูเดช. 2534: 27; ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์. 2535: 249) เอกลักษณ์แห่งตนเกี่ยวข้องกับพัฒนาการ 2 ประการ คือ ประการแรกเป็นลักษณะภายในหมายถึง การรู้จักและรับรู้ภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองของบุคคล ประการที่สองเป็นลักษณะภายนอกหมายถึง การยอมรับและการผูกพันกับอุดมคติของสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งเป็นสิ่งแวดล้อมรอบตัวอันแสดงถึงการมีส่วนร่วมในคุณลักษณะที่สำคัญร่วมกับผู้อื่น บุคคลที่มีเอกลักษณ์แห่งตนมีภาพที่ชัดเจนและการยอมรับทั้งสภาวะภายในของบุคคลและวัฒนธรรมของสิ่งแวดล้อมที่เขาอาศัยอยู่

เบนเนียนและอาดัมส์ (Adams. 1998; Online; citing Bennion; & Adams. 1986) แบ่งเอกลักษณ์แห่งตนออกเป็น 2 ด้าน คือ 1) ด้านมโนคติส่วนบุคคล (Ideological) ประกอบด้วย การประกอบอาชีพ ศาสนา การเมือง และปรัชญาแนวคิดในการดำเนินชีวิต และ 2) ด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal) ประกอบด้วย การคบเพื่อนต่างเพศ การคบเพื่อน บทบาททางเพศ และการพักผ่อนหย่อนใจ

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2541: 14) กล่าวว่า โครงสร้างของเอกลักษณ์แห่งตนตามแนวคิดของอีริคสันมีหลายองค์ประกอบหรือหลายด้าน ที่สำคัญคือ ด้านอาชีพการงาน ด้านศาสนา ด้านการเมือง ด้านบทบาททางเพศ และทางด้านค่านิยมอื่น ๆ

บุญศรี คำชาย (2542: 21) กล่าวว่า เอกลักษณ์แห่งตนมีหลายองค์ประกอบ จำแนกเป็นทางกายเพศ สังคม อาชีพ จริยธรรม อุดมการณ์ และลักษณะทางจิต ซึ่งเมื่อประกอบกันแล้วกลายเป็นตนโดยรวม

ประสาธ อิศรปรีดา (2547: 80) กล่าวว่า ลักษณะสำคัญที่จะพัฒนาในช่วงวัยรุ่น คือ

การพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนในด้านอาชีพ บทบาททางเพศ การเมือง ศาสนา

ปรีชา ธรรมมา (2548: 51) กล่าวว่า เอกลักษณ์แห่งตนประกอบด้วย เอกลักษณ์แห่งตนด้านร่างกาย ทางเพศ บทบาททางเพศ อาชีพ อุดมการณ์และจริยธรรม โดยด้านร่างกายและทางเพศ ก่อตัวขึ้นมาได้ตั้งแต่เนิ่น ๆ เริ่มต้นในช่วงก่อนวัยรุ่นซึ่งนำไปสู่การยอมรับตนเองด้านร่างกายและทางเพศ ผู้ที่ยอมรับตนเองด้านร่างกายและทางเพศ รวมทั้งบทบาททางเพศจะเป็นผู้ที่มีเอกลักษณ์แห่งตนทางบวกทั้ง 2 ด้าน ส่วนเอกลักษณ์แห่งตนด้านสังคมจะเกิดขึ้นเมื่อมีสัมพันธภาพทางสังคมกว้างออกไป โดยการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม เมื่อบุคคลมีความเจริญงอกงามทางความคิดสูงขึ้น ก็จะพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนด้านอาชีพ ด้านอุดมการณ์และจริยธรรม

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าเอกลักษณ์แห่งตนมีหลายองค์ประกอบ แยกเป็น 2 ลักษณะ คือลักษณะภายใน หมายถึง การรู้จักและเข้าใจเกี่ยวกับตนเอง และลักษณะภายนอก หมายถึง การเข้าใจและยอมรับการผูกพันกับการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมและวัฒนธรรมของตน ก่อให้เกิดเอกลักษณ์แห่งตนด้านต่างๆ หลอมรวมเป็นบุคลิกภาพของบุคคล

1.4 การสร้างเอกลักษณ์แห่งตน

การสร้างเอกลักษณ์แห่งตนของบุคคลเป็นความพยายามในการใช้ศักยภาพของตนเพื่อประเมินผลการกระทำของตนเองซึ่งองค์ประกอบสำคัญของการสร้างความรู้สึกเป็นเอกลักษณ์แห่งตนและผ่านพ้นความรู้สึกสับสนในตนเอง มีดังนี้ (นวลละออ สุภาพล. 2527: 92-95)

1.4.1 การเลือกและการสับสนในบทบาท (role selection and role diffusion) การเข้าใจในเอกลักษณ์ของตนเอง ช่วยให้เด็กเกิดความเข้าใจปัญหาต่าง ๆ และช่วยในการตัดสินใจเกี่ยวกับอนาคต เช่น การเลือกอาชีพ การเลือกคู่ครอง เป็นต้น ความรับผิดชอบมีความสำคัญต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยนี้ ซึ่งความรับผิดชอบนี้มีรากฐานมาจากการอบรมเลี้ยงดูของพ่อแม่ และความรู้สึกไว้วางใจและความมั่นใจในตนเอง ในวัยนี้ได้กักรุ่นจะเกิดความสงสัยในตนเอง เช่น เกิดปัญหาถามตนเองว่า “ฉันเป็นใคร” หรือ “ฉันทำอะไรดี” เนื่องจากวัยรุ่นเป็นระยะที่มีความสับสน ขาดความมั่นใจ เพราะมีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อเตรียมตัวเข้าสู่ผู้ใหญ่ ปัญหาของเด็กวัยนี้มักเป็นไปในทำนองที่ว่า “ฉันไม่รู้ว่าฉันควรจะทำอะไร ฉันไม่รู้ว่าจะไปทางไหน และฉันไม่รู้ว่าฉันเป็นใคร” ดังนั้นกลุ่มเพื่อนวัยเดียวกัน การยอมรับจากกลุ่มศาสนา และวัฒนธรรมจึงมีผลต่อการปรับตัวอย่างมาก

1.4.2. การแสวงหาสถานภาพทางสังคม (acquisition of social status) เด็กวัยรุ่นจะค่อย ๆ พัฒนาความเป็นตัวของตัวเองขึ้นอย่างช้า ๆ เพื่อพัฒนาเป็นระดับมาตรฐานของตนเอง เขาจะแสวงหาคนตามอุดมคติ (ego-ideal) และค้นหาเอกลักษณ์แห่งตนเพื่อบทบาทใหม่ในสังคม อีริคสันกล่าวว่า มีเด็กวัยรุ่นตอนปลายอีกจำนวนมากที่ยังไม่เป็นตัวของตัวเอง และยังไม่พบเอกลักษณ์ใน

ตนเอง อย่างไรก็ตามวัยรุ่นแต่ละคนย่อมต้องการเวลาในการปรับตัวเองเพื่อการเข้าสู่วัยผู้ใหญ่และให้สังคมยอมรับ

อีริคสันได้เสนอการปรับตัวที่สำคัญอยู่ 7 ขั้น ในระหว่างการค้นหาบทบาทที่เหมาะสม และมีการตกลงเลือกบทบาทในแต่ละขั้นนั้นมีปัจจัย 7 ประการที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

1. สัดส่วนของเวลา ตรงกันข้ามกับความสับสนของเวลา (Time perspective vs Time diffusion) หมายถึง เด็กวัยรุ่นต้องการเวลาที่เหมาะสมเพื่อการเตรียมตัวและปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

2. ความเชื่อมั่นในตนเอง ตรงกันข้ามกับเฉยเมย ท้อแท้ (self certainty vs apathy) ความมั่นใจในตนเองหมายถึง การแสวงหาเอกลักษณ์ของตนเองอย่างถูกต้อง มีความสนใจเกี่ยวกับตนเอง และความคิดของผู้อื่นที่มีต่อตน

3. การตรวจสอบบทบาท ตรงกันข้ามกับการมีเอกลักษณ์ที่ไม่ถูกต้อง (role experimentation vs negative identity) ในช่วงวัยเด็กจะมีการค้นหาและทดลองในบทบาทต่าง ๆ ส่วนในวัยรุ่นจะทดลอง ค้นหาหรือตรวจสอบอีกหลาย ๆ ครั้งจนกว่าจะพบบทบาทที่ตนเองพอใจ

4. การคาดการณ์ล่วงหน้าในผลสัมฤทธิ์ ตรงกันข้ามกับความชะงักงันในการทำงาน (anticipation of achievement vs work paralysis) ในการทำงานต่างๆ วัยรุ่นคาดหวังจะให้งานสำเร็จลงด้วยดี ดังนั้นก่อนที่จะลงมือทำงาน เขามีการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงความสำเร็จที่เกิดขึ้น มีการคาดหวังว่างานประสบผลสำเร็จ จะเป็นแรงกระตุ้นให้เขาเกิดความพึงพอใจ มีความสนใจและมีความเพียรพยายามไปสู่เป้าหมายนั้น ๆ การคาดการณ์ล่วงหน้าในผลสัมฤทธิ์จึงเป็นองค์ประกอบหนึ่งที่มีการพัฒนาความมั่นใจในตนเองและความเป็นตัวของตัวเอง

5. เอกลักษณ์ทางเพศ ตรงกันข้ามกับความสับสนทางเพศ (sexual identity vs bisexual diffusion) วัยรุ่นต้องการประสบการณ์ที่จะทำให้เขารู้ในบทบาททางเพศของตนเองให้ถูกต้อง เป็นที่ยอมรับของสังคม ขณะเดียวกันก็ต้องการที่จะเป็นเพื่อนกับเพศตรงข้าม

6. ความเป็นผู้นำ ตรงกันข้ามกับความสับสนในอำนาจ (leadership polarization vs authority diffusion) ความสามารถในการเป็นผู้นำหรือผู้ตามจะเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นอำนาจและการรู้จักตัวเองในสังคม ความสำเร็จในการเข้าใจในอำนาจของตนเองจะส่งผลต่อความมั่นใจในตนเอง และพัฒนาการเป็นผู้นำให้เกิดขึ้นได้

7. อุดมคติ ตรงกันข้ามกับความสับสนใจอุดมคติ (ideological polarization vs diffusion of ideals) วัยรุ่นจะเลือกปรัชญา อุดมคติ การนับถือศาสนาด้วยตัวของเขาเองเพื่อเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจและดำรงอยู่ในสังคมได้ การมีอุดมคติและปรัชญาในชีวิตทำให้เขาเข้าไปสู่การมีเอกลักษณ์ของ

ตนเองได้และเลือกแนวทางในการดำเนินชีวิตต่อไปว่าจะยอมรับ หรือต่อต้านเมื่อมีสิ่งที่ไม่ตรงกับแนวปรัชญาและอุดมคติในการดำเนินชีวิตของเขา

ขั้นตอนทั้ง 7 ขั้นนี้ จะมีผลต่อพัฒนาการความเป็นเอกลักษณ์ของตนเองของวัยรุ่น หากวัยรุ่นสามารถพัฒนาตนเองบรรลุได้ตามขั้นตอน สามารถรู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง แสวงหาเอกลักษณ์แห่งตนได้ วัยรุ่นจะมีศักยภาพที่จะผ่านวิกฤตในช่วงวัยรุ่นนี้ได้ หากวัยรุ่นไม่สามารถปรับตัวหรือมีความสับสนในเอกลักษณ์แห่งตน จะเกิดความขัดแย้งในใจ สับสนในตัวเองส่งผลต่อพัฒนาการของบุคลิกภาพ

1.5 การวัดเอกลักษณ์แห่งตน

เครื่องมือวัดตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริคสัน สามารถแยกตามเนื้อหาที่นิยมวัดเป็น 2 ประเภท คือ การวัดเอกลักษณ์แห่งตนในขั้นที่ 5 และการวัดในหลายขั้นอายุ (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 22-27) มีรายละเอียดดังนี้

1. การวัดเอกลักษณ์แห่งตนในขั้นที่ 5 สร้างขึ้นโดยมาร์เซีย เป็นแบบกึ่งสัมภาษณ์และต่อข้อความให้เต็มประโยค (SI-ISB) สำหรับแบบกึ่งสัมภาษณ์ (SI) ใช้เวลาตอบ 15 – 30 นาที การตั้งคำถามใช้ตามโครงสร้างของทฤษฎีและประเด็นที่ศึกษาแบบนำร่องมาแล้ว เพื่อหาวิธีการแสวงหาของบุคคลในวิกฤตการณ์เป็นเกณฑ์ที่ใช้กำหนดสถานะทางเอกลักษณ์แห่งตนทั้ง 4 สถานะ คำถามในการสัมภาษณ์มี 3 ส่วนต่อเรื่อง เกี่ยวกับการตัดสินใจในด้านใดด้านหนึ่งว่า 1) ได้มีการตัดสินใจในเรื่องนี้แล้วหรือยัง 2) กระบวนการที่บุคคลใช้ในการเข้าสู่การตัดสินใจในเรื่องนั้น และ 3) ปริมาณความมั่นใจ และการตกลงใจผูกมัดตน (Commitment) ให้แก่เรื่องที่ตัดสินใจไปแล้วนั้น การวัดจึงมี 2 มิติ คือ การแสวงหา (แล้ว-ยัง) และการตกลงใจผูกมัดตน (แล้ว-ยัง) (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2541: 16)

ส่วนแบบต่อข้อความให้เต็มประโยค (ISB) มีข้อความ 23 ข้อ คัดเลือกข้อที่เกี่ยวข้องตามทฤษฎีของอีริคสัน โดยข้อความแต่ละข้อจะเว้นช่องว่างให้ผู้ตอบเลือกคำตอบที่ให้ไว้ ข้อคำถามแต่ละข้อที่ให้เลือกมีลักษณะแสดงความรู้สึกจริง ๆ ของผู้ตอบ คำตอบให้เลือกแต่ละข้อให้คะแนนแบบ 3, 2 และ 1 จุดมุ่งหมายของแบบวัดนี้เพื่อแสดงถึงพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนต่อมาได้ปรับปรุงและสร้างเป็นประโยค เรียกว่า The New Objective Measure of Ego – Identity Status (OM-EIS) เป็นกลุ่มที่สร้างใช้หรือไม่ แบบสอบถามมีเนื้อหาด้านอาชีพ ศาสนา การเมือง และกิจกรรมต่อมาเบเนเนียนและอาดัมส์ (Adams. 1998: Online; citing Bennion; & Adams. 1986) ได้สร้างแบบวัดสถานะทางเอกลักษณ์แห่งตน 4 สถานะ โดยแต่ละสถานะทางเอกลักษณ์แห่งตนจะสอบถามใน 2 กลุ่มหัวข้อที่เกี่ยวกับเรื่องทางด้านมโนคติส่วนบุคคล (Ideological) 8 ข้อ และด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล (Interpersonal) 8 ข้อ โดยกลุ่มหัวข้อที่เกี่ยวกับเรื่องทางด้านมโนคติส่วนบุคคล ประกอบด้วยข้อ

คำถามในเรื่องของ การประกอบอาชีพ ศาสนา การเมือง และปรัชญาแนวคิดในการดำเนินชีวิต ส่วนด้านการติดต่อสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ประกอบด้วยข้อคำถามในเรื่อง การคบเพื่อนต่างเพศ การคบเพื่อน บทบาททางเพศและการพักผ่อนหย่อนใจ รวมทั้งสิ้น 64 ข้อ เรียกว่า The Objective Measure of Ego – Identity Status (OM-EIS II) มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ ได้แก่ ไม่เห็นด้วยมากที่สุด ไม่เห็นด้วยมาก ไม่เห็นด้วย เห็นด้วย เห็นด้วยมาก เห็นด้วยมากที่สุด

2. การวัดในหลายชั้นอายุ เป็นแบบรายงานโดยตนเอง ขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 6 มี 3 แบบวัด ดังนี้

2.1 แบบวัด Ego Identity Scale (EIS) มีลักษณะประโยคประกอบให้ตอบ เห็นด้วย – ไม่เห็นด้วย ชั้นละ 12 ข้อ รวม 72 ประโยค แต่ละชั้นมีประเด็นทางบวกและทางลบ สร้างตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของแต่ละชั้น

2.2 แบบวัด Inventory of Psychosocial Development (IPD) เป็นประโยค ประกอบด้วยมาตราส่วนประมาณค่า 7 ระดับ มีทั้งหมด 60 ประโยค แบ่งเป็นชั้น ๆ ละ 10 ประโยค เป็นด้านบวกและด้านลบอย่างละ 5 ประโยค

2.3 แบบวัด Ego Stage Development Inventory (ESDI) สร้างโดยการหา นิยามปฏิบัติการทั้งด้านบวกและด้านลบที่แก้ไขวิกฤตการณ์ใน 6 ชั้นแรก แล้วจึงตั้งคำถามตามนิยาม ปฏิบัติการได้ข้อคำถามเป็นประโยคประกอบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับทั้งหมด 216 ข้อ แบ่งเป็น ชั้นละ 36 ข้อ

สำหรับการศึกษาแบบข้ามวัฒนธรรมเพื่อทดสอบความเที่ยงตรงตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริคสันในประเทศอัฟริกาใต้ทั้งคนผิวขาวและคนผิวดำ โดยอชส์และพลัก (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 26-27; อ้างอิงจาก Ochse; & Plug. 1986) ได้สร้างเครื่องมือวัดรายงานโดยตนเอง เป็นประโยคประกอบด้วยมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ เพื่อวัดพัฒนาการของจิตสังคมตั้งแต่ขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 7 ข้อคำถามเป็นทั้งด้านบวกและด้านลบ 171 ข้อ หากคุณภาพคัดเลือกไว้ 76 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ .93 สามารถวัดได้ในแบบที่เป็นสากลตามทฤษฎีของอีริคสัน ในการอธิบายถึงพัฒนาการทางจิตสังคมตามระบบบูรณาการ ต่อมาฮามาเช็ค (อุษา ศรีจินดารัตน์. 2533: 27 ; อ้างอิงจาก Hamachek. 1988) ได้ประเมินพัฒนาการของบุคคลในขั้นที่ 1 ถึงขั้นที่ 5 ได้กำหนดลักษณะพฤติกรรมของบุคคลที่ได้รับประสบการณ์ในแต่ละชั้น โดยมีพฤติกรรมด้านบวกและด้านลบ จำนวน ด้านละ 10 ข้อ

สำหรับในประเทศไทย อุษา ศรีจินดารัตน์ (2533: 27) และงามตา วรินทร์านนท์ และคนอื่น ๆ (2545: 296) ได้พัฒนาแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตนของอชส์และพลัก และปรับแบบวัดเกี่ยวกับพฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกในช่วงพัฒนาการเอกลักษณ์แห่งตนของฮามาเช็คมาใช้ร่วมกัน เพื่อวัด

การยอมรับของผู้ตอบว่าตนมีความรู้สึกละอายใจต่อตนเอง ถ้าประเมินค่าตนเองทางบวก แสดงว่าในช่วงนี้สามารถปรับตัวได้ โดยแบบวัดมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประมาณค่า 6 ระดับ ได้แก่ ไม่จริงเลย ไม่จริง ค่อนข้างไม่จริง ค่อนข้างจริง จริง และจริงที่สุด กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา ซึ่งอุษา ศรีจินดารัตน์ ได้เลือกประโยคที่มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อสูงกว่าเกณฑ์มาใช้ 23 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .80 และงามตา วรินทร์านนท์ และคนอื่นๆ นำไปใช้ 15 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .79 นอกจากนี้ ละมัย ทุมพัฒน์ (2550) ได้สร้างแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตนประกอบด้วย 6 ด้าน ได้แก่ 1) ลักษณะทางกาย 2) ด้านการประกอบอาชีพ 3) ด้านปรัชญาในการดำเนินชีวิต 4) ด้านบทบาททางเพศ 5) ด้านการคบเพื่อน 6) ด้านกิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจ เป็นมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จริงที่สุด-ไม่จริงเลย จำนวน 48 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นแบบสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ .92

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่านักวิชาการได้ให้ความสนใจในการสร้างและปรับปรุงเครื่องมือวัดเอกลักษณ์แห่งตนอยู่เสมอ เพื่อให้ได้มาตรฐานแบบสากลที่ถูกต้องตามทฤษฎีและสามารถนำไปใช้ได้โดยสะดวก ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตนที่เหมาะสมกับบริบทของไทยสำหรับช่วงวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นจากการศึกษาจากแนวคิดของเบนสันและเอลเดอร์ (Bensen; & Elder. 2011) มีทั้งหมด 7 ด้าน คือ 1) การรับรู้อายุตนเอง 2) คุณลักษณะทางสังคม 3) ความรับผิดชอบในวัยรุ่น 4) ความเป็นผู้ใหญ่ 5) ความเป็นตัวของตัวเอง 6) ความมั่นใจในตนเอง 7) การคิดพิจารณา ด้านละ 4 ข้อ จำนวน 36 ข้อ เป็นแบบวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับคือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อยและตรงน้อยที่สุด

2. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยรุ่น

พัฒนาการด้านต่างๆของวัยรุ่นมีความสำคัญ เพื่อทราบถึงการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ และให้เกิดความเข้าใจพฤติกรรมของวัยรุ่นได้มากยิ่งขึ้นในส่วนนี้ ผู้วิจัยจึงเกริ่นนำด้วยความหมายของวัยรุ่น และกล่าวถึงพัฒนาการที่สำคัญของวัยรุ่นในด้านต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 ความหมายของวัยรุ่น

วัยรุ่น (adolescence) มีรากศัพท์มาจากภาษาละติน คือ adolescere หมายความว่า เจริญเติบโตไปสู่วุฒิภาวะ (to grow into maturity) หรือ เติบโตเป็นผู้ใหญ่ (to grow to adulthood) อธิบายได้ว่าวัยรุ่นเป็นเหมือนสะพานเชื่อมต่อระหว่างวัยเด็กกับวัยรุ่น เป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ (period of transition) ที่บุคคลมีการเจริญเติบโตและการเปลี่ยนแปลงในเกือบทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ซึ่งเป็นช่วงบุคคลต้องเผชิญกับประสบการณ์ใหม่ ๆ ความรับผิดชอบใหม่ ๆ และสัมพันธ์ภาพใหม่ ๆ ทั้งกับผู้ใหญ่และกลุ่มเพื่อน (ประณต คำจิณ. 2549: 1)

ขณะที่สโตนและเชิร์จ (Stone; & Church. 1968) ได้ให้ความสำคัญของวัยรุ่นซึ่งเป็นช่วงวัยที่เด็กจะเกิดการพัฒนาไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ทั้งทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคม ในระยะนี้วัยรุ่นจะให้ความสนใจตนเอง ค้นหาตนเอง แสวงหาค่านิยม และปรัชญาชีวิต ขณะเดียวกัน มักจะมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับตนเอง ส่วนทางด้านจิตใจ วัยรุ่นจะพัฒนาในด้านของความรู้สึกนึกคิด และอารมณ์แตกต่างไปจากวัยเด็ก ซึ่งเป็นผลเนื่องมาจากลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย จึงเป็นสาเหตุให้เกิดการแปรปรวนทางอารมณ์ ด้วยการแสดงออกทางอารมณ์ค่อนข้างจะรุนแรง

เฮอร์ล็อก (Hurlock. 1973) ได้ให้ความหมายของวัยรุ่นว่า วัยรุ่นเป็นวัยหัวเลี้ยวหัวต่อ เป็นวัยแห่งการปรับตัวทางสังคม เป็นวัยแห่งปัญหาและเป็นวัยที่มีความเคร่งเครียดทางอารมณ์ ตัดสินใจรวดเร็วและรุนแรง ทศนคติในการมองโลกและทางสังคมของวัยรุ่นอาจมีความขัดแย้งกับผู้ใหญ่

องค์การอนามัยโลกได้ให้ความหมายของวัยรุ่นว่า วัยรุ่นเป็นผู้มีลักษณะ 3 ประการ คือ 1) มีพัฒนาการทางร่างกาย มีวุฒิภาวะทางเพศ 2) มีพัฒนาการทางด้านจิตใจ โดยมีการเปลี่ยนแปลงจากวัยเด็กไปสู่ผู้ใหญ่ 3) มีการเปลี่ยนแปลงสภาวะด้านเศรษฐกิจ จากการที่ต้องพึ่งพาครอบครัวมาเป็นบุคคลที่สามารถประกอบอาชีพหารายได้ให้ตนเอง (WHO. 1983 อ้างอิงจาก พาสนา ผลเลิศปี. 2535)

ราศรี ธรรมนิยม (2525: 20) ได้อธิบายความหมายของวัยรุ่นไว้ว่า วัยรุ่นเป็นเวลาของการเจริญเติบโตทางกาย เป็นช่วงเวลาที่มีความสัมพันธ์กับกลุ่มเพื่อน เป็นเวลาที่เด็กจะแสวงหาเอกลักษณ์ของตน เป็นช่วงเวลาแห่งสติปัญญา พัฒนาการ และประสบการณ์ทางวิทยาการต่างๆ และเป็นช่วงเวลาของพัฒนาการประเมินค่านิยมต่าง ๆ จะเห็นได้ว่าวัยรุ่นเป็นวัยแห่งการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่

ศรีเรือน แก้วกังวาน (2540: 329) กล่าวถึงวัยรุ่นว่าเป็นช่วงแห่งการเปลี่ยนวัย เป็นหัวเลี้ยวหัวต่อที่เปลี่ยนจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ มีความอ่อนไหว ทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ได้ง่าย แต่แนวคิดในปัจจุบันในช่วงวัยอื่นๆ ก็เป็นการการเปลี่ยนวัยด้วยเช่นกันไม่จำเป็นต้องเสมอไปที่วัยรุ่นจะเป็นวัยที่เต็มไปด้วยวิกฤติแห่งปัญหา ส่วนหนึ่งที่มีการมองวัยรุ่นในลักษณะดังกล่าวนี้ อาจเพราะ การเปลี่ยนแปลงของวัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วในทุกด้านของพัฒนาการ เมื่อเทียบกับวัยอื่นที่มีการเปลี่ยนแปลงเช่นกัน

จากความหมายของวัยรุ่นข้างต้นจึงสรุปได้ว่า วัยรุ่นคือวัยที่สิ้นสุดความเป็นเด็กเป็นวัยที่เป็นสะพานไปสู่ผู้ใหญ่ และเป็นวัยที่มีการมีการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญหลายด้านคือ จะต้องมีการพัฒนาทั้ง 4 ด้านไปพร้อม ๆ กัน ได้แก่ ร่างกาย อารมณ์ สติปัญญาและสังคม

องค์การอนามัยโลกได้ให้คำจำกัดความช่วงอายุของวัยรุ่น วัยหนุ่มสาวและเยาวชนไว้ในลักษณะของการทับซ้อนกันอยู่บ้าง คือ คำว่า วัยรุ่น (Adolescent) ตามความหมายขององค์การ

อนามัยโลก (WHO) หมายถึง ประชากรกลุ่มอายุ 10-19 ปี สำหรับวัยรุ่นหนุ่มสาว (Youth) คือประชากรช่วงอายุ 15-24 ปี และเยาวชน (Young people) คือประชากรอายุระหว่าง 10-24 ปี (พาสนา ผโลศิลป์. 2535 ;อ้างจาก WHO. 1983)

แซนทรอค (Santrock. 2004) กล่าวถึงการเข้าสู่วัยรุ่นของเพศชายและเพศหญิงว่าจะเริ่มไม่พร้อมกัน โดยผู้หญิงจะเข้าสู่วัยรุ่นเร็วกว่าผู้ชาย 2 ปี กล่าวคือผู้หญิงเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นเมื่ออายุ 9 ปี ผู้ชายเริ่มเข้าสู่วัยรุ่นเมื่ออายุ 11 ปี ซึ่งสอดคล้องกับจิวรรณ สุขพันธ์โพธาราม (2527) กล่าวว่าในประเทศสหรัฐอเมริกาได้มีการศึกษาหาอายุเฉลี่ยมนุษย์ที่ต่อมเพศจะเริ่มผลิตเซลล์สืบพันธุ์ได้ พบว่าเด็กหญิงจะเจริญเติบโตเริ่มเข้าสู่วัยแรกรุ่นเมื่ออายุ 12 ปี และเด็กชายเข้าสู่วัยแรกรุ่นเมื่ออายุ 14 ปี ในขณะที่ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร (2530) ได้แบ่งช่วงอายุวัยรุ่นไว้ดังนี้

วัยรุ่นตอนต้น อยู่ในช่วงอายุ 13-15 ปี

วัยรุ่นตอนกลาง อยู่ในช่วงอายุ 15-18 ปี

วัยรุ่นตอนปลาย อยู่ในช่วงอายุ 18-21 ปี

การแบ่งช่วงอายุของวัยรุ่น ดังที่กล่าวมาข้างต้น มิได้ถือเป็นหลักเกณฑ์ที่แน่นอนเสมอไป เนื่องจากพัฒนาการของแต่ละช่วงวัยเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่อง มิได้หยุดเป็นช่วงๆ แฮร์ริสและบัดเตอร์เวิร์ธ (Harris; & Butterworth. 2002) กล่าวว่าบุคคลจะเข้าสู่วัยรุ่นช่วงอายุใดก็ได้ ไม่กำหนดตายตัว รวมทั้งแต่ละคนจะเริ่มต้นและสิ้นสุดช่วงวัยรุ่นที่แตกต่างกัน ดังนั้น การแบ่งช่วงอายุออกเป็นช่วงๆ เพื่อสะดวกแก่การศึกษาเท่านั้น

ในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยมุ่งศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายอายุ 18-21 ปี เนื่องจากเป็นช่วงวัยที่ศึกษาอยู่ในระดับอุดมศึกษา ซึ่งเป็นสถาบันที่สำคัญคือเป็นแหล่งความรู้ในการพัฒนาตนเอง ทั้งยังเป็นแหล่งเตรียมบุคคลเพื่อผู้ใหญ่ที่มีประสิทธิภาพในอนาคตด้วย เพราะเหมือนเป็นการเปิดโลกใหม่จากที่ต้องเรียนระบบโรงเรียนที่มีข้อจำกัด ระดับอุดมศึกษามีอิสระในการดูแลตนเอง การตัดสินใจด้วยตนเอง สภาพแวดล้อมใหม่ เพื่อนใหม่ จึงทำให้มีการปรับตัวอย่างมาก โดยเฉพาะกับเพื่อน ซึ่งเป็นสิ่งที่วัยรุ่นปรารถนามากที่สุด สนใจในสายตาของบุคคลอื่น พยายามทำให้ได้รับการชื่นชมและยอมรับ รวมทั้งสามารถวัดเอกลักษณ์แห่งตนได้อย่างชัดเจนซึ่งเอกลักษณ์แห่งตนจะพัฒนาในช่วงวัยนี้ด้วยตามทฤษฎีพัฒนาการของอีริคสัน

2.2 พัฒนาการทางด้านร่างกาย

เมื่อเข้าสู่วัยรุ่น โดยเฉพาะวัยรุ่นตอนต้น ซึ่งเป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายที่สำคัญ (puberal phase) ซึ่งเป็นช่วงที่ร่างกายเกิดการเปลี่ยนแปลงสำคัญๆ 2 ประการ (สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล. 2557; อ้างอิงจาก Pinyerd; & Zipf. 2005) คือ 1) ลักษณะของการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วทั้งทางขนาดและรูปร่าง (growth spurt) และ 2) วุฒิภาวะทางเพศ (puberty)

การเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว (growth spurt) ที่เห็นได้ชัดโดยเฉพาะช่วงคอ แขน ขา จะมี การเจริญเติบโตมากกว่าลำตัว ทำให้วัยรุ่นมีลักษณะเก้งก้าง มีกล้ามเนื้อเพิ่มขึ้น มีไขมันสะสมตาม ที่ ต่างๆ ในเพศหญิงจะมีการขยายส่วนเต้านมและสะโพก ในขณะที่เพศชายจะมีการขยายในส่วน ของ ไหล่ แต่ไขมันตามส่วนต่างๆของร่างกายในเพศชายจะลดลง

ในช่วงวัยรุ่นตอนปลายนั้น วัยรุ่นได้ผ่านพ้นการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายต่างๆแล้ว กล่าวคือ วัยรุ่นตอนปลายได้ผ่านพ้นการเพิ่มขนาดของส่วนสูง น้ำหนักและสัดส่วนของร่างกายอย่าง รวดเร็ว (สุรางค์ ไคว์ตระกูล, 2545) และยังบรรลุภาวะทางเพศ ผ่านการเปลี่ยนแปลงทางเพศทั้งทาง ปฐมภูมิและทุติยภูมิ แต่วัยรุ่นตอนปลายก็ยังคงมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับรูปลักษณ์ของตนอยู่ พัฒนาการ ทางด้านสติปัญญา อารมณ์และสังคมนั้นยังทำให้รูปลักษณ์ยังคงไว้ซึ่งความสำคัญของวัยนี้

2.3 พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

พัฒนาการทางด้านสติปัญญาของวัยรุ่นจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆจากวัยเด็ก โดย Piaget กล่าวว่าลักษณะพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของวัยรุ่น ต่างจากลักษณะพัฒนาการทางสติปัญญาในวัย อื่นๆ ซึ่งพัฒนาการทางสติปัญญาเรียกว่า “Formal Operation Thought” (ประไพพรรณ ภูมิวิศิสาร, 2530) ช่วงวัยรุ่นเป็นวัยที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาระดับสติปัญญาเป็นอย่างมาก นักจิตวิทยา ด้าน พัฒนาการทางสติปัญญาของมนุษย์หลายท่านมีความเห็นตรงกันว่า สติปัญญาของมนุษย์จะเพิ่มขึ้น เรื่อยๆระหว่างอายุ 18 ถึง 20 ปี โดยในวัยนี้จะสามารถให้นิยามของวัตถุสิ่งของต่าง ๆ ได้อย่างชัดเจน สามารถแบ่งแยกคุณลักษณะของสิ่งของต่าง ๆ ได้มีพัฒนาการทางความคิดรวบยอด และปรับ ความคิดจากรูปธรรมเป็นระดับที่เป็นนามธรรม ซึ่งพัฒนาการทางสติปัญญาของวัยรุ่นปรากฏในหลาย รูปแบบ เช่น รู้จักลองตั้งสมมติฐานหลาย ๆ แบบเพื่อหาข้อสรุปที่ดี สามารถแก้ปัญหาหลาย ๆ แบบ โดยมีกระบวนการคิดที่มีระบบและมีเหตุผล มีความจำดีสามารถจดจำสิ่งที่ตนสนใจได้อย่างแม่นยำ มี ความคิดกว้างไกล มีจินตนาการสูงคิดฝันถึงสิ่งต่าง ๆ อยากรู้ อยากเห็น อยากทดลอง สนใจสิ่งแปลก ใหม่ และมีความเชื่อมั่นในความเชื่อหรือความเห็นของตนอย่างรุนแรง

อย่างไรก็ตามในระยะวัยรุ่นก็มีลักษณะความคิดต่างๆที่แตกต่างผู้ใหญ่ โดยวัยรุ่นจะยังมี ลักษณะของการมุ่งยึดความคิดของตนเองอยู่ (intellectual egocentrism) การมุ่งยึดความคิดของ ตนเองนี้ทำให้วัยรุ่นยังไม่สามารถแยกความคิดของตนเองและความคิดของผู้อื่นได้ดีนัก

2.4 พัฒนาการทางด้านอารมณ์

นักจิตวิทยาได้ให้ความหมายของอารมณ์ว่า เป็นสภาพการเปลี่ยนแปลงของร่างกายและ จิตใจ อันเนื่องมาจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าและอินทรีย์ โดยการแสดงได้ตอบนั้นเป็นไปตาม

สถานการณ์ โดยเมื่อเกิดอารมณ์ขึ้นต้องมีการแสดงออก การแสดงออกของอารมณ์นั้นเป็นไปได้ 2 ทาง ได้แก่ การแสดงด้วยวาจา และการแสดงด้วยท่าทาง การแสดงออกนั้นจะไม่เหมือนกันในแต่ละบุคคล โดยมีปัจจัยที่ทำให้อารมณ์ต่างกันคือ พันธุกรรม ประสบการณ์เดิม การอบรมเลี้ยงดู สังคม การดำเนินแบบแผนชีวิตในครอบครัว เป็นต้น (ศิริกุล อิศรานุรักษ์. 2540)

วัยรุ่นจัดได้ว่าเป็นวัยที่มีอารมณ์รุนแรง เปลี่ยนแปลงง่าย และควบคุมอารมณ์ไม่ค่อยได้ เมื่อได้รับการกระทบกระเทือนทางอารมณ์ ไม่ว่าจะเป็นทุกข์หรือสุข วัยรุ่นจะเกิดอารมณ์ได้ง่ายและรุนแรงกว่าที่ควรจะเป็น มักพบว่าวัยรุ่นจะมีลักษณะเจ้าอารมณ์ ทำอะไรโดยไม่ยั้งคิด ขาดการไตร่ตรอง ทั้งนี้ส่วนหนึ่งเป็นเพราะวัยรุ่นขาดความรู้สึกลับั่นคง เกิดความเครียดทางจิตใจ และอารมณ์ที่รุนแรงนี้จะเกิดขึ้นในช่วงที่ร่างกายมีการเปลี่ยนแปลง โดยการเปลี่ยนแปลงทางร่างกายมากเท่าไร จะเกิดความแปรปรวนทางอารมณ์มากขึ้นด้วย (Gesell. 1970; อ้างอิงจาก ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร. 2530)

เฮอร์ล็อก (ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร. 2530; อ้างอิงจาก Hurlock. 1973) กล่าวถึงสภาวะทางอารมณ์ของวัยรุ่นว่า เป็นลักษณะทางอารมณ์ที่เรียกว่า “Heightened Emotionality” คือสภาวะทางอารมณ์ที่เบี่ยงเบนไปจากปกติ จะเกิดในระยะแรกเริ่มของวัยรุ่น โดยในช่วงต้นของวัยรุ่นนั้น นอกจากจะมีอารมณ์เปลี่ยนแปลงง่ายรวมทั้งบางครั้งอาจไม่มีเหตุผลแล้ว วัยรุ่นอาจมีความวิตกกังวล หงุดหงิด ไม่สบายใจ เครียด มีอารมณ์เศร้าเกิดขึ้น มีความรู้สึกไม่แน่นอน หว่นไหวง่าย บางครั้งอาจแสดงกิริยาที่รุนแรง แสดงความก้าวร้าว บางครั้งมีความรับผิดชอบได้บ้าง โดยไม่ต้องการให้ผู้ใหญ่มารับผิดชอบการ เมื่อผ่านระยะวัยรุ่น เป็นวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ พฤติกรรมเหล่านี้จะค่อยเป็นปกติ มีอารมณ์ที่มั่นคง และสามารถที่จะควบคุมตนเองได้ดียิ่งขึ้น (วันเพ็ญ บุญประกอบ. 2545)

เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลายอารมณ์ของวัยรุ่นจะสงบเยือกเย็นมากขึ้น จะคิดถึงอนาคตมากขึ้น มีความสนใจและคิดถึงอาชีพเพื่อยึดเป็นที่พึ่งของตน เลือกรับการศึกษาหรือทำงานที่ชอบ มีความรับผิดชอบต่อตนเอง มีบุคลิกลักษณะสมบูรณ์พอที่จะปกครองตนเองได้ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง นอกจากนั้น วัยรุ่นจะมีอารมณ์ชนิดต่าง ๆ เช่นเดียวกับเด็ก เช่น อารมณ์โกรธ อิจฉา เกลียด แต่วัยรุ่นมักจะแสดงอารมณ์โกรธและกลัวอย่างเด่นชัด การแสดงออกทางอารมณ์ของวัยรุ่นมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดูในวัยเด็ก ตลอดจนการยอมรับทางสังคมต่อการแสดงออกของอารมณ์หนึ่ง ๆ (ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร. 2530)

2.5 พัฒนาการทางด้านสังคม

วัยรุ่นจะมีการเปลี่ยนแปลงทางเจตคติ และพฤติกรรมทางสังคมในทุกด้าน วัยรุ่นจะต้องการอิสระ เสรีภาพในการคิด การปฏิบัติตัว การคบเพื่อน และต้องการความเป็นส่วนตัว จึงทำให้บางครั้งอาจเกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันกับผู้ใหญ่ และส่งผลให้วัยรุ่นหันไปใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อน

มากกว่าครอบครัว วัยรุ่นจะให้ความสำคัญกับการคบเพื่อน และต้องการเลือกกลุ่มเพื่อนที่มีค่านิยม และมีความสนใจในสิ่งเดียวกันเพื่อให้ตนเองได้รับการยอมรับ มีความรู้สึกมั่นใจและปลอดภัย รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ทั้งนี้การคบเพื่อนจะช่วยให้วัยรุ่นรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เรียนรู้การรักษา มิตรภาพ มีความเข้าใจตัวเอง และรู้จักรับฟังความเห็นของผู้อื่น การปรับตัวให้เข้ากับสังคมนับว่าเป็น พัฒนาการที่ยากที่สุดของวัยรุ่น พัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่น จะเป็นไปตามแบบพื้นฐานของ พัฒนาการทางสังคมที่มีมาตั้งแต่เด็ก กล่าวคือวัยรุ่นจะผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization process) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อที่จะปรับตัวให้เข้ากับบรรทัดฐาน ของกลุ่มตามแบบประเพณีวัฒนธรรมของสังคม วัยรุ่นที่มีความสามารถที่จะปรับตัวทางสังคมได้ดีจะ แสดงพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ ซึ่งพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับนั้นจะต้องแสดงออกมาโดยไม่มีการแสวง ทำหรือเมื่อทำพฤติกรรมแล้วมีผลกระทบต่อความรู้สึก ทศนคติของวัยรุ่น (ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร. 2530)

สำหรับช่วงวัยรุ่นตอนปลายสามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคมใหม่ๆ ได้ง่าย รู้จักปกครองตนเองและผู้อื่นได้ดี สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับสังคมด้วยเหตุและผลได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าวัยเด็ก เนื่องจากวัยรุ่นตอนปลายมีการเรียนรู้ที่จะพิจารณาถึงทัศนคติของผู้อื่น (Fabes. R; & Martin. C.L. 2003) ในช่วงนี้การรวมกลุ่มเพื่อนจะเริ่มสลายตัว มีความเหนียวแน่นใน กลุ่มใหญ่ลดน้อยลง จะเริ่มจับคู่กันระหว่างชายหญิงที่มีความเข้าใจกัน สนับสนุนซึ่งกันและกัน (ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร. 2530) แต่อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนยังเป็นสิ่งที่มี ความสำคัญต่อพัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่นตอนปลายอยู่ โดยสอดคล้องกับงานวิจัยของไรอันและ แพทริก (Santock. 2004; citing Ryan; & Patrick. 1996) พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมี ความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่น

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าพัฒนาการของวัยรุ่นเป็นช่วงวัยที่มีการเปลี่ยนแปลง เกิดขึ้นหลายด้าน ทำให้ต้องมีการปรับตัวหลายด้านพร้อม ๆ กัน จึงเป็นวัยที่เกิดปัญหาได้มาก ซึ่งการ เปลี่ยนแปลงที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งในช่วงวัยนี้คือ การเกิดเอกลักษณ์แห่งตนเป็นปัจจัยที่สำคัญที่ทำให้ วัยรุ่นก้าวผ่านเข้าสู่วัยผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์แบบ โดยการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนมีความมั่นคงมากขึ้น เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนกลางและตอนปลาย หากวัยรุ่นปรับตัวได้สำเร็จช่วยให้วัยรุ่นพัฒนาตนเองเกิดเป็น บุคลิกภาพที่ดีซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญในการดำเนินชีวิตต่อไป

3. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

พัฒนาการด้านต่างๆ ของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีความแตกต่างจากวัยรุ่นตอนปลายอย่างชัดเจน ถึงแม้ว่าจะเป็นช่วงวัยที่เชื่อมต่อกัน การทราบถึงพัฒนาการด้านต่างๆ ของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ทำให้เกิด

ความเข้าใจพฤติกรรมต่างๆของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นได้มากยิ่งขึ้น ในส่วนนี้ผู้วิจัยจึงเกริ่นนำด้วย ความหมายของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น และกล่าวถึงพัฒนาการที่สำคัญของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นในด้านต่างๆ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

3.1 ความหมายของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

คำว่า Adult มาจากคำกริยาภาษาละติน ซึ่งหมายความว่า เจริญวัยถึงวุฒิภาวะ และมาจากคำกริยา Past participle “Adulus” หมายถึง ได้เติบโตขนาดเต็มที่ หรือมีวุฒิภาวะเต็มที่ วัยผู้ใหญ่ คือ บุคคลที่มีการเจริญเติบโตที่สมบูรณ์และพร้อมสำหรับตำแหน่งหน้าที่ในสังคมร่วมกับคนอื่น (สุภัททา ปิณฑะแพทย์. 2541: 58)

ฮาวิกเฮอร์ท (Havighurst. 1961: 257) กล่าวว่า วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (early adulthood) เป็นช่วงอายุประมาณ 18-30 ปี มีพัฒนาการทางร่างกายเต็มที่ เริ่มดำเนินชีวิตแบบผู้ใหญ่ นำความรู้และประสบการณ์มาใช้ในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิต

เลวินสัน (วิกอร์ ตัณฑุทโธ. 2536: 28-29; อ้างอิงจาก Levinson. 1978: 21-23) กล่าวว่า วัยผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นช่วงวัยที่เกี่ยวกับงานและชีวิตส่วนตัว เป็นวัยที่ร่างกายและอารมณ์เต็มไปด้วยพลังที่จะแสดงออก ดังนั้นภารกิจเชิงพัฒนาการของบุคคลจึงเป็นการแสวงหาข้อมูลและตัวเลือกต่างๆ ในชีวิต เช่น ความสัมพันธ์ในเชิงความรัก อาชีพ แนวคิด ปรัชญา และความนึกคิด เมื่อบุคคลได้ตัดสินใจสิ่งใดไปแล้ว ก็จะทุ่มเทพลังทั้งหมดที่จะทำให้การตัดสินใจหรือความตั้งใจนั้นเป็นจริงขึ้นมา

สุชา จันทรโณม (2541: 53-54) กล่าวว่า วัยผู้ใหญ่แบ่งออกเป็น 2 ช่วงคือ วัยผู้ใหญ่ตอนต้น นับเป็นช่วงอายุ 21-40 ปี และวัยกลางคน เริ่มตั้งแต่ 40-60 ปี จะเห็นได้ว่าช่วงเวลาที่เรียกว่า “วัยผู้ใหญ่” นั้นยาวนานและมีความสำคัญต่อชีวิตอย่างมากระยะนี้มีการเลือกประกอบอาชีพที่มั่นคง ประสบความสำเร็จในชีวิตการงาน มีชีวิตคู่ นอกจากนี้มีการเปลี่ยนแปลงทางด้านร่างกาย ตลอดจนการเสื่อมในด้านความสามารถต่างๆ ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะที่เข้าสู่วัยกลางคน

จากความหมายของผู้ใหญ่ข้างต้นจึงสรุปได้ว่า วัยผู้ใหญ่ตอนต้น คือวัยที่มีวุฒิภาวะเต็มที่ และเป็นวัยที่ก้าวสู่การเปลี่ยนแปลงบทบาท เนื่องจากวัยนี้มีหน้าที่และความรับผิดชอบมากขึ้น จากการเริ่มต้นการปรับเปลี่ยนจากวัยรุ่นสู่วัยผู้ใหญ่ คือการสำเร็จการศึกษา การประกอบอาชีพ การแต่งงาน และการเป็นบิดามารดา

นักวิชาการหลายท่านได้แบ่งช่วงอายุของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นดังที่ได้กล่าวไว้ข้างต้น ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาวัยผู้ใหญ่ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น คือผู้ที่มีอายุ 22-25 ปี เนื่องจากมาร์เซีย (Marcia. 1980: 159) กล่าวว่า ที่ผ่านมามีได้มีการศึกษาวิจัยเอกลักษณ์แห่งตนในระยะยาวอย่างแท้จริง แม้จะมีการศึกษาในระยะยาวเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตนในระดับมหาวิทยาลัย งานวิจัยระยะ

ยาวกับวัยรุ่นเป็นสิ่งที่น่าสนใจ มาร์เซียประมาณการว่าการศึกษาระยะยาวที่เหมาะสมที่เกี่ยวข้องกับวัยรุ่นควรศึกษาให้ยาวนานพอเพื่อให้เอกลักษณ์แห่งตนแข็งแกร่ง และควรทำในช่วงอายุ 20-25 ปี เพื่ออธิบายแนวคิดพัฒนาการเอกลักษณ์แห่งตนในช่วงวัยรุ่น

3.2 พัฒนาการทางด้านร่างกาย

อวัยวะและระบบต่าง ๆ ของร่างกายมีความเจริญสมบูรณ์ เป็นช่วงชีวิตที่มีสุขภาพดีที่สุด เนื่องมาจากการเจริญเติบโตทางด้านร่างกายจะสมบูรณ์และพัฒนาถึงขีดสูงสุด รวมถึงประสิทธิภาพในการทำหน้าที่ของอวัยวะต่าง ๆ ในร่างกาย แบบแผนพัฒนาการคงที่ชนิดที่เรียกว่า “Plateau” เมื่ออายุประมาณ 17 ปี การเจริญเติบโตของกล้ามเนื้อจะสมบูรณ์และศักยภาพในการเพิ่มความแข็งแรงยังคงมีอยู่จนอายุ 25-30 ปี สมรรถภาพทางร่างกายจะสูงสุดระหว่างอายุ 20-30 ปีต้น ๆ ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นร่างกายจะมีการเปลี่ยนแปลงอย่างช้า ๆ ค่อยเป็นค่อยไป กระดูกสันหลังจะเข้าที่ทำให้ส่วนสูงลดลงเล็กน้อย มีการเพิ่มของเนื้อเยื่อไขมัน ส่วนกล้ามเนื้อจะเริ่มเหี่ยวลงเล็กน้อย จากการตรวจคลื่นสมอง พบว่าสมองและระบบประสาทมีการเจริญอย่างสมบูรณ์อยู่ในช่วงอายุ 19 หรือ 20-30 ปี ประสาทสัมผัสที่ควบคุมด้วยสายตาจะมีประสิทธิภาพไปจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนกลาง (สุจิตา พุฒทอง. 2551)

3.3 พัฒนาการทางด้านสติปัญญา

พัฒนาการทางด้านสติปัญญามีความแตกต่างในแต่ละบุคคล มีความสุขุมรอบคอบมากขึ้นโดยผ่านประสบการณ์ในชีวิต มีความสามารถทางสติปัญญาสมบูรณ์ที่สุดคือคุณภาพของความคิดจะเป็นระบบ มีความสัมพันธ์กันและมีความคิดรูปแบบนามธรรม (abstract logic) วัยนี้จะมีพัฒนาการด้านสติปัญญาใน 4 ด้าน คือ 1) ความแจ่มในสติปัญญา เกิดจากการศึกษาและประสบการณ์ต่าง ๆ 2) ความคิดเปิดกว้าง ยืดหยุ่นมากขึ้น สามารถคิดวิเคราะห์ได้หลายแง่มุม 3) ความสามารถในการดัดแปลงสิ่งที่เห็นได้ 4) ความสามารถในการมองสิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริงความสามารถในการเรียนรู้ ทำให้สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ดี และยังมีลักษณะของความคิดสร้างสรรค์ และค้นหาปัญหาอีกด้วย (สุจิตา พุฒทอง. 2551)

3.4 พัฒนาการทางด้านอารมณ์

มีพัฒนาการของวุฒิภาวะทางอารมณ์ ผู้ใหญ่ที่บรรลุวุฒิภาวะทางอารมณ์ จะมีความมั่นคงทางอารมณ์ ยอมรับในความเป็นตัวของตัวเองทั้งข้อดีและข้อบกพร่อง ยอมรับอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ มีความอดทนต่อความคับข้องใจ มีความเชื่อมั่นในการแสดงออก รู้จักตนเองอย่าง

ถ่องแท้ สามารถรับรู้สภาพแวดล้อมต่างๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง (สุธิดา พุฒทอง. 2551) วัยผู้ใหญ่มีพัฒนาการด้านอารมณ์รัก (love) ได้ในหลายรูปแบบ เช่น รักแรกพบ (Infatuation) หรือรักแบบโรแมนติก (romantic love) ในวัยผู้ใหญ่ตอนต้นนี้จะมีความรู้สึกแตกต่างจากวัยรุ่น โดยจะมีความรู้สึกที่จะปรารถนาใช้ชีวิตคู่ด้วยกัน มีการใช้กลไกทางจิตชนิดฝันกลางวัน (fancy) การเก็บกด (impulsiveness) น้อยลง แต่จะการใช้การตอบสนองด้วยเหตุผลทั้งกับตนเองและผู้อื่นมากขึ้น

3.5 พัฒนาการทางด้านสังคม

ทฤษฎีพัฒนาบุคลิกภาพของอีริคสัน กล่าวถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นว่าอยู่ในขั้นพัฒนาการขั้นที่ 6 คือ ความใกล้ชิดสนิทสนมหรือการแยกตัว (intimacy and solidarity vs. isolation) สังคมของบุคคลวัยนี้คือ เพื่อนรัก คู่ครอง บุคคลจะพัฒนาความรัก ความผูกพัน แสวงหามิตรภาพที่สนิทสนม หากสามารถสร้างมิตรภาพได้มั่นคง จะเป็นผู้ใหญ่ที่มีความสัมพันธ์กันอย่างไว้นื้อเชื่อใจและนับถือซึ่งกันและกัน ตรงข้ามกับผู้ใหญ่ที่ไม่สามารถสร้างความสนิทสนมจริงจังกับผู้หนึ่งผู้ใดได้ จะมีความรู้สึกอ้างว้างเดียวดาย (isolation) หรือเป็นคนที่หลงรักเฉพาะตนเอง (narcissism)

ในวัยนี้จะให้ความสำคัญกับกลุ่มน้อยลง วัยผู้ใหญ่ตอนต้นต้องการมีเพื่อนใกล้ชิดที่สามารถแลกเปลี่ยนความรู้สึกนึกคิดและประสบการณ์ต่าง ๆ ฟังพาอาศัยซึ่งกันและกัน อาจเป็นความสัมพันธ์กับบุคคลในครอบครัว เพื่อน คู่รัก คู่ครอง ถ้าบุคคลสามารถสร้างความรู้สึกผูกพันใกล้ชิดกับผู้อื่นได้จะสามารถปรับตัวได้ดีทั้งด้านการศึกษา การทำงานและการมีชีวิตคู่ วัยผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นช่วงของการปรับตัวเข้ากับแบบแผนใหม่ ๆ ในชีวิต และเป็นช่วงเวลาแห่งการปรับตัวเข้ากับความคิดหวังใหม่ ๆ มากมายในสังคม เริ่มมีบทบาทใหม่ขึ้นมา มีเจตคติ ความสนใจ และค่านิยมใหม่ ๆ ให้เหมาะสมกับบทบาทใหม่ที่ต้องรับผิดชอบในวัยนี้ (สุธิดา พุฒทอง. 2551)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าลักษณะสำคัญของพัฒนาการของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น คือ เป็นช่วงที่ความเจริญเติบโตทางร่างกายพัฒนาเต็มที่และสมบูรณ์ มีวุฒิภาวะทางอารมณ์และอารมณ์ที่มั่นคง อดทนต่อภาวะคับข้องใจ ควบคุมอารมณ์ได้มากขึ้น มีความสามารถในการเรียนรู้และมีความคิดในการแก้ปัญหา ให้ความสำคัญกับเพื่อนลดลงมาสู่การมีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนต่างเพศเพื่อการเลือกคู่ครอง การสร้างหลักฐานและครอบครัว นอกจากนี้ บุคคลต้องปรับตัวต่อบทบาทใหม่ๆ ของชีวิตตามที่สังคมคาดหวัง มีการพัฒนาเจตคติและค่านิยมให้เหมาะสมกับบทบาทใหม่ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนแสดงถึงความสามารถในการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

4. เอกสารที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุ่งอนาคต

ลักษณะมุ่งอนาคต (future orientation) เป็นบุคลิกภาพประเภทหนึ่งของบุคคลที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาตนเอง ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอความหมายและความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต จากนั้นกล่าวถึงรายละเอียดของพัฒนาการของลักษณะมุ่งอนาคต การวัดลักษณะมุ่งอนาคตและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุ่งอนาคต โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคต

ลักษณะมุ่งอนาคต มีความสำคัญต่อการพัฒนาบุคคลเพื่อเตรียมให้บุคคลดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมอนาคตได้อย่างมีความสุข มีนักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของลักษณะมุ่งอนาคตไว้ดังต่อไปนี้

มีด (Mead, 1971: 175) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นความสามารถของบุคคลในการคาดการณ์เกี่ยวกับตนเองในอนาคต

มิสเชล (Mischel, 1974: 284) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตหมายถึง การแสดงออกของพฤติกรรมการรอคอยเพื่อผลที่ดีกว่าในอนาคต เป็นความสามารถในการควบคุมตนเองซึ่งเกิดจากความสามารถในการคาดการณ์ไกล และเล็งเห็นถึงความสำคัญเกี่ยวกับผลดีผลเสียของเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต มีความต้องการได้รับผลในอนาคตที่ดีกว่าหรือมากกว่าผลที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน จึงดำเนินการวางแผนปฏิบัติต่อ จากนั้นจะควบคุมตนเองให้ปฏิบัติเป็นขั้นไปตามแผนที่วางไว้ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการในอนาคต

เนอร์มี (Nurmi, 2005) กล่าวถึงลักษณะมุ่งอนาคตว่า เป็นการบรรยายถึงความคาดหวังของบุคคลเกี่ยวกับการกระทำที่สัมพันธ์กับอนาคต โดยเฉพาะวัยรุ่นที่ฝ่าฝืนบรรทัดฐานของสังคมมีความสัมพันธ์กับลักษณะมุ่งอนาคต ทำให้เกิดอันตรายและความเสียหายต่อบุคคลและสังคม กระทั่งต่อความเป็นอยู่ของวัยรุ่น ครอบครัวและสังคม จากปัญหาดังกล่าว เจสซอร์และคนอื่น ๆ (Jessor; et al. 2003) กล่าวว่า คนที่มีความคาดหวังต่อความสำเร็จต่ำหรือไม่มีความหวังในอนาคตจะเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการเกิดปัญหาพฤติกรรม วัยรุ่นที่มีลักษณะมุ่งอนาคตที่ไม่ดีต่อด้านครอบครัว ด้านการศึกษาและการทำงาน ก็จะทำให้เกิดปัญหาพฤติกรรมได้เช่นกัน จากที่กล่าวมาข้างต้น เนอร์มี (Nurmi, 1991) เน้นว่า วัยรุ่นที่ไม่กำหนดเป้าหมายในอนาคตอาจจะมีปัญหาด้านพฤติกรรมได้ เช่น การกระทำผิดกฎหมาย มีปัญหาในโรงเรียน การใช้ยาเสพติด

เซกจินเนอร์ (Seginer, 2009) ได้ทำการศึกษาและทบทวนเอกสารเกี่ยวกับแนวคิดของลักษณะมุ่งอนาคตและรวมถึงโครงสร้างของ self นำเสนอในมุมมองของการกำหนดเป้าหมายในอนาคต สรุปว่า ลักษณะมุ่งอนาคตคือ โครงสร้างที่ประกอบด้วยโครงสร้างด้านความรู้คิด (cognition)

เป็นการประเมิน ตัดสินสาเหตุของเหตุการณ์ในอนาคต โครงสร้างด้านแรงจูงใจ (motivation) เป็นการให้ความสำคัญกับอนาคตและคาดการณ์กับเหตุการณ์ในอนาคต โครงสร้างด้านอารมณ์ (affective) คือ การมองโลกในแง่ดี การมองโลกในแง่ร้าย

ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524: 24) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นความสามารถในการควบคุมตนเองของบุคคล ซึ่งแสดงออกเป็นพฤติกรรมของการอดได้รอได้ในสถานการณ์ต่างๆ เช่น การรอรับรางวัลที่ใหญ่กว่าในอนาคตแทนรางวัลที่เล็กน้อยซึ่งจะได้รับในทันทีหรือการงดบำบัดความต้องการในปัจจุบันของตน การเล็งเห็นผลร้ายที่จะเกิดตามมา หรือการเพียรพยายามในปัจจุบันเพื่อจุดมุ่งหมายที่ยิ่งใหญ่ในอนาคต ลักษณะมุ่งอนาคตนี้ตรงข้ามกับลักษณะมุ่งปัจจุบัน และอาจเป็นบุคลิกภาพของบุคคลได้

สงวน ช่างฉัตร (2524: 44-48) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นกระบวนการหรือวิธีตัดสินใจ หรือแสวงหาทางเลือกที่ดีที่สุด เพื่อนำไปสู่การปฏิบัติและนำมาซึ่งอนาคตที่พึงประสงค์

เพ็ญแข ประจันปัจฉินึก (2526: 15) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตหมายถึง ลักษณะนิสัยที่อดได้รอได้ การที่บุคคลรู้จักหักห้ามใจตนเอง เพื่อไปสู่จุดมุ่งหมายปลายทางแห่งความสำเร็จหรือผลตอบแทนที่ยิ่งใหญ่หรือมีคุณค่ามากกว่า

จรรยา สุวรรณทัต (2531: 48) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นลักษณะของการมองสู่อนาคตข้างหน้า ซึ่งเป็นการมองที่ลึกซึ้งกว้างไกลที่จะมีผลไม่เพียงแต่ผู้มองเท่านั้น หากครอบคลุมไปถึงบุคคลอื่นและสังคมมนุษยชาติที่บุคคลนั้นมีส่วนเกี่ยวข้อง

จากความหมายของลักษณะมุ่งอนาคตดังกล่าวสรุปได้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นการมองอนาคตของบุคคล คาดการณ์เหตุการณ์ต่างๆ ในอนาคตที่จะเกิดขึ้น รู้จักอดทน รอได้ถึงผลลัพธ์ที่ดีกว่าในปัจจุบัน โดยมีการวางแผนอย่างเป็นระบบ มีขั้นตอนเพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ตั้งไว้

4.2 ความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต

พื้นฐานของลักษณะมุ่งอนาคตคือ การที่บุคคลคาดการณ์หรือมุ่งไปที่การพัฒนาหนทางและเลือกอย่างมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับวิถีชีวิต (Nurmi, 1993) ความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะมุ่งอนาคตและพฤติกรรมของบุคคลนั้นได้ถูกอธิบายโดยทฤษฎีก่อนหน้านี้ คือจะมีการกำกับตนเองเมื่อบุคคลได้ตามอนาคตของตนเอง และเมื่อบุคคลพยายามหลีกเลี่ยงอนาคตที่เป็นทางลบซึ่งอาจพบกับความล้มเหลวได้ เมื่อวัยรุ่นรับรู้ว่ามีทางที่จะไปถึงจุดหมายปลายทางสอดคล้องกับการศึกษาของเอททินเจนและเคปเปสส์ (Oettingen; & Kappes's, 2009) ที่พบว่า การที่บุคคลบรรลุเป้าหมาย เข้าถึงอนาคตที่ปรารถนา จะมีผลต่อความรับผิดชอบและการต่อสู้ บุคคลจะพยายามเพื่อให้มีอนาคตที่ปรารถนา เมื่อบุคคลมีความคาดหวังสูงกับความสำเร็จ และบุคคลจะระงับการกระทำเมื่อความ

คาดหวังนั้นจะมีผลสำเร็จต่ำ จากที่กล่าวมาข้างต้นคืองานวิจัยที่เชื่อมโยงระหว่างความเชื่อกับพฤติกรรม

เซกิเนอร์ (Seger. 2009) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเกิดขึ้นเมื่อบุคคลมีการสร้างแรงจูงใจต่อพฤติกรรม และมีการรับรู้คุณค่าของเหตุการณ์ในอนาคต จะทำให้ความคาดหวังของบุคคลนั้นเป็นไปได้ สามารถบรรลุเป้าหมายของตนเองได้ ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจจุบัน (2520: 37) กล่าวถึง ความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคตว่าเป็นลักษณะหนึ่งของความเป็นพลเมืองดี และเป็นลักษณะหนึ่งซึ่งจะทำให้บุคคลมีความเพียรพยายามต่อสู้อุปสรรค เพื่อความเจริญของตนเองและประเทศชาติ

จรรยา สุวรรณทัต (2531: 50) กล่าวถึงความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคตว่าเป็นลักษณะทางจิตใจที่สำคัญยิ่งอย่างหนึ่ง และเกี่ยวข้องกับการพัฒนาสัมฤทธิ์ผลในตัวบุคคลและสังคม ซึ่งลักษณะนี้ยังมีความสัมพันธ์กับลักษณะจิตอื่นๆของบุคคลด้วย ที่สำคัญคือสติปัญญาและจริยธรรม

เนตรชนก พุ่มพวง (2546: 12) กล่าวถึงลักษณะมุ่งอนาคตว่าเป็นคุณลักษณะที่สำคัญประการหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการเป็นพลเมืองดีมีจริยธรรม สามารถปฏิบัติตนได้เหมาะสมกับกาลเทศะ มีเป้าหมายในชีวิต มีการวางแผนเพื่ออนาคต มีความเพียรพยายามเพื่อประสบความสำเร็จในชีวิต

ลักษณะมุ่งอนาคตนั้น ประกอบไปด้วย 3 องค์ประกอบ คือ 1) ความสามารถคาดการณ์ไกล ว่าอะไรจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้ทั้งไกล และอาจกล่าวได้ว่าผู้ที่มีการกำหนดเป้าหมายในอนาคตสามารถคาดการณ์สิ่งที่จะเกิดขึ้นกับตนเองได้อย่างชัดเจน 2) ความเชื่อว่าสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคตนั้น อาจเกิดขึ้นกับตนได้เช่นเดียวกับที่จะเกิดขึ้นกับผู้อื่น และ 3) การให้ความสำคัญกับสิ่งที่จะเกิดขึ้นในอนาคต พร้อมทั้งเห็นคุณค่า (ดวงเดือน พันธุมนาวิน. 2547: 1-14) มีรายละเอียดดังนี้

1) ความสามารถคาดการณ์ไกล หมายถึง การที่บุคคลสามารถที่จะคาดคะเนสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับตนในอนาคตได้ เข้าใจกับเหตุการณ์อย่างชัดเจน แต่อย่างไรก็ตาม อนาคตย่อมเป็นเรื่องยากที่บุคคลจะสามารถคาดคะเนได้ ซึ่งบุคคลที่สามารถจะคาดคะเนเรื่องในอนาคตได้ อาจเกิดได้จากการมีประสบการณ์ จะช่วยให้บุคคลสามารถคาดคะเนได้ดีกว่าบุคคลที่ไม่มีประสบการณ์ หรือ จากการที่บุคคลมีการศึกษา ถึงเหตุการณ์ข้างหน้า หรือการซักถามบุคคลที่มีประสบการณ์ ในส่วนผู้ที่มุ่งปัจจุบัน มีลักษณะเป็นบุคคลที่ไม่มองการณ์ไกล ไม่มีการวางแผนถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นกับตนเองในอนาคต คนที่มุ่งปัจจุบันนั้นย่อมไม่มีเป้าหมายในชีวิต จึงทำให้ขาดความมุ่งมั่นที่จะนำไปสู่เป้าหมาย 2) การมีความเชื่อว่าสิ่งที่จะเกิดในอนาคตนั้น ย่อมสามารถที่จะเกิดกับตัวเราเองได้ มีบ่อยครั้งที่บุคคลสามารถจะคาดการณ์ไกลได้ว่า อะไรจะเกิดขึ้นในอนาคตกับคนอื่น โดยเฉพาะสิ่งที่เกิดขึ้นเป็นสิ่งที่เลวร้ายที่จะเกิด แต่บุคคลบางคนจะไม่ยอมรับว่าสิ่งนั้นอาจจะเกิดกับตนเองได้เช่นเดียวกัน 3) การให้ความสำคัญ

กับสิ่งที่จะเกิดในอนาคตในปริมาณที่ไม่ลดลง ผู้ที่มุ่งปัจจุบันมักมองเห็นคุณค่าของรางวัลที่จะได้รับในทันทีว่ามีคุณค่า แต่ถ้าทางกลับกันเมื่อบุคคลไม่ได้รับรางวัลนั้นในทันที แต่จะได้รับในอนาคต บุคคลที่มุ่งปัจจุบันจะมองเห็นคุณค่าของรางวัลนั้นลดลงทันทีตามระยะเวลาที่เพิ่มขึ้นตัว

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นลักษณะที่สำคัญของบุคคล คือ บุคคลสามารถที่จะตั้งเป้าหมายได้ชัดเจนและสอดคล้องกับทางเลือกที่ดีให้กับชีวิต มีความเพียรพยายามที่จะทำให้ความคาดหวังของตนเป็นไปได้ สามารถคาดการณ์ไกล เห็นความสำคัญของผลดีผลเสียที่จะเกิดขึ้นในอนาคต สามารถควบคุมตนเองในการกระทำหรือละเว้นการกระทำบางอย่างให้ปฏิบัติเป็นขั้นตอนตามแผนที่วางไว้ เพื่อไปสู่เป้าหมายที่ต้องการในอนาคต

4.3 พัฒนาการของลักษณะมุ่งอนาคต

จากที่ได้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต จะเห็นได้ว่า ลักษณะมุ่งอนาคตนั้นควรได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นในตัวบุคคลในการกระทำตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ ซึ่งวิธีการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตนี้มีผู้กล่าวถึงดังนี้

เนอรัมมี (Nurmi. 1988) กล่าวว่า ีว่า พัฒนาการของลักษณะมุ่งอนาคตมีอิทธิพลจากหลายปัจจัยเช่น ครอบครัว มีงานวิจัยสนับสนุนว่า วัยรุ่นจะมองโลกในแง่ดีเกี่ยวกับอนาคต เมื่อวัยรุ่นได้รับการสนับสนุนจากครอบครัว คือการได้รับปฏิสัมพันธ์ทางบวกจากครอบครัว ความสุขจากการแต่งงานของพ่อแม่ จะกระตุ้นให้วัยรุ่นมีการวางแผนเกี่ยวกับการแต่งงานและครอบครัวของตนเองในอนาคต และการรับรู้ว่าการได้รับการเลี้ยงดูที่ดีมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะมุ่งอนาคตของวัยรุ่น (Nurmi; & Pulliainen. 1991; Seginer; Vermulst; & Shoyer. 2004)

เนอรัมมี (Nurmi. 1991:8) ได้กล่าวถึง หลักการพัฒนารูปแบบของลักษณะมุ่งอนาคตไว้ 3 ข้อ ดังนี้

1. ลักษณะมุ่งอนาคตมีพัฒนาการอยู่ในสิ่งแวดล้อมด้านวัฒนธรรมชนบทธรรมเนียมประเพณี เช่น การคาดหวังต่าง ๆ ที่เป็นบรรทัดฐานและความรู้ที่เกี่ยวกับอนาคตซึ่งเป็นพื้นฐานของความสนใจต่อการกำหนดเป้าหมายในอนาคตและการวางแผน

2. ความสนใจในการวางแผนและความเชื่อเกี่ยวกับอนาคต เกิดจากการเรียนรู้การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นนอกจากพ่อแม่แล้วกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลต่อความคิดของเด็กในเรื่องการวางแผนสำหรับอนาคต (Nurmi. 1991; citing Kadel; & Lesses. 1969)

3. ลักษณะมุ่งอนาคตที่ดีนั้นมีอิทธิพลด้านอื่น ๆ เข้ามาเกี่ยวข้องด้วย เช่น พัฒนาการด้านสติปัญญาและสังคม

นอกจากนี้ เนอรัมมี (Nurmi. 1991: 1-59) กล่าวว่าลักษณะมุ่งอนาคตเป็นแนวคิดพื้นฐาน

จากจิตวิทยาการรู้คิด (cognitive psychology) และทฤษฎีปฏิบัติการ (action theory) 3 ขั้นตอน ดังนี้

1. ขั้นแรงจูงใจ บุคคลมีการตั้งเป้าหมาย เริ่มต้นโดยเปรียบเทียบจากแรงจูงใจค่านิยมและความคาดหวังในอนาคตของตนเองเป็นพื้นฐานสำหรับเป้าหมายในอนาคตที่ต้องการให้เกิดขึ้น

2. ขั้นวางแผน หลังจากที่มีบุคคลมีการตั้งเป้าหมายแล้ว จำเป็นต้องมีการวางแผนการทำงาน โดยอาศัยความรู้ที่มีในการคาดการณ์ต่อสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต เพื่อความสำเร็จในอนาคตของตน โดยมีการตั้งเป้าหมายย่อยๆ ในกิจกรรมที่ทำ หากแผนการหรือวิธีการที่วางไว้ไม่เหมาะสมกับการบรรลุเป้าหมายจะมีการเปลี่ยนแปลงใหม่

3. ขั้นประเมินผล บุคคลจะประเมินผลถึงความเป็นไปได้ของความสัมฤทธิ์ผลของเป้าหมายและความสมบูรณ์ของแผนงานที่บุคคลวางไว้และตัดสินใจเลือกแนวทางเพื่อความสำเร็จในอนาคต

จากการวิจัยเรื่อง การเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการทำงานราชการ ของ บุญรบ ศักดิ์มณี (2532) ได้เสนอแนวทางการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต โดยมุ่งให้บุคคลพัฒนาสิ่งต่อไปนี้

1. การรู้จักความหมายของลักษณะมุ่งอนาคต โดยที่ลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง ความสามารถในการรับรู้และคิด ตลอดจนการรับรู้สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตทั้งที่เป็นเวลาใกล้ ปัจจุบันหรือไกลปัจจุบันออกไป สิ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตนั้นขณะที่คิดยังเป็นนามธรรม ไม่ปรากฏรูปธรรม ฉะนั้นผู้ที่มีสติปัญญาและรู้จักคิดพัฒนาแล้วจะสามารถคิดถึงอนาคตได้ชัดเจนและเห็นความสำคัญของอนาคต วิธีฝึกให้บุคคลรู้จักความหมายของลักษณะมุ่งอนาคตนี้ อาจทำโดยการกระตุ้นให้บุคคลรู้จัก คิดถึงสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคตอันใกล้และไกลอย่างมีเหตุผล โดยการยกตัวอย่าง ให้แบบอย่างของการคิดประเภทนี้และให้ฝึกการรู้คิดในทำนองนี้

2. การเห็นความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต การให้บุคคลเห็นความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต หมายถึง การแจ้งหรือแสดงให้ทราบประโยชน์ของการมุ่งอนาคตและโทษของการไม่มุ่งอนาคตที่เคยปรากฏมาแล้ว หรืออาจจะเกิดขึ้นต่อไป โดยจะชี้ให้เห็นถึงประโยชน์และโทษอันจะเกิดกับบุคคลและสังคมในแง่ต่างๆ เช่น ผลเสียอันเกิดจากการไม่มุ่งอนาคตอาจทำให้บุคคลไม่ประสบความสำเร็จในชีวิต ในขณะที่บุคคลที่มีการมุ่งอนาคตสามารถประสบความสำเร็จได้ เป็นต้น

3. การรู้จักคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคต หมายถึง ความสามารถที่จะวางแผนและกำหนดขั้นตอนการดำเนินการ หรือเข้าใจการเกิดการเปลี่ยนแปลงของสิ่งต่าง ๆ หรือสามารถคาดหวังเกี่ยวกับเหตุการณ์ข้างหน้า มองเห็นความเป็นไปได้ในอนาคตจากสภาพการณ์ปัจจุบัน นอกจากนั้นการคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตยังมีส่วนสำคัญในการทำนายพฤติกรรมของบุคคล เมื่อสถานการณ์ต่าง ๆ เปลี่ยนไป การรู้จักคาดการณ์ในอนาคต ทำให้บุคคลรู้จักวางแผนในการทำงานเพื่อให้บรรลุ

วัตถุประสงค์ที่ตนต้องการ ดังนั้น การฝึกให้บุคคลรู้จักการคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคตจะช่วยให้บุคคลสามารถพิจารณาว่าตนจะเลือกประโยชน์ที่ได้รับเพียงเล็กน้อยในปัจจุบัน หรือประโยชน์ที่ยิ่งกว่าที่จะมีมาในอนาคตและตั้งเป้าหมายเกี่ยวกับอนาคตได้

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตสามารถพัฒนาและส่งเสริมได้ โดยให้บุคคลรู้จักความหมายและความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคต ให้เห็นแบบอย่างของบุคคลที่มีลักษณะมุ่งอนาคต เชื่อในผลของการกระทำโดยการฝึกวางแผนเกี่ยวกับอนาคต สามารถตัดสินใจและเลือกแนวทางในการดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผลเพื่อให้บรรลุเป้าหมายในอนาคตที่ตั้งไว้

4.4 การวัดลักษณะมุ่งอนาคต

การวัดลักษณะมุ่งอนาคต มีงานวิจัยหลายชิ้นที่ได้ศึกษาลักษณะมุ่งอนาคต ที่ส่งผลต่อพฤติกรรมต่างๆ และได้มีการสร้างแบบวัดขึ้น งานวิจัยที่มีการสร้างแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตและยังนิยมใช้มาจนถึงปัจจุบันนี้ คือ

1) แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตของจินตนา บิลมาศ และคณะ (2529) โดยใช้วัดในกลุ่มข้าราชการพลเรือน โดยแบบวัดดังกล่าวได้มีข้อคำถามที่แสดงถึงเนื้อหาที่เกี่ยวกับการแสดงนิสัยของบุคคลว่าจะเสียสละความสุขเล็กน้อย เพื่อผลที่ยิ่งใหญ่กว่าในอนาคต และเป็นการแสดงนิสัยของบุคคลนั้นว่า สามารถอดได้รอได้ สามารถวางแผนและควบคุมพฤติกรรมของตนเองให้เป็นไปตามแผนที่วางไว้ได้มากน้อยเพียงใด โดยแบบวัดมุ่งอนาคต มีจำนวนรวม 20 ข้อ ซึ่งใช้วิธีการวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 6 ระดับ ให้เลือกตอบจาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย โดยจะแสดงลักษณะมุ่งอนาคตจากมากถึงน้อย

2) แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตของดวงเดือน พันธุนาวินและงามตา วณิชานนท์ (2536) ได้สร้างแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตในกลุ่มวัยรุ่น ประกอบด้วยประโยคบอกเล่า 12 ประโยคเกี่ยวกับความสามารถในการคาดการณ์ไกล การเล็งเห็นความสำคัญของสิ่งที่จะเกิดขึ้นกับตนในอนาคตและการอดได้รอได้ของผู้ตอบในสถานการณ์ต่างๆ วิธีการวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 6 ระดับ จากจริงที่สุด ถึงไม่จริงเลย

ซึ่งแบบวัดทั้ง 2 แบบ ยังได้ถูกนำมาใช้ในงานวิจัยต่างๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยมีการปรับให้เหมาะสมกับบริบท และสิ่งที่ต้องการวัดในงานวิจัยแต่ละเรื่อง เพื่อให้เหมาะสมกับงานวิจัยนั้นๆ สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตของสิทธิพงศ์ วัฒนานนท์ สกุล (2556) เพื่อให้เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง โดยเป็นมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 5 ระดับ คือ “ตรงน้อยที่สุด” จนถึง “ตรงมากที่สุด”

4.5 งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาลักษณะมุ่งอนาคตกับเอกลักษณ์แห่งตน

นักวิจัยหลายท่านศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตนและลักษณะมุ่งอนาคตถึงแม้ว่าแต่ละงานวิจัยมีกรอบแนวคิดที่แตกต่างกัน ผลวิจัยมีความสอดคล้องกันคือ พบว่าเอกลักษณ์แห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะมุ่งอนาคต (Kerpelman; & Mosher. 2004; Pulkkinen; & Ronka. 1994; Rappaport; Enrich; & Wilson .1985) โดยงานวิจัยของเรปปาพอร์ท เอนริชและวิลสัน (Rappaport; Enrich; & Wilson .1985) แสดงให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ช่วงเวลา งานวิจัยของพูคคินินและรอนกา (Pulkkinen; & Ronka. 1994) ศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตนและลักษณะมุ่งอนาคต ผลวิจัยพบว่าเอกลักษณ์แห่งตนแบบ identity commitment (การตกลงใจหรือการผูกมัดตน) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะมุ่งอนาคต ส่วนงานวิจัยของเคอร์เปิลแมนและโมเชอร์ (Kerpelman; & Mosher. 2004) พบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะมุ่งอนาคตกับ identity exploration (การแสวงหาเอกลักษณ์แห่งตน) และ commitment (การตกลงใจหรือการผูกมัดตน) นอกจากนี้ เซกจินอร์และนอยแมน (Seginer; & Noyman. 2005) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะมุ่งอนาคตกับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ชาวอิสราเอล พบว่าลักษณะมุ่งอนาคตในด้านการงานอาชีพและด้านครอบครัวมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตนกับลักษณะมุ่งอนาคต ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความสำคัญของลักษณะมุ่งอนาคตว่ามีอิทธิพลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน ผลที่ได้นี้สอดคล้องกับแนวคิดของอีริสัน (Erikson. 1968) กล่าวไว้ว่าการตั้งเป้าหมายในอนาคตที่ดีสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตน และมาร์เซีย (Marcia. 1993) ได้กล่าวว่า การตั้งเป้าหมายเกี่ยวกับหน้าที่ในอนาคตของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่เป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างสถานะเอกลักษณ์แห่งตน เป็นผลทำให้ผู้วิจัยนำตัวแปรลักษณะมุ่งอนาคต มาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ และตั้งสมมติฐานว่า ลักษณะมุ่งอนาคต มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่มาก

5. เอกสารเกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

ในส่วนนี้ ผู้วิจัยนำเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับความหมายและความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเอง จากนั้นกล่าวถึงแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง รวมทั้งการวัดการเห็นคุณค่าในตนเองและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง เพื่อให้เข้าใจพฤติกรรมที่แตกต่างกันของบุคคล โดยมีรายละเอียดดังนี้

5.1 ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง

การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นส่วนหนึ่งของจิตใจ เป็นความรู้สึกและความคิดที่มีต่อตนเอง เป็นการเชื่อมโยงระหว่างความคิดเกี่ยวกับตนเองและการแสดงออกของตนเอง เรียกว่าเรอเนอร์ (Reasoner, 2000: Online) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองทำกันหลายด้าน บางคนเห็นเป็นกระบวนการพัฒนา บางคนศึกษาจากพฤติกรรมด้านการเรียนรู้ (cognitive behaviorist) ซึ่งเกี่ยวกับการป้องกันตน บางคนศึกษาจากด้านของนักจิตวิทยาสังคม คือศึกษาในด้านทัศนคติ บางคนเน้นการทดลองหลาย ๆ ด้าน เนื่องจากการเห็นคุณค่าในตนเองมีทั้งด้านจิตวิทยาและด้านสังคมศาสตร์ จึงเป็นการยากที่จะหาคำจำกัดความที่จะครอบคลุมความหมายทั้งหมด มีคำที่ให้ความหมายคล้ายคลึงกันในบางส่วนกับการเห็นคุณค่าในตนเอง เช่น ความมั่นใจในตนเอง (self-confidence) การรับรู้คุณค่าของตนเอง (self-worth) การเคารพนับถือตนเอง (self-respect) (Palladino, 1994: 3) ได้มีผู้ให้คำจำกัดความ และความหมายของ self-esteem ไว้ต่างกันมากมาย เช่น ความภาคภูมิใจในตนเอง การยอมรับตนเอง การหยิ่งในศักดิ์ศรีของตนเอง และการเห็นคุณค่าในตนเอง สำหรับงานวิจัยครั้งนี้เลือกใช้คำว่า “การเห็นคุณค่าในตนเอง” ได้มีผู้ให้ความหมายไว้ดังนี้

มาสโลว์ (Maslow, 1970: 45-46) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นความต้องการอย่างหนึ่งของมนุษย์ ความต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือของบุคคลว่า คนส่วนใหญ่ต้องการนับถือตนเองหรือการเห็นคุณค่าในตนเอง และการยอมรับนับถือที่ได้รับจากผู้อื่น โดยจำแนกความต้องการเหล่านี้ ออกเป็น 2 ส่วน คือ

1. การนับถือตนเอง (self-respect) คือ ต้องการเป็นผู้ที่มีความเข้มแข็ง มีความสามารถ ทำสิ่งต่างๆ ให้สำเร็จได้ ต้องการเป็นผู้ที่มีความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ และมีความเป็นอิสระ
2. การเห็นคุณค่าที่คนอื่นมีให้ตน (esteem other) คือ ความต้องการเป็นที่ยอมรับนับถือจากคนอื่น การมีชื่อเสียงเกียรติยศ ความเด่นดัง การได้รับการยอมรับความสนใจ ได้รับความสำคัญ หรือได้รับคุณค่า

การบรรลุถึงความต้องการเหล่านี้จะทำให้บุคคลเกิดเห็นคุณค่าในตนเอง โดยเฉพาะการได้รับการยอมรับนับถือจากคนอื่นในเรื่องที่สมควรจะได้รับการยอมรับ มีประโยชน์มากกว่าการยอมรับเฉพาะการมีชื่อเสียงภายนอก (external fame)

แบนดูรา (Bandura, 1977) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นความคาดหวังของบุคคลที่มีต่อตนเองว่า เป็นผู้มีความสามารถในการกระทำให้เกิดผลลัพธ์ที่เป็นประโยชน์ ผู้ที่เห็นคุณค่าในตนเองสูงจะเชื่อว่าตนเองสามารถเปลี่ยนแปลงสถานการณ์แวดล้อมได้ ส่วนคนที่เห็นคุณค่าในตนเองต่ำจะยอมรับว่าตนเองไม่มีความสามารถที่จะทำให้เกิดผลสำเร็จได้

แซสส์ (Sasse. 1978: 48) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นความรู้สึกของบุคคลว่าตนเองมีความสำคัญและมีคุณค่า มีความต้องการได้รับความเชื่อถือ การยอมรับนับถือโดยได้รับการสนับสนุนหรือยอมรับ นับถือจากผู้อื่นเพื่อที่จะได้เกิดความรู้สึกภูมิใจและนับถือตนเอง

โรเซนเบิร์ก (Rosenberg. 1979) ให้ความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นความรู้สึกที่เกิดขึ้นภายในตัวบุคคลเกี่ยวกับการยอมรับตนเอง นับถือตนเอง เห็นคุณค่าในตนเอง และเชื่อมั่นในตนเอง รวมทั้งการประเมินตนเองทั้งทางบวกและด้านลบ โดยประเมินตนเองเปรียบเทียบกับเกณฑ์ตามสภาพสังคมและคุณลักษณะของกลุ่ม โดยในแต่ละสังคมและกลุ่มนั้นจะมีมาตรฐานแตกต่างกันออกไป

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith. 1984) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเอง คือทัศนคติที่บุคคลมีต่อตนเอง มีความเคารพยอมรับในตนเองว่ามีความสำคัญและมีความสามารถในการกระทำสิ่งต่างๆ ให้ประสบความสำเร็จ ตลอดจนมีความเชื่อมั่นในคุณค่าแห่งตน

ลอเรนซ์ (Lawrence. 1987: 4) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นการที่บุคคลประเมินถึงความแตกต่างระหว่างตนที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบันกับตนที่อยากจะเป็น (ideal self) ซึ่งเป็นกระบวนการทางด้านอารมณ์ที่วัดได้จากการที่บุคคลเอาใจใส่ต่อความแตกต่างนี้ บุคคลซึ่งมีความแตกต่างในการประเมินมากจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ถ้าหากมีความแตกต่างน้อยจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง

เกียร์ติววรรณ อมาตยกุล (2543: 4-8) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเองว่า เป็นการสร้างภาพพจน์ที่ดีให้กับตนเอง มีความรู้สึกที่ดีเกี่ยวกับตนเอง มองตนเองว่ามีคุณค่า มีความสามารถ ความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนเราเป็นอย่างมาก เช่น ทำให้เกิดความเป็นตัวของตัวเอง ทำให้เกิดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเองเป็นคนที่มีความบุคลิกภาพดี มีสุขภาพจิตดี ในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลใดขาดความรู้สึกเห็นคุณค่าในตนเอง จะทำให้เป็นคนที่ชอบโยนความผิดของตนเองให้ผู้อื่น เป็นที่ชอบเอาชนะและเป็นฝ่ายถูกเสมอ บุคคลประเภทนี้มักจะใช้ทุกวิถีทางและใช้ความรุนแรงเพื่อจะให้ตนเองชนะ เป็นคนชอบฟังผู้อื่นเสมอ

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2543: 12) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นความคิดของบุคคลเกี่ยวกับตนเองว่าเป็นคนที่มีคุณค่า มีความหมายและมีประสิทธิภาพเพียงใด

จากความหมายของการเห็นคุณค่าในตนเองข้างต้น สรุปได้ว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีความหมายว่า เป็นการประเมินความรู้สึกที่มีต่อตนเอง ถึงความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความสำคัญและความสามารถ การเห็นว่าตนเองได้รับการยอมรับจากผู้อื่นและสังคม

5.2 ความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเอง

มนุษย์ทุกคนในสังคมมีความต้องการหรือปรารถนาที่จะมีมั่นคงและต้องการประเมินตนเองในระดับสูง มีความนับถือตนเองหรือเห็นคุณค่าในตนเองและต้องการคุณค่าสำหรับบุคคลอื่น เพราะการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสำคัญต่อจิตใจของมนุษย์ มีนักจิตวิทยาหลายท่านได้อธิบายความสำคัญของการเห็นคุณค่าในตนเองไว้ดังนี้

คูเปอร์สมิธ (Coopersmith 1967: 187) กล่าวถึง การเห็นคุณค่าในตนเองว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อมนุษย์เนื่องจากเป็นความต้องการขั้นพื้นฐานด้านจิตใจ ที่จะทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมีคุณค่า และสามารถบอกได้ถึงคุณภาพชีวิตของบุคคล เป็นการรับรู้ตนเองของบุคคลแล้วแสดงออกในแง่ของการยอมรับหรือไม่ยอมรับตนเอง แสดงให้เห็นถึงขอบเขตของความเชื่อของบุคคลที่มีต่อตนเองในด้านความสามารถ ความสำคัญ ความสำเร็จและความมีพลังอำนาจในตนเอง

มาสโลว์ (Maslow.1970 : 45) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง ทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกเชื่อมั่นในตนเอง รู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า มีความเข้มแข็ง มีศักยภาพ และความสามารถที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้ มีประโยชน์และมีความสำคัญกับสังคม การทำลายความรู้สึกเหล่านี้จะทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกว่าตนเองด้อย อ่อนแอ และไร้ค่า ซึ่งจะนำไปสู่ความท้อแท้ การหาสิ่งอื่นมาชดเชย หรือมีความโน้มเอียงที่จะเป็นคนใช้อารมณ์มากกว่าเหตุผล

นิวแมน (Newman.1986: 281-286) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีความสำคัญอย่างยิ่งในการปรับตัวทางอารมณ์ สังคม และการเรียนรู้สำหรับเด็ก เพราะเห็นพื้นฐานของการมองชีวิต ความสามารถทางด้านสังคมและอารมณ์ เกิดจากการเห็นคุณค่าในตนเอง บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเองสูงจะสามารถเผชิญกับอุปสรรคที่ผ่านเข้ามาในชีวิตได้ สามารถยอมรับเหตุการณ์ที่ทำให้ตนเองรู้สึกผิดหวัง ท้อแท้ใจ ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความหวังและมีความกล้าหาญ จะทำให้เป็นคนทีประสบความสำเร็จ มีความสุข สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุขตามที่ตนปรารถนา บุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเอง รู้ว่าตนเองมีคุณค่า มักจะมีการประเมินตนเองในด้านดี แต่ถ้าบุคคลใดที่มีความรู้สึกว่ามีใครสนใจ ไม่ได้รับการยอมรับหรือทำอะไรแล้วไม่ประสบความสำเร็จ จะทำให้บุคคลนั้นรู้สึกว่าตนเองไร้คุณค่า เมื่อเกิดความรู้สึกเช่นนี้ขึ้นก็จะทำให้บุคคลนั้นขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ดังนั้นการเห็นคุณค่าในตนเองที่แตกต่างกันจึงมีผลต่อความรู้สึกหรือพฤติกรรมที่แตกต่างกันของแต่ละบุคคล

ลอเรนซ์ (Lawrence.1987: 8) กล่าวถึงความต้องการในเรื่องการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นความต้องการที่สำคัญที่สุด ตำราจิตวิทยาจะกล่าวถึงในเรื่องของการปกป้องตัวเอง (self-preservation) ความหิว ความกระหาย และเพศว่าเป็นความต้องการที่สำคัญที่สุด แต่ในสังคมเรานั้นความต้องการที่กล่าวมานั้นสัมพันธ์กับความพึงพอใจง่าย ๆ ของเราทุกคน ความต้องการให้มีคนเห็น

คุณค่า และให้คนรอบนั้นไม่ใช่เรื่องง่าย ในทุกสถานที่ผู้คนนั้นยังพยายามต่อสู้ดิ้นรนเพื่อคงรักษาในเรื่องการให้ผู้อื่นเห็นคุณค่าของตนเอง

บิโร และคนอื่น ๆ (Biro; et al. 2006: 501) กล่าวว่า วัยรุ่นเป็นช่วงเวลาที่มีการพัฒนาอย่างรวดเร็วทั้งทางด้านร่างกาย สังคมและความคิดซึ่งทั้งหมดนี้เหมือนกับช่วงแห่งการเปลี่ยนแปลง การเห็นคุณค่าในตนเองด้วย การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นตัวทำนายหลักของผลที่จะเกิดขึ้นระหว่างช่วงวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ โดยระดับการเห็นคุณค่าในตนเองสูงจะเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ด้านบวก เช่น การประสบความสำเร็จด้านอาชีพ สัมพันธภาพในสังคม การมีชีวิตเป็นอยู่ที่ดี สัมพันธภาพทางบวกกับเพื่อน การสำเร็จการศึกษา และมีทักษะในการแก้ปัญหาที่ดี หากมีระดับการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำจะเชื่อมโยงกับผลลัพธ์ด้านลบ เช่น ภาวะซึมเศร้า การใช้สารเสพติดและ พฤติกรรมที่ต่อต้านสังคม

อุมาพร ตรังคสมบัติ (2543: 2-3) กล่าวถึงการเห็นคุณค่าในตนเองว่าเป็นสิ่งสำคัญต่อการดำรงอยู่ของชีวิตเช่นเดียวกับอาหารและน้ำ ชีวิตไม่อาจเติบโตและดำเนินไปอย่างมีความสุขได้ หากปราศจากการเห็นคุณค่าในตนเอง เราทุกคนต้องการการยอมรับนับถือตนเองจากผู้อื่น เราต้องการให้ผู้อื่นมองเห็นคุณค่าในตัวเราและชื่นชมเรา แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือ การที่เราจะมองเห็นคุณค่าในตนเอง ชื่นชมตนเอง และยอมรับตนเอง ความคิดที่ว่าตนเองมีคุณค่าและเป็นคนที่มีความสามารถ เป็นสิ่งที่สำคัญมากสำหรับบุคคล ไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็ก ๆ คนหนุ่มสาวหรือคนชรา ความคิดดังกล่าวจะผลักดันให้เราก้าวไปข้างหน้าและประสบความสำเร็จ การเห็นคุณค่าในตนเองที่สูงทำให้บุคคลมีความสุขและมีสุขภาพจิตที่ดี ทำให้เกิดความรู้สึกมั่นใจและพึงพอใจในตนเอง ในทางกลับกันการเห็นคุณค่าในตนเองที่ต่ำจะทำให้เกิดความเศร้า ท้อแท้ และความบั่นป่วนทางอารมณ์ รวมทั้งเกิดปัญหาสุขภาพจิต

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสำคัญต่อชีวิตทุกช่วงวัย และเป็นความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ เมื่อบุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเองเกิดความรู้สึกที่ดีกับตนเอง จะสามารถกระทำการต่าง ๆ ด้วยความเชื่อมั่นในตนเอง สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ มีการกำหนดเป้าหมายในชีวิตที่ดี พัฒนาตนเองและสังคมให้เป็นไปในทิศทางที่ถูกต้อง

5.3 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่ามีนักจิตวิทยาหลายท่านได้ศึกษาแนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการเห็นคุณค่าในตนเอง สำหรับในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองจากการศึกษาแนวคิดและทฤษฎีของโรเซนเบิร์ก ซึ่งแนวคิดและทฤษฎีของโรเซนเบิร์ก มีดังนี้

โรเซนเบิร์ก (Rosenberg. 1979: 129-135) กล่าวว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างทางความคิดเกี่ยวกับตนเอง เป็นลักษณะของการประเมินตนเองในเรื่องของคุณค่าและความสามารถ ซึ่งจะเกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์และคุณสมบัติเฉพาะบางประการของบุคคล การเห็นคุณค่าในตนเอง คือ เจตคติที่บุคคลมีต่อตนเองในด้านบวกหรือด้านลบอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังนั้นการที่บุคคลหนึ่งมีการเห็นคุณค่าในตนเองในระดับสูงหมายถึง การที่บุคคลคิดว่าตนเองเป็นคนที่มีความดี เกียรติ มีความพึงพอใจในตนเอง ซึ่งตรงข้ามกับบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำหมายถึง คนที่ขาดความเคารพตนเอง ปฏิเสธตนเอง คิดว่าตนเองไม่มีคุณค่า ขาดความพึงพอใจในตนเอง มีความรู้สึกว่าตนเองด้อย ขาดบางสิ่งบางอย่าง ไม่เท่าเทียมกับผู้อื่น ซึ่งแยกพิจารณาออกเป็น 2 มิติ คือ

1. ความรู้ความเข้าใจตนเอง (cognitive self) เป็นความรู้ความเข้าใจที่บุคคลมีต่อตนเองจากการที่บุคคลเป็นเจ้าของตำแหน่ง หรือสถานภาพ ภายในโครงสร้างทางสังคมที่บุคคลนั้นเป็นสมาชิกอยู่ ทำให้แต่ละคนมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ซึ่งเอกลักษณ์ที่บุคคลได้จากสังคมทำให้บุคคลรู้ว่าคุณค่าเป็นใคร คนอื่นเป็นใคร การรับรู้ก็นำไปสู่อัตมโนทัศน์ (self-concept) ของบุคคล

2. การประเมินตนเอง (evaluative self) เป็นการตีค่าตนเองของบุคคล โดยการที่บุคคลนำตนเองไปเปรียบเทียบกับสิ่งอื่นหรือบุคคลอื่น เพื่อที่จะให้ตนเองรู้ว่าคุณค่าหรือมีความภาคภูมิใจในตนเองสูงหรือต่ำอย่างไร การที่บุคคลรู้สึกต่อตนเองในเรื่องการเห็นคุณค่าในตนเองอย่างไรจะนำไปสู่พฤติกรรมเช่นนั้น

โรเซนเบิร์ก (Babladelis. 1984: 172-175; citing Rosenberg. 1979) อธิบายถึงกระบวนการที่ทำให้การเห็นคุณค่าในตนเองของแต่ละบุคคลแตกต่างกัน ว่าเกิดจากปัจจัยหลัก 4 ประการ ดังต่อไปนี้

1. การประเมินผลสะท้อนกลับ (Reflected Appraisal) หมายถึง การที่บุคคลประเมินตนเองว่ามีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงหรือต่ำ จากการรับรู้พฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลอื่นทั้งทางวาจาและกิริยา ในด้านความเคารพนับถือ ชื่นชม ทำให้บุคคลมีความรู้สึกนับถือตนเองสูง แต่ถ้าบุคคลนั้นถูกสังคมดูถูก แสดงอาการเหยียดหยาม การเห็นคุณค่าในตนเองก็จะต่ำไปด้วย การประเมินผลสะท้อนกลับของผู้อื่น จะส่งผลกระทบต่อระดับการเห็นคุณค่าในตนเองมากหรือน้อยนั้น ขึ้นอยู่กับบุคลิกลักษณะของผู้ทำการประเมิน หากผู้ทำการประเมินมีความน่าเชื่อถือ มีบุคลิกที่ดึงดูดใจสูง หรือมีความสนิทสนมกับผู้นั้นถูกประเมินอย่างมาก การประเมินสะท้อนกลับของบุคคลนั้นจะส่งผลกระทบต่อระดับการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลผู้นั้นมาก

2. การเปรียบเทียบทางสังคม (Social Comparison) เป็นการที่บุคคลประเมินตนเองโดยการนำเอาตนเองไปเปรียบเทียบกับบุคคลอื่น ซึ่งผลของการเปรียบเทียบจะนำไปสู่การประเมินระดับการเห็นคุณค่าในตนเองในแง่บวกหรือแง่ลบของบุคคลนั้น โดยการที่บุคคลเลือกเปรียบเทียบ

ตนเองกับบุคคลที่อยู่ในสถานะที่ต่ำกว่า จะนำไปสู่การประเมินความรู้สึกการเห็นคุณค่าในตนเองในระดับที่สูงขึ้น ขณะเดียวกันหากบุคคลเลือกเปรียบเทียบกับบุคคลที่อยู่ในสถานะที่สูงกว่าการประเมินการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลนั้นจะอยู่ในระดับที่ต่ำลง ซึ่งการเปรียบเทียบทางสังคมนี้จะส่งผลกับผู้หญิงมากกว่าผู้ชาย

3. การแสดงบทบาทสมมติ (Role Playing) เป็นเครื่องมือที่ใช้เพื่อให้เกิดการเห็นคุณค่าในตนเอง กล่าวคือ ไม่ว่าบุคคลจะกระทำการใดก็ตามผลที่ตามมาจากการกระทำนั้น จะมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองของบุคคลนั้น ซึ่งใช้ได้หลายวิธีคือ

3.1 ทฤษฎีความไม่ลงรอยกัน ผู้แสดงบทบาทสามารถลดความไม่ลงรอยกัน โดยการแสดงทัศนส่วนตัว เพื่อเป็นการเพิ่มระดับการเห็นคุณค่าในตนเอง

3.2 ทฤษฎีบทบาทของตัวแบบ โดยการสังเกตพฤติกรรมของตนเองแล้วใช้ข้อมูลที่พบเห็นมาสร้างภาพลักษณ์ของตนเอง เพื่อเพิ่มระดับการเห็นคุณค่าในตนเอง

3.3 ทฤษฎีแรงจูงใจ เมื่อบุคคลเกิดแรงจูงใจในการแสดงบทบาทสมมติ บุคคลนั้นจะหาข้อมูลซึ่งจะทำให้การแสดงบทบาทนั้นมีความน่าเชื่อถืออันเป็นการเพิ่มคุณค่าในตนเอง

3.4 ทฤษฎีการเสริมแรง บุคคลสามารถเห็นคุณค่าในตนเองได้จากประสบการณ์ความสำเร็จในการแสดงบทบาทสมมติ หรืออาจจะเกิดจากการยอมรับของผู้อื่น หรืออาจเป็นผลมาจากความชำนาญในการแสดงบทบาทสมมตินั้น

4. ความแตกต่างทางสังคม (Social Discrimination) กล่าวคือ ความแตกต่างทางสังคมจะส่งผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเอง ตัวอย่างเช่นคนผิวดำและสตรีจะมีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำกว่าคนผิวขาวและเพศชาย หรือในชนบทธรรมเนียมประเพณีต่างๆ เพศชายมักจะมีความมั่งคั่งและเป็นที่ต้องการมากกว่าเพศหญิง แต่อย่างไรก็ตามการเปลี่ยนแปลงการกำหนดคุณค่าทางสังคมสามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงระดับการเห็นคุณค่าในตนเองได้

ความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองในภาพรวมและการเห็นคุณค่าในตนเองเฉพาะด้าน อธิบายโดยไข่มโนทัศน์เอกลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลาง (psychological centrality) กล่าวคือเอกลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลางคือเอกลักษณ์ของการให้คุณค่าตนเอง เป็นเอกลักษณ์ที่ใช้เป็นเกณฑ์ในการตัดสินความเป็นตัวตน เช่น ถ้าคนๆ หนึ่งคิดว่าเขาเป็นคนฉลาด มีเสน่ห์ น่าคบ และเป็นคนที่มีความดี เขาจะมองตนเองในทางที่มีคุณค่าหรือมีการเห็นคุณค่าในตนเองในภาพรวมสูง (ในกรณีที่บุคคลนั้นให้ความสำคัญต่อลักษณะทางกายภาพเหล่านั้นเป็นเอกลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลาง) ส่วนบุคคลที่เป็นสมาชิกชนกลุ่มน้อย มีฐานะทางเศรษฐกิจต่ำหรือยากจน ประสบความล้มเหลวในการเรียน มีความเจ็บป่วยทางจิต บุคคลเหล่านี้จะมีการเห็นคุณค่าในตนเองในภาพรวมต่ำ การพิจารณาว่าเอกลักษณ์ใดจะเป็นศูนย์กลางนั้นโดยปกติแล้วบุคคลมักจะเลือกจากเอกลักษณ์ที่สำคัญหรือเด่นในสถานการณ์ทางสังคม

ที่บุคคลผู้นั้นเป็นสมาชิกอยู่มาเป็นหลักในการประเมินคุณค่าของตน ดังนั้นการที่บุคคลมีการเห็นคุณค่าในตนเองเฉพาะด้านอยู่มากมาย อย่างไรก็ตาม มิได้หมายความว่า การเห็นคุณค่าในตนเองเฉพาะด้านทั้งหมดจะมีผลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองในภาพรวม จะมีเพียงการเห็นคุณค่าในตนเองเฉพาะด้านที่เป็นเอกลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลาง (psychological centrality) หรือการเห็นคุณค่าในตนเองเฉพาะด้านที่ได้จากเอกลักษณ์เด่น (salient identities) เท่านั้นที่จะส่งผลหรือมีอิทธิพลต่อการเห็นคุณค่าในตนเองในภาพรวม นอกจากนี้การเห็นคุณค่าในตนเองเฉพาะด้านที่ได้จากเอกลักษณ์เด่นนี้เอง ที่มีการวิจัยพบว่ามีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากกว่าการเห็นคุณค่าในตนเองในภาพรวม ฉะนั้นถ้าบุคคลใดบุคคลหนึ่งมีการเห็นคุณค่าในตนเองเฉพาะด้านที่ได้จากเอกลักษณ์เด่นไปในทิศทางใด ก็ย่อมจะทำให้เขามุ่งที่จะมีพฤติกรรมไปในทิศทางนั้น

โรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1979: 613-620) แบ่งการเห็นคุณค่าในตนเองออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. การเห็นคุณค่าในตนเองในภาพรวม (Global self-esteem) หมายถึง การที่บุคคลมีทัศนคติต่อตนเองโดยรวม โดยไม่แยกพิจารณาในด้านใดด้านหนึ่ง หรือเอกลักษณ์ใดเอกลักษณ์หนึ่ง แต่จะมองในลักษณะโดยรวมว่าเป็นบุคคลคนหนึ่ง
2. การเห็นคุณค่าตนเองเฉพาะด้าน (Specific self-esteem) เป็นทัศนคติที่บุคคลพิจารณาตนเองในด้านใดด้านหนึ่งหรือเอกลักษณ์ใดเอกลักษณ์หนึ่งโดยปกติแล้วถ้าบุคคลมีความนับถือตนเองในเรื่องใดเรื่องหนึ่งแล้ว จะส่งผลให้บุคคลมองตัวเองในภาพรวมว่ามีคุณค่า ในทางตรงข้ามถ้าบุคคลประเมินว่าด้อยคุณสมบัติหรือลดความนับถือตัวเองในด้านใดด้านหนึ่ง การประเมินคุณค่าตนเองโดยรวมก็จะมีระดับต่ำลงด้วย

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นโครงสร้างทางความคิด คือ ความเข้าใจตนเอง ประเมินตนเอง มีการเปรียบเทียบกับผู้อื่นและสังคมเพื่อประเมินคุณค่าของตนเอง ทำให้เกิดพฤติกรรมที่สอดคล้องกับระดับความการเห็นคุณค่าในตนเอง

5.4 การวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง

การวัดการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นการวัดบุคลิกภาพด้านหนึ่งที่มีผู้ให้ความสนใจศึกษาอย่างมาก และได้มีการสร้างแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองขึ้นในหลายรูปแบบ จากการทบทวนเอกสารเกี่ยวกับการประเมินการเห็นคุณค่าในตนเอง มีผู้สร้างแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง ดังนี้

- 1) แบบวัด self-esteem scale ของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg, 1965) เป็นแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองที่มีการนำมาใช้ในการวิจัยทางสังคมวิทยาอย่างกว้างขวางและเป็นที่ยอมรับ สามารถใช้ได้ง่ายและรวดเร็วในการตอบแบบวัด โดยเน้นการวัดเป้าหมายของการเห็นคุณค่าในตนเอง

การให้คะแนนหากได้คะแนนจากการวัดสูงจะแสดงว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่รู้สึกว่าคุณค่าในทางตรงข้ามหากได้คะแนนต่ำจะเป็นการแสดงว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ที่รู้สึกว่าคุณค่า แต่ไม่จำเป็นว่าจะต้องมีคุณค่าอยู่เหนือผู้อื่น การตอบคำถามมีทั้งหมด 10 ข้อ มีลักษณะเป็น 4 สเกล วัดระดับความคิดเห็นของบุคคลตั้งแต่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ไปจนถึงไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง สเกลนี้สามารถแสดงความเที่ยงตรงเชิงเหมือนได้เป็นอย่างดีเมื่อนำมาวัดเทียบกับการวัดการเห็นคุณค่าในตนเองในรูปแบบอื่น ๆ และสามารถใช้นำมาวัดความเที่ยงตรงได้อย่างแม่นยำ (อรอุมา สงวนญาติ. 2544: 26; อ้างอิงจาก Rosenberg. 1965)

จากการศึกษาของสุนิดา ปรีชาวงษ์ (2550) ได้ใช้เครื่องมือแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของโรเซนเบิร์ก กับกลุ่มตัวอย่างในวัยรุ่นที่เป็นโรคหอบหืด ค่า Cronbach's Alpha coefficient เท่ากับ .88

2) แบบวัด Self-Esteem Inventory หรือ SEI ของคูเปอร์สมิธ (Coppersmith. 1984) เป็นแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองที่มีรูปแบบของการรายงานตนเอง มี 2 ฉบับ คือ ฉบับนักเรียน (school form) เหมาะสมกับเด็กอายุ 8-15 ปี ประกอบด้วยข้อคำถาม 58 ข้อ เป็นคำถามเกี่ยวกับตัวนักเรียนจำนวน 50 ข้อ มีรายละเอียดรายด้านรวม 4 ด้าน คือ เกี่ยวกับตนเอง (general self) เกี่ยวกับสังคมและกลุ่มเพื่อน (social self-peer) เกี่ยวกับครอบครัวและผู้ปกครอง (home-parents) เกี่ยวกับการเรียน (school-academic) และมีคำถามลงจำนวน 8 ข้อ ซึ่งเป็นคำถามเพื่อวัดการปกป้องตัวเอง ฉบับนักเรียนแบบสั้น (school short form) ประกอบด้วยข้อคำถาม 25 ข้อ เป็นแบบวัดที่ใช้กับนักเรียนอายุ 8-15 ปี ประกอบด้วยข้อคำถาม 25 ข้อ ไม่มีการแยกย่อยเป็นรายด้านและไม่มีข้อคำถามลง

ต่อมาได้มีการดัดแปลงภาษาและสถานการณ์ในข้อคำถามของแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับสั้น เป็นแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองฉบับผู้ใหญ่ (adult form) เพื่อให้เหมาะสมกับบุคคลที่มีอายุตั้งแต่ 16 ปี ขึ้นไป ประกอบด้วยข้อคำถามจำนวน 25 ข้อ เกณฑ์การให้คะแนน คือ มีช่องแสดงความคิดเห็น 2 ตัวเล็ก คือ “ใช่ตัวฉัน” และ “ไม่ใช่ตัวฉัน” การให้คะแนนเป็น 0 , 1 และจะได้ 1 คะแนน ในกรณีที่ข้อความที่แสดงความภาคภูมิใจในตนเองสูง ตอบ “ใช่ตัวฉัน” และข้อความที่แสดงความภาคภูมิใจในตนเองต่ำ ตอบ “ไม่ใช่ตัวฉัน” (อรอุมา สงวนญาติ. 2544: 27; อ้างอิงจาก John; & et al. 1965: 127-128)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่า นักวิชาการได้พัฒนาแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองอยู่เสมอเพื่อให้สอดคล้องกับลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและสภาพสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้เครื่องมือแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองที่พัฒนาจากแบบวัดการเห็น

คุณค่าในตนเองของสุนิดา ปรีชาวงษ์ (2550) ซึ่งเป็นแบบวัด self-esteem scale ของโรเซนเบิร์ก Rosenberg (1965) เพราะเป็นแบบวัดที่เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่าง มีความเข้าใจง่ายในเรื่องของภาษา

5.5 งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาการเห็นคุณค่าในตนเองกับเอกลักษณ์

แห่งตน

การศึกษาในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตน ผู้วิจัยได้นำตัวแปรการเห็นคุณค่าในตนเองเข้ามาศึกษา โดยในต่างประเทศศึกษาพบว่า เหตุผลที่ทำให้เด็กวัยรุ่นเข้ากลุ่ม แกรงค์ เกี่ยวเนื่องจาก ความต้องการเป็นที่ยอมรับและการมีเอกลักษณ์ ความรู้สึกเป็นเจ้าของ แรงกดดันจากเพื่อนซึ่งปัจจัยต่าง ๆ เหล่านี้มีความสัมพันธ์กับระดับ การเห็นคุณค่าในตนเอง (Lopez. 1992) สำหรับช่วงวัยรุ่นตอนปลายนั้นม้งานวิจัยของเทเลอร์ และออสเก้ (Taylor; & Oskay. 1995: Abstract) ได้ศึกษาการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายชาวตุรกีและอเมริกัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ในครอบครัว การสร้างเอกลักษณ์แห่งตน และความภาคภูมิใจในตนเองของวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบรรลุเอกลักษณ์แห่งตน และมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสับสนในเอกลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มสอดคล้องกับงานวิจัยของมาร์เซีย (जारุนันท์ คะเซนทร์ชาติ. 2544: 42; อ้างอิงจาก Marcia. n.d.) ศึกษาสถานะเอกลักษณ์แห่งตนกับความสัมพันธ์ในการเปลี่ยนความนับถือตนเอง (self-esteem) การปรับตัวและลักษณะการพึ่งพาบุคคลอื่น กับนักศึกษาระดับอุดมศึกษา พบว่า กลุ่มบรรลุเอกลักษณ์แห่งตน ต้องการเปลี่ยนการนับถือตนเองน้อยกว่ากลุ่มสภาวะต่ำ ส่วนกลุ่มสถานะคล้อยตามบิดามารดา ต้องการเปลี่ยนแปลงการนับถือตนเองมากกว่ากลุ่มสับสน และพบอีกว่านักศึกษาที่มีเอกลักษณ์แห่งตนแจ่มชัดกว่าจะมีความนับถือตนเองที่ถูกกระทบโดยความล้มเหลวน้อยกว่า (นพมาศ อึ้งพระ (ธีรเวคิน). 2546: 146; อ้างอิงจาก Marcia. 1966) ผลที่ได้นี้สอดคล้องกับการศึกษาของออร์ลอฟสกี (जारุนันท์ คะเซนทร์ชาติ. 2544: 39-40; อ้างอิงจาก Orlofsky. n.d.) ที่พบว่านักศึกษาชายที่อยู่ในกลุ่มสถานะสับสนในเอกลักษณ์แห่งตนมีการนับถือตนเองต่ำกว่ากลุ่มนักศึกษาชายสถานะอื่นๆ ส่วนวัยผู้ใหญ่ตอนต้นม้งานวิจัยของเบนสันและเอ็ดเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น โดยใช้แบบแผนการวิจัยระยะยาว (longitudinal study) พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองส่งผลต่อพัฒนาการด้านเอกลักษณ์แห่งตนของวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

นอกจากนี้การที่บุคคลมีความรู้สึกภาคภูมิใจในครอบครัว ในชุมชนและในเชื้อชาติมีส่วนสำคัญที่ทำให้บุคคลมีเอกลักษณ์แห่งตนที่เข้มแข็งและมั่นคง (ระพินทร์ ฉายวิมล. 2545: 75) ซึ่งความรู้สึกภาคภูมิใจดังกล่าวทำให้บุคคลเกิดความรู้สึกภาคภูมิใจในตนเองที่ตนได้เป็นสมาชิกของครอบครัว ชุมชน และของชาติที่ตนภาคภูมิใจสอดคล้องกับ ละมัย ทุมพัฒน์ (2550: 127) ศึกษา

รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา เป็นกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนกลาง ผลวิจัยพบว่า ปัจจัยเชิงสาเหตุคือ ความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับเอกลักษณ์แห่งตน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตนกับการเห็นคุณค่าในตนเองนั้นมีการศึกษามากมายต่อเนื่องโดยเน้นการศึกษาในกลุ่มตัวอย่างช่วงวัยรุ่นจนถึงวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น ทำให้ผู้วิจัยทราบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนเป็นผลทำให้ผู้วิจัยนำตัวแปรการเห็นคุณค่าในตนเองมาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้ และตั้งสมมติฐานว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น

6. เอกสารเกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อน

การพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลทุกช่วงวัย จะต่อเนื่องกันไปตามสถานการณ์การปรับตัวต่อสังคม นับตั้งแต่บุคคลเกิดมาก็ต้องสัมพันธ์กับผู้อื่นให้การเรียนรู้และขยายวงกว้างออกไปยังบุคคลอื่น ๆ โดยเฉพาะวัยรุ่นเป็นวัยที่ให้ความสำคัญกับเพื่อนมากต้องการความเป็นอิสระ ต้องการการยอมรับ โดยเฉพาะจากกลุ่มเพื่อน สัมพันธภาพกับเพื่อนจึงเป็นสิ่งสำคัญสำหรับบุคคล ในส่วนนี้ ผู้วิจัยจึงเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อน จากนั้นอธิบายแนวคิดของทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของชัลลิเวน ความสำคัญของการเข้ากลุ่มเพื่อนของวัยรุ่นและการวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน รวมทั้งงานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาสัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตน

6.1 ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อน

สำหรับความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อนได้มีนักจิตวิทยาหลายท่านให้ความหมายไว้ดังนี้

นิวคอมบ์ (Newcomb. 1962: 79) กล่าวว่ากลุ่มเพื่อนจะมีอิทธิพลต่อนิสิตในระดับอุดมศึกษาทั้งด้านเจตคติ ทักษะ ความสามารถและบุคลิกภาพของนิสิต

ฮิวทเลย์และเกรซ (ประสาน อุฬารธรรม. 2525: 25; อ้างอิงจาก Wheatley; & Grace. 1965) กล่าวว่านักศึกษาอยู่กับกลุ่มเพื่อนเป็นสิ่งที่แยกจากกันไม่ได้โดยเฉพาะในสถาบันอุดมศึกษาซึ่งนักศึกษาต้องเปลี่ยนสภาพแวดล้อมและเพื่อนใหม่ นักศึกษาต้องปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มเพื่อนให้เป็นที่ยอมรับของกลุ่ม

ชิคเคอริง (Chickering. 1969: 94) กล่าวถึงสัมพันธภาพระหว่างบุคคลว่า หมายถึง การที่บุคคลมีความอดทนที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น และการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาตนเองไปสู่การพึ่งพาซึ่ง

กันและกัน ซึ่งความอดทนที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น ได้แก่ สามารถยอมรับความและเข้าใจความแตกต่างของผู้อื่นได้ และการมีใจกว้าง ส่วนการเปลี่ยนแปลงจากการพึ่งพาตนเองไปสู่การพึ่งพาซึ่งกันและกัน ได้แก่ การไว้วางใจกัน การให้ความช่วยเหลือสนับสนุน ทั้งการให้และการรับ

เกย์ (มณี ดีประสิทธิ์. 2541: 7; อ้างอิงจาก Gay.1981) กล่าวว่า สัมพันธภาพระหว่างบุคคลเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นในระหว่างบุคคล โดยกระบวนการนี้จะเกิดขึ้นทีละเล็กละน้อยอย่างต่อเนื่องและรวมเข้าด้วยกันเป็นองค์ประกอบของกระบวนการของความคุ้นเคยและบุคคลที่เกี่ยวข้องจะอยู่ในฐานะบุคคลอันเป็นที่รักของกันและกัน

อารมณ มัตตะเดช (2543: 34) ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อนว่า หมายถึง การแสดงพฤติกรรมโต้ตอบของบุคคลกับเพื่อนในลักษณะที่ทำให้เกิดความเข้าใจอันดีต่อกัน รู้จักและเข้าใจตนเองยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล เคารพในสิทธิของเพื่อน รู้จักการให้และการรับ ให้ความช่วยเหลือเมื่อเพื่อนต้องการความช่วยเหลือ

ธัญญา คนอยู่ (2547: 26-27) ได้ให้ความหมายของสัมพันธภาพระหว่างบุคคลว่า หมายถึง ความสัมพันธ์หรือความเกี่ยวข้องกันของบุคคล เป็นพฤติกรรมการแสดงออกของบุคคลในการมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่นด้วยความรักใคร่ ความสนิทสนมกลมเกลียว ความเข้าใจอันดีต่อกันและให้ความช่วยเหลือสนับสนุนผู้อื่นเท่าที่ทำได้

จากความหมายของสัมพันธภาพกับเพื่อน สรุปได้ว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนหมายถึง การแสดงออกของพฤติกรรมระหว่างบุคคล ที่มีปฏิสัมพันธ์กัน โดยมีการช่วยเหลือคอยสนับสนุน ให้กำลังใจ มีความเข้าใจและไว้วางใจซึ่งกันและกัน

6.2 ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของซัลลิแวน

ฮอลล์ และลินเซย์ (ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. 2530: 55-57; อ้างอิงจาก Hall; & Lindzey. 1963) ได้กล่าวถึง ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลโดยมีความเห็นว่า พฤติกรรมและบุคลิกภาพของมนุษย์ เป็นผลมาจากสัมพันธภาพระหว่างบุคคล บุคคลไม่สามารถแยกความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นได้เลยนับตั้งแต่เกิด มนุษย์นั้นเป็นผลผลิตของการมีความสัมพันธ์กันทางสังคม การเปลี่ยนแปลงทางสรีระวิทยาจึงเป็นเครื่องบ่งชี้ความต้องการของบุคคลและบอกทิศทางของการเจริญเติบโต แนวคิดของทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลของซัลลิแวน มีดังนี้

1. ทฤษฎีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล มีความเชื่อว่ามนุษย์ มีความต้องการพื้นฐาน 2 ประการ คือ (ทัศนา บุญทอง. 2528: 20-31)

1.1 ความต้องการความพึงพอใจ (satisfaction) เป็นความต้องการทางสรีระวิทยา เช่น ความหิว ความกระหาย ความต้องการทางเพศ

1.2 ความต้องการความมั่นคง (security) เป็นความต้องการด้านจิตสังคมรวมถึงความสุขสบายใจ การมีความคิดและค่านิยม ที่อยู่ภายใต้การยอมรับของสังคม สิ่งเหล่านี้จะเกิดขึ้นได้ ขึ้นอยู่กับสัมพันธภาพระหว่างบุคคล โดยที่บุคคลจะได้รับความอบอุ่นใจเพราะมีเพื่อน ซึ่งเพื่อนในที่นี้ หมายถึง บุคคลที่สนิทสนมพอที่จะยอมรับทุกข้อได้ ไม่ว่าจะอยู่ในวัยเดียวกันหรือไม่ก็ตาม

2. โครงสร้างบุคลิกภาพ ซึ่งชัลลิแวนได้อธิบายว่า โครงสร้างของบุคลิกภาพมีหลากหลาย เป็นผลจากความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล และสามารถแบ่งได้ 3 ประการคือ (ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2540: 66)

2.1 กระบวนการปรับเปลี่ยนพลังงาน (dynamism) คือ พฤติกรรมที่เป็นความเคยชิน ในด้านความสัมพันธ์กับคนอื่น เช่น ชอบรับใช้ช่วยเหลือบุคคล ชอบเอาเปรียบ ชอบปันเพื่อให้ใครๆ เห็น ออกเห็นใจ ฯลฯ ศูนย์กลางของกระบวนการปรับเปลี่ยนพลังงาน คือ ระบบตัวตน (self system) เป็นกระบวนการที่พัฒนามาจากวิธีการป้องกันตนเอง เพื่อให้ความสัมพันธ์กับผู้อื่นดำเนินไปอย่างราบรื่น

2.2 กระบวนการสร้างภาพบุคคล (personification) คือ มโนภาพที่บุคคลวาดเป็น ภาพตัวเอง เป็นภาพคนอื่นที่มีสัมพันธภาพกับตน โดยจะมีความเกี่ยวข้องอย่างลึกซึ้งกับความรู้สึก เจตคติและความคิดที่บุคคลมีขึ้นเนื่องจากได้รับประสบการณ์ทางด้านความพึงพอใจและความวิตกกังวล และจะมีความเชื่อมโยงกับประสบการณ์ของบุคคลที่เคยได้รับจากบุคคลอ้างอิงและสร้างภาพบุคคลตามประสบการณ์ที่ได้มา ซึ่งจะทำให้บุคคลมองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเองและบุคคลอื่น นั่นก็คือ บุคคลสามารถที่จะประเมินตนได้และภาพนั้นก็เกิดขึ้น

2.3 กระบวนการคิด (cognitive process) ชัลลิแวนเชื่อว่า กระบวนการคิดเป็นส่วนหนึ่งของโครงสร้างบุคลิกภาพ ซึ่งมี 3 ลักษณะใหญ่ๆ

2.3.1 ประสบการณ์โปรโตแทกซิก (prototaxic) เป็นประสบการณ์ที่ยังมิได้พัฒนาปรับปรุง เป็นความคิดระดับทารกเกี่ยวกับการรับรู้ด้านประสาทสัมผัส ความรู้สึก ซึ่งเกิดขึ้นทันทีทันใด โดยปราศจากการเชื่อมโยงกับสิ่งแวดล้อมและในที่สุดบุคคลไม่สามารถรำลึกได้อีก

2.3.2 ประสบการณ์พาราแทกซิก (parataxic) เป็นประสบการณ์ที่ต่อเนื่องจากประสบการณ์โปรโตแทกซิก บุคคลเริ่มเชื่อมโยงสิ่งแวดล้อมให้มีความสัมพันธ์เป็นประสบการณ์ได้ แยกได้ว่าสิ่งใดคือตนเอง สิ่งใดไม่ใช่ตนเอง ซึ่งเป็นลักษณะเข้าใจสัมพันธภาพระหว่างสิ่งต่างๆ

2.3.3 ประสบการณ์ซินแทกซิก (syntactic) เป็นประสบการณ์ขั้นสูงสุดบุคคลเริ่มเรียนรู้ติดต่อโดยใช้ภาษา คำพูด สัญลักษณ์ มีผลให้บุคคลสามารถติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่นได้อย่างมั่นคง

ชัลลิแวน กล่าวถึงความสัมพันธ์ของบุคคลกับสังคมในระยะต่างๆ ของชีวิตว่ามีอิทธิพลต่อบุคลิกภาพและการเจริญเติบโต โดยวัยรุ่นตอนปลาย (late adolescence) เริ่มเมื่อบุคคล

สามารถบูรณาการความต้องการเหล่านี้เข้าด้วยกันได้มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคล คือความต้องการ ความมั่นคงปลอดภัย (security) ซึ่งหมายถึง การไม่มีความวิตกกังวล ความต้องการใกล้ชิดสนิทสนม (intimacy) และความต้องการทางเพศ (lust) วัยรุ่นตอนปลายจึงมีภารกิจด้านสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่มีความสลับซับซ้อนและความหลากหลายยิ่งขึ้น มีความใกล้ชิดสนิทสนมและมีความใกล้ชิดสนิทสนมเป็นพิเศษมากขึ้น

มีวัยรุ่นบางคนที่ต้องเผชิญกับอุปสรรคทางด้านฐานะเศรษฐกิจและสังคมและอุปสรรคทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งยากต่อการมีโอกาที่จะพัฒนาศักยภาพในการเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ นอกจากนี้ ชัลลิเวน ยังได้เน้นบทบาทของความวิตกกังวลและการประเมินตนเองในทางลบว่าเป็นสิ่งที่ขัดขวางการมีวุฒิภาวะในระหว่างวัยรุ่นตอนปลาย ชัลลิเวนเห็นว่าความวิตกกังวลเป็นความรู้สึกที่น่ากลัว และบุคคลมักหาทางหลีกเลี่ยงเท่าที่จะทำได้ ความวิตกกังวลที่รุนแรงสามารถรบกวนความพยายามในการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่สมบูรณ์ได้ และเน้นถึงการประเมินตนเองและสังเกตพบว่า บุคคลเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลาย โดยมีมุมมองเกี่ยวกับตนเองในทางลบหรือในทางที่ไม่ถูกต้อง วัยรุ่นบางคนอาจรู้สึกว้าวน่าเบื่อที่ไม่มีคุณค่า ไม่มีคนมารัก แต่ก็มีบางคนรู้สึกดีกว่าใครทั้งหมด ลักษณะเช่นนี้เป็นสิ่งรบกวนสัมพันธภาพระหว่างบุคคล คนที่มองตนเองว่าไม่มีค่าจะมีความวิตกกังวลเมื่อใดก็ตามที่มีบางคนเริ่มแสดงความรักด้วย ส่วนคนที่มองตัวเองดีกว่าคนอื่น ๆ ก็จะมี ความวิตกกังวลในสถานการณ์ที่คนอื่น ๆ อาจเหนือกว่าหรือดีกว่า ดังนั้นมุมมองที่ไม่เหมาะสมเหล่านี้ ควรจะได้รับการเปลี่ยนแปลง (ประณต เค้าจิม. 2549: 79-80)

สำหรับวัยรุ่นผู้ใหญ่เป็นวัยที่สร้างความสัมพันธ์ในเรื่องความรักกับบุคคลอื่น วัยนี้การมีความสัมพันธ์กับบุคคลอื่นเป็นสิ่งสำคัญ บุคคลจะพัฒนาความสัมพันธ์กับบุคคลต่างเพศในเรื่องที่ไม่ใช่ธุรกิจการงาน แต่ในลักษณะให้ความพึงพอใจในชีวิตเป็นสิ่งสำคัญ ลึกซึ้งลงไปในขอบข่ายของความสนใจ ระบายนี้บุคคลมีความรับผิดชอบหน้าที่ เป็นคนมีเหตุผลและควบคุมพฤติกรรมของตนได้ซึ่งจะนำไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่อย่างสมบูรณ์

สรุปได้ว่า ชัลลิเวนมองพัฒนาการของมนุษย์ตามหลักจิตวิทยาทางสังคมและอิทธิพลที่สำคัญคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล พัฒนาการในแต่ละช่วงวัยมีลักษณะเด่นจากการเปลี่ยนแปลงที่สำคัญในสัมพันธภาพระหว่างบุคคล บุคลิกภาพของบุคคลจะพัฒนาและเปลี่ยนแปลงไปตามวัยและประสบการณ์ที่บุคคลได้สัมผัสกับบุคคลอื่นซึ่งแวดล้อมอยู่รอบตัว

6.3 ความสำคัญของการเข้ากลุ่มเพื่อนของวัยรุ่น

วัยรุ่นเป็นวัยที่ต้องการให้เพื่อนเข้าใจและยอมรับ ทำให้วัยรุ่นเรียนรู้ทำทาง การแต่งกาย วิธีพูดความคิดและค่านิยมต่าง ๆ ความสนใจเพื่อนต่างเพศ สิ่งเหล่านี้ช่วยผลักดันให้วัยรุ่นทำตาม

ค่านิยมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อจะได้ร่วมกิจกรรมกับผู้อื่น ดังดูความสนใจจากเพศตรงข้ามและรักษาความสัมพันธ์อันใกล้ชิดไว้ได้ ทั้งหมดนี้เป็นปัจจัยในการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนแก่วัยรุ่น (ศรีธรรม ฐานะภูมิ. 2535: 81)

แม้ว่าเอกลักษณ์แห่งตนจะมีความสัมพันธ์กับกระบวนการทางสังคมที่ทำให้เกิดการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ส่วนที่มีความสำคัญเช่นกันคือการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนกับการสร้างมิตรภาพและการสร้างสัมพันธ์ภาพในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น (Arnett. 2004; Collins; & Madsen. 2006; Lefkowitz; & Gillen. 2006)

กิติกร มีทรัพย์ (2545: 370-372) กล่าวว่า โดยทั่วไปแล้ววัยรุ่นต้องการเพื่อนด้วยเหตุผลหลักดังนี้หลายอย่าง ซึ่งสาเหตุสำคัญ ๆ พอจะประมวลได้ 7 ประการ ดังนี้

1. ต้องการความเชื่อมั่น หรือช่วยเสริมความมั่นใจของในตนเองให้มากขึ้น เพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่มีบทบาทใหม่แบบผู้ใหญ่ จะต้องดำเนินการและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง ไม่ว่าจะเป็น การศึกษาที่สูงขึ้น การเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม ปัญหาอุปสรรคในหน้าที่การงานและการดำเนินชีวิตประจำวัน วัยรุ่นตกอยู่ในความรู้สึกโดดเดี่ยว ไม่มั่นใจ เพื่อนและกลุ่มสามารถช่วยเหลือได้ อย่างน้อยก็รับรู้ปัญหา มีเพื่อนคอยรับฟัง และช่วยผ่อนคลายข้อกังวลใจได้ดีกว่าคนอื่น ๆ ในกรณีที่วัยรุ่นบางรายมีความมั่นใจอยู่บ้างในบางเรื่องเขาก็อาจยังต้องการเพื่อนเพื่อเสริมความมั่นใจให้มากขึ้น หรือแลกเปลี่ยนความคิดเห็นให้กว้างออกไปด้วย

2. ต้องการอิสระ เป็นตัวของตัวเอง การอยู่ในแวดวงของครอบครัว บิดามารดา พี่น้อง หรือญาติ วัยรุ่นรู้สึกว่ายังต้องพึ่งพาและคงอยู่ในกรอบกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของบ้าน แต่วัยรุ่นคิดว่าตนมิได้เป็นเด็กอีกต่อไป คือเป็นอิสระในการคิด ตัดสินใจ หรือแสดงความคิดเห็นแต่ภายในบ้านโอกาสเช่นนี้มีไม่มากนัก วัยรุ่นต้องการสถานการณ์ใหม่ๆ ที่จะทำให้ตนเป็นอิสระแก่ตัวเองตามสมควร ในความรู้สึกของวัยรุ่นเพื่อนและกลุ่มคือบ้านใหม่ วัยรุ่นที่มีความรู้สึกว่ามีอิสระเมื่ออยู่กับครอบครัวจะติดเพื่อนและกลุ่มซึ่งมักจะพบอยู่เสมอในครอบครัวที่ค่อนข้างเผด็จการเคร่งครัดเกินไปหรือในครอบครัวที่ละเลยไม่ค่อยสนใจ จะถูกจำกัดความคิดเห็น รู้สึกถูกควบคุมบังคับและวิตกกังวลหรือรู้สึกโดดเดี่ยว ว่าเขาขาดความอบอุ่น การคบหาเพื่อนช่วยให้รู้สึกผ่อนคลายความกังวล การติดเพื่อนจึงมักมีลักษณะเป็นการพึ่งพามากกว่าการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นหรือสร้างสรรค์กิจกรรมสังคมเท่าที่ควร ถ้าหากได้กลุ่มเพื่อนหรือผู้นำกลุ่มที่ไม่ดีนักอาจถูกชักจูงไปในทางที่ไม่เหมาะสมได้ง่าย เกิดพฤติกรรมที่เป็นปัญหาต่อสังคมได้

3. ต้องการความสนุกสนานเพลิดเพลิน วัยรุ่นอยู่ในสภาพที่เรียกว่าโตเกินไปที่จะเล่นของเด็ก ๆ แต่ก็ยังเด็กเกินไปที่จะรับผิดชอบงานต่างๆ แบบผู้ใหญ่ วัยรุ่นจึงแสวงหาความสนุกสนานเพื่อหลีกเลี่ยงสภาพการณ์ดังกล่าวในบางโอกาส โดยเฉพาะช่วงที่ต้องรับผิดชอบแบบผู้ใหญ่

หรือถูกคาดหวังที่จะต้องทำเช่นนั้น วัยรุ่นมักจะเกิดความตึงเครียดเกินไป จึงหันเข้ากลุ่มซึ่งมีโอกาสผ่อนคลายและสนุกสนานมากกว่าที่จะผ่นกลางวัน ทำงานบ้าน หรือทำงานอดิเรกอยู่ตามลำพัง

4. ต้องการมีประสบการณ์ในการสร้างความสัมพันธ์กับคนอื่น ในกลุ่มเพื่อนวัยรุ่นมีโอกาสมากกว่าที่จะได้เรียนรู้การสร้างความสัมพันธ์กับเพื่อนทั้งเพศเดียวกันหรือต่างเพศว่าจะเป็นที่ยอมรับหรือเป็นที่ต้องการ การเรียนรู้เช่นนี้จะช่วยในการปรับปรุงตัวเองในสังคมได้กว้างขวางและได้ประสบการณ์ที่แก้ไขตนเองให้เป็นที่ยอมรับมากขึ้น

5. ต้องการความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาความสามารถ ความอดทน และความเข้าใจในเรื่องราวต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการเรียนรู้ การงาน และเรื่องทั่ว ๆ ไป ซึ่งจะได้จากการสนทนา ถกเถียงในเรื่องราวหรือปัญหาต่าง ๆ กับกลุ่มเพื่อน ทั้งที่มีภูมิหลังและพื้นฐานครอบครัวที่คล้าย ๆ กันหรือแตกต่างกัน

6. ต้องการโอกาสที่จะได้พัฒนาทักษะทางสังคม โดยวัยรุ่นเน้นความสามารถและเทคนิคการสนทนา การแสดงมารยาทที่พึงามในการเข้ากลุ่ม และความสามารถในเชิงยืดหยุ่น ประนีประนอม

7. ต้องการสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนต่างเพศ วัยรุ่นต้องการมีความสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศโดยธรรมชาติ ซึ่งในเรื่องนี้วัยรุ่นไม่ได้รับการตอบสนองในบ้านของตน การมีสัมพันธ์กับเพื่อนต่างเพศนั้นวัยรุ่นส่วนใหญ่ไม่อาจกระทำได้โดยตรง แต่จะอาศัยการผ่านกลุ่มต่าง ๆ เป็นสื่อกลาง โดยเริ่มพัฒนาการจากการเป็นเพื่อนธรรมดาขึ้นสู่ความเป็นคนรักโดยลำดับ ในขั้นแรกที่ยุวชนเริ่มต้องการที่จะมีเพื่อนต่างเพศหรือพึงพอใจเป็นพิเศษ จะมีความรู้สึกตื่นเต้นกังวลใจ ซึ่งบางครั้งต้องการเพื่อนเพื่อรับรู้ปลอบประโลมใจ และอาจต้องการคนปรึกษาหารือเพื่อให้สมปรารถนาของตน ในที่สุดเพื่อนมีอิทธิพลอย่างยิ่งโดยเฉพาะในชีวิตวัยรุ่น เพราะวัยรุ่นมีความปรารถนาอย่างแรงกล้าที่จะทำให้เพื่อนยอมรับนับถือ วัยรุ่นมีความเข้าใจดีว่าเพื่อนมีความรู้สึกต่อตนอย่างไร ถ้าวัยรุ่นได้รับความนิยมนกย่องจากเพื่อนฝูงมากเพียงใด ย่อมทำให้เขาเป็นคนที่มีลักษณะเป็นมิตรน่าคบ กล้าแสดงออก รู้จักการวางตัวในการเข้าสังคม และมีความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้น ซึ่งลักษณะต่าง ๆ ของบุคลิกภาพย่อมช่วยให้วัยรุ่นได้รับความนิยมนกย่องจากเพื่อนมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้เกิดความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองในแง่ดีด้วย (นิภา นิธยาน. 2530: 141) ซึ่งไรส์แมน (สุพัตรา สุภาพ. 2529: 69; อ้างอิงจาก Riesman. 1977: 81) กล่าวว่า กลุ่มเพื่อนมีความสำคัญที่สุดสำหรับวัยรุ่น โดยเฉพาะสังคมปัจจุบันวัยรุ่นมักยึดแบบอย่างจากเพื่อนเป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยกลุ่มเพื่อนมีอิทธิพลดังนี้

1. สอนให้วัยรุ่นรู้จักอำนาจที่ไม่ใช่เป็นแบบส่วนตัวในกลุ่มเพื่อนเล่น วัยรุ่นจะเรียนรู้กฎเกณฑ์ต่าง ๆ จากการมีส่วนร่วมเล่นด้วย เช่น การเล่นเกมฟุตบอล ถ้าฝ่าฝืนก็จะถูกกีดกันออกจากกลุ่ม ซึ่งในที่สุดบุคคลนั้นก็กลายเป็นคนรักสุขภาพเหมือนคนอื่น ๆ

2. กลุ่มเพื่อนช่วยให้วัยรุ่นได้ทดลองข้อกำหนด หรือกฎเกณฑ์ของผู้ใหญ่

3. กลุ่มเพื่อนจะถ่ายทอดระเบียบวิธีและคุณค่าที่ผู้ใหญ่ต้องการ หรืออาจเป็นไปในรูปตรงข้ามซึ่งโดยทั่วไปกลุ่มเพื่อนจะเป็นตัวแทนถ่ายทอดที่มีคุณค่าที่ผู้ใหญ่ต้องการอย่างได้ผลที่สุด หากกลุ่มสนับสนุนระเบียบและคุณค่านั้น

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า สาเหตุที่ทำให้วัยรุ่นต้องการเข้ากลุ่มเพื่อน คือ วัยรุ่นต้องการความเชื่อมั่นและความมั่นใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน ต้องการความอิสระ เป็นตัวของตัวเอง ต้องการความสนุกและผ่อนคลาย ต้องการมีประสบการณ์ในการสร้างสัมพันธ์กับผู้อื่น ต้องการความช่วยเหลือเพื่อพัฒนาในด้านต่าง ๆ รวมถึงการพัฒนาทักษะทางสังคม และต้องการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนต่างเพศ จากเหตุผลดังกล่าว จึงทำให้วัยรุ่นเข้าหาเพื่อนและกลุ่มเพื่อน เพราะว่าเพื่อนและกลุ่มเพื่อนสามารถตอบสนองความต้องการเหล่านี้ของวัยรุ่นได้

6.4 การวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน

ได้มีผู้สร้างเครื่องมือวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน ดังนี้

ชนนุช บุญสิทธิ (2541: 64-65) ได้สร้างแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ จาก มากที่สุด ถึง น้อยที่สุด ได้แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.84

จริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 46-47) ได้สร้างแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน แบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนเมื่อเพื่อนต้องการความช่วยเหลือ 2) การรู้จักการให้และการรับ 3) การรู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น 4) การสนใจในความรู้สึกของเพื่อน 5) การยอมรับความแตกต่างระหว่างเพื่อน 6) การรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ จาก จริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย ได้แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.79

สุวิทย์ เจริญผล (2547: 49-52) ได้สร้างแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ จาก เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ได้แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ 0.89

ธัญญา คนอยู่ (2547: 52-54) ได้สร้างแบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ จาก จริงมากที่สุด ถึง ไม่จริงมากที่สุด ได้แบบสอบถามวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนที่มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .89

จากที่กล่าวมาแสดงว่า การวิจัยเกี่ยวกับสัมพันธภาพกับเพื่อน นิยมใช้แบบสอบถามที่มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัด

สัมพันธ์ภาพกับเพื่อนของจริยกุล ตีรสุวรรณ (2542) เพราะมีเนื้อหาครอบคลุมในหลายๆ ด้านที่เกี่ยวกับสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ จากจริงที่สุด ถึง ไม่จริงเลย

6.5 งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตน พบว่างานวิจัยที่ศึกษาสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตนและมีการศึกษาในลักษณะที่ใกล้เคียงกันดังต่อไปนี้

งานวิจัยในต่างประเทศคือ กอสลิน (Goslin. 1962: 283-286) ได้ทำการวิจัยพบว่าเด็กที่เป็นที่ยอมรับในกลุ่มเพื่อนจะมีลักษณะ คล่องแคล่ว ว่องไว สนใจสิ่งรอบตัว ร่าเริง เข้ากับคนง่าย เชื่อมั่นตนเอง ไวต่อความรู้สึกและสนใจผู้อื่น สอดคล้องกับกรีนเบอร์เกอร์และแมคโคโนชี (กาญจนา พึ่งเนตร. 2537: 22; อ้างอิงมาจาก Greenberger; & McConochie. 1977) ศึกษาพบว่าผู้หญิงใช้สัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลเป็นประโยชน์ในการค้นหาตนเองและทำให้เอกลักษณ์แห่งตนชัดเจนยิ่งขึ้น สอดคล้องกับฟิชและอดัมส์ (บุษรินทร์ พุ่มมีผล. 2546: 44; อ้างอิงจาก Fitch; & Adam. 1983) พบว่าเอกลักษณ์แห่งตนเกี่ยวข้องกับสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล นั่นคือ ผู้ที่มีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลที่ดี มักพบเอกลักษณ์แห่งตนได้ง่ายกว่า นอกจากนี้การได้เรียนรู้ ได้ฝึกฝนทักษะการมีสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคล จะช่วยส่งเสริมให้เอกลักษณ์แห่งตนมีการพัฒนาขึ้น นอกจากนี้ ปาปินิและคนอื่น ๆ (Papinji; & et al. 1989: Abstract) ศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่น พบว่า วัยรุ่นที่มีวุฒิภาวะทางเอกลักษณ์สูง จะมีลักษณะชอบเข้าร่วมกลุ่ม ส่วนวัยรุ่นที่มีวุฒิภาวะทางเอกลักษณ์ต่ำ จะมีลักษณะปิดกั้นตนเองในการมีสัมพันธ์ภาพกับผู้อื่น และงานวิจัยของเบนสันและเอดเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) ศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นผ่านการรับรู้เกี่ยวกับตนเองตามช่วงอายุในด้านต่าง ๆ ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของประชากรที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นคือสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนมีผลต่อพัฒนาการด้านเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น สอดคล้องกับผลการวิจัยของจริยกุล ตีรสุวรรณ (2542: 60-65) ที่ศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า สัมพันธ์ภาพกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย นักเรียนวัยรุ่นตอนปลายที่มีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนต่างกัน มีเอกลักษณ์แห่งตนแตกต่างกัน โดยนักเรียนที่มีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนในระดับดี มีเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่านักเรียนที่มีสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนในระดับปานกลาง สอดคล้องกับบุษรินทร์ พุ่มมีผล (2546: 82-84) ศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล บรรยากาศในครอบครัว สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน และสถานะทางเอกลักษณ์แห่งตนใน

นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ผลวิจัยพบว่านักศึกษาที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนแตกต่างกัน มีสถานะทางเอกลักษณ์แห่งตนแตกต่างกัน

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตน ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความสำคัญของสัมพันธภาพกับเพื่อนว่าอิทธิพลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน เป็นผลทำให้ผู้วิจัยนำตัวแปรสัมพันธภาพกับเพื่อนมาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้และตั้งสมมติฐานว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

7. เอกสารเกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของครอบครัว

ครอบครัวเป็นสถาบันสังคมแรกเริ่มที่มีความสำคัญที่สุด เป็นสถาบันแรกที่ทำหน้าที่ทางสังคมในการถ่ายทอดค่านิยม ปลูกฝังความเชื่อ สร้างเสริมทัศนคติ กำหนดบุคลิกภาพ วิธีประพฤติปฏิบัติตน รวมทั้งการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมให้แก่สมาชิกรุ่นใหม่ ซึ่งมีผลต่อการพัฒนาสังคมและประเทศโดยรวม ในส่วนนี้ผู้วิจัยกล่าวถึงรายละเอียดเกี่ยวกับความหมาย โครงสร้างและประเภทของครอบครัวเพราะเป็นสถาบันพื้นฐานที่มีบทบาทสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับมนุษย์ทุกคนในสังคม จากนั้นอธิบายถึงองค์ประกอบและการทำหน้าที่ของครอบครัวเพื่อให้ทราบถึงความสำคัญและบทบาทของครอบครัว ส่วนเนื้อหาของการประเมินการทำหน้าที่ในครอบครัวเพื่อเกิดความเข้าใจและทราบถึงความสำคัญต่อการพัฒนาบุคลิกภาพของบุคคลและมีเนื้อหาของงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ในครอบครัว

7.1 ความหมายของครอบครัว

โคลแมน (สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล, 2552: 37; อ้างอิงจาก Colman, 2003) ให้ความหมายของครอบครัวว่าหมายถึง กลุ่มบุคคลต่าง ๆ ที่เกี่ยวกันโดยสายเลือด หรือการแต่งงาน ประกอบด้วยบิดา มารดา และบุตรเป็นหลัก เบอร์เกสส์และล็อกเก้ (Burgess; & Locke, 1950) ให้ทรรศนะถึงลักษณะและความหมายของครอบครัวว่าจะต้องประกอบด้วยลักษณะ 4 ประการ คือ 1) หน่วยของบุคคลที่มีส่วนผูกพันกันด้วยการแต่งงาน สายเลือด หรือการรับเป็นบุตรบุญธรรม เช่น การผูกพันระหว่างสามี ภรรยา เกิดขึ้นโดยการแต่งงาน และสัมพันธภาพระหว่างพ่อ แม่ ลูก เกิดขึ้นโดยสายเลือดแต่บางครั้ง 2) สมาชิกในครอบครัวอาศัยอยู่รวมกันภายใต้บ้าน/ครัวเรือนเดียวกัน ในอดีตครัวเรือนอาจประกอบด้วย 3 – 4 หรือ 5 ชั่วอายุคน เป็นครอบครัวใหญ่ แต่มีแนวโน้มที่จะมีครัวเรือนขนาดเล็ก ประกอบด้วย สามี ภรรยา และลูก เท่านั้น 3) ครอบครัวเป็นหน่วยของการมีปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกันของบุคคล ซึ่งแสดงออกตามบทบาททางสังคมหรือความเป็นสามีและภรรยา ความเป็นพ่อ เป็นแม่ เป็นลูก เป็นพี่ เป็นน้อง ฯลฯ บทบาทเหล่านี้แต่ละครอบครัวได้รับ

อิทธิพลมาจากวัฒนธรรม ประเพณี และประสบการณ์ในชุมชนที่อาศัย และ 4) ครอบครัวจะรักษาและคงไว้ซึ่งวัฒนธรรมเดิมที่สืบทอดกันมา โดยมีลักษณะจำเพาะในแต่ละครอบครัว วัฒนธรรมเฉพาะของแต่ละครอบครัวเกิดขึ้นจากการติดต่อสื่อสารกันของสมาชิกในครอบครัว โดยมีการผสมผสานแบบแผนของพฤติกรรมของแต่ละบุคคลเอาไว้ด้วยกัน

ดังนั้นอาจกล่าวโดยสรุปได้ว่าครอบครัว หมายถึงกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาอยู่ร่วมกันมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างใกล้ชิด โดยการสมรส ทางสายเลือด หรือโดยการรับเลี้ยงดู อาศัยอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน มีการปฏิสัมพันธ์และการติดต่อสื่อสารระหว่างกันและกันในฐานะที่เป็นสามี ภรรยา พ่อ แม่ ลูกชาย ลูกสาว พี่น้อง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของครอบครัวจะมีความรัก ความปรารถนาดีต่อกัน มีการถ่ายทอดวัฒนธรรมและจริยธรรมต่างๆ แก่สมาชิก รวมทั้งมีการดำเนินชีวิตร่วมกันและมีการพึ่งพากันทางสังคมและเศรษฐกิจ

7.2 โครงสร้างและประเภทของครอบครัว

ผลของการพัฒนาประเทศทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และความก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี นอกจากส่งผลกระทบต่อเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวแล้ว ในขณะเดียวกันส่งผลกระทบต่อรูปแบบของครอบครัวด้วย จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่สลับซับซ้อนมากขึ้นทำให้โครงสร้างของครอบครัวเปลี่ยนแปลงและมีหลากหลายมากขึ้นไปด้วย ดังนี้

1) ครอบครัวเดี่ยว (nuclear family) หรือครอบครัวขนาดเล็ก เป็นครอบครัวที่ประกอบด้วย บิดา มารดา และบุตร คือครอบครัวที่แยกออกมาจากครอบครัวเดิม จึงมีบุคคลแค่ 2 ช่วงอายุ ได้แก่ บิดา มารดา และบุตร โดยขนาดของครอบครัวจะขึ้นอยู่กับจำนวนบุตรที่เกิดขึ้นในครอบครัว ส่วนใหญ่มีขนาดเล็ก จำนวนสมาชิกไม่มากนัก การสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวเป็นไปได้สะดวก ครอบครัวประเภทนี้จะอยู่ในสังคมยุคใหม่ หรือสภาพชุมชนเมือง ข้อดีของครอบครัวเดี่ยว คือ ทำให้เกิดความเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง แต่ในขณะเดียวกันจะพบว่าระบบของการให้ความช่วยเหลือมีน้อย เพราะไม่มีญาติผู้ใหญ่หรือบุคคลอื่น ๆ ร่วมอยู่ด้วย จึงเป็นหน่วยที่แตกสลายได้ง่าย และเกิดความรู้สึกขาดความอบอุ่นได้

2) ครอบครัวขยาย (extended family) เป็นครอบครัวที่มีสมาชิกภายในครอบครัวหลายช่วงอายุชั้ย ได้แก่ บิดา มารดา ปู่ ย่า ตา ยาย ลูก หลาน เป็นต้น สมาชิกได้รับการเลี้ยงดู แม้จะมีงานทำ มีครอบครัวก็ยังอาศัยอยู่ร่วมกัน ทำให้มีจำนวนสมาชิกมากกว่าครอบครัวเดี่ยวครอบครัวขยายพบมากในสังคมนอกเมืองใหญ่และใน ชนบท ข้อดีของครอบครัวขยาย คือ มีความรักใคร่ ผูกพัน เอื้ออาทรต่อกัน ครอบครัวมีระบบความช่วยเหลือที่ดี แต่เนื่องจากมีจำนวนสมาชิกที่มากจะเกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกได้ง่าย

3) ครอบครัวที่มีบิดา หรือมารดาฝ่ายเดียว (single parent family) ครอบครัวลักษณะนี้คล้ายกับครอบครัวเดี่ยว คือมีบุคคลสองช่วงอายุอยู่ด้วยกัน แต่ผู้นำครอบครัวจะมีฝ่ายเดียว เช่น บิดาคนเดียว หรือมารดาเพียงคนเดียว ครอบครัวประเภทนี้มักเกิดจากการสูญเสียชีวิตคู่สมรส ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง หรือเกิดจากการหย่าร้าง ซึ่งส่วนมากปัจจุบันจะเกิดจากการหย่าร้าง ปัญหาที่เกิดจากการมีครอบครัวแบบนี้ คือ เด็กมักขาดความอบอุ่น ถ้าฝ่ายใด ฝ่ายหนึ่งนั้นไม่ได้เป็นตัวแทนที่ดี

4) ครอบครัวผสม (blended family) เป็นครอบครัวที่มีการรวมกันของครอบครัวที่มีบิดา มารดาฝ่ายเดียว เช่น เกิดจากการสมรสใหม่ หลังจากที่ได้หย่าร้าง หรือคู่สมรสเสียชีวิตไปแล้ว บางครั้งครอบครัวผสม อาจมีโครงสร้างที่สับสน เพราะมีการรวมตัวกันของบุตรที่เกิดก่อน ในแต่ละฝ่ายของคู่สมรส กับบุตรที่เกิดขึ้นใหม่กับคู่สมรสใหม่ ซึ่งอาจก่อให้เกิดความขัดแย้งได้ (สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์ สกฤ. 2552: 38)

การเปลี่ยนแปลงทางโครงสร้างของครอบครัวมีผลกระทบต่อขนาดของครอบครัว โดยส่งผลให้ครอบครัวเริ่มมีขนาดเล็กลงอย่างต่อเนื่องเหลือเพียงพ่อ แม่ และลูก หรือผู้สูงอายุกับเด็ก จากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่มีความซับซ้อนและเป็นไปอย่างรวดเร็ว มีการอพยพแรงงานเข้าสู่เมืองใหญ่ สังคมไทยซึ่งแต่เดิมเป็นสังคมชนบท มีความเอื้ออาทรต่อกันมีแนวโน้มเป็นสังคมเมืองมากขึ้น โครงสร้างและรูปแบบของครอบครัวที่เคยเป็นครอบครัวขยายกลายเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ขนาดของครอบครัวเริ่มเล็กลง ครอบครัวไม่สามารถทำหน้าที่ได้อย่างเหมาะสมซึ่งทำให้เกิดปัญหาการพัฒนาบุคลิกภาพและคุณภาพชีวิตของบุคคล

7.3 องค์ประกอบโครงสร้างของครอบครัว

เฟรดแมน (รุจา ภูไพบูลย์. 2541; อ้างอิงจาก Freidman. 1986) กล่าวถึงลักษณะความสัมพันธ์ขององค์ประกอบย่อยภายในครอบครัวที่มีผลต่อโครงสร้างของครอบครัว คือ

1. โครงสร้างบทบาท (role structure) หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่บ่งชี้ถึงสภาพที่ตนดำรงอยู่ บทบาทและสถานภาพจะเป็นเหมือนต้นแบบในการหล่อหลอมพฤติกรรมของบุคคล โครงสร้างบทบาทภายในครอบครัวที่สำคัญจำแนกเป็นบทบาทเชิงเครื่องมือ (expressive role) โดยบทบาทเชิงเครื่องมือเป็นบทบาทเกี่ยวกับระบบเศรษฐกิจภายในครอบครัว และความรับผิดชอบโดยตรงต่อการแสวงหาสิ่งจำเป็นหรือทรัพยากรสำหรับเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นบทบาทของสามีหรือพ่อและบทบาทเชิงอารมณ์เป็นบทบาทเกี่ยวกับการเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัว รวมทั้งการให้การให้การสนับสนุนด้านจิตใจ ครอบครัวที่ดีจำเป็นต้องมีโครงสร้างบทบาทที่ชัดเจนสอดคล้องกับความต้องการของสมาชิก และสอดคล้องกับความต้องการของครอบครัว มีผลทำให้สมาชิกในครอบครัวได้รับการตอบสนองความต้องการได้ด้วย

2. ระบบค่านิยม (value system) ระบบค่านิยมเป็นระบบความคิด ความเชื่อ และเจตคติที่เกิดจากการเรียนรู้ในครอบครัว และอาจมีอิทธิพลมาจากสิ่งแวดล้อมภายนอกครอบครัว มีการถ่ายทอดจากคนรุ่นเก่าไปสู่คนรุ่นหลัง โดยทั่วไปบุคคลจะได้รับอิทธิพลจากการปลูกฝังค่านิยมจากครอบครัวค่อนข้างมากกว่าแหล่งอื่นๆที่มีอิทธิพล เช่น โรงเรียน ศาสนา ชุมชน เป็นต้น โครงสร้างของระบบค่านิยม ชี้ให้เห็นหลักในการดำเนินชีวิตครอบครัว ถ้าครอบครัวมีระบบค่านิยมที่คล้ายกับสังคมใหม่ ครอบครัวนั้นจะอยู่ในชุมชนได้อย่างราบรื่น จะทำให้ครอบครัวเข้ากับบุคคลภายนอกครอบครัวได้ง่าย

3. กระบวนการสื่อสาร (communication process) การอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่มที่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิด เช่น ครอบครัวจำเป็นต้องมีการสื่อสารที่ดี เพื่อช่วยให้ครอบครัวสามารถทำหน้าที่ได้อย่างเต็มที่และมีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างสมาชิก การสื่อสารเป็นกระบวนการร่วมรับรู้ข่าวสาร ความคิดเห็น ค่านิยม ตลอดจนอารมณ์ ความรู้สึก ของบุคคลและผู้อื่น และเป็นวิถีทางที่จะทำให้รู้จักตนเองและผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น การสื่อสารอาจเป็นการใช้ถ้อยคำหรือไม่ใช้ถ้อยคำประกอบกันไปได้ ครอบครัวที่มีการสื่อสารที่ดีจะสามารถทำหน้าที่ต่างๆได้ดี เพราะการสื่อสารที่ดีจะทำให้สมาชิกมีความเข้าใจ ยอมรับความคิดเห็นและเหตุผลที่แตกต่างกัน ปรับพฤติกรรมเข้าหากันได้อย่างเหมาะสม ทำให้มีความราบรื่นในการดำเนินชีวิตครอบครัว แต่ถ้าครอบครัวมีการสื่อสารไม่ดี เกิดความไม่เข้าใจกัน ระแวง ไม่มั่นใจ ไม่สามารถปรับพฤติกรรมเข้าหากันได้ เพราะสมาชิกไม่สามารถบอกให้ฝ่ายหนึ่งรู้ถึงความรู้สึกและความคิดเห็นของตนเองได้ ซึ่งหากเป็นเช่นนั้น ก็จะส่งผลกระทบต่อการทำหน้าที่ของครอบครัว และอาจทำให้เกิดความแตกแยกในครอบครัวขึ้นได้

4. โครงสร้างอำนาจ (power system) หมายถึง การที่สมาชิกคนใดคนหนึ่งในครอบครัวสามารถควบคุมหรือแสดงอิทธิพลต่อพฤติกรรมของสมาชิกอื่นๆในครอบครัว โดยเป็นผู้ที่ใช้อำนาจในการตัดสินใจของครอบครัว และยังมีอำนาจในการให้คุณให้โทษแก่สมาชิกในครอบครัว เช่น ปฏิสัมพันธ์ระหว่างพ่อแม่ลูก ที่ส่วนใหญ่จะใช้อำนาจในการลงโทษลูก เป็นต้น

7.4 การทำหน้าที่ของครอบครัว

การทำหน้าที่ของครอบครัว (family function) หมายถึง กิจกรรมหรืองานที่สมาชิกในครอบครัวควรกระทำตามบทบาทหรือสถานภาพในครอบครัว เพื่อให้ครอบครัวสามารถดำเนินชีวิตครอบครัวไปได้อย่างราบรื่น ทั้งนี้ ครอบครัวจะมีหน้าที่ต่อสมาชิกในครอบครัวในการตอบสนองความต้องการของสมาชิกในครอบครัว และยังมีหน้าที่ของครอบครัวต่อสังคมในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมในการทำประโยชน์เพื่อสังคมด้วย (จุฬา บุญพลย์. 2541)

เบิร์นส (Berns. 2010) ได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของครอบครัวไว้ดังนี้

1. การให้กำเนิดสมาชิกใหม่ (reproduction) หมายถึง หน้าที่ในการสร้างหรือในการผลิตสมาชิกใหม่ในครอบครัว การอ้ารง บำรุงเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโต (maintenance) โดยต้องให้การดูแลเลี้ยง ทำให้สังคมมีจำนวนสมาชิกในสังคมเพิ่มขึ้น เป็นหน้าที่ในการสืบเผ่าพันธุ์เชื้อสายของมนุษย์ เพื่อให้เป็นสมาชิกที่มีคุณภาพของสังคมต่อไป

2. การมอบหมายบทบาททางสังคม (assignment of social roles) เอกลักษณะ เช่น เชื้อชาติ ศาสนา เศรษฐกิจ สถานะ และบทบาททางเพศ

3. การขัดเกลาทางสังคมและให้การศึกษา (socialization/education) ครอบครัวยุคใหม่ การถ่ายทอดค่านิยมสังคม ความเชื่อ เจตคติ ความรู้ ทักษะและความชำนาญให้แก่สมาชิก

4. การให้การสนับสนุนทางการเงิน (economic support) หมายถึง หน้าที่ในการแสวงหารายได้ที่ได้มาเพื่อนำมาใช้จ่ายอย่างเหมาะสมมีประสิทธิภาพ เช่น การจัดหาเสื้อผ้า อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย และคุ้มครองแก่สมาชิกในครอบครัว

5. การสนับสนุนด้านอารมณ์ /เอาใจใส่ (nurturance/emotional support) หมายถึง การตอบสนองความต้องการด้านจิตใจของสมาชิก แสดงออกโดยการให้ความรัก ความอบอุ่น ความเอาใจใส่แก่สมาชิก เพื่อให้สมาชิกมีสุขภาพจิตดี มีบุคลิกภาพมั่นคง ครอบครัวยุคใหม่เป็นหน้าที่แรกของเด็กในการสร้างปฏิสัมพันธ์กับสังคม การมีปฏิสัมพันธ์คือ ความใกล้ชิด การดูแลเอาใจใส่ ให้ความปลอดภัยทางด้านอารมณ์แก่เด็ก และมีการดูแล สนใจสมาชิกที่ป่วย บาดเจ็บและชราภาพ

อีกแนวคิดที่น่าสนใจได้แก่ แนวคิดตามการทำครอบครัวบำบัด (family therapy) มองครอบครัวโดยใช้หลักการของทฤษฎีระบบ (system theory) มองว่าสิ่งต่างๆ ในโลกอยู่เป็นระบบมีระบบย่อย (subsystem) ระบบใหญ่ (supra system) ปรับใช้กับการมองครอบครัว ครอบครัวเป็นระบบที่ประกอบด้วยระบบย่อย พ่อ แม่ (parental subsystem) และระบบย่อยลูก ๆ (sibling subsystem) ระบบย่อยสามี ภรรยา (spouse subsystem) ส่วนระบบใหญ่ ได้แก่ ชุมชน สังคม และประเทศชาติ ตามลำดับ ซึ่งทฤษฎีนี้มองเป็นวงจร (circular causality) ไม่ได้มองเป็นความสัมพันธ์เชิงสาเหตุ (linear causality) โดยวงจรจะมีปัญหาอยู่เรื่อย ๆ เนื่องจากปฏิสัมพันธ์ (interaction) ของระบบย่อย ประเด็นที่น่าสนใจในการมองปัญหาแบบทฤษฎีระบบคือ การมองปัญหาความขัดแย้งต่างๆ ที่เกิดในตัวบุคคลเกิดมาจากสิ่งแวดล้อม บริบททางสังคม ไม่ว่าจะเป็นครอบครัว เพื่อน ความคาดหวังจากบุคคลอ้างอิงที่สำคัญ ค่านิยมต่าง ๆ เป็นต้น แต่เนื่องจากบริบทที่สำคัญที่สุดคือครอบครัว ปัญหาที่เกิดขึ้นกับตัวบุคคล จะเป็นเครื่องบ่งชี้ว่าระบบครอบครัวนั้นมีปัญหาหรือไม่ สิ่งที่สำคัญคือการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวว่าครอบครัวทำหน้าที่ได้เหมาะสมหรือไม่ (functional or dysfunctional)

นอกจากนี้หน้าที่หลักสำคัญของครอบครัว คือการทำให้สมาชิกพัฒนา และดำเนินชีวิตได้เหมาะสมทั้งทางด้านชีวภาพ อารมณ์ และสังคม ในการบรรลุเป้าหมายดังกล่าว ครอบครัวภารกิจ 3 ด้านใหญ่ ๆ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2537) ได้แก่

1. ภารกิจพื้นฐาน (basic task) เป็นภารกิจลำดับแรกของครอบครัว คือการหาสิ่งที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตให้แก่สมาชิก ได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่ม และการดูแลรักษาพยาบาล

2. ภารกิจด้านการพัฒนาการ (development task) เป็นการช่วยเหลือผลักดันให้สมาชิกพัฒนาไปอย่างเหมาะสมกับพัฒนาการ เช่นการดูแลทารกอย่างเหมาะสม สามารถพัฒนาความไว้วางใจพื้นฐาน (basic trust) หรือช่วยให้ลูกวัยรุ่นพัฒนาความเป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง เพื่อเตรียมพร้อมเป็นผู้ใหญ่ ในส่วนพัฒนาการของครอบครัว ได้แก่ การที่ครอบครัวมีบุตร หรือการที่บุตรเติบโตแยกออกจากครอบครัวไปสร้างครอบครัวใหม่ เป็นต้น

3. ภารกิจยามวิกฤต (crisis task) เป็นภารกิจที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นอย่างไม่คาดฝัน เช่น การตาย การป่วยหนัก การว่างงาน การประสบภัยพิบัติทางธรรมชาติ เป็นต้น ครอบครัวจะต้องสามารถจัดการกับภาวะวิกฤต เป็นเครื่องแสดงถึงความเข้มแข็ง สุขภาพจิตที่ดี บางครอบครัวสามารถจัดการกับวิกฤตการณ์ได้อย่างสงบ แต่บางครอบครัวเหตุการณ์เดียวกันอาจก่อให้เกิดวิกฤตการณ์อย่างรุนแรงก็ได้ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2534)

จากที่กล่าวมาข้างต้นสรุปได้ว่า ครอบครัวมีบทบาทและหน้าที่ที่สำคัญที่สุดในการกำหนดพื้นฐานทุกด้านของบุคคล จากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรมการทำหน้าที่ของครอบครัวสามารถเป็นฐานสำคัญในการปกป้อง ค้ำครองและพัฒนาสมาชิกในครอบครัว โดยจำเป็นต้องมีความเข้าใจและความสามารถในการตอบสนองให้ตรงกับความต้องการของสมาชิกในครอบครัว

7.5 การประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัว

การประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวมีแนวคิดหลายรูปแบบ ในที่นี้ผู้วิจัยศึกษาเฉพาะแนวคิด McMaster Model โดยในรายละเอียดของ McMaster Model เป็นผลจากการศึกษาครอบครัวที่เป็นปกติและครอบครัวที่มีปัญหา พัฒนาโดยเอปส์ไตร์น์ บาลด์วินและบิชอป (Epstien; Baldwin; & Bishop. 1983) แนวคิดแบบ McMaster มองครอบครัวเป็นระบบเปิด (open system) ซึ่งประกอบด้วยระบบย่อยอันได้แก่ สมาชิกแต่ละคน คู่สมรส และพี่น้อง รวมทั้งมองความสัมพันธ์กับระบบภายนอกอื่น ๆ เช่น ระบบครอบครัวขยาย ชุมชน โรงเรียน ศาสนา เป็นต้น

การทำงานของครอบครัวนั้นมีการประยุกต์ทฤษฎีต่าง ๆ มาอธิบาย เช่นทฤษฎีการเรียนรู้ ทฤษฎีการสื่อสาร การปฏิสัมพันธ์ ฯลฯ โดยทั้งหมดอยู่ภายใต้กรอบใหญ่ของทฤษฎีระบบ (system theory) ซึ่งอาจสรุปได้ดังนี้ 1) ส่วนต่าง ๆ ในครอบครัว มีความเกี่ยวข้องกัน โดยพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคนมีอิทธิพลต่อสมาชิกคนอื่น 2) การทำความเข้าใจแต่ละส่วน ไม่สามารถที่จะเข้าใจในส่วนนั้นเพียงส่วนเดียว จำเป็นต้องมีการพิจารณาส่วนอื่น ๆ ที่สัมพันธ์ร่วมด้วย 3) การทำหน้าที่ของครอบครัว ไม่ใช่ผลรวมของการทำหน้าที่ของสมาชิกแต่ละคน 4) รูปแบบความสัมพันธ์และการจัดโครงสร้าง การจัดการภายในครอบครัว เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดพฤติกรรมของสมาชิกแต่ละคน (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2537)

McMaster Model ไม่ได้กล่าวถึงการทำหน้าที่ของครอบครัวทุก ๆ ด้าน แต่เน้นเฉพาะด้านที่สำคัญ ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือเป็นสาเหตุของปัญหาสุขภาพจิตและเน้นเฉพาะการทำหน้าที่ในปัจจุบันของครอบครัวในด้านต่าง ๆ 6 ด้าน ได้แก่ 1) การแก้ไขปัญหา (problem solving) 2) การสื่อสาร (communication) 3) บทบาท (roles) 4) การตอบสนองทางอารมณ์ (affective responsiveness) 5) ความผูกพันทางอารมณ์ (affective involvement) 6) การควบคุมพฤติกรรม (behavior control) แม้ว่าแนวคิดนี้จะแบ่งการทำหน้าที่ของครอบครัวเป็นด้านต่าง ๆ อย่างชัดเจน แต่ความเป็นจริงแต่ละด้านมีความข้องเกี่ยวกันอยู่ โดยเสนอรายละเอียดในแต่ละด้าน ดังนี้ (Ryan; Epstein; Keitner; Miller; & Bishop. 2005)

1. การแก้ปัญหา (problem solving) เป็นความสามารถของครอบครัวในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในระดับที่ทำให้ครอบครัวดำเนินไปได้ และปฏิบัติหน้าที่ด้านต่าง ๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยปัญหาในที่นี้ หมายถึง สิ่งที่มาคุกคามเสถียรภาพของการทำหน้าที่ครอบครัว ซึ่งอาจแบ่งออกได้เป็น 2 ประเภท ได้แก่ 1) ปัญหาด้านวัตถุ (instrumental) เป็นปัญหาเกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เช่น ปัจจัย 4 ในการดำรงชีวิต ปัญหาด้านที่อยู่อาศัย ปัญหาด้านการเงิน เป็นต้น 2) ปัญหาด้านอารมณ์ความรู้สึก (affective) เป็นปัญหาเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึกของสมาชิกในครอบครัว เช่น ความขมขื่น หรือความไม่ไว้วางใจกันระหว่างสมาชิกในครอบครัว สามี ภรรยา เป็นต้น การพิจารณาปัญหาที่เกิดขึ้นในบางครอบครัว อาจเกิดปัญหานั้นแบบเดียว โดยอาจเกิดปัญหาด้านอารมณ์เท่านั้น ไม่มีปัญหาด้านวัตถุ แต่ครอบครัวที่มีปัญหาด้านวัตถุ ก็มักเกิดปัญหาด้านอารมณ์ตามมาด้วยเสมอ

ตามแนวคิด McMaster Model กำหนดขั้นตอนในการแก้ไขปัญหาในครอบครัวอย่างมีประสิทธิภาพ 7 ขั้นตอน ดังนี้ ประการแรก แยกแยะมองประเด็นปัญหาให้ชัดเจน โดยพิจารณารวมถึงผู้ตัดสินใจอะไรเป็นปัญหาและปัญหานั้น ๆ ถูกต้องหรือไม่ บ่อยครั้งที่ครอบครัวจะยกประเด็นปัญหาอื่น ๆ ที่ไม่สำคัญขึ้นมา แต่ปัญหาที่แท้จริงกลับถูกซ่อนไว้ ประการที่ 2 การสื่อสารปัญหาให้เข้าใจกันทั้งภายในครอบครัวและนอกครอบครัว โดยพิจารณาว่าปัญหาที่เกิดขึ้นนี้มีผู้รับทราบหรือไม่ มีการ

สื่อสารเล่าให้สมาชิกในครอบครัว หรือบุคคลอื่นได้รับรู้ช่วยแก้ปัญหาหรือไม่ บุคคลอื่นนอกครอบครัว เช่น เครือข่ายญาติ หรือเพื่อน เป็นต้น ประการที่ 3 วางแผนวิธีการแก้ปัญหา ทั้งแผนหลักและแผนสำรอง ประการที่ 4 ตัดสินใจเลือกวิธีแก้ที่เหมาะสมที่สุด ในส่วนนี้ครอบครัวได้มีการตัดสินใจแน่ชัดว่าจะใช้วิธีการใดแก้ปัญหา มีการมองทางออกอื่น ๆ หรือไม่ ครอบครัวมีการเตรียมการล่วงหน้าหรือไม่ หรือใช้วิธีเดิม ๆ วิธีที่เคยชินในการแก้ปัญหา โดยไม่พิจารณาถึงวิธีอื่น ๆ ที่อาจได้ผลดีกว่า ประการที่ 5 การดำเนินการแก้ไขปัญหามาตามวิธีที่เลือก โดยพิจารณาดำเนินการแก้ปัญหาตามที่ตกลงกันไว้จนครบถ้วนหรือไม่ หรือทำเพียงบางส่วนเท่านั้น บางครอบครัวมีการตกลงวิธีแก้ปัญหา แต่อาจไม่ได้ทำตามที่ตกลงกันไว้ ประการที่ 6 ติดตามให้การแก้ปัญหานั้นดำเนินไปอย่างครบถ้วน ประการที่ 7 ประเมินความสำเร็จของวิธีการแก้ปัญหา เป็นการประเมินว่าวิธีการแก้ปัญหานั้น ได้ผลมากน้อยเพียงไร ครอบครัวได้ทบทวนวิธีการที่ใช้ ศึกษาผลดี ผลเสียจากวิธีดังกล่าวหรือไม่ รวมถึงได้เรียนรู้จากปัญหาดังกล่าวเพียงใด (Ryan; Epstein; Keitner; Miller; & Bishop. 2005)

เอปสไตน์ บาร์ลด์วินและบิชอป (Epstien; Baldwin; & Bishop. 1983) เสนอว่า ครอบครัวปกติ อาจไม่จำเป็นต้องแก้ปัญหาเป็นขั้นตอนดังที่กล่าวมาแล้ว อาจมีปัญหาบางอย่างที่ไม่สามารถแก้ไขได้ โดยปัญหานั้น ๆ ไม่ใช่ปัญหาที่รุนแรง หรือดำเนินอยู่เป็นระยะ ๆ จนทำให้การทำหน้าที่ในครอบครัวบกพร่อง ครอบครัวปกติบางครอบครัวสามารถแก้ไขปัญหาด้านวัตถุได้หมด แต่ปัญหาด้านอารมณ์อาจแก้ไขค่อนข้างลำบาก

2. การสื่อสาร (communication) เป็นการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างกันและกัน โดยในโมเดลของ McMaster จะให้ความสำคัญกับการสื่อสารโดยใช้คำพูด (verbal communication) เพราะสามารถวัดได้หรือประเมินได้ชัดเจนกว่าการสื่อสารที่ไม่ใช่คำพูด (nonverbal communication) การสื่อสารแบ่งออกเป็น 3 ประเภท ได้แก่ 1) การสื่อสารที่เกี่ยวกับกิจวัตรประจำวัน หรือวัตถุ (instrumental) 2) การสื่อสารที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอารมณ์ ความรู้สึก (affective) 3) การสื่อสารเกี่ยวกับความคิดเห็นอื่น ๆ นอกเหนือจาก 2 ข้อข้างต้น การสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับวัตถุ และการสื่อสารที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์ ความรู้สึก มีความคาบเกี่ยวกันโดยครอบครัวที่มีปัญหาการสื่อสารด้านวัตถุดี อาจมีการสื่อสารด้านอารมณ์ ดีหรือไม่ดีก็ได้ ในขณะที่ครอบครัวที่มีปัญหาการสื่อสารด้านวัตถุ มักจะประสบกับการสื่อสารด้านอารมณ์ร่วมด้วยเสมอ การสื่อสารที่ดี เนื้อหาต้องมีลักษณะชัดเจน นั่นคือ ข้อมูลที่แลกเปลี่ยนนั้นมีความชัดเจน ไม่ใช่เลือนลอย จับใจความไม่ได้ หรือคลุมเครือ (Ryan; Epstein; Keitner; Miller; & Bishop. 2005)

นอกจากนี้ การสื่อสารจะต้องมีจุดหมายปลายทางที่ชัดเจนด้วย โดยเฉพาะเนื้อหาที่สื่อสารนั้น ต้องส่งโดยตรงไปยังผู้ที่ต้องการสื่อ ไม่ใช่สื่อสารทางอ้อม (indirect communication) ผ่านผู้อื่น การสื่อสารที่ชัดเจน สามารถแบ่งเป็น 4 แบบ คือ แบบที่ 1 การสื่อสารที่มีเนื้อหาชัดเจน และตรงกับผู้ที่

ต้องการสื่อ (clear and direct) เช่น ในกรณีที่ภรรยารู้สึกไม่พอใจสามีที่วางของเกลื่อนกลาด ภรรยาจะพูดตรง ๆ ว่า “ฉันไม่ชอบที่เธอวางของเกลื่อนกลาด เพราะฉันต้องทำงานหนัก และเหนื่อยเพิ่มมากขึ้น” แบบที่ 2 การสื่อสารที่มีเนื้อหาชัดเจน แต่ไม่ตรงกับผู้ที่ต้องการสื่อ (clear and indirect) เช่น ภรรยา กล่าวลอย ๆ ว่า “คนวางของเกลื่อนกลาด สร้างความเดือดร้อนให้คนอื่น” แบบที่ 3 การสื่อสารที่มีเนื้อหาไม่ชัดเจน แต่ตรงกับผู้ที่ต้องการสื่อ (masked and indirect) เช่น ภรรยาพูดว่า “เธอช่างไม่คำนึงถึงคนอื่นเลย” เป็นเนื้อความลอย ๆ แต่ทำนองต่อว่าสามี แบบที่ 4 การสื่อสารที่มีเนื้อหาไม่ชัดเจน และไม่ตรงกับผู้ที่ต้องการสื่อ (masked and indirect) เช่น ภรรยาพูดว่า “คนบ้านนี้ช่างไม่นึกถึงคนอื่นเลย” ไม่ชัดเจนและไม่รู้ว่าพูดกับใคร (Ryan; Epstein; Keitner; Miller; & Bishop. 2005)

สรุปได้ว่าครอบครัวที่ทำหน้าที่ในส่วนนี้ได้ดี จะมีการสื่อสารที่ชัดเจน และตรงกับบุคคลที่ต้องการสื่อ ถ้าการสื่อสารมีลักษณะคลุมเครือ อ้อมค้อมมากเกินไป จะส่งผลให้การทำหน้าที่ของครอบครัวไม่ดีเท่าที่ควร การสื่อสารอย่างคลุมเครือ อ้อมค้อม จะทำให้อีกฝ่ายหนึ่งสื่อสารกลับด้วยวิธีที่คลุมเครือ และอ้อมค้อมเช่นกัน ครอบครัวที่เป็นปกติการสื่อสารในบางเรื่องอาจไม่ชัดเจน ไม่ตรงกับผู้ที่ต้องการสื่อ แต่ปัญหาการสื่อสารจะมีอยู่ช่วงสั้น ๆ ไม่ได้ทำให้เกิดปัญหาในครอบครัว

3. บทบาท (roles) บทบาทในครอบครัว เป็นแบบแผนพฤติกรรมที่สมาชิกประพฤติต่อกัน และกันซ้ำๆ เป็นประจำ เพื่อให้ครอบครัวปฏิบัติหน้าที่ได้สมบูรณ์ บทบาทแบ่งออกได้ตามลักษณะหน้าที่เป็น 2 รูปแบบ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2541) คือ รูปแบบที่ 1 บทบาทที่เกี่ยวข้องกับหน้าที่ที่จำเป็น หมายถึง บทบาทที่จำเป็นต้องทำให้ครอบครัวดำรงอยู่ได้อย่างปกติสุข คือ การจัดหาปัจจัย 4 (provision of resources) ให้แก่สมาชิก คือ 1) การเลี้ยงดูและการให้การประดับ ประคอง สนับสนุน (nurturance and support) แก่สมาชิก 2) การตอบสนองความต้องการทางเพศในคู่สมรส (sexual gratification of marital partners) 3) การช่วยพัฒนาทักษะต่างๆ ให้แก่สมาชิก (life skills development) เช่น การช่วยเหลือ สนับสนุนให้สมาชิกในครอบครัวมีทักษะในการเข้ากับเพื่อนฝูง สามารถเรียนหนังสือได้ หรือเริ่มหางาน อาชีพได้ เป็นต้น 4) การบริหารจัดการภายในครอบครัว (systems management and maintenance) คือ การเป็นผู้นำ การตัดสินใจปัญหาต่าง ๆ การคงไว้ซึ่งมาตรฐาน กฎระเบียบ เพื่อควบคุมพฤติกรรมของคนในครอบครัว เป็นต้น รูปแบบที่ 2 บทบาทอื่น ๆ อาจหมายถึง บทบาทเฉพาะของแต่ละครอบครัวอาจเป็นบทบาทที่เหมาะสมและไม่เหมาะสม เช่น ลูกชายเรียนเก่งและได้รับทุนไปเรียนต่อต่างประเทศ บทบาทของลูกชายก็นำมาซึ่งชื่อเสียง เกียรติยศ รวมถึงประหยัดค่าใช้จ่ายในครอบครัวในการเล่าเรียนนับว่าเป็นบทบาทที่มีประโยชน์ บางครอบครัวมีบทบาทของแพะรับบาป นั่นคือสมาชิกคนใด คนหนึ่ง (หรือหลายคน) ต้องทำหน้าที่เป็นผู้รองรับ อารมณ์ หรือเจตคติทางลบจากสมาชิกคนอื่น ซึ่งเป็นการเบี่ยงเบนความขัดแย้งไปในทิศทางที่จะไม่ก่อให้เกิดความรุนแรง หรือความเครียดที่มากเกินไป การพิจารณาบทบาทในครอบครัว จะมองใน 2

ประเด็น คือ 1) การมอบหมายบทบาท (role allocation) หมายถึง การมอบหมายความรับผิดชอบในหน้าที่บางประการให้แก่สมาชิก 2) การรับผิดชอบได้ตามบทบาทที่ได้รับ (role accountability) หมายถึง กระบวนการที่ครอบครัวทำให้สมาชิกรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ผลของการมอบหมายบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบ จะทำให้สมาชิกปฏิบัติหน้าที่ โดยครอบครัวจะมีวิธีการตรวจสอบ หรือแน่ใจได้ว่าสมาชิกแต่ละคนทำหน้าที่ของตนได้อย่างครบถ้วน สรุปได้ว่า การมอบหมายบทบาทหน้าที่ให้แก่สมาชิกแต่ละคน บทบาทหน้าที่ที่ได้รับต้องได้รับการเห็นพ้องต้องกันมีการปฏิบัติตาม มีการประสานกับบทบาทและหน้าที่ของสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัวด้วย ภารกิจของครอบครัวจะดำเนินไปได้ หรือปัญหาต่าง ๆ จะแก้ไขไปได้ เมื่อการมอบหมายบทบาทนั้นเป็นไปได้อย่างเหมาะสมครอบคลุมถึงหน้าที่ทุกด้านที่จำเป็นต้องทำ และมีระบบที่ควบคุมให้สมาชิกแต่ละคนปฏิบัติตามบทบาทโดยครบถ้วน (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2541)

4. การตอบสนองทางอารมณ์ (affective responsiveness) เป็นความสามารถที่จะตอบสนองทางอารมณ์ต่อสิ่งกระตุ้นอย่างเหมาะสมทั้งในแง่ของคุณภาพและปริมาณ (การที่บุคคลสื่อให้อีกฝ่ายหนึ่งรู้ถึงความรู้สึก ไม่จัดอยู่ในหัวข้อนี้ แต่จัดอยู่ในหัวข้อของการสื่อสาร) อารมณ์ที่เกิดขึ้นอาจแบ่งได้เป็น 1) อารมณ์ในภาวะปกติ เช่น อารมณ์รัก ความสุข ความยินดี 2) อารมณ์ในภาวะปกติ เช่น ความกลัว โกรธ เศร้า เสียใจ ผิดหวัง (Ryan; Epstein; Keitner; Miller; & Bishop. 2005) ทั้งนี้ การตอบสนองทางอารมณ์จากครอบครัวจะแตกต่างกันไป เช่น ในวัยเด็กเล็กต้องการการตอบสนองจากแม่และพ่อซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็น แต่เมื่อเข้าสู่วัยรุ่นการตอบสนองทางอารมณ์ส่วนหนึ่งจะได้รับจากบุคคลภายนอกครอบครัว เช่น กลุ่มเพื่อนฝูง ดังนั้นครอบครัวจำเป็นต้องตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ให้เหมาะสมกับพัฒนาการของสมาชิกในครอบครัว นอกจากนี้ ในการประเมินความเหมาะสม คุณภาพและปริมาณของอารมณ์ที่แสดงออก บางครอบครัวอาจแสดงออกเฉพาะอารมณ์ดี เช่น รัก สนุก ดีใจ แต่จะไม่แสดงอารมณ์ที่ตรงกันข้าม เช่น ไม่สามารถแสดงอารมณ์โกรธต่อกันและกันได้ ลักษณะดังกล่าวถือว่าเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม อาจนำมาสู่ปัญหา เด็กที่เติบโตมาในครอบครัวดังกล่าวอาจมีการจำกัดในการแสดงออกทางอารมณ์ และทำให้เกิดปัญหาบุคลิกภาพตามมา ครอบครัวที่ทำหน้าที่ปกติจะสามารถแสดงอารมณ์ได้หลากหลายในปริมาณที่เหมาะสม ตามแต่สถานการณ์ อย่างไรก็ตามการพิจารณาเรื่องการตอบสนองทางอารมณ์ต้องคำนึงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมด้วย

5. ความผูกพันทางอารมณ์ (affective involvement) เป็นระดับการแสดงออกซึ่งความสนใจ เห็นคุณค่าในสิ่งต่าง ๆ ที่สมาชิกแต่ละคนกระทำ รวมถึงระดับความรู้สึกผูกพันห่วงใยที่แต่ละบุคคลมีต่อกัน ความผูกพันมีหลายระดับ (Ryan; Epstein; Keitner; Miller; & Bishop. 2005) คือ 1) ปราศจากความผูกพัน (lack of involvement) สมาชิกในครอบครัวไม่สนใจใยดีกัน เพียงใช้ชีวิตอยู่ในหลังคาเดียวกันเท่านั้น 2) ผูกพันแบบไม่มีความรู้สึก (involvement devoid of feelings) มีความสนใจ

กันอยู่บ้าง แต่ความรู้สึกทางอารมณ์ต่อกัน และความห่วงใยในความเป็นอยู่ของอีกฝ่าย มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น หรือแทบไม่มีเลย และเป็นไปตามหน้าที่ เช่น ได้รับการเรียกร้องให้แสดงออก หรือในภาวะจำเป็น รวมทั้งการเป็นไปเพื่อความอยากรู้ อยากเห็น หรือ อยากที่จะควบคุมอีกฝ่าย เป็นต้น

3) ผู้ผูกพันเพื่อตนเอง (narcissistic involvement) ความสนใจในอีกฝ่ายหนึ่งนั้นเป็นไปเพื่อตนเอง (egocentric) เสริมคุณค่าให้ตนเอง ไม่ใช่ความสนใจที่แท้จริง 4) ผู้ผูกพันอย่างมีความเข้าอกเข้าใจ (empathic involvement) ความสนใจผูกพันต่ออีกฝ่ายอย่างแท้จริง โดยมีพื้นฐานอยู่บนความเข้าใจความต้องการของอีกฝ่ายหนึ่ง ความผูกพันลักษณะนี้จึงสามารถตอบสนองความต้องการทางอารมณ์ของอีกฝ่ายหนึ่งได้อย่างเหมาะสม 5) ผู้ผูกพันมากเกินไป (over involvement) ลักษณะความสนใจ เอาใจใส่มากเกินไป จนอีกฝ่ายหนึ่งไม่มีความเป็นส่วนตัว ไม่มีความเป็นตัวของตัวเองอย่างเพียงพอ 6) ผู้ผูกพันจนเป็นเหมือนบุคคลเดียวกัน (symbiotic involvement) ความผูกพันที่เหนียวแน่น จนกระทั่งเหมือนกับทั้งคู่เป็นคนเดียว และขอบเขตความเป็นส่วนตัวของแต่ละคน (personal boundary) ไม่ชัดเจนหรือไม่มีเลย ความผูกพันแบบนี้จัดว่าเป็นพยาธิสภาพ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2541)

6. การควบคุมพฤติกรรม (behavior control) แบบแผนที่ครอบครองปฏิบัติเพื่อควบคุมหรือจัดการกับพฤติกรรมของสมาชิกในสถานการณ์ต่าง ๆ การควบคุมพฤติกรรมเป็นการฝึกฝนระเบียบวินัยภายในครอบครัว รวมถึงการจัดการกับพฤติกรรมต่างๆที่เกิดขึ้นรวมถึงพฤติกรรมในสถานการณ์ที่เป็นอันตรายต่อร่างกาย เช่น การเล่นไม้ขีดไฟในเด็ก การเล่นผาดโผน เป็นต้น ในวัยรุ่น เช่น การขับรถเร็วอย่างไม่มีมาตรการระวัง การทำร้ายตนเอง เป็นต้น

นอกจากนี้การควบคุมพฤติกรรมยังเกี่ยวกับพฤติกรรมตอบสนองต่อความต้องการหรือแรงขับด้านจิตใจ และชีวภาพ เช่น การกิน การนอน การขับถ่าย ความต้องการทางเพศ และความก้าวร้าว เป็นต้น และยังรวมถึง การหล่อหลอมพฤติกรรม (socializing behavior) ทั้งภายในครอบครัวและภายนอกครอบครัว ลักษณะการควบคุมพฤติกรรมในครอบครัวอาจแบ่งได้เป็น 4 แบบ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2541) ดังนี้ แบบที่ 1 การควบคุมพฤติกรรมแบบเข้มงวด (rigid behavior control) การควบคุมพฤติกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวมีลักษณะเข้มงวด มีการกำหนดหน้าที่แน่นอน ครอบครัวลักษณะนี้จะปฏิบัติภารกิจรายวันได้ค่อนข้างดี สมาชิกจะรู้ว่า แต่ละคนมีหน้าที่ต้องทำอะไรชัดเจน แต่จะมีการปรับตัวลำบาก เนื่องจากไม่มีโอกาสสำหรับต่อรองหรือการผ่อนคลายเป็นตามสถานการณ์ แบบที่ 2 การควบคุมพฤติกรรมแบบยืดหยุ่น (flexible behavior control) ครอบครัวลักษณะนี้มีมาตรฐานหรือกฎสำหรับพฤติกรรม แต่มีความยืดหยุ่นพอประมาณ โดยมีการปรับเปลี่ยน ผ่อนคลาย ตามแต่สถานการณ์ การควบคุมพฤติกรรมลักษณะนี้เป็นแบบที่เหมาะสมและมีประสิทธิภาพ มากที่สุด เพราะเป็นลักษณะที่เข้าใจกัน ให้การสนับสนุน และอบรมไม่ใช่เผด็จการ ทำให้สมาชิกรู้สึกถึงการให้ความ

ร่วมมือกัน ปฏิบัติตามกฎหมายที่ตั้งไว้ แบบที่ 3 การควบคุมพฤติกรรมแบบปล่อย (laissez-faire behavior control) เป็นลักษณะการควบคุมพฤติกรรมที่ไม่มีทิศทางที่แน่นอนว่าสมาชิกควรประพฤติอย่างไร ไม่มีการชี้นำ ตัดสิน หรือแทรกแซงจากสมาชิกอื่น เพื่อให้พฤติกรรมมีความเหมาะสม ลักษณะแบบนี้สามารถทำอะไรได้ตามใจชอบ ครอบครัวแบบนี้จะปฏิบัติหน้าที่ได้ไม่ค่อยดี มีปัญหาด้านการสื่อสาร ด้านการมอบหมายบทบาท เด็กที่เติบโตในครอบครัวแบบนี้จะรู้สึกไม่มั่นคง การควบคุมตนเองไม่ดี และอาจมีลักษณะเรียกร้องความสนใจมากเกินไป แบบที่ 4 การควบคุมพฤติกรรมแบบยุ่งเหยิง (chaotic behavior control) เป็นลักษณะการควบคุมพฤติกรรมในรูปแบบที่ไม่แน่นอน บางครั้งเหมือนจะเข้มงวดมากเกินไป บางครั้งยืดหยุ่นมากเกินไป บางครั้งใครจะทำอะไรก็ได้ขึ้นอยู่กับความพอใจหรืออารมณ์ของบุคคล ไม่คำนึงถึงสถานการณ์ ลักษณะแบบนี้ทำให้สมาชิกในครอบครัวสับสนว่าจะประพฤติปฏิบัติตนอย่างไรในสถานการณ์ที่แตกต่างกัน การควบคุมพฤติกรรมแบบนี้ไม่เหมาะสมกับบรรดา 4 แบบ เพราะทำให้ครอบครัวไม่มีเสถียรภาพ และความเสมอต้นเสมอปลาย หรือความแน่นอนในการปฏิบัติหน้าที่ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2537)

จากที่กล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวมีความสำคัญต่อการสร้างสัมพันธภาพในครอบครัวและขึ้นอยู่กับความสามารถของสมาชิกในครอบครัวซึ่งได้มาจากการพัฒนาและเรียนรู้วิธีการปรับตัวในการใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน เพื่อให้สมาชิกในครอบครัวเกิดความเข้าใจกันและใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

7.6 การวัดการทำหน้าที่ในครอบครัว

การวัดการทำหน้าที่ของครอบครัวสามารถทำได้ทั้งวิธีการสอบถาม โดยให้สมาชิกในครอบครัวเป็นผู้ประเมินตามการรับรู้ของแต่ละคนต่อสิ่งที่ครอบครัวปฏิบัติ และการทำความเข้าใจรูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกภายในครอบครัวด้วยวิธีการสังเกตที่จะทำให้ทราบถึงปฏิสัมพันธ์ที่สมาชิกมีต่อกัน การสื่อสารโดยไม่ใช้วาจาและลำดับปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นภายในครอบครัว การทำหน้าที่ของครอบครัวสามารถประเมินได้หลายรูปแบบ ตามแนวคิดต่าง ๆ ได้แก่

- 1) แนวคิดการทำหน้าที่ของครอบครัวของแมคมาสเตอร์ (MMFF) ของเอปส์ทีน บาลด์วินและบิชอป (Epstien; Baldwin; & Bishop. 1983) เป็นการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวใน 6 ด้านได้แก่ การแก้ไขปัญหา การสื่อสาร บทบาท การตอบสนองทางอารมณ์ ความผูกพันทางอารมณ์ และการควบคุมพฤติกรรม
- 2) แนวคิดการทำหน้าที่ของครอบครัวแบบเซอร์คัมเพลกซ์ (circumplex model) ของฮอลสันและแมคคัปปิน (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2540; อ้างอิงจาก Olson; & McCubbin. 1982) ประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวใน 3 ด้าน คือ 1) ความผูกพันทางอารมณ์ที่สมาชิกใน

ครอบครัวมีต่อกัน (family cohesion) 2) ความสามารถของครอบครัวในการปรับเปลี่ยนโครงสร้าง บทบาทและสัมพันธ์ภาพเพื่อตอบสนองต่อสถานการณ์และความเครียดที่เกิดขึ้น (family adaptability) 3) การสื่อสารภายในครอบครัว (family communication)

3) แนวคิดการทำหน้าที่ของครอบครัวแบบบีเวอร์ (Beavers system model)

ของบีเวอร์ แฮมสันและฮัลกัส (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2540; อ้างอิงจาก Beavers; Hamson; & Hulgus. 1985) ประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวใน 3 ด้าน คือ 1) ความสามารถของครอบครัว (competence) ในการจัดระบบภายในให้ดำเนินไปได้อย่างเรียบร้อย 2) ทิศทางของปฏิสัมพันธ์ (style) ที่ครอบครัวมีต่อตนเองและมีระบบภายนอก

ในปัจจุบันมีการพัฒนาเครื่องมือหลายอย่างเพื่อช่วยให้การประเมินเป็นไปอย่างมีมาตรฐาน เครื่องมือแบ่งออกเป็น 2 แบบ (อุมาพร ตรังคสมบัติ. 2540) ดังนี้

1) แบบวัดอย่างมีโครงสร้าง ประกอบด้วยคำถามที่มีรูปแบบที่แน่นอน เช่น McMaster Structures Interview of Family Functioning (McSIFF) โดยผู้ประเมินจะสอบถามครอบครัว สังเกต ปฏิสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นในขณะสอบถามและอาจมีการมอบหมายให้ครอบครัวทำงานบางอย่างร่วมกันเพื่อสังเกตการปฏิสัมพันธ์ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น

2) แบบวัดที่เป็นเครื่องมือให้ครอบครัวประเมินตนเอง เช่น Family Adaptability and Cohesion Evaluation Scales (FACES) ซึ่งใช้ประเมินการปรับตัวและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน สำหรับ Family Assessment Device (FAD) เป็นแบบสอบถามที่พัฒนาขึ้นตามแนวคิดแมคมาสเตอร์ ประกอบด้วยข้อคำถามเกี่ยวกับการทำหน้าที่ของครอบครัวโดยตรง จำนวน 60 ข้อ โดยให้สมาชิกครอบครัวตอบเอง เครื่องมือนี้ได้ถูกนำมาใช้อย่างแพร่หลาย สำหรับในประเทศไทย อุมาพร ตรังคสมบัติ (2540) พบว่า ข้อความในแบบประเมิน FAD มีหลายข้อที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตของคนไทย จึงได้สร้างแบบประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวตามกรอบแนวคิดแมคมาสเตอร์เช่นเดียวกัน เรียกว่า Chulalongkorn Family Inventory (CFI) จำนวน 36 ข้อ

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยพัฒนาแบบวัดการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัวของสิทธิ พงศ์ วัฒนานนท์สกุล (2552) มี 23 ข้อ เป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) ที่มี 4 ระดับ คือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อยและตรงน้อยที่สุด พัฒนามาจากแบบวัดประเมินครอบครัว (Family Assessment Device : FAD) ตามแนวคิดของมหาวิทยาลัย McMaster Model of family functioning พัฒนาโดยเอปสทีน บิชอปและเลวิน (Epstein; Bishop; & Levin. 1978) และเอปสทีน บาลด์วินและบิชอป (Epstien; Baldwin; & Bishop. 1983) เนื่องจากเป็นแบบวัดที่เน้นเฉพาะด้านที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกัน หรือเป็นสาเหตุของปัญหาพฤติกรรมและเน้นเฉพาะการทำหน้าที่ในปัจจุบันของครอบครัวในด้านต่างๆ

7.7 งานวิจัยในและต่างประเทศที่ศึกษาการทำหน้าที่ของครอบครัวกับเอกลักษณ์แห่งตน

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการทำหน้าที่ของครอบครัวกับเอกลักษณ์แห่งตนพบว่า มีงานวิจัยที่ศึกษาสัมพันธภาพในครอบครัวกับเอกลักษณ์แห่งตนและมีการศึกษาในลักษณะที่ใกล้เคียงกันดังต่อไปนี้

อดัมส์ (ดวงเดือน พันธมนาวิน; และ ดุจเดือน พันธมนาวิน. 2541: 40; อ้างอิงจาก Adams. 1985) ได้ศึกษา 45 ครอบครัว โดยเก็บข้อมูลจากสามี ภรรยา และบุตรสาวซึ่งเป็นนักศึกษา มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง โดยวัดเอกลักษณ์แห่งอีโก้ พบว่าบิดามารดาที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อบุตรสาว มีลูกที่มีเอกลักษณ์แห่งอีโก้สูงกว่าลูกของบิดามารดาประเภทตรงข้ามกันสอดคล้องกับโกรทแวนท์และคูเปอ์ (Grotrvant; & Cooper. 1985) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างบิดามารดากับเด็กวัยรุ่นและพัฒนาการทางจิตสังคมในกลุ่มตัวอย่าง 84 ครอบครัว ที่มีบุตรเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและมีบุตรวัยเด็กอีกคนหนึ่ง โดยผู้วิจัยได้อัดเทปการสนทนาที่ใช้เวลาประมาณ 20 นาที โดยให้แต่ละครอบครัววางแผนกิจกรรมร่วมกันในช่วงวันหยุด 2 สัปดาห์ โดยไม่มีข้อจำกัดด้านงบประมาณเพื่อพิจารณาปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวเกี่ยวกับการแก้ปัญหา และการร่วมกันปรับแผนการเพื่อดูการมีส่วนร่วมของบุตรวัยรุ่นในครอบครัว พบว่า รูปแบบปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุตรชายกับบิดาเกี่ยวกับพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตน นอกจากนี้ยังพบว่า ความสามารถในการสื่อสารภายในครอบครัวสัมพันธ์กับพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนสอดคล้องกับงานวิจัยของแอนเดอร์สันและเฟลมมิง (เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี. 2540: 32; อ้างอิงจาก Anderson; & Fleming. 1987) ได้ศึกษาขอบวนการสร้างเอกลักษณ์แห่งตน (Ego Identity) ของนิสิตวัยรุ่นจำนวน 93 คน โดยให้รายงานความสัมพันธ์ภายในครอบครัว พบว่า มีความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสัมพันธ์ภายในครอบครัวในลักษณะที่แน่นแฟ้นกับการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น สอดคล้องกับแซนด์รา (Sandra 1995. Abstract) ศึกษาปฏิสัมพันธ์ภายในครอบครัวกับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นเชื้อสายเม็กซิกัน-อเมริกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนจำนวนทั้งสิ้น 122 คน ซึ่งกำลังเรียนอยู่ในเกรด 10 และ 12 พบว่า วัยรุ่นที่มีเอกลักษณ์แห่งตนอย่างมั่นคงจะมีบรรยากาศในครอบครัวที่อบอุ่น บิดามารดาให้การยอมรับในตัวบุตรและงานวิจัยประเด็นที่สอดคล้องกัน คือ จูเนรี (Guner. 2001: Abstract) ได้ศึกษาสำรวจแหล่งที่มาของเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นชาวตุรกี โดยการสัมภาษณ์วัยรุ่นชาย 3 คน หญิง 3 คน เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในด้านลักษณะทางสังคม ครอบครัว บุคลิกภาพ ภายนอก และคุณธรรม จริยธรรม พบว่า ลักษณะทางสังคมและครอบครัวมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนสูง ความรักชาติและการเข้าร่วมกิจกรรมทางศาสนามีบทบาทต่อเอกลักษณ์แห่งตนด้านคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งเอกลักษณ์แห่งตนโดยทั่วไปมีอิทธิพลต่ออารมณ์สติปัญญา พฤติกรรม และความสัมพันธ์ทางสังคม

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยที่น่าสนใจเกี่ยวกับกระบวนการเลี้ยงดูของครอบครัว คืองานวิจัยของพรพิมล เปลี่ยนภักดี (2548: 54-56) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการเลี้ยงดูกับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น ผลการวิจัยพบว่า วัยรุ่นที่ได้รับกระบวนการเลี้ยงดูต่างกันมีเอกลักษณ์แห่งตนแตกต่างกัน วัยรุ่นที่พ่อและแม่อบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนมีเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าวัยรุ่นที่พ่อและแม่อบรมเลี้ยงดูแบบใช้อารมณ์ วัยรุ่นที่พ่อและแม่อบรมเลี้ยงดูแบบรักสนับสนุนและแบบใช้อารมณ์ไปพร้อมกัน มีเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าวัยรุ่นที่พ่อและแม่อบรมเลี้ยงดูแบบใช้อารมณ์ กระบวนการอบรมเลี้ยงดูแบบพ่อและแม่รักสนับสนุน มีความสัมพันธ์ทางบวกกับเอกลักษณ์แห่งตน กระบวนการอบรมเลี้ยงดูแบบพ่อและแม่ใช้อารมณ์ มีความสัมพันธ์ทางลบกับเอกลักษณ์แห่งตน กระบวนการอบรมเลี้ยงดูแบบพ่อและแม่แบบรักสนับสนุนและแบบใช้อารมณ์ไปพร้อมกัน ไม่มีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตน มีงานวิจัยประเด็นที่สอดคล้องกัน คืองานวิจัยของเบเยอร์และกูสเซ็นส์ (Beyers; & Goossens, 2008) ได้ทำการศึกษา กระบวนการรับรู้การเลี้ยงดูและรูปแบบเอกลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นตอนปลาย พบว่าการเลี้ยงดูของครอบครัวและรูปแบบเอกลักษณ์แห่งตนมีลักษณะที่เชื่อมต่อกัน โดยเน้นพ่อแม่ที่เป็นแหล่งสำคัญของสังคมในการพัฒนาเอกลักษณ์ของเด็กไปจนถึงวัยรุ่นตอนปลาย

สำหรับงานวิจัยในประเทศไทย งานวิจัยของเนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ (2541: 127-132) ศึกษาปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นในเขตกรุงเทพมหานคร โดยทำการศึกษากับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-6 จำนวน 400 คน พบว่า สัมพันธภาพกับมารดาทัศนคติต่อมารดา สามารถพยากรณ์เอกลักษณ์แห่งตนรวมทุกด้านสอดคล้องกับงานวิจัยของงามดาวนิทานนท์ และคณะ (2545: 11) ศึกษาการวิเคราะห์หัตถ์เชิงสาเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย พบว่า เยาวชนมีสุขภาพจิตดี เนื่องจากรายงานว่าบิดามารดากับตนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและรู้ว่าบิดากับมารดามีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาก เยาวชนที่มีพัฒนาการทางจิตสังคมอย่างเหมาะสม และมีเอกลักษณ์แห่งตนสูง เนื่องจากมีทัศนคติที่ดีต่อบิดามารดา รับรู้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผลมาก และรู้ว่าสามารถจัดการกับความขัดแย้งระหว่างบิดากับมารดาได้มากด้วย ซึ่งการรับรู้ 3 ประการหลังดังกล่าวจะมีปริมาณมากน้อยเพียงใดขึ้นกับปริมาณความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเยาวชนกับบิดามารดา และการรับรู้ความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบิดากับมารดาอีกทอดหนึ่ง และพบอีกว่าเยาวชนมีพัฒนาการทางจิตสังคมสูงทำให้มีเอกลักษณ์แห่งตนสูงตามไปด้วยมีงานวิจัยประเด็นที่สอดคล้องกัน คืองานวิจัยของอาริสรา หมดโรจน์ (2546: 60) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว เอกลักษณ์แห่งตน และพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนวัยรุ่น ผลวิจัยพบว่า นักเรียนวัยรุ่นที่มีสัมพันธภาพในครอบครัวต่างกันมีเอกลักษณ์แห่งตนแตกต่างกัน ผลที่ได้นี้สอดคล้องกับปานจิต สุชีศิลป์ (2546: 5) ได้ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว การบรรลุตามพัฒนาการและเอกลักษณ์แห่งตนของเยาวชนที่อยู่ใน

สถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง กรุงเทพมหานคร พบว่าเยาวชนชายที่สัมพันธ์ภาพในครอบครัวต่างกัน มีเอกลักษณ์แห่งตนแตกต่างกันสอดคล้องกับงานวิจัยของเบนสันและเอดเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) โดยศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นผ่านการรับรู้เกี่ยวกับตนเองตามช่วงอายุในด้านต่างๆ ผลการวิจัยพบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของประชากรที่อยู่ในช่วงวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นคือสัมพันธ์ภาพในครอบครัวมีผลต่อพัฒนาการด้านเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตนกับการทำหน้าที่ของครอบครัว ทำให้ผู้วิจัยทราบถึงความสำคัญของการทำหน้าที่ของครอบครัวว่าอิทธิพลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน เป็นผลทำให้ผู้วิจัยนำตัวแปรการการทำหน้าที่ของครอบครัวมาศึกษาในงานวิจัยครั้งนี้และตั้งสมมติฐานว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น

8. เอกสารเกี่ยวข้องกับเพศและเอกลักษณ์แห่งตน

ประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับบุคลิกภาพและจิตวิทยาพัฒนาการคือการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนและปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน ตามทฤษฎีพื้นฐานของเอกลักษณ์แห่งตนและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องพบว่า ปัจจัยด้านครอบครัว สังคม วัฒนธรรม ความแตกต่างระหว่างบุคคลมีผลต่อกระบวนการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน และความแตกต่างระหว่างเพศเป็นอีกหนึ่งปัจจัยส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนอธิบายได้จากหลายทฤษฎีและงานวิจัยที่ผ่านมา (Mousavi & Roshan. 2010) อีริคสันอธิบายว่าพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนสามารถสมบูรณ์ได้ด้วย ความแตกต่างของเพศหญิงและชาย กล่าวคือ ความแตกต่างด้านร่างกายสามารถส่งผลต่อพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนและจะทำให้วัยรุ่นประสบความสำเร็จในการค้นหาเอกลักษณ์แห่งตน (Buckler. 2005)

มาร์เซีย (Marcia. 1966, 1983) กล่าวถึงสถานะเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นว่า วัยรุ่นจะค้นหาและตรวจสอบปัจจัยที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตน ทำให้วัยรุ่นได้รับคุณค่าในตนเอง ได้รับบทบาทและสัมพันธ์ภาพในสังคม อาร์เชอร์ (Archer. 1985) พบความแตกต่างในการค้นหาเอกลักษณ์แห่งตนของเพศหญิงและชายคือ หากเพศชายและหญิงต้องตัดสินใจเรื่องเกี่ยวกับงาน ความคาดหวังจากงาน เพศหญิงมีแนวโน้มที่จะสนใจ คำนึงถึงความต้องการของตนเองและผู้อื่นมากกว่าเพศชาย โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเกี่ยวกับอนาคตของครอบครัว ถึงแม้ว่าเอกลักษณ์แห่งตนเน้นไปที่ความเป็นตัวตนของตนเอง (sense of self) ซึ่งมีความหมายต่อการเลือกงานและคุณค่า อย่างเช่น งานวิจัยของ Josseison.1982 พบว่าเพศหญิงมีความเข้าใจที่แตกต่างจากเพศชายว่าเอกลักษณ์แห่งตนคือ ความเป็นตัวของตนเองที่เกี่ยวข้องตนเองกับคนอื่น ซึ่งความแตกต่างทางสังคมทำให้เกิดความแตกต่างของความคาดหวัง ความคาดหวังของสังคมที่มี

ต่อหญิงและชายจะเพิ่มขึ้นในช่วงวัยรุ่นเพราะพ่อแม่และเพื่อนๆ เชื่อว่า เป็นสิ่งที่ทำให้วัยรุ่นเข้าใกล้ผู้ใหญ่มากขึ้น ความคาดหวังจากเพศชายและหญิงนั้นแตกต่างกันคือ เพศชายถูกคาดหวังให้มีบุคลิกแบบกล้าแสดงออก สามารถพึ่งพาตนเองได้ เป็นผู้นำ ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหาและการตัดสินใจ สำหรับเพศหญิงถูกคาดหวังให้ไวต่อความรู้สึกต่อผู้อื่น ใช้การหยั่งรู้ที่เกิดขึ้นในใจมากกว่าใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา (Mousavi & Roshan. 2010)

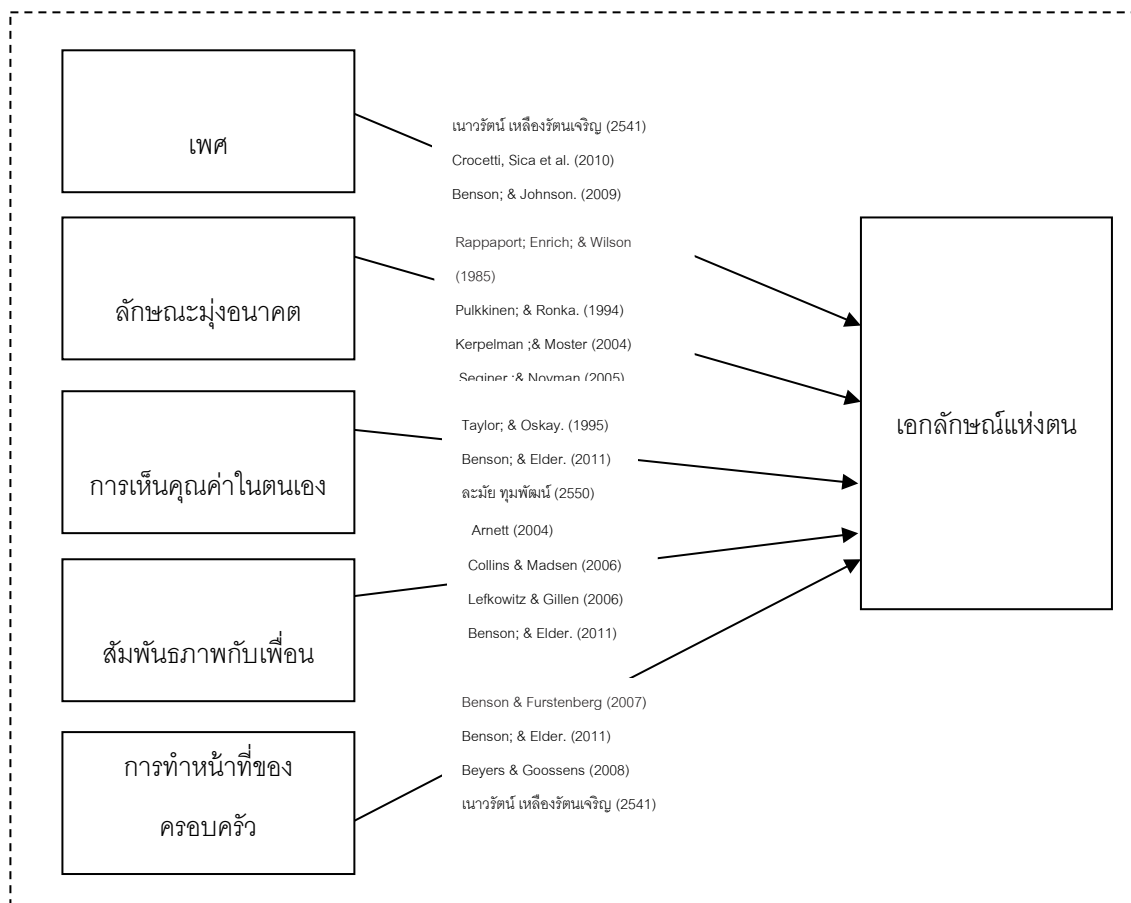
โจสเซลสัน (Josselson. 1982) เชื่อว่าพันธกิจของวัยรุ่น (psychological tasks) ทั้งเพศชายและหญิงมีความแตกต่างที่สำคัญคือ ภาระเกี่ยวกับความเป็นอิสระ ความเป็นตัวเองและการแยกเป็นตัวเอง สำหรับลักษณะของความเป็นชายเน้นความเป็นอิสระ ความเป็นตัวเอง ส่วนเพศหญิงเน้นที่การสนใจห่วงใยผู้อื่น อารมณ์ความรู้สึกและการพึ่งพาอาศัยกันและกัน (Shahraray. 2005) การเรียนรู้บทบาททางเพศ เริ่มตั้งแต่วัยเด็กทั้งความสนใจของเด็กและการเรียนรู้ทางสังคม จากวัยเด็กตอนต้นที่มีการเลียนแบบบิดามารดาเพื่อให้ได้รับความรักจากบิดามารดา ผู้วัยเด็กตอนปลายที่มีความต้องการเป็นสมาชิกของกลุ่ม ทำให้ความต้องการการยอมรับจากเพื่อนมากขึ้น เป็นแรงกระตุ้นให้เด็กต้องประพฤติตามบทบาททางเพศของตน (ศรีเรือน แก้วกังวาน. 2518: 67) เพศ (gender) จึงเป็นองค์ประกอบวิกฤติเกี่ยวกับเอกลักษณ์ตั้งแต่แรกเกิด วัยเด็ก วัยรุ่นและวัยผู้ใหญ่ ทั้งเพศชายและเพศหญิงถูกกำหนดให้ทำตามภาพพจน์บทบาทที่เหมาะสมกับเพศของแต่ละบุคคล เช่น ภาพพจน์ของบทบาทเพศชาย ได้แก่ การมีเหตุผล ความทะเยอทะยาน และความก้าวร้าว ส่วนภาพพจน์ของบทบาทเพศหญิง ได้แก่ ความอ่อนโยน นุ่มนวล การชอบเข้าสังคมและความเห็นใจ (จริยกุล ศรีสุวรรณ. 2542: 25; อ้างอิงจาก รัชนี้ ลาซโรจน์. 2527) กล่าวว่า ความแตกต่างทางเพศเป็นปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนในเรื่องอาชีพการงาน กล่าวคือ สภาพทางกายและสังคมที่สืบเนื่องจากการเกิดเป็นเพศต่างกันและมีบทบาทต่างกัน ทำให้ชายและหญิงมีโอกาสเลือกและทำงานต่างกัน งานวิจัยในต่างประเทศ อาดัมส์และฟิทช์ (Adams; & Fitch. 1982: 574) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางเอกลักษณ์ทั้งเพศหญิงและเพศชายในนักศึกษาชั้นปีที่ 1, 2 และ 3 ในมหาวิทยาลัย พบว่า รูปแบบของการเปลี่ยนแปลงสภาวะทางเอกลักษณ์จะคล้ายกันทั้ง 2 เพศ แต่เพศชายจะมีอัตราการเปลี่ยนเอกลักษณ์เร็วกว่าเพศหญิง งานวิจัยของรอตแมน (Rothman. 1984) ได้วิเคราะห์สถานะทางเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น กลุ่มตัวอย่างเป็นนิสิตจำนวน 88 คน ผลวิจัยสอดคล้องกับสโกห์รีและคนอื่นๆ (Skohri et al. 2007) พบว่า สถานะทางเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นชายและหญิงมีความแตกต่างกันสอดคล้องกับฟรีเชียลและบาร์เกอร์ (Adams. 2003: 59; อ้างอิงจาก Fregeau; & barger. 1986) ที่ศึกษาการวัดกระบวนการของวัยรุ่นโดยใช้แบบทดสอบ OMEIS พบว่ามีความสัมพันธ์ของความแตกต่างระหว่างเพศในสถานะที่มีความสับสนในเอกลักษณ์และสถานะที่ยังค้นหาเอกลักษณ์ของตนที่มานั่นเองโดยพบว่าเพศหญิงมีระดับคะแนนที่สูงกว่าเพศชายทั้งสองสถานะสอดคล้องกับมูซาวิและโรชาน (Mousavi; & Roshan. 2010) ที่ศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของนักศึกษา

มหาวิทยาลัยประเทศอิหร่านจำนวน 1,004 คน พบว่าวัยรุ่นเพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนแตกต่างจากเพศชายโดยเพศหญิงมีคะแนนเฉลี่ยเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าเพศชายสอดคล้องกับคริสโตเฟอส์ (Kimmel; & Weiner. 1995: 406; citing Christopherson. 1998) ได้ศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นชายและหญิง เกรด 7-12 จำนวน 1,691 คน โดยใช้แบบวัด EOM-EIS ผลการศึกษาพบว่า เพศหญิงมีระดับเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าเพศชายสอดคล้องกับมอดี้ (Mody. 1995: Abstract) ได้ศึกษาพัฒนาการ ของเอกลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นเชื้อสายเอเชีย-อินเดียที่อาศัยอยู่ในอเมริกา อายุ 13-21 ปี จำนวน 115 คน วัดระดับเอกลักษณ์แห่งตนโดยใช้แบบวัด EOM-EIS 2 ผลการศึกษาพบว่าเอกลักษณ์แห่งตนมีความแตกต่างกันตามตัวแปรเพศ โดยเพศหญิงมีระดับเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าเพศชายซึ่งผลวิจัยสอดคล้องกับ โอมิเดียน (Omidian .2008) ศึกษาเกี่ยวกับสถานะทางเอกลักษณ์แห่งตนของเพศหญิงและชายพบว่าระดับคะแนนของเพศชายสูงกว่าเพศหญิงในสถานะที่มีความสับสนในเอกลักษณ์ เช่นเดียวกับงานวิจัยกัน (Gunn. 1991) ที่ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสถานะเอกลักษณ์แห่งตนตามแนวคิดของอีริคสันและมาร์เซียและปัจจัยทางภูมิภาควะทางอาชีพตามแนวคิดของซูเปอร์ พบว่า ระดับคะแนนของเพศชายสูงกว่าเพศหญิงในสถานะที่มีความสับสนในเอกลักษณ์ และสถานะที่ยังค้นหาเอกลักษณ์ของตนที่แน่นอน ในเพศหญิงจะมีคะแนนที่สูงในสถานะที่ค้นหาเอกลักษณ์ของตนได้อย่างสมบูรณ์ สำหรับงานวิจัยในประเทศ จิรยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 68) ศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลายผลวิจัยพบว่าไม่พบความสัมพันธ์ระหว่างเพศกับเอกลักษณ์แห่งตน

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่กล่าวมาข้างต้น มีหลายงานวิจัยที่ชี้ให้เห็นเพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าเพศชาย จึงนำไปสู่การตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ คือ เพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าเพศชาย

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ทั้งนี้ ผู้วิจัยทำการศึกษาแยกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น มีกรอบแนวคิดในการวิจัยแบบเดียวกัน โดยตัวแปรอิสระ ได้แก่ เพศ ลักษณะมุ่งอนาคต การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อนและการทำหน้าที่ของครอบครัว ตัวแปรตาม ได้แก่ เอกลักษณ์แห่งตน จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องแสดงให้เห็นว่า ตัวแปรลักษณะมุ่งอนาคต การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อนและการทำหน้าที่ของครอบครัวส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนสอดคล้องกับงานวิจัยของละมัย ทুমพัฒน์ (2550), Kerpelman & Moster (2004), Beyers & Goossens (2008) และ Benson; & Elder. (2011) เพศตามการศึกษาก่อนหน้านี้ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนเช่นกันสอดคล้องกับงานวิจัยของเนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ (2541), Crocetti, Sica et al. (2010) และ Benson & Johnson. (2009) นำเสนอเป็นโมเดลกรอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

ภาพประกอบ 2 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (survey research) ที่มุ่งศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น เพื่อให้ได้สารสนเทศที่ถูกต้อง และสามารถอ้างอิงสู่ประชากรได้อย่างแม่นยำ ผู้วิจัยตระหนักถึงการควบคุมแหล่งของความคลาดเคลื่อนต่าง ๆ ซึ่งอาจเกิดขึ้นได้ในกระบวนการวิจัย ผู้วิจัยจึงพิจารณาเลือกกลุ่มตัวอย่างด้วยวิธีการสุ่มโดยคำนึงถึงธรรมชาติของประชากรและความแตกต่างของคุณลักษณะของเอกลักษณ์แห่งตนในประชากรที่ศึกษา โดยนำเสนอตามลำดับ ดังต่อไปนี้

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
2. เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้า
3. ขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพของเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การจัดกระทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากร

ประชากรในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. วัยรุ่นตอนปลาย อายุระหว่าง 18 ปี ถึง 21 ปี เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2555 มหาวิทยาลัยปิดของสถาบันการศึกษาของรัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 9 มหาวิทยาลัย จำนวนทั้งสิ้น 146,663 คน
2. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 22 ปี ถึง 25 ปี เป็นพนักงานบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ที่มีคนทำงานมากกว่า 200 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีจำนวน 507 แห่ง

กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ แบ่งเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่

1. วัยรุ่นตอนปลาย อายุระหว่าง 18 ปี ถึง 21 ปี กำลังศึกษาอยู่ระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ กำลังศึกษาอยู่ใน

ระดับชั้นปีที่ 1 ถึง 4 ปี การศึกษา 2555 จำนวน 350 คน ได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (two-stage random sampling) แบ่งเป็นนักศึกษาเพศชาย 175 คนและนักศึกษาเพศหญิง 175 คน

2. วัยผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 22 ปี ถึง 25 ปี เป็นพนักงานบริษัท 3 แห่งจำนวน 306 คน ได้มาจากการสุ่มแบบสองขั้นตอน (two-stage random sampling) แบ่งเป็นพนักงานเพศชาย 126 คนและพนักงานเพศหญิง 180 คน

การกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

เนื่องจากจำนวนประชากรมีขนาดใหญ่และไม่สามารถหาข้อมูลจำนวนประชากรที่แน่นอนได้ในกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2 ผู้วิจัยจึงได้มีวิธีกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ดังนี้

1. การกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของแฮร์และคนอื่นๆ (Hair; et al. 1998) คือ ใช้กฎแห่งความชัดเจน (rule of thumb) ซึ่งเสนอว่าควรใช้กลุ่มตัวอย่าง 50 คนต่อตัวแปรการวิจัย 1 ตัว การวิจัยนี้มีตัวแปรต้น 5 ตัว จำนวนตัวอย่างจึงควรมีขนาด 250 คนขึ้นไป

2. การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie; & Morgan. 1970) ได้จัดทำตารางระบุจำนวนของกลุ่มตัวอย่างที่จะสุ่ม เมื่อทราบจำนวนประชากร ตั้งแต่ประชากร 10 คนไปจนถึง 1 แสนคนและกำหนดระดับความคลาดเคลื่อนของการสุ่ม .05 ขนาดตัวอย่างที่กำหนดในตารางสำเร็จรูปเท่ากับ 384 คน

ผู้วิจัยพิจารณาเกณฑ์ในการกำหนดขนาดตัวอย่าง 2 วิธี ได้แก่ วิธีการกำหนดขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของแฮร์และคนอื่นๆ (Hair; et al. 1998) ใช้จำนวนตัวแปรต้นที่ศึกษามาใช้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งสัมพันธ์กับจำนวนพารามิเตอร์ที่ใช้ในการประมาณค่าและวิธีการกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของเครจซีและมอร์แกน (Krejcie; & Morgan. 1970) ที่พิจารณาจากระดับนัยสำคัญและขนาดประชากร ขนาดกลุ่มตัวอย่างที่คำนวณได้สอดคล้องกันคือ ไม่เกิน 400 คน ผู้วิจัยต้องการเก็บตัวอย่างให้ครอบคลุมทุกกลุ่มและเป็นตัวแทนที่ดีของประชากรเพื่อป้องกันความผิดพลาดจากการตอบแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์ ดังนั้นผู้วิจัยจึงกำหนดขนาดตัวอย่างจำนวนกลุ่มละ 432 คน

ขั้นตอนในการสุ่มกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาครั้งนี้ แบ่งกลุ่มตัวอย่างออกเป็น 2 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 เป็นวัยรุ่นตอนปลาย ผู้วิจัยเลือกวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (two-stage random sampling) ซึ่งมีขั้นตอน ดังนี้

ขั้นที่ 1 การสุ่มสถาบันการศึกษาที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) โดยสุ่มสถาบันการศึกษาของรัฐซึ่งเป็นมหาวิทยาลัยปิด สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 9 มหาวิทยาลัย ได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหาร

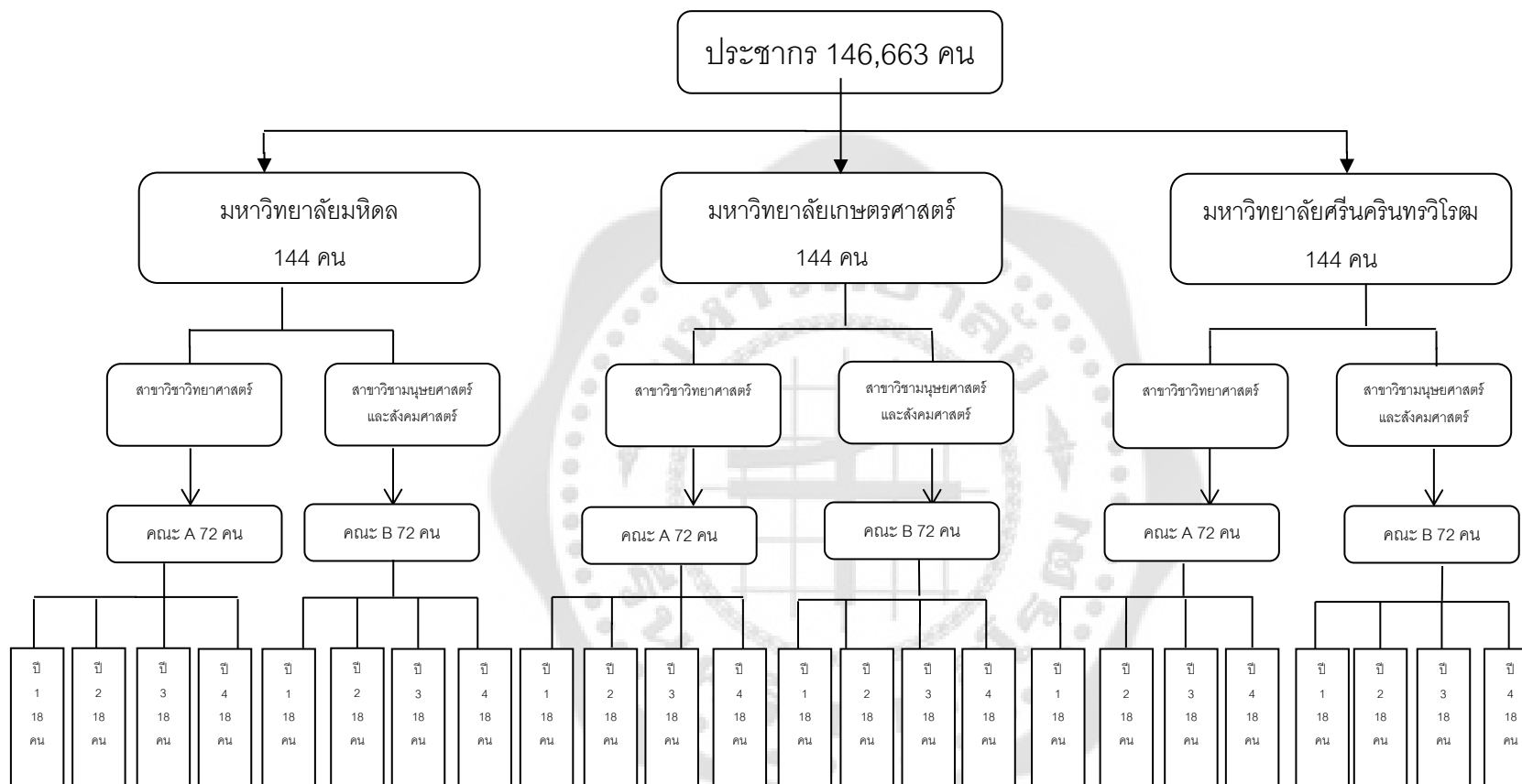
ลาดกระบัง สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าวิทยาเขตพระนครเหนือ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า
วิทยาเขตธนบุรี มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ สุ่ม
ได้ 3 มหาวิทยาลัยได้แก่ มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และ
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ขั้นที่ 2 การสุ่มนักศึกษาจากแต่ละมหาวิทยาลัย สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (stratified random sampling) แต่ละชั้นภูมิย่อยให้มีสัดส่วนที่เท่ากัน กลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 1 เป็นวัยรุ่นตอนปลาย คือ นักศึกษาแต่ละมหาวิทยาลัยจำนวน 144 คน แบ่งกลุ่มสาขาวิชาของแต่ละมหาวิทยาลัยออกเป็น 2 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์ 2) กลุ่มสาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ ใช้วิธีการสุ่มอย่างง่ายเพื่อเลือก 1 คณะในแต่ละกลุ่มสาขาวิชา แต่ละคณะมีจำนวนนักศึกษา 72 คน แต่ละคณะแบ่งออกเป็น 4 ชั้นปี ได้แก่ นักศึกษาชั้นปีที่ 1 ถึง 4 โดยให้แต่ละชั้นปีมีขนาดกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มละ 18 คน ทำการสุ่มเพศชายและเพศหญิง กำหนดให้แต่ละชั้นปี แบ่งเป็นเพศชาย 9 คนและเพศหญิง 9 คน รวมเป็นนักศึกษาเพศชาย 216 คนและนักศึกษาเพศหญิง 216 คน จะได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 432 คน โดยลักษณะการแบ่งชั้นภูมิและจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้นภูมิ แสดงในภาพประกอบ 3

สำหรับกลุ่มตัวอย่างกลุ่มที่ 2 เป็นวัยผู้ใหญ่ตอนต้น ผู้วิจัยเลือกวิธีการสุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบสองขั้นตอน (two-stage random sampling) ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

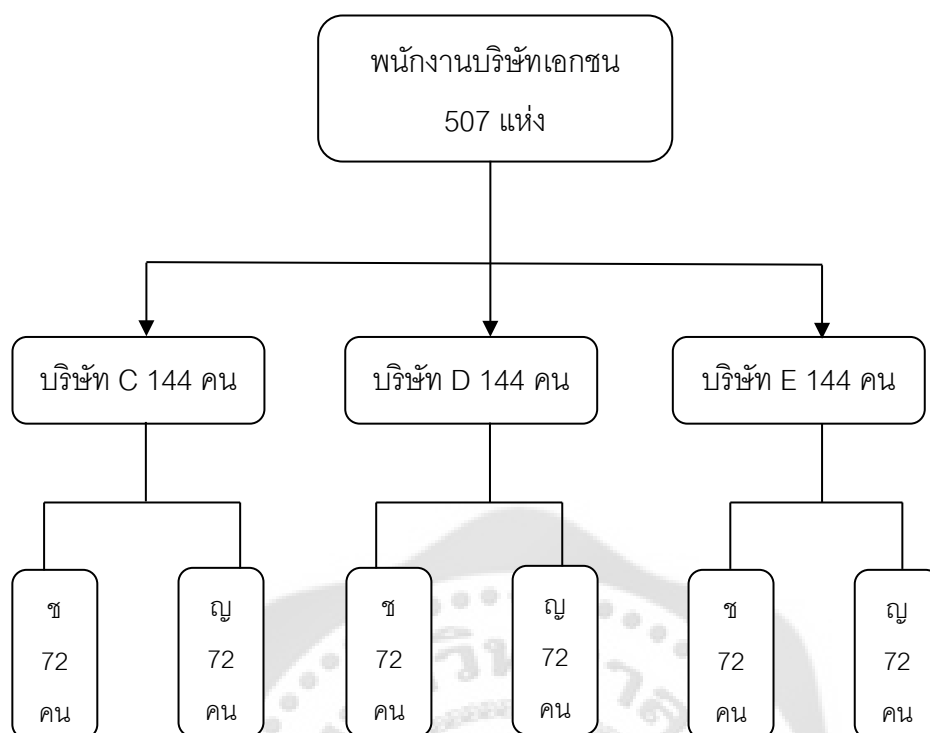
ขั้นที่ 1 การสุ่มบริษัทเอกชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างอย่างง่าย (simple random sampling) โดยสุ่มบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ที่มีคนทำงานมากกว่า 200 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีจำนวน 507 แห่ง สุ่มจำนวน 3 บริษัท

ขั้นที่ 2 การสุ่มพนักงานจากแต่ละบริษัท สุ่มกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มแบบเจาะจง (purposive sampling) ให้มีสัดส่วนที่เท่ากัน คือ บริษัทละ 144 คน แต่ละบริษัทแบ่งเป็นพนักงานเพศชาย 72 คน และพนักงานเพศหญิง 72 คน รวมพนักงานเพศชาย 216 คนและพนักงานเพศหญิง 216 คนจะได้กลุ่มตัวอย่างทั้งหมดจำนวน 432 คน โดยลักษณะการสุ่มกลุ่มตัวอย่างและจำนวนกลุ่มตัวอย่างในแต่ละชั้น แสดงในภาพประกอบ 4

ภาพประกอบ 3 ขนาดกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลาย

หมายเหตุ กำหนดให้แต่ละชั้นปี แบ่งเป็นเพศชาย 9 คนและเพศหญิง 9 คน

ภาพประกอบ 4 ขนาดกลุ่มตัวอย่างวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล จำนวน 6 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1. แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล

จากการทบทวนเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเอกลักษณ์แห่งตน จึงได้เก็บข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศและอายุ โดยนำผลนี้มาใช้ในการบรรยายลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ตัวอย่างแบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย / ในช่องที่ตรงกับความเป็นจริงของท่าน

1. เพศ ☐ ชาย
☐ หญิง
2. อายุ ☐ 18 - 21 ปี
☐ 22 - 25 ปี

ตอนที่ 2. แบบวัดเอกลักษณ์แห่งตน

ผู้วิจัยสร้างแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตนขึ้นเอง จากการศึกษาจากแนวคิดของเบนสันและเอลเดอร์ (Bensen; & Elder. 2011) แบบวัดประกอบด้วย 7 ด้าน จำนวน 36 ข้อ คือ 1) การรับรู้อายุตนเอง จำนวน 4 ข้อ 2) วุฒิภาวะทางสังคม จำนวน 5 ข้อ 3) ความรับผิดชอบในวัยผู้ใหญ่ จำนวน 6 ข้อ 4) ความเป็นผู้ใหญ่ จำนวน 4 ข้อ 5) ความเป็นตัวของตัวเอง จำนวน 7 ข้อ 6) ความมั่นใจในตนเอง จำนวน 5 ข้อ 7) การคิดพิจารณา จำนวน 5 ข้อ เป็นแบบวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อยและตรงน้อยที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ .86

ตัวอย่างแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตน

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้สึกที่ท่านมีต่อตนเอง กรุณาทำเครื่องหมาย / ลงในช่องคำตอบที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุด เพียงข้อละ 1 ช่องเท่านั้น และกรุณาตอบให้ครบทุกข้อ ทั้งนี้ข้อมูลจากแบบสอบถามจะถูกเก็บเป็นความลับ

ข้อ	ข้อความ	ตรง มาก ที่สุด	ตรง มาก	ตรง น้อย	ตรง น้อย ที่สุด
1	<u>ด้านการรับรู้อายุตนเอง</u> ฉันยัง <u>ไม่พร้อม</u> ที่จะเป็นผู้ใหญ่ในตอนนี้อยู่				
2	<u>ด้านวุฒิภาวะทางสังคม</u> ฉัน <u>แสดงอาการ</u> ไม่พอใจทันที หากมีผู้อื่นพูดได้แย้ง				
4	<u>ด้านความเป็นผู้ใหญ่</u> ฉัน <u>ยินดีรับฟัง</u> คำวิจารณ์จากผู้อื่นที่มีต่อฉัน				
5	<u>ด้านความเป็นตัวของตัวเอง</u> ฉันมี <u>จุดยืน</u> เป็นของตนเอง				
6	<u>ด้านความมั่นใจในตนเอง</u> ฉันสามารถ <u>ตัดสินใจเลือก</u> อาชีพได้ด้วยตนเอง				
7	<u>ด้านการคิดพิจารณา</u> ฉัน <u>ไม่สามารถ</u> แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง				

เกณฑ์การให้คะแนน

กรณีข้อความทางบวก

ตรงมากที่สุด ได้ 4 คะแนน

ตรงมาก ได้ 3 คะแนน

ตรงน้อย ได้ 2 คะแนน

ตรงน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

กรณีที่ข้อความทางลบเกณฑ์การให้คะแนนจะกลับกัน

การแปลความหมาย

ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดน้อยกว่า

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2541)

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
3.01-4.00	มีเอกลักษณ์แห่งตนสูง
2.01-3.00	มีเอกลักษณ์แห่งตนปานกลาง
1.00-2.00	มีเอกลักษณ์แห่งตนต่ำ

ตอนที่ 3. แบบวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดสัมพันธภาพกับเพื่อนของจริยกุล ตีรสวรรณ (2542) โดยแบ่งออกเป็น 6 ด้าน คือ 1) การให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนเมื่อเพื่อนต้องการความช่วยเหลือ 2) การรู้จักการให้และการรับ 3) การรู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น 4) การสนใจในความรู้สึกของเพื่อน 5) การยอมรับความแตกต่างระหว่างเพื่อน 6) การรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน จำนวน 23 ข้อ เป็นแบบวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับคือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อยและตรงน้อยที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ .87

ตัวอย่างแบบวัดสัมพันธภาพกับเพื่อน

คำชี้แจง อ่านข้อความต่อไปนี้แล้วทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับตัวท่าน

ข้อ	ข้อความ	ตรง มาก ที่สุด	ตรง มาก	ตรง น้อย	ตรง น้อย ที่สุด
1	<u>ด้านการให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนเพื่อนเมื่อ</u> <u>เพื่อนต้องการความช่วยเหลือ</u> ฉันมีความสุขที่ได้ <u>ช่วยเหลือ</u> เพื่อน				
2	<u>ด้านการรู้จักการให้และการรับ</u> เมื่อเพื่อนกระทำความดีฉัน <u>ชมเชย</u> เพื่อนด้วย ความจริงใจ				
3	<u>ด้านการรู้จักเคารพในสิทธิของผู้อื่น</u> ฉัน <u>ไม่นำ</u> เรื่องส่วนตัวของเพื่อนมาพูดคุย				
4	<u>ด้านการสนใจในความรู้สึกของเพื่อน</u> ฉันมักจะ <u>นำข้อผิดพลาด</u> ของเพื่อนๆ มาเป็น หัวข้อในการพูดคุย				
5	<u>ด้านการยอมรับความแตกต่างระหว่างเพื่อน</u> ฉัน <u>ยอมรับ</u> เพื่อนของฉันตามสภาพที่เขาเป็น				
6	<u>ด้านการรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน</u> ในการทำงานกลุ่ม ฉัน <u>ยอมรับ</u> ฟังความคิดเห็น ของเพื่อน				

เกณฑ์การให้คะแนน

กรณีข้อความทางบวก

ตรงมากที่สุด ได้ 4 คะแนน

ตรงมาก ได้ 3 คะแนน

ตรงน้อย ได้ 2 คะแนน

ตรงน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

กรณีที่ข้อความทางลบเกณฑ์การให้คะแนนจะกลับกัน

การแปลความหมาย

ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีสัมพันธภาพกับเพื่อนดีกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดน้อยกว่า

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2541)

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
3.01-4.00	มีสัมพันธภาพกับเพื่อนดี
2.01-3.00	มีสัมพันธภาพกับเพื่อนปานกลาง
1.00-2.00	มีสัมพันธภาพกับเพื่อนไม่ดี

ตอนที่ 4. แบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง

ผู้วิจัยพัฒนาจากแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเองของสุนิดา ปรีชาวงษ์ (2550) ซึ่งเป็นแบบวัด self-esteem scale ของโรเซนเบิร์ก (Rosenberg. 1965) มีเนื้อหาเกี่ยวกับความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองการยอมรับตนเองและความเห็นชอบในสิ่งตัวเองเป็น จำนวน 10 ข้อ มีลักษณะเป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) ที่มี 4 ระดับ คือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อยและตรงน้อยที่สุด ที่สุด มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) เท่ากับ .75

ตัวอย่างแบบวัดการเห็นคุณค่าในตนเอง

คำชี้แจง แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อสำรวจความรู้สึกที่ท่านมีต่อตนเอง กรุณาทำเครื่องหมาย / ลงในช่องคำตอบที่ตรงกับความรู้สึกของท่านมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ตรง มาก ที่สุด	ตรง มาก	ตรง น้อย	ตรง น้อย ที่สุด
1	โดยทั่วไปฉันมีความพอใจในตนเอง				

เกณฑ์การให้คะแนน

กรณีข้อความทางบวก	
ตรงมากที่สุด	ได้ 4 คะแนน
ตรงมาก	ได้ 3 คะแนน
ตรงน้อย	ได้ 2 คะแนน

ตรงน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

กรณีนี้ที่ข้อความทางลบเกณฑ์การให้คะแนนจะกลับกัน

การแปลความหมาย

ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดน้อยกว่า

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2541)

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
3.01-4.00	มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง
2.01-3.00	มีการเห็นคุณค่าในตนเองปานกลาง
1.00-2.00	มีการเห็นคุณค่าในตนเองต่ำ

ตอนที่ 5. แบบวัดการทำหน้าที่ของครอบครัว

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดการทำหน้าที่ของครอบครัวของสิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล (2552) มี 23 ข้อ แบบสอบถามเป็นมาตราประมาณค่า (rating scale) ที่มี 4 ระดับ คือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อย และตรงน้อยที่สุด ซึ่งพัฒนามาจากแบบวัดประเมินครอบครัว (Family Assessment Device : FAD) ตามแนวคิดของมหาวิทยาลัย McMaster model of family functioning พัฒนาโดย เอปสไตน์ บิชอปและเลวิน (Epstein; Bishop; & Levin. 1978) และเอปสไตน์ บาลด์วินและบิชอป (Epstien; Baldwin; & Bishop. 1983) โดยการประเมินการทำหน้าที่ของครอบครัว 6 ด้าน ได้แก่

- 1) ความผูกพันทางอารมณ์ (affective involvement)
- 2) การสื่อสาร (communication)
- 3) การตอบสนองทางอารมณ์ (affective responsiveness)
- 4) บทบาท (role)
- 5) การแก้ปัญหา (problem solving)
- 6) การควบคุมพฤติกรรม (behavior control)

ตัวอย่างแบบวัดการทำหน้าที่ของครอบครัว

คำชี้แจง ข้อความเหล่านี้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของท่าน อ่านข้อความต่อไปนี้แล้วทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับตัวท่านมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ตรง มาก ที่สุด	ตรง มาก	ตรง น้อย	ตรง น้อย ที่สุด
1	<u>ด้านความผูกพันทางอารมณ์</u> เราจะ สนใจ เรื่องของคนอื่น ๆ ในครอบครัว ถ้าเราได้รับประโยชน์โดยตรงจากเรื่องนั้น				
2	<u>ด้านการสื่อสาร</u> เรามักจะ พูดคุยกันเองโดยตรง มากกว่าที่จะพูดผ่านคนกลางหรือฝากใครไปบอก				
4	<u>ด้านบทบาท</u> เรารู้ว่าจะต้องทำอะไร เมื่อมี เรื่องฉุกเฉินเกิดขึ้น ในครอบครัว				
5	<u>ด้านการแก้ปัญหา</u> ครอบครัวของเรา สามารถเผชิญกับปัญหา ในเรื่องความรู้สึกได้เป็นอย่างดี				
6	<u>ด้านการควบคุมพฤติกรรม</u> ครอบครัวของเรา ไม่มีกฎเกณฑ์หรือข้อห้าม ใดๆ				

เกณฑ์การให้คะแนน

กรณีข้อความทางบวก

ตรงมากที่สุด ได้ 4 คะแนน

ตรงมาก ได้ 3 คะแนน

ตรงน้อย ได้ 2 คะแนน

ตรงน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

กรณีที่ข้อความทางลบเกณฑ์การให้คะแนนจะกลับกัน

การแปลความหมาย

ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีการทำหน้าที่ของครอบครัวดีกว่าผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดน้อยกว่า

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2541)

คะแนนเฉลี่ย	การแปลความหมาย
3.01-4.00	มีการทำหน้าที่ของครอบครัวดี
2.01-3.00	มีการทำหน้าที่ของครอบครัวปานกลาง
1.00-2.00	มีการทำหน้าที่ของครอบครัวไม่ดี

ตอนที่ 6. แบบวัดลักษณะมุ่งอนาคต

ผู้วิจัยได้พัฒนาแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคตของสิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล (2552) ตามแนวคิดของเนอร์มี (Nurmi. 1991: 1-5) กล่าวว่า ลักษณะมุ่งอนาคตเป็นลักษณะที่ซับซ้อนที่พัฒนาขึ้นในตัวบุคคลอย่างเป็นกระบวนการที่ประกอบด้วย ขั้นตอนต่างๆ ดังต่อไปนี้

1) การตั้งเป้าหมาย (future-oriented motives interests and goals) ในขั้นนี้บุคคลจะมีการตั้งเป้าหมาย หรือสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคต โดยอาศัยความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับสิ่งที่ต้องการให้เกิดขึ้นในอนาคตของบุคคล

2) การวางแผน (future-oriented planning) ในขั้นนี้บุคคลจะมีการวางแผนปฏิบัติการเพื่อที่จะนำไปสู่เป้าหมายที่ได้กำหนดไว้ในขั้นตอนแรก มีการตัดสินใจเลือกวิธีการ หรือแนวทางที่เหมาะสมตลอดจนมีการตรวจสอบว่า วิธีการ หรือแนวทางนั้นจะนำไปสู่เป้าหมายได้หรือไม่ หากพบว่า แผนหรือวิธีการที่เลือกไว้ไม่สามารถนำไปสู่เป้าหมายได้ ก็มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการเสียใหม่

3) การดูความเป็นไปได้ (evaluation of the future) เป็นขั้นการประเมินถึงความเป็นไปได้ของจุดมุ่งหมายหรือความต้องการในอนาคต ตลอดจนแผนปฏิบัติการที่ได้วางไว้ว่า จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด ผลตอบแทนที่ได้รับจากกระบวนการนี้จะส่งผลต่อการมีลักษณะมุ่งอนาคตของบุคคล กล่าวคือ หากสิ่งที่เกิดขึ้นกับบุคคลเป็นไปตามที่คาดหวัง หรือต้องการบุคคลก็จะมีลักษณะมุ่งอนาคตเพิ่มมากขึ้น แต่หากว่าสิ่งที่คาดหวังไว้ไม่เกิดขึ้นบุคคลก็จะขาดความเชื่อมั่นในอนาคต

โดยเป็นมาตรวัดแบบมาตราส่วนประมาณค่า มี 5 ระดับ คือ “ตรงน้อยที่สุด” จนถึง “ตรงมากที่สุด” จำนวน 23 ข้อ

ตัวอย่างแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคต

คำชี้แจง อ่านข้อความต่อไปนี้ แล้วทำเครื่องหมาย / ลงในช่องที่ตรงกับตัวท่านมากที่สุด

ข้อ	ข้อความ	ตรง มาก ที่สุด	ตรง มาก	ปาน กลาง	ตรง น้อย	ตรง น้อย ที่สุด
1	ฉัน อดทน ที่จะเรียนหนังสือ/ทำงานในวันนี้ เพื่อมีชีวิตในอนาคต					
2	ฉันเชื่อว่าในแต่ละวันบุคคลควร วางแผน ว่า จะทำอะไร					

เกณฑ์การให้คะแนน

กรณีข้อความทางบวก

ตรงมากที่สุด ได้ 5 คะแนน

ตรงมาก ได้ 3 คะแนน

ปานกลาง ได้ 3 คะแนน

ตรงน้อย ได้ 2 คะแนน

ตรงน้อยที่สุด ได้ 1 คะแนน

กรณีที่ข้อความทางลบเกณฑ์การให้คะแนนจะกลับกัน

การแปลความหมาย

ผู้ที่ได้คะแนนจากแบบวัดมากกว่า แสดงว่ามีลักษณะมุ่งอนาคตสูงกว่าผู้ที่ได้คะแนน
จากแบบวัดน้อยกว่า

การแปลความหมายของค่าเฉลี่ย โดยกำหนดเกณฑ์ไว้ดังนี้ (วิเชียร เกตุสิงห์. 2541)

คะแนนเฉลี่ย

การแปลความหมาย

3.67-5.00

มีลักษณะมุ่งอนาคตสูง

2.34-3.66

มีลักษณะมุ่งอนาคตปานกลาง

1.00-2.33

มีลักษณะมุ่งอนาคตต่ำ

3. ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการสร้างแบบวัดเองคือ แบบวัดเอกลักษณ์แห่งตน ซึ่งมีขั้นตอนการดำเนินการสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ ดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายในการสร้างในการสร้างแบบสอบถาม เพื่อสร้างแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตน

2. ศึกษาทฤษฎีงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง เพื่อวิเคราะห์พฤติกรรมที่จะใช้สร้างแบบวัด พร้อมทั้งเขียนนิยามปฏิบัติการ จากนั้นกำหนดแผนการเขียนข้อคำถามตามลักษณะพฤติกรรมที่กำหนดไว้ โดยได้ศึกษาการสร้างแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตนและแบบวัดลักษณะมุ่งอนาคต สำหรับอายุ 18-25 ปี สำหรับแบบวัดเอกลักษณ์แห่งตนสร้างตามแนวคิดของเบนสันและเอลเดอร์ (Bensen; & Elder. 2011) ลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 4 ระดับ คือ ตรงมากที่สุด ตรงมาก ตรงน้อย และตรงน้อยที่สุด

3. เขียนข้อคำถามตามนิยามปฏิบัติการและแผนการเขียนข้อคำถามที่ได้กำหนดไว้ แบบวัดเอกลักษณ์แห่งตน ประกอบด้วยข้อความทางบวกและข้อความทางลบ แบ่งการวัดออกเป็น 7 ด้าน ได้แก่ 1) การรับรู้อายุตนเอง 2) วุฒิภาวะทางสังคม 3) ความรับผิดชอบในวัยผู้ใหญ่ 4) ความเป็นผู้ใหญ่ 5) ความเป็นตัวของตัวเอง 6) ความมั่นใจในตนเอง 7) การคิดพิจารณา

4. นำแบบวัดที่ดำเนินการสร้างขึ้นไปพิจารณาร่วมกับอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโทพร้อมปรับแก้ข้อคำถามตามคำแนะนำ

5. นำแบบวัดที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปให้ผู้เชี่ยวชาญทำการตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา (content validity)

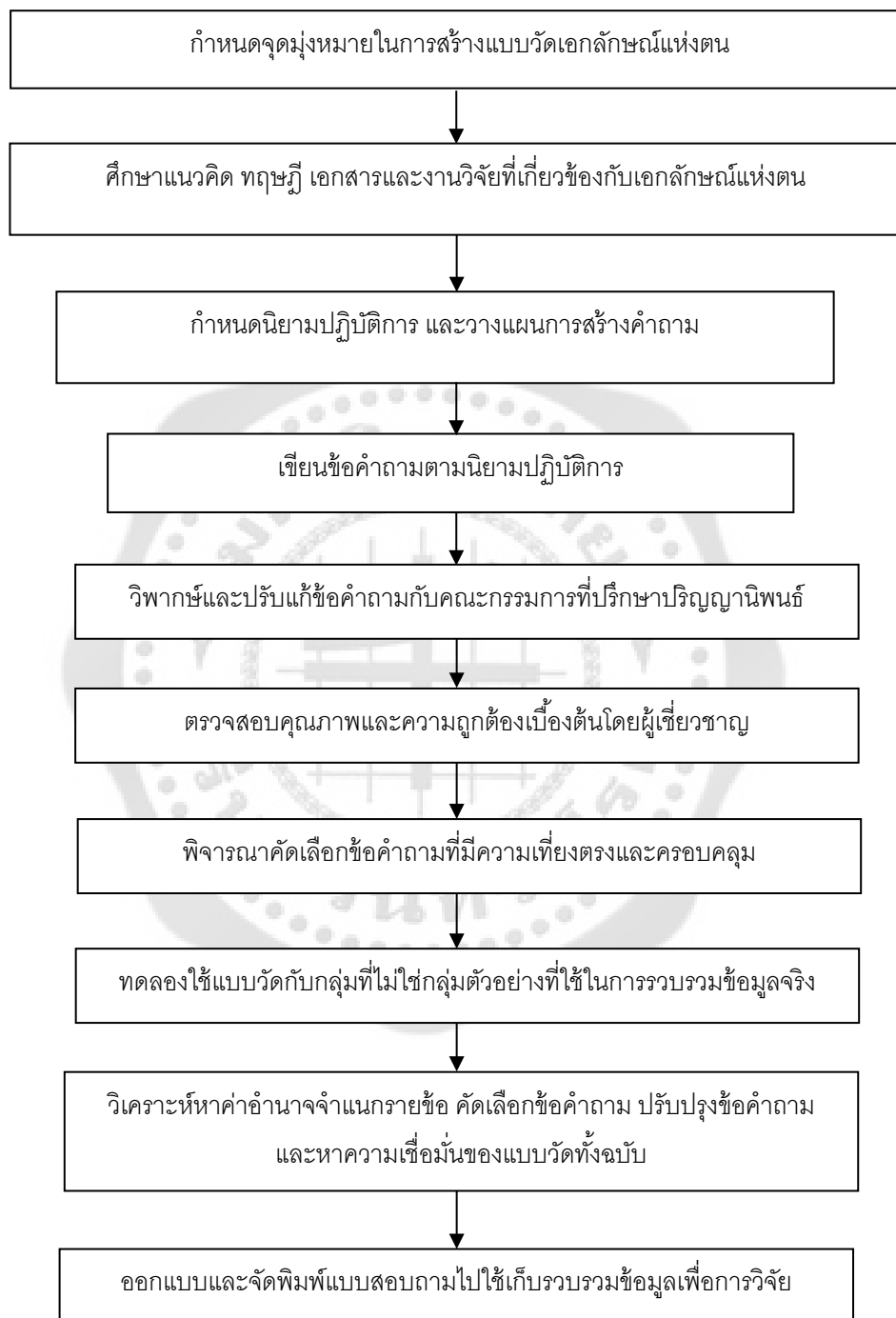
6. จากนั้นนำข้อมูลที่ได้จากผู้เชี่ยวชาญ หาค่าความสอดคล้อง (IOC) โดยคัดเลือกข้อคำถามที่มีค่าดัชนีความสอดคล้องตั้งแต่ 0.5 ขึ้นไป

7. นำแบบวัดที่ได้ปรับปรุงตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญและอาจารย์ผู้ควบคุมปริญญาโท ไปทดลอง (try out) กับกลุ่มที่มีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง และทำการหาค่าอำนาจจำแนกรายข้อ โดยการหาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สันระหว่างคะแนนรายข้อกับคะแนนรวมของแบบวัดนั้น (item-total correlation) และคัดเลือกข้อคำถามที่มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 และค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์กับคะแนนรวมเป็นบวกและมีค่า ตั้งแต่ .30 ขึ้นไป ทำการหาค่าความเชื่อมั่น (reliability) โดยการหาค่าความสอดคล้องภายในด้วยการวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha) ของแบบวัดทั้งฉบับและรายด้าน

8. ออกแบบและจัดเตรียมแบบวัดเป็นฉบับสมบูรณ์ เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัย

การสร้างและหาคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามขั้นตอนดังภาพประกอบต่อไปนี้

ภาพประกอบ 5 ขั้นตอนการสร้างและหาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย

4. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลตามขั้นตอน ดังนี้

1. ติดต่อขอหนังสือจากบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ เพื่อเสนอเรื่องขออนุมัติในการเข้าเก็บรวบรวมข้อมูลในมหาวิทยาลัยและบริษัทที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
 2. ติดต่อมหาวิทยาลัยและบริษัทที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง ขอความร่วมมือจากผู้บริหารมหาวิทยาลัยและบริษัท เพื่อขอความร่วมมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัน เวลาที่นัดหมาย
 3. ผู้วิจัยเข้าพบและแนะนำตัวกับกลุ่มตัวอย่าง ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัยและขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถามให้ตรงกับความเป็นจริง เพื่อทำความเข้าใจกับกลุ่มตัวอย่างว่าข้อมูลที่ได้จะถูกเก็บเป็นความลับ
 4. ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแจกแบบสอบถามให้กลุ่มตัวอย่างตอบแบบสอบถามอธิบายถึงวิธีตอบแบบสอบถามโดยละเอียด เปิดโอกาสให้ซักถามในสิ่งที่ไม่เข้าใจ
 5. ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป
- จากการที่ผู้วิจัยเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น จำนวนกลุ่มละ 432 ชุด กลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลายได้แบบสอบถามคืนมาทั้งหมด 350 ชุด คิดเป็นร้อยละ 81.02 และวัยผู้ใหญ่ตอนต้นได้แบบสอบถามคืนมาทั้งหมด 306 ชุด คิดเป็นร้อยละ 70.83

5. การจัดการทำข้อมูลและการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลสำหรับการวิจัยในครั้งนี้ แบ่งการวิเคราะห์ออกเป็น 2 ตอน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้นและการวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบคำถามการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเบื้องต้น การวิเคราะห์ข้อมูลส่วนนี้เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติบรรยาย เพื่ออธิบายลักษณะของกลุ่มตัวอย่างและลักษณะตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย
 - 1.1 วิเคราะห์ข้อมูลค่าสถิติพื้นฐานของกลุ่มตัวอย่าง ด้วยสถิติบรรยาย ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ เพื่ออธิบายลักษณะกลุ่มตัวอย่าง
 - 1.2 วิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐานของตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ ค่ามัธยฐานเลขคณิต หรือ ค่าเฉลี่ย (Mean) ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard deviation: SD) ของเอกลักษณะหนึ่งตน ลักษณะมุ่งอนาคต การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และการทำหน้าที่ของครอบครัว
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเพื่อตอบปัญหาวิจัยตามสมมติฐาน
 - 2.1 คำนวณหาค่าการเปรียบเทียบ โดยใช้สถิติ independent sample t-test
 - 2.2 คำนวณหาตัวทำนายโดยใช้สถิติวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ (Multiple regression analysis)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษานี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักสำคัญ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น 2) เพื่อศึกษาน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย และ 3) เพื่อศึกษาน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น ผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและค่าสถิติพื้นฐาน

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการศึกษา

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์การตรวจสอบสมมติฐาน

สัญลักษณ์ที่ใช้ในการนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล

เพื่อให้เป็นที่เข้าใจตรงกันสำหรับการแปลผลการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้สัญลักษณ์แทนตัวแปร และค่าสถิติต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

n	แทน	จำนวนกลุ่มตัวอย่าง
Fam_func	แทน	การทำหน้าที่ของครอบครัว
Self_est	แทน	การเห็นคุณค่าในตนเอง
Peer	แทน	สัมพันธภาพกับเพื่อน
Future_orient	แทน	ลักษณะมุ่งอนาคต
Identity	แทน	เอกลักษณ์แห่งตน
M	แทน	ค่าเฉลี่ยของกลุ่มตัวอย่าง
SD	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน
r	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน
R^2	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย
b	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์การถดถอยของตัวทำนาย
β	แทน	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปและค่าสถิติพื้นฐาน

จากผลการวิเคราะห์การแจกแจงความถี่ จำนวน ร้อยละ ของกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เพศและวัย จำนวนกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 656 คน เป็นเพศชายจำนวน 301 คน เพศหญิง 355 คน โดย**กลุ่มตัวอย่างที่ 1** เป็นกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย จำนวน 350 คน คิดเป็นร้อยละ 53.40 สัดส่วนเพศชายและเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 58.14 และ 50.70 ตามลำดับ **กลุ่มตัวอย่างที่ 2** เป็นกลุ่มผู้ใหญ่ตอนต้น จำนวน 306 คน คิดเป็นร้อยละ 46.60 สัดส่วนเพศชายและเพศหญิง คิดเป็นร้อยละ 41.86 และ 49.30 ตามลำดับ รายละเอียดแสดงดังตาราง 1

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง แยกตามเพศและช่วงวัย

	เพศชาย (n=301)		เพศหญิง (n= 355)		รวม (n=656)	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วัยรุ่นตอนปลาย	175	58.14	175	50.70	350	53.40
วัยผู้ใหญ่ตอนต้น	126	41.86	180	49.30	306	46.60
รวม	301	100.00	355	100.00	656	100.00

จากผลการวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตน การทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อนและลักษณะมุ่งอนาคตของกลุ่มตัวอย่าง 656 คน ผลการวิเคราะห์เฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรทั้งหมดที่ศึกษา พบว่า ระดับตัวแปรที่ศึกษาโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($M = 3.10$) เมื่อพิจารณาแต่ละตัวแปร พบว่า ลักษณะมุ่งอนาคต มีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($M = 3.75$) รองลงมาคือ สัมพันธภาพกับเพื่อน ($M = 3.03$) เอกลักษณ์แห่งตน ($M = 2.97$) การทำหน้าที่ของครอบครัว ($M = 2.92$) ตามลำดับ ส่วนการเห็นคุณค่าในตนเองมีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ ($M = 2.86$) รายละเอียดแสดงดังตาราง 2

ตาราง 2 ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของคะแนนตัวแปรต้นและตัวแปรตาม

ตัวแปร	M	SD	แปลความหมาย
การทำหน้าที่ของครอบครัว	2.92	0.39	ปานกลาง
การเห็นคุณค่าในตนเอง	2.86	0.46	ปานกลาง
สัมพันธภาพกับเพื่อน	3.03	0.39	มาก
ลักษณะมุ่งอนาคต	3.75	0.53	มาก
เอกลักษณ์แห่งตน	2.97	0.35	ปานกลาง
รวม	3.10	0.42	มาก

เมื่อพิจารณาค่าสถิติพื้นฐานและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรทั้งหมดที่ศึกษาจำแนกตามกลุ่มตัวอย่าง พบว่า ระดับตัวแปรที่ศึกษาโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ผลการศึกษา ระดับตัวแปรของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($M = 3.22$) เมื่อพิจารณาแต่ละตัวแปรพบว่า ลักษณะมุ่งอนาคตมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($M = 3.87$) รองลงมาคือ สัมพันธภาพกับเพื่อน ($M = 3.17$) เอกลักษณ์แห่งตน ($M = 3.06$) การทำหน้าที่ของครอบครัว ($M = 3.03$) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การเห็นคุณค่าในตนเอง ($M = 2.96$) ส่วนระดับตัวแปรของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นโดยรวมมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับมาก ($M = 3.01$) เมื่อพิจารณาแต่ละตัวแปรพบว่า ลักษณะมุ่งอนาคตมีคะแนนเฉลี่ยสูงสุด ($M = 3.63$) รองลงมาคือ สัมพันธภาพกับเพื่อน ($M = 2.91$) เอกลักษณ์แห่งตน ($M = 2.88$) การทำหน้าที่ของครอบครัว ($M = 2.82$) ตามลำดับ ส่วนด้านที่มีคะแนนเฉลี่ยน้อยที่สุดคือ การเห็นคุณค่าในตนเอง ($M = 2.78$) รายละเอียดแสดงดัง

ตาราง 3

ตาราง 3 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของระดับตัวแปร จำแนกตามกลุ่มอายุ

ตัวแปร	วัยรุ่นตอนปลาย (n= 350)			วัยผู้ใหญ่ตอนต้น (n= 306)		
	M	SD	ความหมาย	M	SD	ความหมาย
การทำหน้าที่ของครอบครัว	3.03	0.36	มาก	2.82	0.40	ปานกลาง
การเห็นคุณค่าในตนเอง	2.96	0.44	ปานกลาง	2.78	0.46	ปานกลาง
สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน	3.17	0.33	มาก	2.91	0.40	ปานกลาง
ลักษณะมุ่งอนาคต	3.87	0.50	มาก	3.63	0.53	มาก
เอกลักษณ์แห่งตน	3.06	0.34	มาก	2.88	0.34	ปานกลาง
รวม	3.22	0.39	มาก	3.01	0.42	มาก

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์แบบเพียร์สัน

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับชุดตัวแปรต้นของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า ตัวแปรเอกลักษณ์แห่งตนสัมพันธ์กับการทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคต เท่ากับ .608, .640, .713, และ .537 ตามลำดับ โดยทุกค่าสหสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตัวแปรต้นกับตัวแปรต้นของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างการทำหน้าที่ของครอบครัวกับสัมพันธ์ภาพกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กันสูงสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .677 รองลงมา ได้แก่ การเห็นคุณค่าในตนเองกับสัมพันธ์ภาพกับเพื่อน การทำหน้าที่ของครอบครัวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธ์ภาพกับเพื่อนกับลักษณะมุ่งอนาคต มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .595, .591 และ .460 ตามลำดับ และการเห็นคุณค่าในตนเองกับลักษณะมุ่งอนาคตมีความสัมพันธ์กันต่ำสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .353 ซึ่งทุกค่าสหสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก รายละเอียดแสดงดังตาราง 4

ตาราง 4 เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเอกลักษณ์แห่งตน การทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุงอนาคตของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลาย ($n=350$)

ตัวแปร	1	2	3	4	5
Ident	1	.608**	.640**	.713**	.537**
Fam_func		1	.591**	.677**	.429**
Self_est			1	.595**	.353**
Peer				1	.460**
Future_orient					1
<i>M</i>	103.95	65.03	27.82	67.13	43.67
<i>SD</i>	12.327	9.255	4.603	9.384	6.420

* $p < .05$, ** $p < .01$

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตามกับชุดตัวแปรต้นของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น พบว่า ตัวแปรเอกลักษณ์แห่งตนสัมพันธ์กับการทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุงอนาคต เท่ากับ .513, .617, .630, และ .544 ตามลำดับ โดยทุกค่าสหสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก

ผลการวิเคราะห์ค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรตัวแปรต้นกับตัวแปรต้นของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ระหว่างการทำหน้าที่ของครอบครัวกับการเห็นคุณค่าในตนเองมีความสัมพันธ์กันสูงสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .526 รองลงมา ได้แก่ การทำหน้าที่ของครอบครัวกับสัมพันธภาพกับเพื่อน การเห็นคุณค่าในตนเองกับสัมพันธภาพกับเพื่อน การเห็นคุณค่าในตนเองกับลักษณะมุงอนาคต มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .495, .442 และ .428 ตามลำดับ และการการทำหน้าที่ของครอบครัวกับลักษณะมุงอนาคตมีความสัมพันธ์กันต่ำสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .378 ซึ่งทุกค่าสหสัมพันธ์มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และมีทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก รายละเอียดแสดงดังตาราง 5

ตาราง 5 เมทริกซ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรเอกลักษณ์แห่งตน การทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุงอนาคตของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นผู้ใหญ่ออนไลน์ ($n=306$)

ตัวแปร	1	2	3	4	5
Ident	1	.513**	.617**	.630**	.544**
Fam_func		1	.526**	.495**	.378**
Self_est			1	.442**	.428**
Peer				1	.405**
Future_orient					1
<i>M</i>	110.49	69.83	29.66	73.00	46.53
<i>SD</i>	12.475	8.404	4.453	7.755	6.061

* $p < .05$, ** $p < .01$

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์การตรวจสอบสมมติฐาน

สมมติฐานที่ 1 เพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนสูงกว่าเพศชาย โดยผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าคะแนนเฉลี่ยเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ออนไลน์ พิจารณาจากตาราง 6 พบว่า ค่า t -test เท่ากับ -0.778 และมีค่า p เท่ากับ $.121$ ซึ่งมากกว่าค่านัยสำคัญที่กำหนดไว้ และจากตาราง 7 พบว่า ค่า t -test เท่ากับ $.0645$ และมีค่า p เท่ากับ $.898$ ซึ่งมากกว่าค่า p ที่กำหนดไว้ ดังนั้นจึงกล่าวได้ว่า เพศชายและเพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกันทางสถิติ ผลการวิจัยนี้จึงไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 1 รายละเอียดแสดงดังตาราง 6 และ 7

ตาราง 6 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย ($n=350$)

	ชาย		หญิง		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>n</i> = 175		<i>n</i> = 175			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
คะแนนเฉลี่ยเอกลักษณ์แห่งตน	2.85	0.32	2.91	0.36	-.778	.121

* $p < .05$

ตาราง 7 เปรียบเทียบคะแนนเฉลี่ยเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น ($n=306$)

	ชาย		หญิง		<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>n</i> = 126		<i>n</i> = 180			
	<i>M</i>	<i>SD</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>		
คะแนนเฉลี่ยเอกลักษณ์แห่งตน	3.07	0.38	3.06	0.31	.064	.898

* $p < .05$

สมมติฐานที่ 2 การทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคตมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย โดยผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคต มีอิทธิพลทางตรงต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยเท่ากับ .757, .504 และ .431 ตามลำดับ

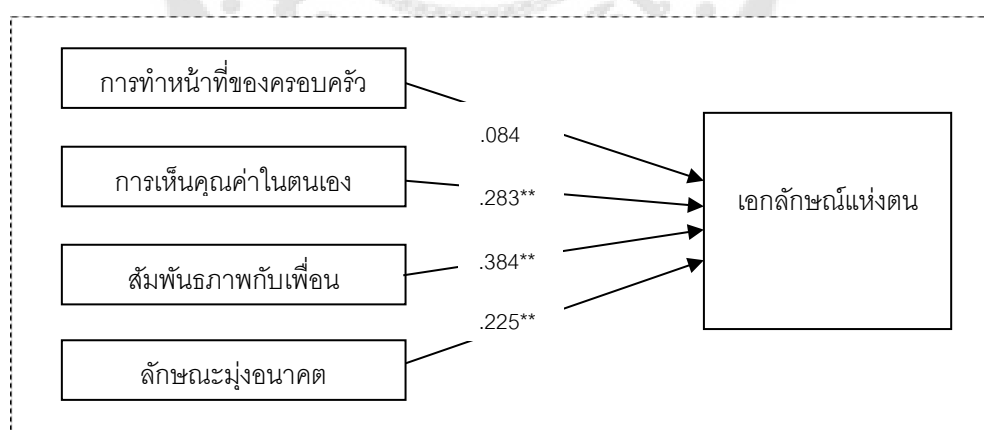
พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีค่าสูงที่สุด เท่ากับ .384 รองลงมาได้แก่ตัวแปรการเห็นคุณค่าในตนเองมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน เท่ากับ .283 และลักษณะมุ่งอนาคตมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน เท่ากับ .225 ตามลำดับ โดยเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายมีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R^2) เท่ากับ .627 นั่นคือ ตัวแปรต้นทั้ง 4 ตัว มีความแม่นยำในการทำนายตัวแปรตามเอกลักษณ์แห่งตน คิดเป็นร้อยละ 62.7 ผลการวิจัยนี้จึงสนับสนุนสมมติฐานที่ 2 บางส่วน รายละเอียดแสดงดังตาราง 8

ตาราง 8 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการทำนายเอกลักษณ์
 แห่งตนโดยมีตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน
 และลักษณะมุ่งอนาคตเป็นตัวแปรทำนายของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลาย

ตัวทำนาย	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย		ค่าสัมประสิทธิ์	t	p	Collinearity	
			ถดถอย			Statistics	
			มาตรฐาน				
	b	SE	(β)			Tolerance	VIF
ค่าคงที่	22.899	3.498		6.547	.000		
การทำหน้าที่ของครอบครัว	.112	.064	.084	1.766	.078	.475	2.105
การเห็นคุณค่าในตนเอง	.757	.116	.283	6.537	.000	.578	1.729
สัมพันธภาพกับเพื่อน	.504	.064	.384	7.898	.000	.458	2.182
ลักษณะมุ่งอนาคต	.431	.072	.225	5.951	.000	.760	1.315

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอแผนภาพโมเดลตัวแปรที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน ดังภาพที่ 6 และ
 นำเสนอสมการทำนาย ดังนี้

$$\text{Predicted Identity} = 22.899 + .112(\text{Fam_func}) + .757^{***}(\text{Self_est}) + .504^{***}(\text{Peer}) + .431^{***}(\text{Future_orient})$$

หมายเหตุ ค่าอิทธิพลที่แสดงในภาพประกอบ 6 เป็นค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน *** $p < .001$

ภาพประกอบ 6 แสดงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย

สมมติฐานที่ 3 การทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคตมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น โดยผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคต มีอิทธิพลทางตรงต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย เท่ากับ .892, .570 และ .479 ตามลำดับ

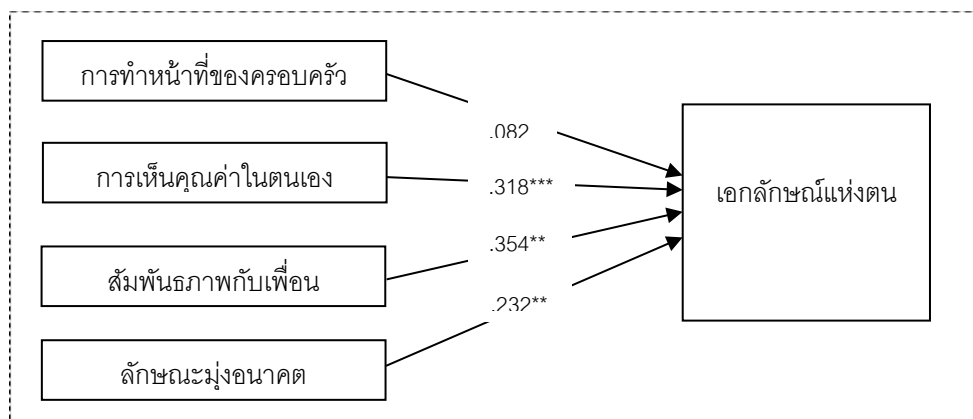
พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีค่าสูงที่สุด เท่ากับ .354 รองลงมาได้แก่ตัวแปรการเห็นคุณค่าในตนเองมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน เท่ากับ .318 และลักษณะมุ่งอนาคตมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน เท่ากับ .232 ตามลำดับ โดยเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นมีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R^2) เท่ากับ .588 นั่นคือ ตัวแปรต้นทั้ง 4 ตัว มีความแม่นยำในการทำนายตัวแปรตามเอกลักษณ์แห่งตน คิดเป็นร้อยละ 58.8 ผลการวิจัยนี้จึงสนับสนุนสมมติฐานที่ 3 บางส่วน รายละเอียดแสดงดังตาราง 9

ตาราง 9 ผลการวิเคราะห์ถดถอยพหุคูณ (Multiple Regression Analysis) ในการทำนายเอกลักษณ์แห่งตนโดยมีตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุ่งอนาคตเป็นตัวแปรทำนายของกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น

ตัวทำนาย	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย		ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน	t	p	Collinearity Statistics	
	b	SE	(β)			Tolerance	VIF
ค่าคงที่	11.620	5.041		2.305	.022		
การทำหน้าที่ของครอบครัว	.122	.069	.082	1.759	.080	.629	1.589
การเห็นคุณค่าในตนเอง	.892	.130	.318	6.861	.000	.638	1.567
สัมพันธภาพกับเพื่อน	.570	.072	.354	7.862	.000	.676	1.480
ลักษณะมุ่งอนาคต	.479	.089	.232	5.395	.000	.743	1.345

ทั้งนี้ผู้วิจัยนำเสนอแผนภาพโมเดลตัวแปรที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน ดังภาพที่ 7 และนำเสนอสมการทำนาย ดังนี้

$$\text{Predicted Identity} = 11.620 + .122(\text{Fam_func}) + .892^{***}(\text{Self_est}) + .570^{***}(\text{Peer}) + .479^{***}(\text{Future_orient})$$

หมายเหตุ ค่าอิทธิพลที่แสดงในภาพประกอบ 7 เป็นค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน *** $p < .001$

ภาพประกอบ 7 แสดงตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยด้วย z-test (Paternoster; & Brame; & Mazaerolic; & Piquero. 1998; Cloggetal. 1995)

สูตร A

$$z = \frac{b_1 - b_2}{\sqrt{SEb_1^2 + SEb_2^2}}$$

สูตร B

$$z = \frac{b_1 - b_2}{\sqrt{\frac{V_1(SEb_1^2) + V_2(SEb_2^2)}{V_1 + V_2}}}$$

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของชุดตัวแปรต้นที่ทำนายตัวแปรตามของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมีค่าต่างกันและเพื่อพิสูจน์ว่าช่วงวัยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงของความสัมพันธ์ระหว่างชุดตัวแปรต้นและตัวแปรตามหรือไม่ ผู้วิจัยเลือกทดสอบความแตกต่างของค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยด้วย z-test (Paternoster; & Brame; & Mazaerolic; & Piquero. 1998) โดยใช้สูตร A ที่ไม่นำขนาดกลุ่มตัวอย่างมาคำนวณ ในส่วนค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่างค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยและใช้สูตร B ที่นำขนาดกลุ่มตัวอย่างมาคำนวณ ในส่วนค่าความคลาดเคลื่อนมาตรฐานของผลต่างค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย พิจารณาเปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยทดสอบค่า z-test พบว่า ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ แสดงให้เห็นว่าผลการเปรียบเทียบระหว่างวัยไม่แตกต่างกัน รายละเอียดแสดงดังตาราง 10

ตาราง 10 ผลการวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม
ระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นด้วยการทดสอบค่า z-test

ตัวทำนาย	ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของ		ค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยของ		z-test	z-test
	กลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย		กลุ่มวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น		(สูตร A)	(สูตร B)
	<i>n</i> = 350		<i>n</i> = 306			
	<i>b</i>	<i>SE</i>	<i>b</i>	<i>SE</i>		
การทำหน้าที่ของครอบครัว	.112	.064	.122	.069	.009	.008
การเห็นคุณค่าในตนเอง	.757	.116	.892	.130	.775	1.101
สัมพันธภาพกับเพื่อน	.504	.064	.570	.072	.069	.097
ลักษณะมุ่งอนาคต	.431	.072	.479	.089	.048	.068

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มุ่งศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักสำคัญ 2 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาและเปรียบเทียบระดับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น 2) เพื่อศึกษาน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย และ 3) เพื่อศึกษาน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น โดยศึกษาจากประชากรที่เป็นวัยรุ่นตอนปลายอายุระหว่าง 18 ปี ถึง 21 ปี กำลังศึกษาระดับปริญญาตรี ปีการศึกษา 2555 มหาวิทยาลัยเปิดของสถาบันการศึกษาของรัฐ สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 9 มหาวิทยาลัย จำนวนทั้งสิ้น 146,663 คน กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (two-stage random sampling) เป็นนักศึกษาระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ จำนวน 350 คน และศึกษาจากประชากรที่เป็นวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น อายุระหว่าง 22 ปี ถึง 25 ปี เป็นพนักงานบริษัทเอกชนขนาดใหญ่ที่มีคนทำงานมากกว่า 200 คน ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งมีจำนวน 507 แห่ง กลุ่มตัวอย่างได้มาด้วยวิธีการสุ่มแบบสองขั้นตอน (two-stage random sampling) เป็นพนักงานบริษัท 3 แห่ง จำนวน 306 คน โดยใช้แบบสอบถามจำนวน 5 ฉบับ ได้แก่ แบบสอบถามเอกลักษณ์แห่งตน จำนวน 36 ข้อ มีค่าความเที่ยง (reliability) เท่ากับ .86 แบบสอบถามสัมพันธภาพกับเพื่อน จำนวน 23 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .87 แบบสอบถามการเห็นคุณค่าในตนเอง จำนวน 10 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .75 แบบสอบถามการทำหน้าที่ของครอบครัว จำนวน 23 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .83 และแบบสอบถามลักษณะมุ่งอนาคต จำนวน 12 ข้อ มีค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ .90

การดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัยได้นำแบบสอบถามทั้ง 5 ฉบับ เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง หลังจากนั้นคัดเลือกแบบสอบถามฉบับที่สมบูรณ์เพื่อใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยวิเคราะห์ค่าสถิติพื้นฐาน หาค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในการศึกษาและวิเคราะห์อิทธิพลของตัวแปรที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน

สรุปผลการวิจัย

จากการวิเคราะห์ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น จำนวน 656 คน ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ตัวแปรต้นทั้ง 4 ตัว ได้แก่ การทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุงอนาคตมีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก โดยสัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตนมีความสัมพันธ์กันสูงสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .713 รองลงมา คือ การเห็นคุณค่าในตนเอง การทำหน้าที่ของครอบครัวและลักษณะมุงอนาคต มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .640, .608 และ .537 ตามลำดับ

2. ตัวแปรต้นทั้ง 4 ตัว ได้แก่ การทำหน้าที่ของครอบครัว การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุงอนาคตมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 มีทิศทางความสัมพันธ์เป็นบวก โดยสัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตนมีความสัมพันธ์กันสูงสุด มีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .630 รองลงมา คือ การเห็นคุณค่าในตนเอง ลักษณะมุงอนาคต และการทำหน้าที่ของครอบครัวมีค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์เท่ากับ .617, .544 และ .513 ตามลำดับ

3. เพศชายและเพศหญิงทั้งกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นมีเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกันในทางสถิติ

4. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุงอนาคต มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (b) เท่ากับ .757, .504 และ .431 ตามลำดับ ทั้งนี้ ตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐาน (β) พบว่าตัวแปรที่มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานสูงสุด ได้แก่ สัมพันธภาพกับเพื่อน ($\beta = .384$) รองลงมาการเห็นคุณค่าในตนเอง ($\beta = .283$) และลักษณะมุงอนาคต ($\beta = .225$) ตามลำดับ โดยโมเดลการวิเคราะห์เอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายมีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R^2) เท่ากับ .627 นั่นคือ ตัวแปรต้นทั้ง 3 ตัว มีความแม่นยำในการทำนายตัวแปรตามเอกลักษณ์แห่งตน คิดเป็นร้อยละ 62.7

5. ผลการวิเคราะห์การถดถอยพหุคูณ พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเอง สัมพันธภาพกับเพื่อน และลักษณะมุงอนาคต มีอิทธิพลทางตรงต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น มีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอย (b) เท่ากับ .892, .570 และ .479 ตามลำดับ ทั้งนี้ ตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ พิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานมาตรฐาน (β) พบว่าตัวแปรที่มีค่า

สัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานสูงสุด ได้แก่ สัมพันธ์ภาพกับเพื่อน ($\beta = .354$) รองลงมาการเห็นคุณค่าในตนเอง ($\beta = .318$) และลักษณะมุ่งอนาคต ($\beta = .232$) ตามลำดับ โดยโมเดลการวิเคราะห์เอกลักษณะหนึ่งต้นของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีค่าสัมประสิทธิ์การทำนาย (R^2) เท่ากับ .588 นั่นคือ ตัวแปรต้นทั้ง 3 ตัว มีความแม่นยำในการทำนายตัวแปรตามเอกลักษณะหนึ่งต้น คิดเป็นร้อยละ 58.8

การอภิปรายผล

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์ต่อเอกลักษณะหนึ่งต้นของวัยรุ่นตอนปลาย จากผลการวิจัยแยกอภิปรายผลออกเป็นประเด็นสำคัญตามจุดมุ่งหมายของการวิจัย ได้แก่

- 1) อภิปรายผลการวิเคราะห์ระดับเอกลักษณะหนึ่งต้นของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น
- 2) อภิปรายตัวแปรต้นที่ส่งผลต่อเอกลักษณะหนึ่งต้น
- 3) อภิปรายผลของการวิเคราะห์แยกกลุ่มและเปรียบเทียบน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณะหนึ่งต้นระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นรายละเอียดดังนี้

1. อภิปรายผลการวิเคราะห์ระดับเอกลักษณะหนึ่งต้นของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น

ผลการวิเคราะห์ระดับเอกลักษณะหนึ่งต้นพบว่า กลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีค่าเฉลี่ยคะแนนเอกลักษณะหนึ่งต้นใกล้เคียงกันซึ่งผลการศึกษาไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้พิจารณาตามทฤษฎีพัฒนาการทางจิตสังคมของอีริกสัน (Erikson, 1968) พบว่าระดับเอกลักษณะหนึ่งต้นของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีแนวโน้มสูงกว่าวัยรุ่นตอนปลายอธิบายโดยเปรียบเทียบตามอายุปฏิทิน (chronological age) กล่าวคือ วัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีพัฒนาการทางด้านความสามารถทางสติปัญญาสมบูรณ์ที่สุดคือ คุณภาพของความคิดที่เป็นระบบ สามารถปรับตัวเข้ากับสถานการณ์ต่างๆ ได้ดี สำหรับวัยรุ่นมีลักษณะความคิดต่างๆ ที่แตกต่างผู้ใหญ่ โดยวัยรุ่นยังมีลักษณะของการมุ่งยึดความคิดของตนเองอยู่ (intellectual egocentrism) การมุ่งยึดความคิดของตนเองนี้ทำให้วัยรุ่นยังไม่สามารถแยกความคิดของตนเองและความคิดของผู้อื่นได้มากนัก ในด้านอารมณ์นั้นวัยผู้ใหญ่ตอนต้นมีความมั่นคงทางอารมณ์ ยอมรับในความเป็นตัวของตัวเองทั้งข้อดีและข้อบกพร่อง ยอมรับอารมณ์ สามารถควบคุมอารมณ์ได้ มีความอดทนต่อความคับข้องใจและสามารถรับรู้สภาพแวดล้อมต่างๆ อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง (สุจิตา พุ่มทอง, 2551) อย่างไรก็ตาม เมื่อวัยรุ่นตอนกลางย่างเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลายอารมณ์ของวัยรุ่นจะสงบเยือกเย็นมากขึ้น มีบุคลิกลักษณะสมบูรณ์พอที่จะปกครองตนเองได้ และมีความเชื่อมั่นในตนเอง (ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร, 2530) การแสดงออกทางอารมณ์ของวัยรุ่นมีลักษณะแตกต่างกันไปในแต่ละบุคคล ขึ้นอยู่กับการเลี้ยงดูในวัยเด็ก ตลอดจนการยอมรับทางสังคมต่อ

การแสดงออกของอารมณ์หนึ่งๆ ซึ่งประเด็นการเติบโตเข้าสู่วัยรุ่นตอนปลายนี้ส่งผลให้เอกลักษณ์แห่งตนระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้นไม่แตกต่างกัน

นอกจากนี้ทฤษฎีพัฒนาการจิตสังคมของอีริกสันกล่าวว่าวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นมีความสามารถในการสร้างสัมพันธภาพและปรับตัวได้ดีกับบทบาทใหม่ ความคาดหวังใหม่ ๆ คล้ายคลึงกับช่วงวัยรุ่นตอนปลายที่สามารถปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมและสังคมใหม่ ๆ ได้ง่าย รู้จักปกครองตนเองและผู้อื่นได้ดี สามารถแก้ปัญหาเกี่ยวกับสังคมด้วยเหตุและผลได้อย่างมีประสิทธิภาพเนื่องจากวัยรุ่นตอนปลายมีการเรียนรู้ที่จะพิจารณาถึงทัศนคติของผู้อื่น (Fabes. R; & Martin. C.L. 2003) วัยรุ่นตอนปลายแต่ละคนย่อมต้องการเวลาในการปรับตัวเพื่อเข้าสู่ความเป็นผู้ใหญ่ ดังนั้นเมื่อบุคคลอายุเพิ่มขึ้นย่อมมีการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลง มีความสามารถในการทำความเข้าใจตัวเองมากยิ่งขึ้น เมื่อวัยรุ่นตอนปลายก้าวเข้าสู่วัยผู้ใหญ่ตอนต้นซึ่งมีบทบาทหน้าที่ ความรับผิดชอบมากขึ้นรวมทั้งได้เรียนรู้ พบเจอปัญหา ผ่านประสบการณ์ที่หลากหลายในสังคมทำให้วัยรุ่นนี้มีเอกลักษณ์แห่งตนมีคุณลักษณะที่เด่นชัดขึ้นคือ ความเป็นอิสระและความเป็นตัวของตัวเอง (autonomy) การหล່หลอมเอกลักษณ์แห่งตน อีริกสันกล่าวว่าการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนไม่ได้เริ่มต้นหรือสิ้นสุดในวัยรุ่น แต่เป็นกระบวนการตลอดชีวิตของการเลือกสรร การซึมซับจากพ่อแม่ เพื่อน สังคม และจากการรับรู้และความคาดหวังของตนเอง ในการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนบุคคลจำเป็นต้องประเมินส่วนดีและส่วนเสียของตน และเรียนรู้ที่จะใช้สิ่งเหล่านี้ให้เป็นประโยชน์ ผู้ใหญ่จะต้องบูรณาการเอกลักษณ์ด้านต่าง ๆ ให้หลอมรวมเข้าด้วยกัน แก้ไขความขัดแย้งในพัฒนาบุคลิกภาพที่สมบูรณ์ (ประณต เค้าฉิม. 2552) จากปัจจัยที่กล่าวมาข้างต้นเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับพัฒนาการด้านต่างๆ ระหว่างวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น แสดงให้เห็นว่าเอกลักษณ์แห่งตนของผู้ใหญ่ตอนต้นมีแนวโน้มสูงกว่าวัยรุ่นตอนปลาย ทั้งนี้การพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนจะเกิดขึ้นเร็วหรือช้าขึ้นอยู่กับการพัฒนาในขั้นต้น ๆ ถ้าบุคคลสามารถผ่านพ้นวิกฤตขัดแย้งได้สำเร็จจะมีส่วนช่วยให้บุคคลค้นพบเอกลักษณ์แห่งตนได้เร็วขึ้น ในทางตรงกันข้ามถ้าหากบุคคลมีพื้นฐานการพัฒนาในระยะวัยต้น ๆ ไม่ดีจะเกิดความสับสนในบทบาทของตนเอง (ประสาธ อิศรปริดา. 2538: 85)

ในปัจจุบันการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนของแต่ละบุคคลอาจไม่เป็นไปตามช่วงวัยดังที่ทฤษฎีกล่าวไว้ เพราะการปรับตัวหลายสิ่งทำให้บุคคลไม่สามารถผ่านวิกฤตได้ ทำให้บุคคลค้นพบตัวเองช้าเป็นผู้ใหญ่ช้าและที่สำคัญคือเอกลักษณ์แห่งตนไม่สมบูรณ์ตามวัย ดังที่เบนสันและเอลเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) กล่าวไว้ว่าการเปลี่ยนแปลงหลายอย่างที่เกิดขึ้นทำให้วัยรุ่นไม่สามารถแสดงความเป็นผู้ใหญ่ได้อย่างเต็มตัว โดยการเปลี่ยนแปลงเป็นผู้ใหญ่จะยืดเวลาออกไปถึงช่วงอายุ 30-39 ปี

ผลงานวิจัยครั้งนี้พบว่าระดับเอกลักษณ์แห่งตนของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นมีค่าใกล้เคียงกัน อาจเป็นเพราะศึกษาในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นซึ่งเป็นช่วงวัยที่มีช่วงอายุใกล้เคียงกันและจากสภาพสังคมปัจจุบันที่เปลี่ยนแปลงไปมีปัจจัยหลายหลากที่กล่าวมาข้างต้นมีอิทธิพลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน ดังนั้นการศึกษารั้งต่อไปควรศึกษากลุ่มวัยที่มีอายุต่างกันอย่างกว้าง เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับเอกลักษณ์แห่งตนที่ชัดเจนขึ้น

2. อภิปรายตัวแปรต้นที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน

2.1 ปัจจัยความแตกต่างระหว่างเพศที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน

เมื่อพิจารณาผลการวิเคราะห์ข้อมูลพบว่าเพศชายและเพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างในทางสถิติ ผลการวิจัยนี้ไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ 1 ทั้งนี้อาจเป็นเพราะสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงตลอดเวลาส่งผลต่อบทบาทของเพศชายและเพศหญิงให้มีความเท่าเทียมกัน วัยรุ่นมีโอกาสด้านพบเอกลักษณ์แห่งตนขึ้นอยู่กับการศึกษาทางจิตสังคม และประสบการณ์ที่บุคคลได้ผ่านมา (ละมัย ทุมพัฒน์. 2550) แม้ว่า อีริคสันอธิบายว่าพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนสามารถสมบูรณ์ได้ด้วย ความแตกต่างของเพศหญิงและชาย กล่าวคือ ความแตกต่างด้านร่างกายสามารถส่งผลต่อพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนและจะทำให้วัยรุ่นประสบความสำเร็จในการค้นหาเอกลักษณ์แห่งตน (Buckler. 2005) แต่งานวิจัยในต่างประเทศพบว่าเอกลักษณ์แห่งตนไม่ได้แตกต่างกันตามตัวแปรเพศ เช่นเดียวกับงานวิจัยของวอเตอร์แมน (Waterman. 1999) ศึกษาพบว่านักศึกษาเพศหญิงและเพศชายที่กำลังศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยมีรูปแบบเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกันสอดคล้องกับเดลลาสและเจนิแกน (Dellas; & Jernigan.1990) ที่พบว่า เพศไม่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตน เช่นเดียวกับงานวิจัยของบอสและการ์ด (Bosch; & Card. 2012) ที่พบว่าเพศที่ต่างกันมีรูปแบบสถานะเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกัน รวมถึงการศึกษาของเซอราฟินี (Serafini. 2008) และ โครเซตติ และคนอื่นๆ (Crocetti; & et al. 2010) ที่พบผลวิจัยสอดคล้องกันว่าเพศชายและเพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกัน

ทั้งนี้ การวิจัยครั้งนี้พบว่า วัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นพบผลวิจัยเช่นเดียวกันคือ เพศชายและเพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกัน เหตุผลที่เพศชายและเพศหญิงมีเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกันนั้นอาจเป็นเพราะว่า ช่วงวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นช่วงที่พัฒนาการทางเพศมีการเจริญเติบโตเต็มที่ (maturity) จึงไม่เกิดความต่างของเอกลักษณ์แห่งตนซึ่งหากศึกษากับกลุ่มวัยรุ่นตอนต้น อาจพบผลวิจัยที่แตกต่างอีกแบบหนึ่ง

2.2 สัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตน

เมื่อพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานของทั้งสี่ตัวแปรต้นในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลาย และวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น พบว่า สัมพันธภาพกับเพื่อนมีค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานสูงสุดเมื่อเทียบกับตัวแปรต้นอื่นๆ โดยค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานในวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นเท่ากับ .384 และ .354 ตามลำดับ ผลจากการวิจัยนี้จึงกล่าวได้ว่า บุคคลที่มีสัมพันธภาพกับเพื่อนที่ดีส่งผลให้วัยรุ่นมีเอกลักษณ์แห่งตนที่ดีด้วย ดังนั้นช่วงที่บุคคลได้ใกล้ชิดติดอยู่กับเพื่อนเป็นโอกาสที่จะได้เปรียบเทียบความเหมือนและความแตกต่างระหว่างบุคคลทำให้บุคคลรู้จักและเข้าใจตนเองมากขึ้น ได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึก หรือประสบการณ์ชีวิตของตนกับเพื่อน การได้รับการยอมรับจากเพื่อน ซึ่งนำไปสู่การเข้าใจและยอมรับในตนเอง มีความมั่นใจในการแสดงออกของตนเอง เกิดการเห็นคุณค่าในตนเองเป็นผลให้บุคคลมีเอกลักษณ์แห่งตนที่ดี โดยธรรมชาติของวัยรุ่นต้องการอิสระ เสรีภาพในการคิด การปฏิบัติตัว การคบเพื่อน และต้องการความเป็นส่วนตัว จึงทำให้บางครั้งอาจเกิดปัญหาความไม่เข้าใจกันกับผู้ใหญ่ และส่งผลให้วัยรุ่นหันไปใกล้ชิดกับกลุ่มเพื่อนมากกว่าครอบครัว วัยรุ่นจะให้ความสำคัญกับการคบเพื่อน และต้องการเลือกกลุ่มเพื่อนที่มีค่านิยม และมีความสนใจในสิ่งเดียวกัน ทั้งนี้การคบเพื่อนจะช่วยให้วัยรุ่นรู้จักการปรับตัวให้เข้ากับสังคม เรียนรู้การรักษามิตรภาพ มีความเข้าใจตัวเอง และรู้จักรับฟังความเห็นของผู้อื่น การปรับตัวให้เข้ากับสังคมนับว่าเป็นพัฒนาการที่ยากที่สุดของวัยรุ่น พัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่น จะเป็นไปตามแบบพื้นฐานของพัฒนาการทางสังคมที่มีมาตั้งแต่เด็ก กล่าวคือ วัยรุ่นจะผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคม (socialization process) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม เพื่อที่จะปรับตัวให้เข้ากับบรรทัดฐานของกลุ่มตามแบบประเพณีวัฒนธรรมของสังคม วัยรุ่นที่มีความสามารถที่จะปรับตัวทางสังคมได้ดีจะแสดงพฤติกรรมที่สังคมยอมรับ ซึ่งพฤติกรรมที่เป็นที่ยอมรับนั้นจะต้องแสดงออกมาโดยไม่มีการแสวงหาหรือเมื่อทำพฤติกรรมแล้วมีผลกระทบต่อความรู้สึกทัศนคติของวัยรุ่น (ประไพพรรณ ภูมิวิศิสาร. 2530) สอดคล้องกับศรีธรรม ธนะภูมิ (2535: 81) กล่าวว่า วัยรุ่นต้องการให้เพื่อนเข้าใจและยอมรับ การเข้าร่วมกลุ่มจะทำให้วัยรุ่นทำตามค่านิยมที่เป็นที่ยอมรับของสังคม เพื่อจะได้ร่วมกิจกรรมกับผู้อื่นและรักษาความสัมพันธ์อันใกล้ชิดไว้ โดยปัจจัยดังกล่าวเป็นปัจจัยในการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนแก่วัยรุ่น อีกทั้งมีอุส และคนอื่นๆ (Meeus; & et al. 2002) กล่าวว่า เมื่อสัมพันธภาพระหว่างบุคคลเกิดขึ้นอย่างมีความหมายและต่อเนื่อง กลไกกระบวนการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนยังคงเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องด้วยเช่นกัน เช่นเดียวกันกับผลการวิจัยของจริยกุล ตรีสุวรรณ (2542: 60-65) ที่พบว่าสัมพันธภาพกับเพื่อนมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของนักศึกษาวัยรุ่นตอนปลาย เช่นเดียวกับงานวิจัยของ ฟิชและอดัมส์ (บุษรินทร์ ท่งมีผล. 2546: 44; อ้างอิงจาก Fitch; & Adam. 1983) ที่พบว่า ผู้ที่มีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลที่ดีมักพบเอกลักษณ์แห่งตนได้ง่ายกว่า นอกจากนี้การได้เรียนรู้ได้ฝึกฝนทักษะการมีสัมพันธภาพระหว่างบุคคลจะช่วยส่งเสริมให้เอกลักษณ์แห่งตนมีการพัฒนาขึ้น

รวมถึงการศึกษาของเบนสันและเอดเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) สนับสนุนผลการศึกษาค้นคว้านี้โดยพบว่า ตัวแปรต้นที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของประชากรที่อยู่ในช่วงวัยผู้ใหญ่ตอนต้นคือสัมพันธภาพกับเพื่อน

จากผลการวิจัยพบว่าสัมพันธภาพกับเพื่อนมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่ตอนต้น มีความเป็นไปได้ว่าทั้ง 2 วัยมีบทบาทหน้าที่ในสังคมที่ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับเพื่อน ไม่ว่าจะเป็นช่วงเวลาเรียน เวลาทำงาน การสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนเป็นกลไกที่เกิดขึ้นในสังคมส่งผลต่อการสร้างโอกาสเพื่อแลกเปลี่ยนความคิด ความรู้สึกและประสบการณ์ที่บุคคลในวัยเดียวกันมีคล้ายคลึงกัน บุคคลเชื่อว่าเพื่อนสามารถตอบสนองความต้องการได้หลายประการ เช่น ความอบอุ่น การเป็นที่ยอมรับ มีอิสระในการคิดและการทำ เมื่อมีปัญหาหรือต้องตัดสินใจเหตุการณ์บางอย่างที่สำคัญในชีวิต เพื่อนเข้ามาามีอิทธิพลและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การได้รับความช่วยเหลือจากเพื่อน ทำให้บุคคลไม่รู้สึกโดดเดี่ยวหรือถูกทอดทิ้ง ทำให้มีความมั่นใจในตนเอง รู้จักตนเอง เข้าใจตนเอง รับผิดชอบต่อการตัดสินใจและการกระทำของตัวเองส่งผลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน

2.3 การเห็นคุณค่าในตนเองกับเอกลักษณ์แห่งตน

ผลการวิจัยพบว่าการเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตน กล่าวได้ว่าบุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูงส่งผลให้มีเอกลักษณ์แห่งตนที่ดีด้วย นั่นคือ บุคคลที่มีการเห็นคุณค่าในตนเองสูง ตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง มีความเชื่อมั่นและมีความเป็นตัวของตัวเองสามารถแสดงศักยภาพในการหาประสบการณ์ ค้นหาตนเองเพื่อพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน สำหรับช่วงวัยรุ่นตอนปลายนั้นมิงานวิจัยของเทลเลอร์และออสเก้ (Taylor; & Oskay. 1995: Abstract) ได้ศึกษาการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายชาวตุรกีและอเมริกัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ในครอบครัว การสร้างเอกลักษณ์แห่งตนและการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นตอนปลาย พบว่าความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบรรลุเอกลักษณ์แห่งตน และมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสับสนในเอกลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มสอดคล้องกับงานวิจัยของออร์ลอฟสกี (จารุพันธ์ คะเชนทร์ชาติ. 2544: 39-40; อ้างอิงจาก Orlofsky. n.d.) ที่พบว่านักศึกษาชายที่อยู่ในกลุ่มสถานะสับสนในเอกลักษณ์แห่งตนมีการนับถือตนเองต่ำกว่ากลุ่มนักศึกษาชายสถานะอื่นๆเช่นเดียวกันกับงานวิจัยของเบนสันและเอดเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนในวัยผู้ใหญ่ตอนต้น โดยใช้แบบแผนการวิจัยระยะยาว (longitudinal study) พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองส่งผลต่อการพัฒนาการด้านเอกลักษณ์แห่งตนของวัยผู้ใหญ่ตอนต้นสอดคล้องกับโมซแกนและคนอื่นๆ (Mozhgan; & et al. 2012) และละมัย ทุมพัฒน์ (2550: 127) ที่ศึกษาพบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองมีอิทธิพลทางตรงต่อเอกลักษณ์แห่งตนจากการศึกษาที่ผ่านมาพบว่า การเห็นคุณค่า

ในตนเองส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนตั้งแต่ช่วงวัยรุ่นตอนปลายจนถึงวัยผู้ใหญ่ตอนต้น แสดงให้เห็นว่าบุคคลที่เห็นคุณค่าในตนเอง คิดว่าตนเองมีค่าในสังคม เกิดการยอมรับและนับถือตนเอง มีความเป็นตัวของตัวเอง พึ่งตนเองได้ สามารถดำเนินชีวิตได้ด้วยตนเอง มีความพร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ สิ่งเหล่านี้มีความสำคัญต่อการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนที่สมบูรณ์

2.4 ลักษณะมุ่งอนาคตกับเอกลักษณ์แห่งตน

ผลการวิจัยพบว่าลักษณะมุ่งอนาคตมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตน ผลที่ได้นี้สอดคล้องกับแนวคิดของอีริคสัน (Erikson, 1968) กล่าวไว้ว่าการตั้งเป้าหมายในอนาคตที่ดีสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตน รวมถึงมาร์เซีย (Marcia, 1993) ได้กล่าวว่า การตั้งเป้าหมายเกี่ยวกับหน้าที่ในอนาคตของวัยรุ่นตอนปลายและวัยผู้ใหญ่เป็นส่วนสำคัญต่อการสร้างสถานะเอกลักษณ์แห่งตน นักวิจัยหลายท่านศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตนและลักษณะมุ่งอนาคตถึงแม้ว่าแต่ละงานวิจัยมีกรอบแนวคิดที่แตกต่างกัน ผลวิจัยมีความสอดคล้องกันคือ พบว่าเอกลักษณ์แห่งตนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะมุ่งอนาคต (Kerpelman; & Mosher, 2004; Pulkkinen; & Ronka, 1994; Rappaport; Enrich; & Wilson, 1985) โดยงานวิจัยของเรปปาพอร์ท เอนริชและวิลสัน (Rappaport; Enrich; & Wilson, 1985) แสดงให้เห็นถึงรูปแบบความสัมพันธ์ของตัวแปร 2 ช่วงเวลาเช่นเดียวกันกับงานวิจัยของพูคคินินและรอนกา (Pulkkinen; & Ronka, 1994) ที่ศึกษาเกี่ยวกับเอกลักษณ์แห่งตนและลักษณะมุ่งอนาคต ผลวิจัยพบว่าเอกลักษณ์แห่งตนแบบ identity commitment (การตกลงใจหรือการผูกมัดตน) มีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะมุ่งอนาคต สอดคล้องกับงานวิจัยของเคอร์เปิลแมนและโมเชอร์ (Kerpelman; & Mosher, 2004) พบความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะมุ่งอนาคตกับ identity exploration (การแสวงหาเอกลักษณ์แห่งตน) และ commitment (การตกลงใจหรือการผูกมัดตน) นอกจากนี้เซกิเนอร์และนอยแมน (Seginer; & Noyman, 2005) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างลักษณะมุ่งอนาคตกับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยผู้ใหญ่ชาวอิสราเอล พบว่าลักษณะมุ่งอนาคตในด้านการงาน อาชีพและด้านครอบครัวมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยผู้ใหญ่

จากผลการศึกษานี้พบว่าลักษณะมุ่งอนาคตส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน กล่าวคือลักษณะมุ่งอนาคตเป็นลักษณะที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาตัวบุคคล เอกลักษณ์แห่งตนเกิดขึ้นได้อย่างสมบูรณ์ก็ต่อเมื่อบุคคลมีการกำหนดเป้าหมายในอนาคต มีความมุ่งมั่นพยายามฟันฝ่าอุปสรรคต่างๆ เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ บุคคลที่มีเป้าหมายทำให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ เพียรพยายาม การตัดสินใจได้อย่างมีระบบ ความสำเร็จในแต่ละขั้นจะเป็นแรงจูงใจให้บุคคลพยายามทำงานในขั้นต่อไป สามารถปรับตัวต่อการดำรงชีวิตในโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงได้อย่างเหมาะสม กล่าวได้ว่าการพัฒนา

คุณลักษณะภายในตัวบุคคลมีความสำคัญต่อการหล่อหลอมเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย และวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น

2.5 การทำหน้าที่ของครอบครัวกับเอกลักษณ์แห่งตน

จากผลการวิจัยจะเห็นได้ว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวไม่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นซึ่งไม่สนับสนุนสมมติฐานที่ตั้งไว้ ทั้งนี้ จากการพิจารณาเหตุผลเชิงทฤษฎีที่เกี่ยวข้องพบว่า การสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่นนั้นส่วนหนึ่งเป็นการเรียนรู้จากครอบครัว โดยการปรับตัวในการเข้ากลุ่มของวัยรุ่นนั้นจะเป็นไปตามความสัมพันธ์ที่วัยรุ่นมีต่อบิดามารดา ความใกล้ชิดกับบิดามารดามีแนวโน้มที่จะสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนในฐานะที่เป็นผู้ให้เท่ากับผู้รับ (กุญชรี้ คำชาย. 2542: 81-82) สอดคล้องกับงานวิจัยของเบเยอร์และกูสเซ็นส์ (Beyers; & Goossens. 2008) ที่ทำการศึกษา กระบวนการรับรู้การเล็งดูและรูปแบบเอกลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นตอนปลาย พบว่าการเล็งดูของครอบครัวและรูปแบบเอกลักษณ์แห่งตนมีลักษณะที่เชื่อมต่อกัน โดยเน้นพ่อแม่ที่เป็นแหล่งสำคัญของสังคมในการพัฒนาเอกลักษณ์ของเด็กไปจนถึงวัยรุ่นตอนปลาย เช่นเดียวกันกับการศึกษาของเบนสันและเอ็ดเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) ที่พบว่า ตัวแปรที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนคือสัมพันธภาพในครอบครัว

อย่างไรก็ตามงานวิจัยนี้ พบว่า การทำหน้าที่ของครอบครัวไม่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นซึ่งความเป็นไปได้ว่า ทั้ง 2 วัยแยกตัวออกจากครอบครัวมากขึ้นเพื่อสร้างบทบาทใหม่ในสังคมที่กว้างกว่าครอบครัวและได้การเรียนรู้ ปรับตัวการใช้ชีวิต รู้จักตัวเองมากขึ้นจากการสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลกลุ่มอื่นๆสังคมเพื่อให้ตัวเองได้รับการยอมรับจากสังคม ดังจะเห็นได้จากผลการวิจัยที่พบว่าสัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตนมีความสัมพันธ์กันสูงสุด แสดงให้เห็นว่าวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นได้รับอิทธิพลจากกลุ่มเพื่อนมากกว่าครอบครัวต่อการมีเอกลักษณ์แห่งตน

3. อภิปรายผลของการวิเคราะห์แยกกลุ่มและเปรียบเทียบน้ำหนักความสำคัญของปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น

ผลการวิเคราะห์น้ำหนักความสำคัญของปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นพบว่า ทั้ง 2 กลุ่มประชากรมีลำดับตัวแปรคล้ายกันคือ สัมพันธภาพกับเพื่อนมีน้ำหนักสูงสุด รองลงมาคือ การเห็นคุณค่าในตนเอง ลักษณะมุ่งอนาคตตามลำดับ ผู้วิจัยอธิบายรายละเอียดตามลำดับความสำคัญตัวแปร ดังนี้

3.1 สัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตน

จากผลการวิจัยพบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานของตัวแปรสัมพันธภาพกับเพื่อนมีค่าสูงสุดทั้งในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นไปได้ว่าวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นวัยเชื่อมต่อและมีพัฒนาการทางสังคมที่คล้ายกันจึงไม่พบความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ของเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตนของ 2 วัย ตามสูตรการทดสอบความแตกต่างของสัมประสิทธิ์ถดถอยของปาเตอร์นอสเตอร์และคนอื่นๆ (Paternoster et al. 1998) รวมทั้งความเข้มของความสัมพันธ์ที่พบว่าเพื่อนมีอิทธิพลมากที่สุดเช่นเดียวกัน อาจกล่าวได้ว่าระดับสัมพันธภาพกับเพื่อนมีความสำคัญต่อเอกลักษณ์แห่งตนในระดับใกล้เคียงกันทั้ง 2 กลุ่มซึ่งเมื่อพิจารณาปัจจัยสำคัญคือ วุฒิภาวะ (maturity) น่าจะมีความใกล้เคียงระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น อีกทั้งพัฒนาการทางสังคมของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นมีความเชื่อมต่อกันจึงเกิดการเป็นอิสระ เป็นตัวของตัวเอง การหล่อหลอมเอกลักษณ์แห่งตนและความมั่นคงทางอารมณ์ที่สอดคล้องกันด้วย เป็นไปตามผลการวิจัยที่พบว่าทั้ง 2 ช่วงวัยไม่แตกต่างกันในด้านพารามิเตอร์

อย่างไรก็ตามความสัมพันธ์ในกลุ่มเพื่อนยังเป็นสิ่งที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการทางสังคมของวัยรุ่นตอนปลายอยู่สอดคล้องกับงานวิจัยของไรอันและแพทริก (Santock. 2004; citing Ryan; & Patrick. 1996) ที่พบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างเพื่อนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปรับตัวทางสังคมของวัยรุ่น ในด้านสัมพันธภาพกับเพื่อนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นมีลักษณะรูปแบบที่แตกต่างกัน วัยรุ่นตอนปลายเริ่มห่างจากทางบ้าน สนใจเพื่อน มีการรวมกลุ่มเพื่อนรุ่นเดียวกัน ใช้เวลากับเพื่อนมากขึ้น มีกิจกรรมนอกบ้าน ในช่วงนี้การรวมกลุ่มเพื่อนจะเริ่มสลายตัว มีความเหนียวแน่นในกลุ่มใหญ่ลดน้อยลง เริ่มจับคู่กันระหว่างชายหญิงที่มีความเข้าใจกัน สนับสนุนซึ่งกันและกัน (ประไพพรรณ ภูมิวุฒิสาร. 2530) ในส่วนของวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นไม่อาจหาเพื่อนได้ง่ายเช่นในวัยเรียน บุคคลในวัยนี้จึงต้องสร้างมิตรภาพและรักษาไว้ด้วยความสามารถและความพยายามของตนเอง วัยผู้ใหญ่ตอนต้นส่วนใหญ่จึงมีเพื่อนน้อยลง แต่เป็นเพื่อนที่สนิทมากกว่าในวัยเด็กและวัยรุ่น แม้ว่าการยอมรับของคนในสังคมจะยังคงมีอิทธิพลต่อบุคคลวัยนี้แต่ขอบเขตนั้นจะเล็กลง การเป็นที่ยอมรับของกลุ่มที่บุคคลปรารถนาจะเข้าร่วมกลุ่มเท่านั้น จึงจะทำให้บุคคลมีแรงจูงใจในการปฏิบัติตนให้สอดคล้องกับมาตรฐานของกลุ่ม (ประณต เค้าฉิม. 2552: 60)

แม้ว่างานวิจัยก่อนหน้านี้จำนวนหนึ่งบ่งชี้ว่าความแตกต่างระหว่างช่วงวัยมีผลต่อเอกลักษณ์แห่งตน แต่ในงานวิจัยนี้ พบว่าทั้ง 2 ช่วงวัยมีระดับความสัมพันธ์ของสัมพันธภาพกับเพื่อนกับเอกลักษณ์แห่งตนไม่แตกต่างกัน

3.2 การเห็นคุณค่าในตนเองกับเอกลักษณ์แห่งตน

จากผลการวิจัยและพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานตัวแปรการเห็นคุณค่าในตนเองในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นมีค่าน้ำหนักตัวแปรใกล้เคียงกันและมีความสำคัญเป็นลำดับที่ 2 รองจากสัมพันธภาพกับเพื่อน เมื่อวิเคราะห์ความสัมพันธ์ทั้ง 2 กลุ่มพบว่า มีขนาดความสัมพันธ์ไม่แตกต่างกัน แสดงให้เห็นว่า ทั้ง 2 วัยมีขนาดความสัมพันธ์ระหว่างการเห็นคุณค่าในตนเองกับเอกลักษณ์แห่งตนคล้ายกันสอดคล้องกับงานวิจัยของเทเลอร์และออสเก้ (Taylor; & Oskay. 1995: Abstract) ได้ศึกษาการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายชาวตุรกีและอเมริกัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบความสัมพันธ์ในครอบครัว การสร้างเอกลักษณ์แห่งตนและการเห็นคุณค่าในตนเองของวัยรุ่นตอนปลาย พบว่า ความภาคภูมิใจในตนเองมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการบรรลุเอกลักษณ์แห่งตน และมีความสัมพันธ์ทางลบกับความสับสนในเอกลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นทั้งสองกลุ่มสอดคล้องกับงานวิจัยของเบนสันและเอดเดอร์ (Benson; & Elder. 2011) ศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนในวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น โดยใช้แบบแผนการวิจัยระยะยาว (longitudinal study) พบว่า การเห็นคุณค่าในตนเองส่งผลต่อการพัฒนาการด้านเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น

นอกจากนี้ การเห็นคุณค่าในตนเองเป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญต่อการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนที่ดีของทั้ง 2 วัย บุคคลจำเป็นต้องมีการเห็นคุณค่าในตนเองคงอยู่ในตัวเองเพื่อให้บรรลุถึงความต้องการขั้นต่อไป ซึ่งตามทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ตามแนวคิดของมาสโลว์ ความต้องการความภาคภูมิใจในตนเองอยู่ในลำดับที่ 4 ความต้องการนี้ประกอบด้วยความยกย่องนับถือตนเอง ความเชื่อมั่นในตนเอง มีความสามารถเพียงพอที่จะกระทำสิ่งต่าง ๆ ซึ่งหากได้รับการพัฒนาความภาคภูมิใจในตนเองขึ้นไปก็นำเข้าสู่ความต้องการบรรลุสัจการแห่งตน (self actualization) คือ การรู้จัก เข้าใจ ยอมรับตนเองและพร้อมที่จะแก้ไขตนเองได้ เป็นตัวของตัวเอง รับผิดชอบต่อตนเอง ตระหนักถึงการดำเนินชีวิตและเป้าหมายของชีวิต (Maslow. 1970: 45) ซึ่งนำไปสู่การพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน

3.3 ลักษณะมุ่งอนาคตกับเอกลักษณ์แห่งตน

จากผลการวิจัยและพิจารณาค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยมาตรฐานตัวแปรลักษณะมุ่งอนาคตในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น เมื่อเปรียบเทียบค่าที่ได้ของทั้ง 2 กลุ่มมีความใกล้เคียงกันแสดงให้เห็นว่าอิทธิพลของลักษณะมุ่งอนาคตที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนไม่แปรเปลี่ยนตามช่วงวัย ประเด็นนี้อาจเป็นไปได้ว่าวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นช่วงเวลาที่มีการเปลี่ยนแปลงครั้งสำคัญในชีวิต เช่น การเลือกสายวิชาเรียน การเลือกอาชีพ การเลือกคู่ครอง เป็นต้น ทั้ง 2 วัยจำเป็นต้องมีความสามารถในการตัดสินใจและเลือกทางเดินชีวิตให้กับตัวเองโดยอาศัย

พัฒนาการทางด้านสติปัญญาที่มีความคิดที่เป็นระบบและมีเหตุผล มีความคิดกว้างไกล มีจินตนาการสูง สนใจสิ่งแปลกใหม่และมีความเชื่อมั่นในความเชื่อและความเห็นของตนเองหากบุคคลสามารถเข้าใจตัวเอง เกิดความเข้าใจในปัญหาต่างๆ และรู้จักคาดการณ์เกี่ยวกับอนาคต สามารถวางแผนกำหนดขั้นตอน มองความเป็นไปได้ในอนาคตจากสภาพการณ์ปัจจุบันและมีลักษณะมุ่งอนาคตที่ดีวัยรุ่นจะค่อยพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง แสวงหาตนตามอุดมคติและค้นหาเอกลักษณ์ของตัวเองเพื่อพบปะใหม่ในสังคม (เกรียงศักดิ์ ศรีสมบัติ. 2544) ซึ่งหากบุคคลได้รับอิสระและการสนับสนุนในการกระทำสิ่งต่างๆ ด้วยตนเองเป็นการฝึกควบคุมตนเอง รวมทั้งการยอมรับจากผู้ใหญ่เป็นการเรียนรู้เพื่อพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคต

นอกจากนี้ ลักษณะมุ่งอนาคตมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาบุคคลความสำเร็จลักษณะมุ่งอนาคตเป็นแรงกระตุ้นให้บุคคลคิดถึงอนาคตและปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคต การที่บุคคลมีลักษณะดังกล่าวย่อมทำให้บุคคลนั้นมีทักษะความคิดเชิงสร้างสรรค์ ปรับตัวและจัดการกับปัญหาของตนเองได้ จากผลการวิจัยที่กล่าวมาข้างต้น แสดงให้เห็นว่ากลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นเป็นช่วงวัยที่ต้องหาทางเลือกให้ดีและเหมาะกับชีวิตของตนเอง อาจกล่าวได้ว่าเป็นจุดเปลี่ยนของชีวิตของบุคคลในการใช้ชีวิตในสังคม ดังนั้นทั้ง 2 กลุ่มจึงมีปัจจัยลักษณะมุ่งอนาคตที่ส่งผลต่อพัฒนาการเอกลักษณ์แห่งตนคล้ายคลึงกัน

3.4 การทำหน้าที่ของครอบครัวกับเอกลักษณ์แห่งตน

ผลการวิจัยพบว่าค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์ในวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นเท่ากับ .608 และ .513 ตามลำดับซึ่งมีค่าใกล้เคียงกัน แต่เมื่อนำเข้าสมการถดถอยพหุคูณร่วมกับตัวแปรต้นอื่น ๆ พบว่าค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ซึ่งเป็นไปได้ว่าตัวแปรอื่น ๆ ในโมเดลได้แก่ สัมพันธภาพกับเพื่อน การเห็นคุณค่าในตนเองและลักษณะมุ่งอนาคตแบ่งความแปรปรวนไป

อย่างไรก็ตามจากค่าสัมประสิทธิ์สหสัมพันธ์พอจะอธิบายได้ว่าการทำหน้าที่ของครอบครัวมีความสัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนสอดคล้องกับงานวิจัยก่อนหน้าคือ งานวิจัยในปี 2001 ของกุนิรี (Gunerli. 2001) ได้ศึกษาสำรวจแหล่งที่มาของเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นชาวตุรกี พบว่าลักษณะทางสังคมและครอบครัวมีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนสูงสอดคล้องกับงานวิจัยของงามตา วรินทร์านนท์ และคณะ (2545: 11) พบว่า เยาวชนมีสุขภาพจิตดี เนื่องจากรายงานว่าเป็นมารดาที่ตนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันและรับรู้ว่าเป็นมารดาที่มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันมาก เยาวชนที่มีพัฒนาการทางจิตสังคมอย่างเหมาะสมและมีเอกลักษณ์แห่งตนสูง เนื่องจากมีทัศนคติที่ดีต่อบิดามารดา รับรู้ว่าการอบรมเลี้ยงดูแบบรักและใช้เหตุผลมาก และรับรู้ว่าจะสามารถจัดการกับความ

ขัดแย้งระหว่างบิดากับมารดาได้มากด้วย ซึ่งการรับรู้ 3 ประการหลังดังกล่าวจะมีปริมาณมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปริมาณความสัมพันธ์ที่ีระหว่างเยาวชนกับบิดามารดาและการรับรู้ความสัมพันธ์ที่ีระหว่างบิดากับมารดาอีกทอดหนึ่ง และพบอีกว่าเยาวชนมีพัฒนาการทางจิตสังคมสูงทำให้มีเอกลักษณ์แห่งตนสูงตามไปด้วย แสดงให้เห็นว่า ครอบครัวยังคงมีความสำคัญต่อบุคคลแต่ไม่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น อาจเป็นเพราะว่าทั้ง 2 วัย มีโอกาสได้เรียนรู้ทางสังคมกับบุคคลและสิ่งแวดล้อมอื่นๆ มากกว่าครอบครัว รูปแบบความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลขยายกว้างขึ้น เมื่อบุคคลมีการเผชิญปัญหา เกิดประสบการณ์ที่หลากหลาย บุคคลสามารถคิดพิจารณา หาเหตุผลสนับสนุนความคิดของตนเองเพื่อสร้างความเชื่อมั่นให้ตนเองในการจัดการกับปัญหาโดยลดการพึ่งพาหรือขอความช่วยเหลือจากครอบครัวน้อยลง หากบุคคลสามารถผ่านพ้นปัญหาหรือเหตุการณ์ต่างๆ อย่างสำเร็จลุล่วง ส่งผลให้เกิดพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งตนที่ดีตามมา จากผลการวิจัยสามารถอภิปรายเพิ่มเติมได้ว่า วัยรุ่นตอนปลายยังคงต้องอาศัยอยู่กับพ่อแม่ มีความใกล้ชิดกับครอบครัวแม้ว่าวัยรุ่นตอนปลายสามารถดูแลตนเองได้ในระดับหนึ่งแต่ยังไม่สามารถแยกตัวออกมาจากครอบครัวได้อย่างเต็มที่เพราะการค้นหาเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นส่วนหนึ่งจำเป็นอาศัยการซึมซับโมเดลต้นแบบความเป็นผู้ใหญ่จากพ่อแม่และยังคงมีการพึ่งพาครอบครัวมากกว่าวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น โดยวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นพึ่งพาครอบครัวลดลงในหลายๆ ด้าน เช่น การย้ายออกจากบ้าน สร้างหรือมีที่อยู่อาศัยของตนเองเป็นการแยกจากครอบครัวออกมาเพื่อใช้ชีวิตตามที่บุคคลต้องการหรือตั้งเป้าหมายไว้ วัยผู้ใหญ่ตอนต้นพึ่งพาครอบครัวทางการเงินลดลงเพราะบุคคลสามารถทำงานหาเลี้ยงชีพได้เอง รวมทั้งลดการพึ่งพาทางด้านจิตใจและอารมณ์กับพ่อแม่ไปเป็นการมองหาความรักสำหรับตอบสนองความพึงพอใจทางอารมณ์ ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่จะตัดสินใจและจัดการกับชีวิตของตน ทำให้บุคคลมีความเป็นตัวของตัวเองและมีความรับผิดชอบมากขึ้น (ประณต คำนิม. 2555) การหล่อหลอมเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นจึงได้รับอิทธิพลจากความสัมพันธ์ทางสังคมที่กว้างขึ้น การได้เป็นสมาชิกในสังคมที่หลากหลายนอกเหนือจากครอบครัวทำให้วัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นสร้างเอกลักษณ์แห่งตนได้อย่างสมบูรณ์เต็มที่

4. อภิปรายเรื่องความไม่แปรเปลี่ยนของค่าพารามิเตอร์ด้วย z-test (Paternoster; & Brame; & Mazaerolic; & Piquero. 1998) ของค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น

ผู้วิจัยได้ทำการทดสอบเพิ่มเติมเรื่องความไม่แปรเปลี่ยนของค่าพารามิเตอร์ด้วย z-test ของค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่างตัวแปรอิสระและตัวแปรตามระหว่างกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้น พิจารณาค่าประมาณพารามิเตอร์ของสัมประสิทธิ์ถดถอยระหว่างตัวแปรอิสระ ได้แก่

การทำหน้าที่ของครอบครัว สัมพันธภาพกับเพื่อน การเห็นคุณค่าในตนเองและลักษณะมุ่งอนาคตที่มีผลต่อตัวแปรตามเอกลักษณ์แห่งตนทั้งในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ได้แก่ การทำหน้าที่ของครอบครัวไม่มีนัยสำคัญทางสถิติต่อตัวแปรตามทั้ง 2 กลุ่ม ส่วน 3 ตัวแปรอิสระส่งอิทธิพลต่อตัวแปรตามเอกลักษณ์แห่งตนและจากการทดสอบความแตกต่างของค่าพารามิเตอร์ด้วยสูตรของ z-test (Paternoster et al. 1998) พบว่าไม่มีนัยสำคัญทางสถิติทุกค่าการเปรียบเทียบ แสดงให้เห็นว่าโมเดลปัจจัยการทำหน้าที่ของครอบครัว สัมพันธภาพกับเพื่อน การเห็นคุณค่าในตนเองและลักษณะมุ่งอนาคตที่มีต่อตัวแปรตามลักษณะโมเดลคล้ายคลึงกัน รวมถึงค่าประมาณพารามิเตอร์ไม่แตกต่างกัน ทั้งนี้จากงานวิจัยก่อนหน้านี้ยังไม่มีการศึกษาเปรียบเทียบค่าความสัมพันธ์หรือค่าสัมประสิทธิ์ถดถอยปัจจัยที่ส่งผลต่อเอกลักษณ์แห่งตนทั้งในกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น งานวิจัยนี้จึงศึกษานำร่องเกี่ยวกับความแตกต่างระหว่างกลุ่มประชากร ดังนั้นการศึกษานี้จึงอาจสรุปได้ว่าทั้ง 2 กลุ่มมีปัจจัยที่ส่งผลต่อพัฒนาการเอกลักษณ์แห่งตนคล้ายคลึงกัน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 จากผลการวิจัยพบว่า ปัจจัยด้านสัมพันธภาพกับเพื่อนมีอิทธิพลมากที่สุดต่อเอกลักษณ์แห่งตนของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น ดังนั้น บุคคลที่เกี่ยวข้องควรตระหนักและเห็นความสำคัญในการส่งเสริมและพัฒนาปัจจัยด้านนี้ให้แก่บุคคลเป็นลำดับแรก โดยเน้นการเปิดโอกาสให้บุคคลสามารถพัฒนาปัจจัยด้านสัมพันธภาพกับเพื่อน เพื่อทำความเข้าใจและเรียนรู้เกี่ยวกับตนเองและผู้อื่นให้มากขึ้น ส่งผลให้บุคคลสามารถบรรลุเอกลักษณ์แห่งตนได้อย่างสมบูรณ์

1.2 สถาบันการศึกษาและสถานที่ทำงานเป็นแหล่งการเรียนรู้และมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างเอกลักษณ์แห่งตน เนื่องจากวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น ใช้เวลาส่วนใหญ่อยู่กับการเรียนและการทำงาน ผู้ที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นอาจารย์ เพื่อนในมหาวิทยาลัย หัวหน้างานและเพื่อนร่วมงาน มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้บุคคลค้นพบเอกลักษณ์แห่งตน โดยการจัดโปรแกรม กิจกรรม หรือรูปแบบการเรียนการสอน การทำงานที่เน้นการปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและสนับสนุนความสามารถของบุคคล ทำให้บุคคลได้มีการสร้างสัมพันธภาพกับเพื่อนเพื่อเกิดการเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกับผู้อื่น นอกจากส่งผลดีต่อการเรียนและการทำงานที่มีประสิทธิภาพแล้วยังก่อให้เกิดเอกลักษณ์แห่งตนที่ดีตามมา

1.3 เมื่อพิจารณาตามช่วงวัยพบว่าตัวแปรที่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นใหญ่ตอนต้นนั้นไม่ต่างกัน อาจกล่าวได้ว่าทั้งสองช่วงวัยมีความเหมือนกันโดยเฉพาะอย่างยิ่งคือ เป็นการช่วงที่ต้องมีการตัดสินใจครั้งสำคัญที่มีผลต่อชีวิตในอนาคต เช่น การศึกษา การเริ่มต้น

ทำงาน ประกอบอาชีพ การแต่งงาน ใช้ชีวิตคู่ เป็นต้น ดังนั้น การเสริมสร้างสมรรถนะภายในตัวของบุคคล คือ การส่งเสริมเห็นคุณค่าในตนเองและลักษณะมุ่งอนาคตเป็นปัจจัยสำคัญทำให้บุคคลมองเห็นเป้าหมายของชีวิตชัดเจนขึ้น มีความสามารถที่ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติในแนวทางที่ตนเลือก อันจะส่งผลต่อการสร้างเอกลักษณ์แห่งตนด้วย

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 งานวิจัยครั้งนี้พบว่าเอกลักษณ์แห่งตนของกลุ่มวัยรุ่นตอนปลายและวัยรุ่นผู้ใหญ่ตอนต้นมีค่าเฉลี่ยใกล้เคียงกัน ทั้งนี้อาจเป็นเพราะทั้ง 2 วัย เป็นช่วงวัยที่มีอายุใกล้เคียงกันและมีปัจจัยหลายด้านที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนาเอกลักษณ์แห่งตน ดังนั้นการศึกษาร้อยต่อไปควรศึกษากลุ่มวัยที่มีอายุต่างกันมากกว่านี้ เพื่อให้เห็นถึงความแตกต่างของระดับเอกลักษณ์แห่งตนระหว่างช่วงวัยที่ชัดเจนขึ้นและทราบว่าหากเกิดความแตกต่าง แตกต่างที่ช่วงใด

2.2 ควรศึกษาความแตกต่างทางเพศกับเอกลักษณ์แห่งตนในช่วงวัยอื่นๆ อาจพบผลวิจัยที่แตกต่างอีกแบบหนึ่ง

2.3 จากผลการวิจัยพบว่าตัวแปรอื่นๆ ที่มีอิทธิพลต่อเอกลักษณ์แห่งตนในโมเดลได้แบ่งความแปรปรวนไปจากตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัว ได้แก่ สัมพันธภาพกับเพื่อน การเห็นคุณค่าในตนเองและลักษณะมุ่งอนาคต ทำให้ตัวแปรการทำหน้าที่ของครอบครัวไม่มีนัยสำคัญ ดังนั้นการศึกษาร้อยต่อไปควรศึกษาอิทธิพลส่งผ่านระหว่างชุดตัวแปรต้นด้วยภายใต้การทบทวนวรรณกรรมอย่างเข้มงวดต่อไป

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กาญจนา พึ่งเนตร. (2537). การศึกษาสัมพันธภาพระหว่างบุคคลกับอัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น
ในโรงเรียนมัธยมศึกษา ในเขตอำเภอเมือง พิษณุโลก. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยา
โรงเรียน). เชียงใหม่: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. ถ่ายเอกสาร.
- กาญจนา ศรีวรกุล. (2548). ความสัมพันธ์ระหว่างเอกลักษณ์แห่งตนและการปรับตัวด้าน
การเรียนรู้ของนักศึกษาชั้นปีที่ 1 คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
สารนิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- กิติกร มีทรัพย์. (2545). วัยรุ่นกับกลุ่มเพื่อน. ใน เอกสารการสอนชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและ
การอบรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- บุญศรี คำชาย. (2542). จิตวิทยาแนะแนวเด็กวัยรุ่น. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์
สถาบันราชภัฏสวนสุนันทา.
- เกียรติวรรณ อมาตยกุล. (2543). Self Esteem พลังแห่งความเชื่อมั่น. พิมพ์ครั้งที่ 3. บริษัท ที.
พี.พรินท์ จำกัด.
- เกรียงศักดิ์ ศรีสมบัติ. (2544). ผลของการพัฒนาลักษณะมุ่งอนาคตที่มีต่อแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ของ
นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนเขตชนบทยากจนจังหวัดอำนาจเจริญ.
ปริญญาานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- งามตา วนิทานนท์; และคนอื่นๆ. (2545). รายงานการวิจัยฉบับที่ 82 เรื่อง การวิเคราะห์ดัชนี
เชิงสาเหตุและผลของคุณภาพชีวิตสมรสในครอบครัวไทย. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจัย
พฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- จรรยา สุวรรณทัต. (2531). เยาวชนไทยกับการมุ่งอนาคต. ประมวลบทความทางวิชาการระหว่างปี
พุทธศักราช 2526-2531 ฉบับ ถิ่นนันทนาการครบรอบ 33 ปี สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์:
กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- (2545). การพัฒนาค่านิยม อุดมคติ และจริยธรรมของวัยรุ่น. ใน เอกสารการสอน
ชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี:
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- จริยกุล ตรัสสุวรรณ. (2542). การศึกษาเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนวัยรุ่นตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- จารุพันธ์ คะเชนทร์ชาติ. (2544). สไตล์การเรียนรู้และสภาวะเอกลักษณ์แห่งตนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาในจังหวัดนครราชสีมา. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยมหาสารคาม. ถ่ายเอกสาร.
- จิตตินันท์ เดชะคุปต์. (2543). จิตวิทยาการบริการ เอกสารการสอนวิชาชุดการบริหาร. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ถ่ายเอกสาร.
- จินตนา บิลมาศ; และคนอื่นๆ. (2529). คุณลักษณะของข้าราชการพลเรือน. กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน.
- ชนนุช บุญสิทธิ. (2541). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับสัมพันธภาพกับเพื่อนของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายโรงเรียนกุหลาบวิทยาลัยราชบุรี. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ชูศรี วงศ์รัตนะ. (2544). เทคนิคการใช้สถิติเพื่อการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพฯ: เทพเนรมิตการพิมพ์.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน (2524). พฤติกรรมศาสตร์เล่ม 2 : จิตวิทยาจริยธรรมและจิตวิทยาภาษา. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- (2541). ตำราชั้นสูง เรื่อง ทฤษฎี การวัด และงานวิจัยเอกลักษณ์แห่งอิโก้ในคนไทยและเทศ. กรุงเทพฯ: คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- (2547). บทปริทัศน์: พฤติกรรมจริยธรรม. วารสารจิตพฤติกรรมศาสตร์: ระบบพฤติกรรมไทย: 169-184
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และดุจเดือน พันธุมนาวิน. (2538, มกราคม – เมษายน). ระบบเอกลักษณ์แห่งอิโก้ในเยาวชนไทย. วารสารจิตวิทยา. 2(1): 76-94.
- (2541, เมษายน). ครอบครัวกับพัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งอิโก้ในเยาวชนไทย. วารสารวิชาการ. 1(4): 37-44.
- ดวงเดือน พันธุมนาวิน; และ เพ็ญแข ประจักษ์ปัจฉิม (2520). จริยธรรมของเยาวชนไทย. ใน รายงานการวิจัย ฉบับที่ 21 สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- ดวงเดือน ศาสตรภักดิ์. (2535). การเปรียบเทียบทฤษฎีพัฒนาการเด็ก. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ดุจเดือน พันธุมนาวิน. (2550, ตุลาคม). รูปแบบทฤษฎีปฏิสัมพันธ์นิยม (Interactionism model) และแนวทางการตั้งสมมติฐาน ในการวิจัยสาขา จิตพฤติกรรมศาสตร์ในประเทศไทย.

วารสารพัฒนาสังคม. 9(1): 85.

ทัศนาศ บุญทอง. (2528). กรณีเลือกสรรการพยาบาลมาตาและการพยาบาลจิตเวช เอกสารจัด
ประกอบการสอนวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. กรุงเทพฯ:
นำถึงการพิมพ์. ถ่ายเอกสาร.

ธัญญา คนอยู่. (2547). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความเชื่อมั่นในตนเองของนักเรียนชั้น
มัธยมศึกษาปีที่ 3 ในเขตพื้นที่การศึกษากรุงเทพมหานคร เขต 3. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม.
(การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทร
วิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

นพมาศ ธีระเวคิน. (2543). จิตวิทยาทั่วไป. ปทุมธานี: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

นพมาศ อึ้งพระ(ธีระเวคิน). (2546). ทฤษฎีบุคลิกภาพและการปรับตัว. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ:
โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นวลละออ สุภาพล. (2527). ทฤษฎีบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ.

นิภา นิธยาน. (2530). การปรับตัวและบุคลิกภาพ จิตวิทยาเพื่อการศึกษาและชีวิต. กรุงเทพฯ:
โอ.เอส.พรินต์เวิร์ส.

เนตรชนก พุ่มพวง. (2546). ตัวแปรที่เกี่ยวข้องกับลักษณะมุ่งอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยม
ศึกษาตอนปลาย โรงเรียนราชวินิตบางแก้ว อำเภอบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ.
ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

เนาวรัตน์ เหลืองรัตนเจริญ. (2541). ปัจจัยบางประการที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นใน
เขตกรุงเทพมหานคร. ปรินูญานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิต
วิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

บุญรับ ศักดิ์มณี. (2532). การเสริมสร้างจิตลักษณะเพื่อพัฒนาพฤติกรรมการทำงานราชการ.
วิทยานิพนธ์ กศ.ด. (พัฒนศึกษาศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย
ศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

บุษรินทร์ พงษ์มีผล. (2546). ปัจจัยส่วนบุคคล บรรยากาศในครอบครัว สัมพันธภาพกับเพื่อน และ
สถานะทางเอกลักษณ์แห่งตนในนักศึกษาชั้นปีที่ 1. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาการให้
คำปรึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.

- ประณต คำจิณ. (2549). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ประณต คำจิณ. (2555). *จิตวิทยาผู้ใหญ่*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.
- ประไพพรรณ ภูมิวิมลสาร. (2530). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ประสาธ อิศรปรีดา. (2547). *สารัตถะจิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. มหาสารคาม: โครงการตำรา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ประสาน อุฬารธรรม. (2525). *สภาพแวดล้อมสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตเทคนิคกรุงเทพ*. ปรินทิพนิพนธ์ กศ.ม. (การอุดมศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- ปรีชา ธรรมมา. (2548, มกราคม). เอกลักษณ์แห่งตน. ใน *สารานุกรมศึกษาศาสตร์ ฉบับที่ 34*. หน้า 49-63. คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพฯ: ธนัชการพิมพ์.
- ปานจิต สุชีศิลป์. (2546). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัว การบรรลุนงานตามขั้นพัฒนาการ และเอกลักษณ์แห่งตนของเยาวชนชายที่อยู่ในสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนกลาง*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- ผ่องพรรณ เกิดพิทักษ์. (2530). *สุขภาพจิตเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: ทบวงมหาวิทยาลัย.
- พรพิมล เปลี่ยนภักดี. (2548). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการอบรมเลี้ยงดูกับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่น*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง. ถ่ายเอกสาร.
- พาสณา ฝโลศิลป์. (2535). *การสำรวจปัญหาการปรับตัวในเด็กวัยรุ่นกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- มณี ดีประสิทธิ์. (2541). *ความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล อัตมโนทัศน์สัมพันธภาพเชิงช่วยเหลือของพยาบาลประจำการกับความสามารถในการตัดสินใจทางการพยาบาลฉุกเฉินของนักศึกษาพยาบาล วิทยาลัยพยาบาล สังกัดกระทรวงสาธารณสุข*. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (การพยาบาลศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- ราชินี ลาซโรจน์. (2545). การศึกษาพัฒนาบุคลิกภาพของวัยรุ่น. ในเอกสารชุดวิชาพัฒนาการวัยรุ่นและการอบรม. พิมพ์ครั้งที่ 7. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- ราศรี ธรรมนิยม. (2525). จิตวิทยาพัฒนาการฉบับสมบูรณ์. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: หอรัตนชัยการพิมพ์.
- รจนา ภูไพบูลย์. (2541). การพยาบาลครอบครัว แนวคิด ทฤษฎีและการนำไปใช้. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพฯ: วี เจ พรินติ้ง.
- ระพีพันธ์ ฉายวิมล. (2545). จิตวิทยาการศึกษา. ชลบุรี: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
- ละมัย ทุมพัฒน์. (2550). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่ออัตลักษณ์แห่งตนของนักเรียนช่วงชั้นที่ 4 โรงเรียนกีฬา สังกัดสถาบันการพลศึกษา. ปรินญานิพนธ์ กศ.ม. (การวิจัยและสถิติทางการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- วันเพ็ญ บุญประกอบ. (2545). พัฒนาบุคลิกภาพของเด็กและวัยรุ่น. ใน วินัดดา ปิยะศิลป์ และพนม เกตุมาน. บรรณานุกรม. ตำราจิตเวชเด็กและวัยรุ่น. กรุงเทพมหานคร. ปิยะอนเอ็นเทอร์ไพรซ์.
- วิกร ตัณฑวุฒโฒ. (2536). การเรียนรู้ของผู้ใหญ่. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- วิเชียร เกตุสิงห์. (2541). สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- ศรีธรรม ธนภูมิ. (2535). การพัฒนาการทางอารมณ์และบุคลิกภาพ. กรุงเทพฯ: ชวนการพิมพ์.
- ศรีเรือน แก้วกังวาล. (2518). จิตวิทยาพัฒนาการ. กรุงเทพฯ: แพรวพิทยา.
- (2540). จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย. พิมพ์ครั้งที่ 7. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ศิริกุล อิศรานุรักษ์. (2540). พัฒนาการด้านอารมณ์ จิตใจ สังคม จริยธรรมของเด็กไทย. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สงวน ช้างฉัตร. (2524, กุมภาพันธ์). การพยากรณ์อนาคตกับการวางแผนการศึกษา. วารสารมิตรครู. 4: 44-46.
- สิทธิพงศ์ วัฒนานนท์สกุล. (2557). การพัฒนาโมเดลความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของพฤติกรรมการสูบบุหรี่/ดื่มสุรา ในวัยรุ่น และการศึกษาความไม่แปรเปลี่ยนของโมเดลระหว่างอายุ. วิทยานิพนธ์ ศศ.ด. (จิตวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.

- สายฝน วรรณดุจ. (2537). *การศึกษาสถานะทางเอกลักษณ์ของวัยรุ่นตอนปลายในสถาบันอุดมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (จิตวิทยา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สาวิตรี เต็งถนุญศิริ. (2547). *ลักษณะมุงอนาคตของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายในเขตอำเภอเมือง จังหวัดน่าน*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (สุขภาพจิต). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุชา จันทรเฒ. (2541). *จิตวิทยาทั่วไป*. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุพัทธา สุภาพ. (2529). *จิตวิทยาวัยรุ่น*. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุธิดา พุ่มทอง. (2551). *ปัจจัยทำนายพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของวัยรุ่นใหญ่ตอนต้น*. วิทยานิพนธ์ พย.ม. (วิชาการพยาบาลผู้ใหญ่). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. ถ่ายเอกสาร.
- สุนิดา ปรีชาวงษ์. (2550, 1 มกราคม). ความสัมพันธ์ระหว่าง การทำหน้าที่ในครอบครัว การรู้คุณค่าในตนเองและการจัดการกับปัญหาของวัยรุ่นที่ป่วยเป็นโรคจิต. *Mental Health Nursing*. 28(1): 21-36.
- สุภัททา ปิณฑะแพทย์. (2541). *จิตวิทยาพัฒนาการ*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: หอรัตนชัยการ-การพิมพ์.
- สุรพงษ์ ชูเดช. (2534). *ความสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์ในมหาวิทยาลัยกับจิตลักษณะที่สำคัญของนิสิต*. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (การวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ประยุกต์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- สุรางค์ ไคว้ตระกูล. (2545). *จิตวิทยาการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์.
- สุวิทย์ เจริญผล. (2547). *การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการกับการปรับตัวทางการเรียนของนักเรียนมัธยมศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษาสาธิตสถาบันราชภัฏในเขตกรุงเทพมหานคร*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- เสาวภา เบ็ญจพันธุ์ทวี. (2540). *ความสัมพันธ์ระหว่างการอบรมเลี้ยงดูและสัมพันธภาพในครอบครัวกับเอกลักษณ์แห่งตนของเด็กวัยรุ่น*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อรอุมา สงวนญาติ. (2544). *การศึกษาความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างของแบบทดสอบความภาคภูมิใจในตนเองที่มีแบบการตอบและวิธีวิเคราะห์ต่างกัน*. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (การวัดผลการศึกษา). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.

- อารมณ มัตตะเดช. (2543). การศึกษาการใช้กลไกการปรับตัวด้านสัมพันธภาพกับเพื่อนของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาในกรุงเทพมหานคร.ปริญญาโท กศ.ม. (จิตวิทยาการแนะแนว). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- อาริสรา หมดโรจน์. (2546). การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสัมพันธภาพในครอบครัวเอกลักษณ์แห่งตน และพฤติกรรมความรับผิดชอบของนักเรียนวัยรุ่น. วิทยานิพนธ์ วท.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2534). ครอบครัวบำบัดทางเลือกใหม่ในการแก้ปัญหาเด็ก. *จุฬาลงกรณ์เวชสาร*. 36(6): 335-340.
- (2537). *จิตบำบัดครอบครัว: แนวคิดและวิธีการ*. กรุงเทพฯ: ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อุมาพร ตรังคสมบัติ. (2540). *การพยายามฆ่าตัวตาย: จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว*. กรุงเทพฯ: เฟื่องฟ้าพรินติ้ง.
- (2541). *จิตบำบัดและการให้คำปรึกษาครอบครัว*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: เฟื่องฟ้าพรินติ้ง.
- (2543). *Everest พาลูกค้นหาความนับถือตนเอง*. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพฯ: ชันดำการพิมพ์
- อุษา ศรีจินดารัตน์. (2533). พัฒนาการของเอกลักษณ์แห่งอัตตาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้คุณค่าของการทำงานและการรับรู้คุณค่าของศาสนา. วิทยานิพนธ์ วท.ม.(พฤติกรรมศาสตร์). กรุงเทพฯ: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. ถ่ายเอกสาร.
- Adam, G. R. (1998). *Objective measure of ego identity status: A reference manual*. n. p.
- Adams, G. R., Berzonsky, M. D., & Keating, L. (2006). Psychosocial resources in first-year university students: The role of identity processes and social relationships. *Journal of Youth and Adolescence*. 35: 81–91.
- Archer, S. L. (1985). Career and/or family: The identity process for adolescent girls. *Youth and Society*, 16(3): 289-314.
- Arnett, J. J. (2000). Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties. *American Psychologist*. 55: 469–480.

- Arnett, J. J. (2004). *Emerging adulthood: The winding road from the late teens through the twenties*. New York: Oxford University Press.
- Babbladelis, G. (1984). *The Study of Personality*. New York: Rinahart and Winstin.
- Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall.
- Bennion, L. D., & Adams, G. R. (1986). A revision of the extended version of the Objective Measure of Ego Identity Status: An identity instrument for use with late adolescents. *Journal of Adolescent Research*. 1: 183–198.
- Benson, Janel E.; & Elder Jr, Glen H. (2011). Young Adult Identities and Their Pathways: A Developmental and Life Course Model. *Developmental Psychology*. 47(6).
- Bern, R. M. (2010). *Child, family, school*. Community: Socialization and support. 8 th ed.
- Beyers, W.; & Goossens, L. (2008). Dynamics of perceived parenting and identity formation in late adolescence. *Journal of Adolescence*. 31: 165–184.
- Biro, F. M.; et al. (2006). Self-Esteem in Adolescent Females. *Journal of Adolescent Health*. 39: 501–507.
- Bosch, L. A.; & Card, N. A. (2012). A meta-analytic review of Berzonsky's Identity Style Inventory (ISI). *Journal of Adolescence*. 35: 333–343.
- Buckler, Lauren M. (2005). *Gender Differences in Identity and Intimacy Development*. University of Guelph. Ontario: Canada.
- Burgess, E. W.; & Locke, H. J. (1950). *The family, from institution to companionship*. New York: Cincinnati: American book company.
- Burke, P. J. (1991). Identity processes and social stress. *American Sociological Review*. 56: 836-849.
- Campbell, E.; Adams, G.R.; & Dobson, W.R. (1984). Familial correlates of identity formation in late adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*. 13(6): 509-525.
- Chen, Z.-Y.; & Dornbusch, S. M. (1998). Relating aspects of adolescent emotional autonomy to academic achievement and deviant behavior. *Journal of Adolescent Research*. 13: 293–319.

- Chickering, A. W.; & Brown, A. J. (1969). *Education and identity*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Chickering, Arthur W.; & Reisser L. (1993). *Education and identity*. 2nd ed. California: Jossey-Bass.
- Cohen, J. (1988). Multiple regression and correlation analysis. In J. Cohen (Ed.), *Statistical power analysis for the behavioral sciences*. 2nd ed. pp. 407-465.
- Collins, W. A.; & Madsen, S. D. (2006). Personal relationships in adolescence and early adulthood. In A. L. Vangelisti, & D. Perlman (Eds.), *The Cambridge handbook of personal relationships*. pp. 191–209. New York: Cambridge University Press.
- Coopersmith, S. (1967). *The antecedents of self-esteem*. Palo Alto. California: Consulting Psychologists Press.
- (1984). *SEI: Self-Esteem Inventories*. California: Consulting Psychologist Press Inc.
- Crocetti, E.; et al. (2010). The Functions of Identity Scale: Validation in Italian late adolescents and emerging adults. *TPM - Testing, Psychometrics, Methodology in Applied Psychology*. 17: 55–71.
- Dellas, Marie.; & Jernigan, Louise P. (1990). Affective Personality Characteristics Associated with Undergraduate Ego Identity Formation. *Dissertation AbstractsInternational*. 5(3): 306-324.
- Epstein, N. B.; Baldwin, L.M.; & Bishop, D. S. (1983). The McMaster family assessment device. *Journal of Marital and Family Therapy*. 4: 19-31.
- Epstein, N. B.; Bishop, D.; & Levin, S. (1978). The McMaster model of family functioning. *Journal of Marriage and Family Counseling*. 4:19–31.
- Erikson, Erik H. (1968). *Identity Youth and Crisis*. New York: W.W. Norton.
- Fabes, R.; & Martin. C.L. (2003). *Exploring child development*. 2nd ed. New York: Pearson Education.
- Festinger, L. (1954). A theory of social comparison process. *Human Relations*. 7: 117-140.
- Furstenberg F.F.; et al. (2004). *Growing up is harder to do*. Contexts. 3: 33–41.

- Galambos, N. L.; Barker, E. T.; & Tilton-Weaver, L. C. (2003). Who gets caught at maturity gap? A study of pseudomature, immature and mature adolescents. *International Journal of Behavioral Development*. 27: 253 – 263.
- Galaway, B.; & Hudson, J. (Eds.). (1996). *Youth in transition: Perspectives on research and policy*. Toronto: Thompson.
- George, L. K.; Mutran, E. J.; & Pennypacker, M. R. (1980). The meaning and measurement of age identity. *Experimental Aging Research*. 6: 283-298.
- Glasser, W. (1965). *Reality Therapy*. New York: Harper & Row.
- Greenberger, E. (1984). Defining psychosocial maturity in adolescence. *Advances in Child Behavioral Analysis & Therapy*. 3: 1-37.
- Grotevant, H. D.; & Cooper, C. R. (1986). Patterns of interaction in family relationships and the development of identity exploration in adolescence. *Child Development*. 56: 414-428.
- Gureri, Oya. (2001). *Sources of Self-Identity Among Turkish Adolescents*. Retrieved June 1, 2012, from <http://www.Findarticles.com/p/articles>
- Hair, J. F.; et al. (1998). *Multivariate Data Analysis*. 5th ed. New Jersey: Prentice.
- Havighurst, J. R. (1961). *Human Development and Education*. New York: Longmans. Green & Co.
- Hurlock, E. B. (1973). *Adolescent Development*. New York: McGraw-Hill.
- (1976). *Personality Development*. New York: McGraw-Hill Education.
- Jessor, R.; et al. (2003). Adolescent problem behavior in China and the United States: A cross-national study of psychosocial protective factors. *Journal of Research on Adolescence*. 13: 329-360.
- Johnson, M. K.; Berg, J. A.; & Sirotzki, T. (2007). Differentiation in self-perceived adulthood: Extending the confluence model of subjective age identity. *Social Psychology Quarterly*. 70: 243 – 261.
- Jones, R. M.; & Hartmann, B. R. (1988). Ego identity: developmental differences and experimental substance use among adolescents. *Journal of Adolescence*. 11: 347-360.

- Jones, R. M.; et al. (1989). Ego identity and substance abuse: A comparison of adolescents in residential treatment with adolescents in school. *Personality and Individual Differences*. 10: 625–631.
- Josselson, R. (1982). Personality structure and identity status in women as viewed through early memories. *Journal of Youth and Adolescence*. 11: 293-299.
- Kaufman, G.; & Elder Jr, Glen H. (2003). Grandparenting and age identity. *Journal of Aging Studies*. 17: 269-282.
- Kerpelman, J. L.; & Mosher, L. S. (2004). Rural African American adolescents future orientation: The importance of self-efficacy, control and responsibility, and identity development. *Identity: An International Journal of Theory and Research*. 4: 187-208.
- Krejcie, R. V.; & Morgan, D. W. (1970). Determining Sample Size for Research Activities *Education and Psychological Measurement*. 30: 607-610.
- Lawrence, D. (1987). *Enhancing self-esteem in the classroom*. London: Paul Chapman.
- Lefkowitz, E. S.; & Gillen, M. M. (2006). Sex is just a normal part of life : sexuality in emerging adulthood. In J. J. Arnett, & J. L. Tanner (Eds.). *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century*. pp. 235–256. Washington DC: American Psychological Association.
- Magnusson, D. (1999). holistic interactionism: A perspective for research on personality development. In L. A. Pervin & O. P. John (Eds.), *Handbook of personality: Theory and research*, Chapt. 8. pp. 219-247, 2nd ed. New York: The Guilford Press.
- Magnusson, D., & Cairns, R. B. (1996). Developmental science: Toward a unified framework. In R. B. Cairns, G. H. Elder Jr., & E. J. Costello (Eds.). *Developmental science*. pp. 7-30. England: Cambridge University Press.
- Marcia, J. E. (1966). Development and validation of ego identity status. *Journal of Personality and Social Psychology*. 3: 551-558.
- (1980). Identity in adolescence. In *Handbook of adolescent psychology*. New York: Wiley.

- Marcia, J. E. (1983). Some directions for investigation of Ego development in early adolescence. *Journal of Early Adolescence*. 3: 215-223.
- (1993). The ego identity status approach to ego identity. In J.E. Marcia, A. S. Waterman, D. R. Matteson, S. L. Archer & J. L. Orlofsky. *Ego identity: A handbook for psychological research*. pp. 3-21. New York: Springer Verlag.
- Maslow, Abraham H. (1970). *Motivation and Personality*. 2nd ed. New York: Herppper & Row.
- Mead, Robert D. (1971). Future Time Perspective of College Students in America and India. *Journal of Social Psychology*. 83: 175-182 .
- Meeus, W. (2011). The study of adolescent identity formation 2000-2010: A review of longitudinal research. *Journal of Research on Adolescence*. 21: 75-94.
- Mischel, W. (1974). Process in Delay of Gratification. In L. Berkowitz (ed) *Advance in Experimental Social Psychology*, V.7. pp. 249-293. New York: Academic Press.
- Mousavi, R.; & Roshan, R. (2010). Investigating different aspects of identity among the students of Tehran Universities: the role of sex differences. *Procedia Social and Behavioral Sciences*. 5: 1884–1889.
- Moffitt, T. E. (1993). Adolescence-limited and life-course-persistent antisocial behavior: A developmental taxonomy. *Psychological Review*. 100: 674 – 701.
- Newcomb, Theodore M. (1962). *The Acquaintance Process*. New York: Holt, Rinehart and Company.
- Newman, Barbana M. (1986). *Adolescent Development*. Columbus: Merril.
- Nurmi, J.-E. (1988). Experience of the threat of war among Finnish adolescents: Effects of thinking about the future, and comparison of methods. *Medicine and War*. 4: 199-210.
- (1991). How do adolescents see their future? A review of the development of future orientation and planning. *Developmental Review*. 11: 1-59.
- (1993). Adolescent development in an age-graded context: The role of personal beliefs, goals, and strategies in the tackling of developmental tasks and standards. *International Journal of Behavioral Development*. 16: 169-189.

- Nurmi, J.-E. (2005). Thinking about and acting upon the future: Development of future orientation across the life span. In A. Strathman & J. Joireman (Eds.), *Understanding behavior in the context of time: Theory, research, and applications*. pp. 31-57. Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Nurmi, J.-E.; & Pulliainen, H. (1991). The changing parent-child relationship, self-esteem, and intelligence as determinants of orientation to the future during early adolescence. *Journal of Adolescence*. 14: 35-51.
- Oettingen, G.; & Kappes, A. (2009). Mental contrasting of the future and reality to master negative feedback. In K.D. Markman, W.M.P. Klein, & J.A. Suhr (Eds.) *Handbook of imagination and mental simulation*. pp. 395-412. New York: Psychology Press.
- Palladino, Connie. (1994). *Developing Self-Esteem*. California: Crisp Publications, Inc.
- Papini, Dennis R.; et al. (1989). Perceptions of intrapsychic and Extraphysic Functioning as Basis of Adolescent Ego Identity Status. *Dissertation abstracts International*. 4(4): 462-482.
- Pinyerd, B.; & Zipf, W. B. (2005). Puberty-timing is everything. *Journal of Pediatric Nursing*. 20: 75-82.
- Pulkkinen, L.; & Ronka, A. (1994). Personal control over development, identity formation, and future orientation as components of life orientation: A developmental approach. *Developmental Psychology*. 30: 260-271.
- Rappaport, H.; & Enrich, K.; & Wilson, A. (1985). Relation between ego identity and temporal perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*. 48(6): 1609-1620.
- Rice, Philip F. (1996). *The Adolescent: Development, Relationship and Culture*. 8th ed. New Jersey: Prentice – Hall.
- Reasoner, Robert W. (2000). *The True Meaning of Self-Esteem*. Retrieved March 15, 2013, from <http://www.Self-Esteem-nase.org/research.shtml>.
- Rosenberg, M. (1965). *Inconsistency Arousal and Education in Attitude Change In Current Studies in Social Psychology*. New York: Holt Rinehart and Winston.
- (1979). *Conceiving the self*. New York: Basic Books.

- Ryan, C. E.; et al. (2005). *Evaluating and treating families: The McMaster approach*. New York: Routledge. Taylor & Francis Group.
- Sandra, Lee.; Frucht. (1995). Family interaction, ethnic identity and ego identity: A study of Mexican-American adolescent. *Dissertation Abstracts International*. 56 (6): 3443.
- Santrock, J. W. (2008). *Life-span development*. Boston: McGraw-Hill higher education.
- Sasse, Connie R. (1978). *Person*. San Francisco: Chas A. Bennett. Co. Inc.
- Soenens, B., & Vansteenkiste, M. (2005). Antecedents and outcomes of self-determination in 3 life domains: The role of parents' and teachers' autonomy support. *Journal of Youth and Adolescence*. 34: 589-604.
- Schwartz, S. J.; Cote, J. E.; & Arnett, J. J. (2005). Identity and agency in emerging adulthood: Two developmental routes in the individualization process. *Youth & Society*. 37: 201-209.
- Seginer, R. (2009). *Future orientation: Developmental and ecological perspectives*. New York. NY: Springer.
- Seginer, R.; & Noyman, M. S. (2005). Future orientation, identity and intimacy: Their relation in emerging adulthood. *European Journal of Developmental Psychology*. 2: 17-37.
- Seginer, R.; Vermulst, A.; & Shoyer, S. (2004). The indirect link between perceived parenting and adolescent future orientation: A multiple-step analysis. *International Journal of Behavioral Development*. 28: 365.
- Serafini, T. E. (2008). *The Functions of Identity Scale: Validity and test-retest reliability*. Poster presented at the Biennial Meeting of the Society for Research on Adolescence. Chicago: Illinois.
- Settersten, R. A., Jr. (1999). *Lives in time and place: The problems and promises of developmental science*. Amityville. NY: Baywood.
- Settersten, R. A., Jr.; Furstenberg, F. F.; & Rumbaut, R. G. (2005). *On the Frontier of Adulthood: Theory, Research, and Public Policy*. Chicago: The University of Chicago Press.

- Shanahan, M. J. (2000). Pathways to adulthood in changing societies: Variability and mechanisms in life course perspective. *Annual Review of Sociology*. 26: 667–692.
- Shokri O.; et al. (2007). " Individual differences in Identity and educational function". *qurtely journal of health psychological-tehran-Iran*. 1: 16-29.
- Stone, L. J.; & Church, J. (1968). *Childhood and Adolescence: A Psychology of the Growing Person*. 2nd ed. New York: Random House.
- Stryker, S.; & Serpe, R. T. (1994). Identity salience and psychological centrality: Equivalent, overlapping, or complementary concepts?. *Social Psychology Quarterly*. 57: 16-35.
- Taylor, Ronald D.; & Oskay G. (1995). *Identity Formation in Turkish and American Late Adolescents*. October 31, 2012, from <http://jcc.sagepub.com/cgi/content/abstract>.
- Waters, M. (1999). *Black identities: West Indian immigrant dreams and American realities*. Cambridge. MA: Harvard University Press.
- White, J. M. (2000). Alcoholism and identity development: A theoretical integration of the least mature status with the typologies of alcoholism. *Alcoholism Treatment Quarterly*. 18: 43–59.

ภาคผนวก ก

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญประเมินความสอดคล้องของแบบสอบถาม

รองศาสตราจารย์ ดร.อุสา สุทธิสาคร	ภาควิชาการศึกษาทั่วไป คณะมนุษยศาสตร์และประยุกต์ศิลป์ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย
อาจารย์ ดร.ชญญา ลีศัตรูพ่าย	ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ธีระชน พลโยธา	ภาควิชาจิตวิทยา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

ภาคผนวก ข
คำอำนาจจำแนกของแบบสอบถาม

ตาราง 11 ค่าอำนาจจำแนก (r) ของแบบสอบถามที่ใช้วัดในการวิจัย

ข้อ	แบบสอบถาม				
	เอกลักษณ์แห่งตน	การทำหน้าที่ของครอบครัว	สัมพันธภาพกับเพื่อน	ลักษณะมุ่งอนาคต	การเห็นคุณค่าในตนเอง
1	.2855	.0701	.4724	.6669	.4422
2	.1625	.3330	.4471	.6606	.5979
3	.2201	.5382	.2813	.5876	.4191
4	.3147	.5145	.3880	.5197	.3367
5	.3363	.5448	.4412	.5635	.5385
6	.3182	.4645	.4262	.4868	.5751
7	.3980	.4721	.4007	.6768	.1745
8	.4256	.4290	.5349	.3119	.1807
9	.4205	.4919	.2801	.5754	.5939
10	.3045	.4273	.4443	.4002	.2448
11	.3669	.4519	.3884	.3003	
12	.4292	.4491	.3866	.3607	
13	.4709	.5215	.5021		
14	.4506	.3860	.2697		
15	.4186	.3755	.5413		
16	.2984	.3616	.5706		
17	.3097	.3088	.6770		
18	.4225	.4255	.6743		
19	.5066	.4741	.6481		
20	.3861	.3840	.6081		
21	.3736	-.0146	.4854		
22	.3846	.1063	.3193		
23	.3674	.4099	.0129		
24	.3581				
25	.3495				
26	.3725				
27	.3522				
28	.4225				
29	.3270				
30	.4022				
31	.4835				
32	.4916				
33	.5352				
34	.4486				
35	.3360				
36	.5478				

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

แบบสอบถามข้อมูล

แบบสอบถามนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยทางจิตสังคมที่สัมพันธ์กับเอกลักษณ์แห่งตนของวัยรุ่นตอนปลาย และวัยรุ่นตอนต้น โดยการสอบถามความคิดเห็นของนักศึกษาเกี่ยวกับความคิดและความรู้สึกเกี่ยวกับตนเองในด้านต่างๆ มีทั้งหมด 4 หน้า

ตอนที่ 1 แบบสอบถามข้อมูลส่วนบุคคล

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ และตอบคำถามต่อไปนี้

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

2. อายุ ปี

3. รายรับต่อเดือน.....บาท

ตอนที่ 2 แบบสอบถามคุณลักษณะต่างๆ

คำชี้แจง ข้อความเหล่านี้เกี่ยวกับความสัมพันธ์ภายในครอบครัวของท่าน พิจารณาข้อความนั้นว่า**ตรงกับตัวท่าน**

มากน้อยเพียงใด โดยทำเครื่องหมาย ✕ ทับเลขในช่องที่ตรงกับตัวท่าน

ข้อ	ข้อความ	ตรง น้อย ที่สุด	ตรง น้อย	ตรง มาก	ตรง มาก ที่สุด
1	เราจะสนใจเรื่องของคนอื่น ๆ ในครอบครัว ถ้าเราได้รับประโยชน์โดยตรงจากเรื่องนั้น	1	2	3	4
2	คนในครอบครัวจะสนใจเรื่องของฉัน ก็ต่อเมื่อเรื่องนั้นเป็นเรื่องสำคัญสำหรับพวกเขาด้วย	1	2	3	4
3	ความรู้สึกไม่ดีเกิดขึ้นมากในครอบครัวของเรา	1	2	3	4
4	คนในครอบครัวของฉันจะสนใจเรื่องของคนอื่น ๆ ในครอบครัว ก็ต่อเมื่อพวกเขาได้ประโยชน์จากเรื่องนั้นเท่านั้น	1	2	3	4
5	เราให้ความไว้วางใจต่อกัน	1	2	3	4
6	ทุกคนในครอบครัวต่างยอมรับได้ในสิ่งที่เราแต่ละคนเป็น	1	2	3	4
7	เรามักจะพูดคุยกันเองโดยตรง มากกว่าที่จะพูดผ่านคนกลางหรือฝากใครไปบอก	1	2	3	4
8	ทุกคนในบ้านพูดจากันตรงๆ อย่างเปิดเผย ไม่อ้อมค้อม	1	2	3	4
9	พวกเราในครอบครัวไม่แสดงออกถึงความรักที่มีต่อกัน	1	2	3	4
10	เป็นเรื่องยากที่คนในครอบครัวจะพูดถึงความรู้สึกดีๆ ที่มีต่อกัน	1	2	3	4
11	เราไม่ค่อยกล้าที่จะแสดงความรู้สึกที่ดีต่อคนในครอบครัว	1	2	3	4
12	เราสามารถแสดงความรู้สึกในใจต่อกันได้	1	2	3	4
13	ครอบครัวของเราสามารถตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ ได้	1	2	3	4
14	เรารู้ว่าจะต้องทำอะไร เมื่อมีเรื่องถูกเงินเกิดขึ้นในครอบครัว	1	2	3	4
15	เราพยายามคิดหาวิธีต่างๆ ที่หลากหลาย ในการแก้ปัญหา	1	2	3	4

ข้อ	ข้อความ	ตรง น้อย ที่สุด	ตรง น้อย	ตรง มาก	ตรง มาก ที่สุด
16	ครอบครัวของเรา สามารถเผชิญกับปัญหา ในเรื่องความรู้สึกได้เป็นอย่างดี	1	2	3	4
17	เรา ไม่ค่อยมีเวลา ที่จะได้ทำในสิ่งที่เราอยากทำ	1	2	3	4
18	เมื่อคนในครอบครัวมีปัญหา คนอื่นๆ ในครอบครัวมักจะเข้ามา ยุ่งเกี่ยวมากเกินไป	1	2	3	4
19	แม้จะตั้งใจดี แต่สิ่งที่เราทำก็คือ การเข้าไป ยุ่งวุ่นวายกับชีวิต ของคนอื่นๆ ในครอบครัวจนเกินไป	1	2	3	4
20	ครอบครัวของเรา ไม่สะดวก ในการเดินทางไปไหนมาไหนด้วยกัน	1	2	3	4
21	ในครอบครัวของเรา ใครจะ ทำอะไรก็ได้ตามใจชอบ	1	2	3	4
22	ครอบครัวของเรา ไม่มีกฎเกณฑ์ หรือข้อห้ามใดๆ	1	2	3	4
23	ฉันสามารถ ทำผิดกฎของครอบครัว ได้โดยไม่มีอะไรเกิดขึ้น	1	2	3	4

คำชี้แจง ข้อความเหล่านี้เกี่ยวกับการเห็นคุณค่าในตนเอง และสัมพันธภาพระหว่างเพื่อนกับท่าน พิจารณาข้อความนั้นว่า**ตรงกับตัวท่านมากน้อยเพียงใด** โดยทำเครื่องหมาย X ทับเลขในช่องที่ตรงกับท่าน

ข้อ	ข้อความ	ตรง น้อย ที่สุด	ตรง น้อย	ตรง มาก	ตรง มาก ที่สุด
1	โดยทั่วไปแล้ว ฉัน มีความพอใจ ในตนเอง	1	2	3	4
2	ในบางครั้งฉันคิดว่าฉัน ไม่มีอะไรดี เลย	1	2	3	4
3	ฉันรู้สึกว่าฉันเป็นคนที่มี คุณสมบัติที่ดี หลายอย่าง	1	2	3	4
4	ฉัน สามารถทำหลายๆ สิ่ง ได้ดีเท่ากับคนอื่น ๆ	1	2	3	4
5	ฉันรู้สึกว่าฉันไม่ค่อยมีอะไรเป็น ที่น่าภูมิใจ มากนัก	1	2	3	4
6	บางครั้งฉันรู้สึกว่าตนเอง ไร้ประโยชน์	1	2	3	4
7	ฉันรู้สึกว่าฉันเป็นคนที่มี คุณค่า อย่างน้อยก็เท่ากับคนอื่นในระดับเดียวกัน	1	2	3	4
8	ฉันอยากจะมี ความนับถือตัวเอง มากกว่านี้	1	2	3	4
9	ในภาพรวมตัวฉัน ฉันรู้สึกว่าฉันเป็น คนไม่เอาไหน	1	2	3	4
10	ฉันมี ทัศนคติทางบวก ต่อตัวเอง	1	2	3	4
11	เมื่อเพื่อนกระทำความผิด ฉัน ชมเชย เพื่อนด้วยความจริงใจ	1	2	3	4
12	ฉันมีความสุขที่ได้ ช่วยเหลือ เพื่อน	1	2	3	4
13	ฉัน ขออนุญาต เพื่อน ก่อนหยิบสิ่งของของเพื่อน	1	2	3	4
14	เมื่อเพื่อนไม่สบายใจ ฉันเข้าไป พูดปลอบ เพื่อน	1	2	3	4
15	ฉัน ยอมรับ เพื่อนของฉันตามสภาพที่เขาเป็น	1	2	3	4
16	ในการทำงานกลุ่ม ฉัน ยึดถือความคิด ของตนเองเป็นหลัก	1	2	3	4
17	เมื่อเพื่อนมีปัญหา ฉัน อยากให้ความช่วยเหลือ	1	2	3	4

ข้อ	ข้อความ	ตรง น้อย ที่สุด	ตรง น้อย	ตรง มาก	ตรง มาก ที่สุด
18	ฉันมักแบ่งปันขนมให้เพื่อน	1	2	3	4
19	แม้ว่าเพื่อนที่ฉันรัก จะทำในสิ่งที่ฉันไม่ชอบ ฉันก็จะคบกับเขาเหมือนเดิม	1	2	3	4
20	ฉันมีความสุขเมื่อได้อยู่ร่วมกับเพื่อน	1	2	3	4
21	ในการทำงานกลุ่ม เพื่อนๆ ไม่สนใจรับฟังความคิดเห็นของฉัน	1	2	3	4
22	ฉันถามเรื่องต่างๆ ที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเพื่อน	1	2	3	4
23	ฉันตำหนิเพื่อน เมื่อเพื่อนทำงานผิดพลาด	1	2	3	4
24	ฉันคบค้าสมาคมกับเพื่อนๆ ได้ทุกคน โดยไม่คำนึงถึงฐานะทางเศรษฐกิจของเพื่อน	1	2	3	4
25	ในการทำงานกลุ่ม ฉันยอมรับฟังความคิดเห็นของเพื่อน	1	2	3	4
26	ฉันไม่ชอบให้เพื่อนยืมอุปกรณ์การเรียนหรือสิ่งของเครื่องใช้	1	2	3	4
27	ฉันจะทำอะไรตามความพอใจของตนเอง โดยไม่คำนึงถึงเพื่อน	1	2	3	4
28	ฉันมีความขัดแย้งกับเพื่อน	1	2	3	4
29	ฉันตำหนิเพื่อน เมื่อเพื่อนทำอะไรไม่ถูกใจ	1	2	3	4
30	ฉันมักจะนำข้อผิดพลาดของเพื่อนๆ มาเป็นหัวข้อในการพูดคุย	1	2	3	4
31	ฉันรู้สึกเบียดเบียนที่จะคบอยู่กับเพื่อนที่ทำตัวไม่เป็นผู้ใหญ่	1	2	3	4
32	ฉันรู้สึกสะใจที่ได้แกล้งเพื่อน	1	2	3	4
33	ฉันไม่นำเรื่องส่วนตัวของเพื่อนมาพูดคุย	1	2	3	4

คำชี้แจง พิจารณาข้อความนั้นว่าตรงกับตัวท่านมากน้อยเพียงใด โดยทำเครื่องหมาย X ทับเลขในช่องที่ตรงกับตัวท่าน

ข้อ	ข้อความ	ตรง น้อย ที่สุด	ตรง น้อย	ตรง มาก	ตรง มาก ที่สุด
1	ฉันยังทำอะไรได้ไม่มากเมื่อเทียบกับเพื่อนรุ่นเดียวกัน	1	2	3	4
2	ฉันยังไม่พร้อมที่จะเป็นผู้ใหญ่ในตอนนี้	1	2	3	4
3	ฉันสามารถดูแลตัวเองได้แล้ว	1	2	3	4
4	มีคนบอกว่า ฉันปฏิบัติตัวไม่สมกับอายุตัวเอง	1	2	3	4
5	ในสถานการณ์ที่ลำบาก ฉันมีความหวังว่ามันจะค่อยๆ คลี่คลายไปในทางที่ดีขึ้น	1	2	3	4
6	ฉันแสดงอาการไม่พอใจทันที หากมีผู้อื่นพูดโต้แย้ง	1	2	3	4
7	ฉันสามารถจัดการกับปัญหาต่าง ๆ ที่เข้ามาในชีวิต	1	2	3	4
8	ฉันพร้อมปรับความเข้าใจ หากเกิดความขัดแย้งกับเพื่อน	1	2	3	4
9	ฉันยอมรับความแตกต่างทางความคิดของผู้อื่นได้	1	2	3	4

ข้อ	ข้อความ	ตรง น้อย ที่สุด	ตรง น้อย	ตรง มาก	ตรง มาก ที่สุด
10	ฉัน จะ เลยหน้าทีการเรียนหรือการทำงาน เมื่อมีเรื่องส่วนตัวอื่นที่สำคัญกว่า	1	2	3	4
11	ฉัน ช่วยครอบครัว ทำงานบ้านด้วยความเต็มใจ	1	2	3	4
12	ฉันปล่อยให้ปัญหาที่เกิดขึ้นคลี่คลายไปเอง โดย ไม่คิด หาหนทางแก้ไข	1	2	3	4
13	ฉันมีความตั้งใจที่จะทำสิ่งต่างๆให้ ดีกว่าที่เคยทำ	1	2	3	4
14	ฉันพยายามทำหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายอย่าง สุดความสามารถ	1	2	3	4
15	ฉันพยายามทำตัวให้เป็น ประโยชน์ มากที่สุดทั้งที่มหาวิทยาลัยและที่ทำงาน	1	2	3	4
16	การตัดสินใจด้วยตนเองเป็น เรื่องยาก สำหรับฉัน	1	2	3	4
17	ฉันพยายาม เรียนรู้ ในงานไม่คุ้นเคยหรืองานที่ไม่ชอบ	1	2	3	4
18	ฉัน ยินดี รับฟังคำวิจารณ์จากผู้อื่นที่มีต่อตัวฉัน	1	2	3	4
19	ความผิดพลาดเป็น โอกาส ที่ทำให้ฉันได้เรียนรู้และเติบโต	1	2	3	4
20	ฉัน มีความเป็น ตัวของตัวเอง	1	2	3	4
21	ฉันมี เหตุผลส่วนตัว เมื่อต้องเลือกทำอะไรสักอย่าง	1	2	3	4
22	ฉันมี จุดยืน เป็นของตนเอง	1	2	3	4
23	ฉันใช้ชีวิตโดยยึดตาม แบบที่ผู้อื่นเป็น	1	2	3	4
24	ฉัน ไม่แน่ใจ ว่าสาขาที่เรียน/อาชีพที่เลือกเป็นสิ่งที่ฉันต้องการ	1	2	3	4
25	ฉันมัก ทำตามความคาดหวัง ของผู้อื่นมากกว่าความคิดของตนเอง	1	2	3	4
26	ฉันชอบ เลียนแบบ คนอื่น ทั้งๆ ที่มันไม่ใช่แบบที่ฉันอยากเป็น	1	2	3	4
27	ฉันมักทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ตามกำลังความสามารถของฉัน	1	2	3	4
28	ฉัน ไม่สามารถ แสดงความคิดที่แตกต่างจากเพื่อนได้	1	2	3	4
29	ฉันรู้สึก กังวล เมื่อมีคนทักท้วง ไม่เห็นด้วยกับความคิดของฉัน	1	2	3	4
30	ฉันสามารถ ตัดสินใจเลือก อาชีพได้ด้วยตนเอง	1	2	3	4
31	ฉันสามารถ ปกป้องตนเอง เมื่อฉันรู้สึกว่าตนเองถูกปฏิบัติอย่างไม่ยุติธรรม	1	2	3	4
32	ฉัน คิดและวางแผน อย่างรอบคอบก่อนลงมือทำสิ่งต่างๆ	1	2	3	4
33	ฉันสามารถ จัดลำดับความสำคัญ ของงานที่ทำได้	1	2	3	4
34	ฉัน ไม่สามารถ แก้ปัญหาได้ด้วยตนเอง	1	2	3	4
35	ฉัน คิดหาวิธีใหม่ ๆ เพื่อพัฒนางานที่ทำอยู่เสมอ	1	2	3	4
36	ฉัน รับฟัง ข้อมูลทั้งเหตุและผลเพื่อประกอบการตัดสินใจ	1	2	3	4

คำชี้แจง ข้อความเหล่านี้เกี่ยวกับลักษณะมุ่งอนาคตของท่าน พิจารณาข้อความนั้นว่า**ตรงกับตัวท่านมากน้อย**

เพียงใด โดยทำเครื่องหมาย **X** ทับเลขในช่องที่ตรงกับตัวท่าน

ข้อ	ข้อความ	ตรง น้อย ที่สุด	ตรง น้อย	ปาน กลาง	ตรง มาก	ตรง มาก ที่สุด
1	ฉันพยายาม ศึกษาข้อมูลการเรียนรู้/การทำงาน ต่ออยู่เสมอ	1	2	3	4	5
2	ฉันเชื่อว่า การศึกษาสูงทำให้มีโอกาสดี ๆ ในชีวิต	1	2	3	4	5
3	เวลาใกล้สอบ ฉันมัก วางแผนทบทวน การอ่านหนังสือ	1	2	3	4	5
4	ฉัน วางแผน ว่าปีหน้าจะเรียน/ทำงานให้ดีกว่านี้	1	2	3	4	5
5	เวลาจะไปไหนกับกลุ่มเพื่อน ฉัน มักวางแผนก่อน	1	2	3	4	5
6	ขณะนี้ฉันอยู่ไปวันๆ โดย ไม่ได้วางแผน ว่าในแต่ละวันต้องทำอะไรบ้าง	1	2	3	4	5
7	ฉันเชื่อว่าในแต่ละวัน บุคคลควรวางแผน ว่าจะทำอะไร	1	2	3	4	5
8	เวลาจะทำอะไร สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้สำเร็จ ฉันจะ ตั้งเป้าหมายไว้ก่อน แต่แรก	1	2	3	4	5
9	ฉัน พยายามทำสิ่งที่ยากและไม่ชอบ หากสิ่งนั้นมันทำให้อนาคตเจริญก้าวหน้า	1	2	3	4	5
10	ฉัน ตระหนักถึงผลเสีย ที่ตามมาจากการโดดเรียน/โดดงาน	1	2	3	4	5
11	ฉัน อดทน ที่จะเรียนหนังสือ/ทำงานในวันนี้เพื่อมีชีวิตในอนาคต	1	2	3	4	5
12	เพื่ออนาคตที่ดี ฉัน พยายามตั้งใจเรียนหนังสือ/ทำงาน	1	2	3	4	5

ประวัติย่อผู้วิจัย

ประวัติย่อผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	นางสาวธิดารัตน์ แย้มนัม
วันเดือนปีเกิด	31 ตุลาคม 2526
สถานที่เกิด	จังหวัดสุโขทัย
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	270 โรงพยาบาลรามาริบัติ พญา ไท ราชเทวี กรุงเทพมหานคร 10400
ตำแหน่งหน้าที่การงานปัจจุบัน	พยาบาลวิชาชีพ
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	หอผู้ป่วยจิตเวช โรงพยาบาลรามาริบัติ
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2545	มัธยมศึกษาตอนปลาย จาก โรงเรียนพิบูลวิทยาลัย จังหวัดลพบุรี
พ.ศ. 2549	พย.บ. (พยาบาลศาสตร์) จาก คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาริบัติ มหาวิทยาลัยมหิดล
พ.ศ. 2558	กศ.ม. (จิตวิทยาพัฒนาการ) จาก มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ